

OŚRODEK ROZWOJU EDUKACJI

Zarządzanie siecią szkół ponadgimnazjalnych

Polityka oświatowa dużych miast

pod redakcją **Anety Sobotki**

**ZARZĄDZANIE
SIECIĄ SZKÓŁ
PONADGIMNAZJALNYCH**
Polityka oświatowa dużych miast

pod redakcją **Anety Sobotki**

Publikacja jest współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Publikację przygotowano w ramach projektu systemowego „Dokształcanie strategii zarządzania oświatą na poziomie regionalnym i lokalnym”, Priorytet III, Działanie 3.1, Poddziałanie 3.1.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

© Copyright by Ośrodek Rozwoju Edukacji
Wydanie I, Warszawa, 2012

Wydawca:

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. +48 22 345 37 00
fax +48 22 345 37 70

ISBN 978-83-62360-19-2

Nakład: 5200 egz.

Publikacja rozpowszechniana bezpłatnie

Przygotowanie do druku, druk i oprawa:
Agencja Reklamowo-Wydawnicza A. Grzegorzcyk
www.grzeg.com.pl

Spis treści

WSTĘP	
<i>Aneta Sobotka</i>	9
ROZDZIAŁ 1	
Zróźnicowanie organizacji szkolnictwa ponadgimnazjalnego	
<i>Mariusz Tobor</i>	11
ROZDZIAŁ 2	
Zróźnicowanie profili kształcenia w szkolnictwie ponadgimnazjalnym	
<i>Piotr Zaborek</i>	59
ROZDZIAŁ 3	
Zróźnicowanie wyników egzaminów zewnętrznych w szkołach ponadgimnazjalnych	
<i>Tomasz Żółtak</i>	95
ROZDZIAŁ 4	
Gdańsk. Studium przypadku zarządzania siecią szkół ponadgimnazjalnych	
<i>Jerzy Jasiński</i>	117
ROZDZIAŁ 5	
Kielce. Studium przypadku zarządzania siecią szkół ponadgimnazjalnych	
<i>Jolanta Kamińska</i>	131
ROZDZIAŁ 6	
Łódź. Studium przypadku zarządzania siecią szkół ponadgimnazjalnych	
<i>Małgorzata Zwolińska</i>	151
ROZDZIAŁ 7	
Poznań. Studium przypadku zarządzania siecią szkół ponadgimnazjalnych	
<i>Przemysław Foligowski</i>	167
ROZDZIAŁ 8	
Wrocław. Studium przypadku zarządzania siecią szkół ponadgimnazjalnych	
<i>Ewa Szczęch</i>	181
ROZDZIAŁ 9	
Podsumowanie	
<i>Aneta Sobotka</i>	199
ZAŁĄCZNIK	207

Spis tabel

ROZDZIAŁ 1

Tabela 1.1. Udział uczniów liceów profilowanych w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%)	13
Tabela 1.2. Udział uczniów liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%)	14
Tabela 1.3. Udział uczniów klas pierwszych liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych (%)	15
Tabela 1.4. Udział uczniów techników w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%) ...	18
Tabela 1.5. Udział uczniów klas pierwszych techników w ogólnej liczbie uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych (%)	18
Tabela 1.6. Procentowy udział uczniów pierwszych klas techników kształcących się w wybranych zawodach	20
Tabela 1.7. Udział uczniów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%)	21
Tabela 1.8. Udział uczniów klas pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych (%)	21
Tabela 1.9. Procentowy udział uczniów pierwszych klas zasadniczych szkół zawodowych kształcących się w wybranych zawodach	23
Tabela 1.10. Średnia wielkość liceum ogólnokształcącego w latach 2006–2011	27
Tabela 1.11. Średnia liczba uczniów w klasach pierwszych w liceach ogólnokształcących w latach 2006–2011	27
Tabela 1.12. Średnia wielkość technikum w latach 2006–2011	30
Tabela 1.13. Średnia liczba uczniów w klasach pierwszych techników w latach 2006–2011	30
Tabela 1.14. Średnia wielkość zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011	33
Tabela 1.15. Średnia liczba uczniów w klasach pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011	33
Tabela 1.16. Średnia wielkość oddziału w liceum ogólnokształcącym w latach 2006–2011	36
Tabela 1.17. Średnia wielkość oddziałów w klasach pierwszych liceów ogólnokształcących w latach 2006–2011	36
Tabela 1.18. Średnia wielkość oddziału w technikum w latach 2006–2011	39
Tabela 1.19. Średnia wielkość oddziału w klasach pierwszych techników w latach 2006–2011	39
Tabela 1.20. Średnia liczba uczniów przypadająca na jeden zawód nauczany w klasach pierwszych techników w latach 2006–2011	41
Tabela 1.21. Średnia wielkość oddziału w zasadniczych szkołach zawodowych w latach 2006–2011	42
Tabela 1.22. Średnia wielkość oddziału w klasach pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011	43
Tabela 1.23. Średnia liczba uczniów przypadająca na jeden zawód nauczany w klasach pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011	45
Tabela 1.24. Wydatki na licea ogólnokształcące w 2011 r.	48
Tabela 1.25. Wydatki na szkoły zawodowe w 2011 r.	50
Tabela 1.26. Zasadnicze wskaźniki organizacji liceów ogólnokształcących (liczba etatów/100 uczniów)	54
Tabela 1.27. Zasadnicze wskaźniki organizacji techników (liczba etatów/100 uczniów)	56
Tabela 1.28. Zasadnicze wskaźniki organizacji ZSZ (liczba etatów/100 uczniów)	57

ROZDZIAŁ 2

Tabela 2.1. Dynamika zmian liczby uczniów w różnych placówkach kształcenia zawodowego w Polsce w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców	60
Tabela 2.2. Liczba uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców w latach 2008–2011	61
Tabela 2.3. Najpopularniejsze specjalności w zasadniczych szkołach zawodowych i technikach w 2011 roku oraz zmiany w liczbie wybierających je uczniów w latach 2008–2010	63

Tabela 2.4. Trzydzieści zawodów z największym deficytem podaży siły roboczej w I półroczu 2011 roku	67
Tabela 2.5. Trzydzieści zawodów z największą nadwyżką podaży siły roboczej w I półroczu 2011 roku	69
Tabela 2.6. Liczba uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych w pięciu badanych miastach w 2011 roku	73
Tabela 2.7. Trzydzieści najpopularniejszych specjalizacji zawodowych w Łodzi w 2011 roku	75
Tabela 2.8. Zawody nadwyżkowe i deficytowe w województwie łódzkim w I połowie 2011 roku	77
Tabela 2.9. Trzydzieści najpopularniejszych specjalizacji zawodowych we Wrocławiu w 2011 roku	78
Tabela 2.10. Zawody nadwyżkowe i deficytowe w województwie dolnośląskim w I połowie 2011 roku	80
Tabela 2.11. Trzydzieści najpopularniejszych specjalizacji zawodowych w Poznaniu w 2011 roku ..	81
Tabela 2.12. Zawody nadwyżkowe i deficytowe w województwie wielkopolskim w I połowie 2011 roku	83
Tabela 2.13. Trzydzieści najpopularniejszych specjalizacji zawodowych w Gdańsku w 2011 roku ...	84
Tabela 2.14. Zawody nadwyżkowe i deficytowe w województwie pomorskim w I połowie 2011 roku	86
Tabela 2.15. Trzydzieści najpopularniejszych specjalizacji zawodowych w Kielcach w 2011 roku ...	87
Tabela 2.16. Zawody nadwyżkowe i deficytowe w województwie świętokrzyskim w I połowie 2011 roku	89
Tabela 2.17. Liczby absolwentów w różnych rodzajach szkół ponadgimnazjalnych w badanych miastach	90
Tabela 2.18. Wskaźniki wypadania z formalnego systemu edukacji w szkołach ponadgimnazjalnych w badanych miastach w 2011 roku	91
Tabela 2.19. Wyniki zdawalności egzaminów zawodowych w analizowanych miastach w 2011 roku w rozbiciu na typy szkół	92

ROZDZIAŁ 3

Tabela 3.1. Wariancja międzyszkolna jako odsetek całkowitej wariancji wyników egzaminów w ramach poszczególnych badanych miast	100
Tabela 3.2. Wariancja międzyszkolna jako odsetek całkowitej wariancji zmiennej „otrzymał dyplom” w ramach poszczególnych badanych miast	105
Tabela 3.3. Liczba szkół i liczba uczniów analizowanych w badaniu	108
Tabela 3.4. Tabele normalizacyjne dla wyników egzaminu z lat 2003–2008	112
Tabela 3.5. Tabele normalizacyjne dla wyników matury z lat 2009–2011	114

ROZDZIAŁ 4

Tabela 4.1. Liczba placówek oświatowych prowadzonych przez Gdańsk w latach 2007–2012	118
Tabela 4.2. Liczba oświatowych jednostek organizacyjnych prowadzonych przez Gdańsk w latach 2007–2012	118
Tabela 4.3. Liczba dzieci i uczniów w gdańskich placówkach oświatowych w latach 2006–2012	118
Tabela 4.4. Liczba uczniów w poszczególnych typach szkół w Gdańsku w latach 2006–2012	119
Tabela 4.5. Średnia liczba nauczycieli w przeliczeniu na pełne etaty w podziale na stopnie awansu zawodowego w Gdańsku w latach 2007–2011	119
Tabela 4.6. Liczba pracowników niepedagogicznych w Gdańsku w latach 2007–2011	120
Tabela 4.7. Finansowanie gdańskiej oświaty w latach 2008–2011	120
Tabela 4.8. Liczba szkół ponadgimnazjalnych w Gdańsku w latach 2007–2013	121
Tabela 4.9. Wyniki rekrutacji do klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych w Gdańsku w latach 2007–2012	123
Tabela 4.10. Zdawalność egzaminu maturalnego w województwie pomorskim i w kraju w latach 2010–2012	124
Tabela 4.11. Średnie wyniki matury z języka polskiego i matematyki w województwie pomorskim i w kraju w latach 2010–2012	124
Tabela 4.12. Wyniki egzaminu maturalnego w liceach ogólnokształcących w Gdańsku w latach 2007–2012	125
Tabela 4.13. Wyniki egzaminu maturalnego w technikach w Gdańsku w latach 2007–2012	125

ROZDZIAŁ 5

Tabela 5.1. Liczba uczniów w poszczególnych typach szkół publicznych prowadzonych przez Kielce w latach 2007–2012	131
Tabela 5.2. Stan organizacyjny szkół ponadgimnazjalnych w Kielcach w latach 2007–2012	132
Tabela 5.3. Liczba uczniów w poszczególnych typach szkół wg płci w Kielcach w latach 2008–2012 ..	133
Tabela 5.4. Liczba szkół dotowanych przez Kielce w latach 2008–2012	133
Tabela 5.5. Wykonanie budżetu w działach 801 i 854 w relacji do wykonania budżetu ogółem w Kielcach w latach 2007–2011	133
Tabela 5.6. Struktura wydatków na oświatę w latach 2007–2012 oraz struktura źródeł ich finansowania w Kielcach w latach 2007–2012	134
Tabela 5.7. Wysokość wydatków poniesionych w poszczególnych typach szkół w Kielcach w latach 2007–2012	135
Tabela 5.8. Struktura naboru do poszczególnych typów szkół w Kielcach w latach 2007–2012	136
Tabela 5.9. Struktura naboru do liceów ogólnokształcących w Kielcach w latach 2007–2012	136
Tabela 5.10. Struktura naboru do techników na najbardziej popularne kierunki w Kielcach w latach 2007–2012	137
Tabela 5.11. Struktura naboru do zasadniczych szkół zawodowych na najbardziej popularne kierunki w Kielcach w latach 2007–2012	138
Tabela 5.12. Liczba uczniów w niesamorządowych szkołach ponadgimnazjalnych w Kielcach w latach 2007–2012	138
Tabela 5.13. Liczba godzin przeznaczonych na przygotowanie do matury w Kielcach w latach 2007–2012	140
Tabela 5.14. Średnia zdawalność egzaminu maturalnego uczniów uczęszczających do szkół prowadzonych przez samorząd w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011	140
Tabela 5.15. Średnie wyniki egzaminów maturalnych w latach szkolnych 2008/2009–2010/2011 ...	140
Tabela 5.16. Zdawalność egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe w roku szkolnym 2010/2011	141
Tabela 5.17. Wydatki Kielce na programy realizowane ze środków pozyskanych z Unii Europejskiej oraz innych źródeł w latach 2007–2012	141
Tabela 5.18. Roczne wydatki bieżące na funkcjonowanie internatów oraz bursy szkolnej w Kielcach w latach 2007–2012	142
Tabela 5.19. Wydatki na doskonalenie zawodowe nauczycieli w Kielcach w latach 2007–2012	143
Tabela 5.20. Liczba nauczycieli przeszkolonych w różnych formach doskazywania w Kielcach w latach 2007–2011	143
Tabela 5.21. Losy absolwentów poszczególnych typów szkół w Kielcach w latach 2008–2011	144
Tabela 5.22. Mocne i słabe strony programu do tworzenia elektronicznego arkusza organizacyjnego	146
Tabela 5.23. Mocne i słabe strony programów sprawozdawczych z realizacji budżetu jednostek oświatowych	147

ROZDZIAŁ 6

Tabela 6.1. Zmiany podstawowych wskaźników oświatowych w szkołach podstawowych w Łodzi w latach 2007–2012	151
Tabela 6.2. Zmiany podstawowych wskaźników oświatowych w gimnazjach w Łodzi w latach 2007–2012	152
Tabela 6.3. Zmiany podstawowych wskaźników oświatowych w szkołach ponadgimnazjalnych w Łodzi w latach 2007–2012	152
Tabela 6.4. Podstawowe dane i wskaźniki w podziale na typ szkoły	153
Tabela 6.5. Struktura kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych w Łodzi w latach 2007–2012	160
Tabela 6.6. Zatrudnienie nauczycieli według stopnia awansu zawodowego w Łodzi w roku szkolnym 2011/2012	162

ROZDZIAŁ 7

Tabela 7.1. Liczba uczniów i liczba oddziałów w liceach ogólnokształcących w Poznaniu w latach 2008–2011	167
Tabela 7.2. Liczba uczniów i liczba oddziałów w liceach profilowanych w Poznaniu w latach 2008–2011	169
Tabela 7.3. Liczba uczniów i liczba oddziałów w technikach w Poznaniu w latach 2008–2011	170

Tabela 7.4. Liczba uczniów i liczba oddziałów w zasadniczych szkołach zawodowych w Poznaniu w latach 2008–2011	171
Tabela 7.5. Liczba uczniów, oddziałów i etatów w szkołach ponadgimnazjalnych w Poznaniu latach 2009–2012	173
Tabela 7.6. Zmiany w naborze do klas pierwszych liceów ogólnokształcących w Poznaniu w latach 2008–2011	174
Tabela 7.7. Zmiany w naborze do klas pierwszych liceów profilowanych w latach 2008–2011.	176
Tabela 7.8. Zmiany w naborze do klas pierwszych techników w Poznaniu w latach 2008–2011	176
Tabela 7.9. Zmiany w naborze do klas pierwszych liceów profilowanych w Poznaniu w latach 2008–2011	177

ROZDZIAŁ 8

Tabela 8.1. Liczba szkół i placówek oświatowych prowadzonych przez Wrocław w latach 2007–2012	182
Tabela 8.2. Liczba uczniów i liczba oddziałów w szkołach ponadgimnazjalnych we Wrocławiu w latach 2007–2012	183
Tabela 8.3. Struktura nauczycieli wg stopni awansu zawodowego we Wrocławiu w latach 2007–2011	184
Tabela 8.4. Udział procentowy nauczycieli wg stopni awansu zawodowego w ogólnej liczbie nauczycieli we Wrocławiu w latach 2007–2011	184
Tabela 8.5. Wydatki na oświatę w budżecie Wrocławia na podstawie wykonania budżetu w 2011 r. oraz planu wydatków na 2012 r.	185
Tabela 8.6. Wydatki na oświatę we Wrocławiu na podstawie wykonania budżetu w latach 2007–2011 oraz planu wydatków na 2012 r.	186
Tabela 8.7. Liczba punktów rekrutacyjnych uczniów przyjętych do szkół ponadgimnazjalnych we Wrocławiu w roku szkolnym 2012/2013	194
Tabela 8.8. Rekrutacja do szkół i przedszkoli w roku szkolnym 2012/2013	196

Spis rysunków

ROZDZIAŁ 1

Rys. 1.1. Udział uczniów liceów profilowanych w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%)	13
Rys. 1.2. Udział uczniów liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%)	15
Rys. 1.3. Udział uczniów klas pierwszych liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych (%)	16
Rys. 1.4. Rozrzut udziału uczniów liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych względem wielkości miasta we wrześniu 2006 r.	16
Rys. 1.5. Rozrzut udziału uczniów pierwszych klas liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie uczniów pierwszych klas szkół ponadgimnazjalnych względem wielkości miasta we wrześniu 2006 r.	17
Rys. 1.6. Udział uczniów techników w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%)	18
Rys. 1.7. Udział uczniów klas pierwszych techników w ogólnej liczbie uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych (%)	19
Rys. 1.8. Udział uczniów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%)	22
Rys. 1.9. Udział uczniów klas pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych (%)	22
Rys. 1.10. Zmiana liczby uczniów liceów ogólnokształcących i profilowanych, techników oraz zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011	25
Rys. 1.11. Zmiana liczby uczniów klas pierwszych liceów ogólnokształcących i profilowanych, techników oraz zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011	25
Rys. 1.12. Średnia wielkość liceum ogólnokształcącego w latach 2006–2011	28
Rys. 1.13. Średnia liczba uczniów w klasach pierwszych liceów ogólnokształcących w latach 2006–2011	28

Rys. 1.14. Rozkłady liczby uczniów w pierwszych klasach liceów ogólnokształcących w 2011 r.	29
Rys. 1.15. Średnia wielkość techników w latach 2006–2011	31
Rys. 1.16. Średnia liczba uczniów w klasach pierwszych techników w latach 2006–2011	31
Rys. 1.17. Rozkłady liczby uczniów w pierwszych klasach techników w 2011 r.	32
Rys. 1.18. Średnia wielkość zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011	33
Rys. 1.19. Średnia liczba uczniów w klasach pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011	34
Rys. 1.20. Rozkłady liczby uczniów w pierwszych klasach zasadniczych szkół zawodowych w 2011 r.	34
Rys. 1.21. Średnia wielkość oddziału w liceum ogólnokształcącym w latach 2006–2011	37
Rys. 1.22. Średnia wielkość oddziału w klasach pierwszych liceów ogólnokształcących w latach 2006–2011	37
Rys. 1.23. Rozkłady wielkości oddziałów pierwszych klas liceów ogólnokształcących w 2011 r.	38
Rys. 1.24. Średnia wielkość oddziału w technikach w latach 2006–2011	39
Rys. 1.25. Średnia wielkość oddziału w klasach pierwszych techników w latach 2006–2011	40
Rys. 1.26. Rozkłady wielkości oddziałów pierwszych klas techników w 2011 r.	40
Rys. 1.27. Średnia liczba uczniów przypadająca na jeden zawód nauczany w klasach pierwszych techników w latach 2006–2011	41
Rys. 1.28. Średnia wielkość oddziału w zasadniczych szkołach zawodowych w latach 2006–2011 ...	43
Rys. 1.29. Średnia wielkość oddziału w klasach pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011	44
Rys. 1.30. Rozkłady wielkości oddziałów pierwszych klas zasadniczych szkół zawodowych w 2011 r.	44
Rys. 1.31. Średnia liczba uczniów przypadająca na jeden zawód nauczany w klasach pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011	45
Rys. 1.32. Wydatki osobowe na licea ogólnokształcące jako procent wydatków bieżących w 2011 r.	48
Rys. 1.33. Wydatki bieżące przypadające na jednego ucznia liceum ogólnokształcącego w 2011 r.	49
Rys. 1.34. Wydatki osobowe na szkoły zawodowe jako procent wydatków bieżących w 2011 r.	50
Rys. 1.35. Wydatki bieżące przypadające na jednego ucznia szkoły zawodowej w 2011 r.	51
Rys. 1.36. Zasadnicze wskaźniki organizacji liceów ogólnokształcących (liczba etatów/100 uczniów)	55
Rys. 1.37. Zasadnicze wskaźniki organizacji techników (liczba etatów/100 uczniów)	56
Rys. 1.38. Zasadnicze wskaźniki organizacji ZSZ (liczba etatów/100 uczniów)	57

ROZDZIAŁ 2

Rys. 2.1. Struktura kształcenia zawodowego w miastach powyżej 100 tys. w latach 2008–2009	61
Rys. 2.2. Struktura form kształcenia ponadgimnazjalnego w latach 2008–2009 wg liczby uczniów ..	62
Rys. 2.3. Procentowa zmiana liczby uczniów kształcących się w najpopularniejszych kierunkach w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców w latach 2008–2011	65
Rys. 2.4. Współczynnik wypadania z systemu edukacji w szkołach ponadgimnazjalnych	71
Rys. 2.5. Zdawalność egzaminów zawodowych w zasadniczych szkołach zawodowych i technikach ..	72
Rys. 2.6. Struktura szkolnictwa ponadgimnazjalnego w wybranych miastach.	74
Rys. 2.7. Zdawalność egzaminów zawodowych w zasadniczych szkołach zawodowych i technikach ..	92

ROZDZIAŁ 3

Rys. 3.1. Średnie wyniki egzaminów maturalnych z języka polskiego i matematyki na poziomie podstawowym w latach 2009–2011	98
Rys. 3.2. Średnia edukacyjna wartość dodana w latach 2009–2011	99
Rys. 3.3. Różnice średnich wyników egzaminów maturalnych na poziomie podstawowym z języka polskiego i matematyki osiąganych przez uczniów liceów ogólnokształcących	103
Rys. 3.4. Różnice średnich edukacyjnej wartości dodanej dla uczniów liceów ogólnokształcących ..	104
Rys. 3.5. Zdawalność egzaminów zawodowych przeprowadzanych przez OKE oraz różnice w zdawalności pomiędzy grupami uczniów w latach 2009–2011	106

ROZDZIAŁ 8

Rys. 8.1. Liczba dzieci we Wrocławiu urodzonych w latach 1987–2011	181
Rys. 8.2. Struktura naboru do szkół ponadgimnazjalnych prowadzonych przez Wrocław w latach szkolnych 2006–2013	194

WSTĘP

Aneta Sobotka, Instytut Badań Edukacyjnych

Kształtowanie sieci szkół ponadgimnazjalnych to publikacja stworzona przez zespół Uniwersytetu Warszawskiego w ramach projektu *Doskonalenie strategii zarządzania oświatą na poziomie regionalnym i lokalnym*. Tematyka roli samorządu w zarządzaniu szkolnictwem ponadgimnazjalnym jest dosyć zaniedbanym tematem badawczym. W ostatnich latach, w związku z projektem systemowym *Szkoła zawodowa szkołą pozytywnego wyboru* więcej uwagi poświęca się szkolnictwu zawodowemu, brak jednak całościowego spojrzenia na szkoły kształcące absolwentów gimnazjum, w szczególności z punktu widzenia organu prowadzącego, odpowiedzialnego za zapewnienie im adekwatnej i atrakcyjnej oferty edukacyjnej po ukończeniu gimnazjum.

Na samym początku warto zaznaczyć, że analizujemy szkoły ponadgimnazjalne w bardzo wąskim znaczeniu, uwzględniając jedynie szkoły na podbudowie gimnazjum dla młodzieży: licea ogólnokształcące, licea profilowane, technika i zasadnicze szkoły zawodowe. Rozważamy też przede wszystkim szkoły publiczne.

Zarządzanie szkolnictwem ponadgimnazjalnym to wielkie wyzwanie dla samorządów. Jedną z podstawowych decyzji jest kształtowanie sieci szkół, a w konsekwencji również rozkładu uczniów w poszczególnych typach szkół. Czy samorząd powinien elastycznie reagować na zapotrzebowanie zgłaszane ze strony uczniów i rodziców, i pozwalać żeby do liceów ogólnokształcących trafiali wszyscy chętni, czy ściśle określać jaki odsetek uczniów uczęszcza do poszczególnych typów szkół? Jak kształtować ofertę szkół zawodowych żeby odpowiadała zarówno na zainteresowania uczniów i rodziców, możliwości samorządu, jak i potrzeby lokalnego rynku? Aby odpowiedzieć na te pytania w niniejszej publikacji zamieszczamy zarówno analizy dokonane przez ekspertów zewnętrznych, jak i studia przypadków z konkretnych miast napisane przez samorządowców. Analiza szkolnictwa ponadgimnazjalnego w całej Polsce wykracza poza ramy jednej publikacji, choć przedstawione analizy nie uciekają od jego specyfiki i opisu panujących trendów. Skupiamy się na pięciu wybranych dużych miastach, żeby lepiej zrozumieć rolę i możliwości samorządu oraz główne problemy tego poziomu nauczania. Te miasta to Gdańsk, Łódź, Kielce, Poznań i Wrocław. Zaprezentowane w publikacji analizy pokazują podobieństwa i różnice między pięcioma miastami oraz przedstawiają je na tle innych dużych miast (38 miast powyżej 100 tys.) oraz na tle wszystkich powiatów w kraju.

Publikacja ta ma dwojaki charakter, gdyż do jej stworzenia zaprosiliśmy zarówno ekspertów oświatowych, jak i pracowników samorządowych. Ci pierwsi, przygotowali analizy zróżnicowania wskaźników organizacji, profili kształcenia i wyników w wybranych miastach na tle pozostałych dużych miast i całej Polski. Przedstawione analizy dostarczają więc obiektywną, uporządkowaną wiedzę analityczną wykorzystującą dostępne bazy danych. Dyrektorzy wydziałów oświaty poszczególnych miast przygotowali na nasze zaproszenie studia przypadków, jak wygląda zarządzanie szkołami ponadgimnazjalnymi w ich miastach. Studia te dostarczają pogłębionej wiedzy o tym, w jaki sposób wybrane miasta starają się zarządzać siecią szkół ponadgimnazjalnych i jak oceniają efekty swoich wysiłków.

Książka składa się z dziewięciu rozdziałów. W rozdziale pierwszym Mariusz Tobor analizuje rozkład uczniów w poszczególnych typach szkół, sieć szkół, organizację oddziałów

oraz nakłady na edukację w poszczególnych miastach. Rozdział drugi, autorstwa Piotra Zaborka, przedstawia analizę zróżnicowania kierunków kształcenia na przestrzeni kilku lat oraz prezentuje ciekawe wyniki na temat skuteczności kształcenia poszczególnych typów szkół. Rozdział trzeci, napisany przez Tomasza Żółtaka, poświęcony jest wynikom egzaminów maturalnych i zawodowych oraz analizie wskaźnika EWD. Kolejne pięć rozdziałów to studia przypadków poszczególnych miast, gdzie autorzy opisują zmiany, jakie zaszły w ostatnich latach w sieci szkół ponadgimnazjalnych, lokalną politykę oświatową w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego oraz stosowane instrumenty zarządzania oświatą.

Pragnę podziękować dr. Janowi Herczyńskiemu, pomysłodawcy niniejszej książki, za celne uwagi i inspirujące dyskusje.

ROZDZIAŁ 1

Zróznicowanie organizacji szkolnictwa ponadgimnazjalnego

Mariusz Tobor, Instytut Zarządzania w Edukacji

1.1. Wstęp

Niniejszy rozdział omawia zróznicowanie lokalnych systemów organizacji szkolnictwa ponadgimnazjalnego¹ w pięciu wybranych dużych miastach – Gdańsku (452 tys. mieszkańców²), Kielcach (203 tys.), Łodzi (732 tys.), Poznaniu (543 tys.) i Wrocławiu (624 tys.). Miasta te prezentowane są na tle wszystkich miast na prawach powiatu liczących powyżej 100 tysięcy mieszkańców, a niekiedy także w odniesieniu do innych samorządów, które obowiązkowo prowadzą szkoły ponadgimnazjalne – mniejszych miast na prawach powiatu i powiatów ziemskich.

W przedstawionych analizach dotyczących struktury oświaty ponadgimnazjalnej i organizacji szkół, uwzględnione zostały prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego licea ogólnokształcące, licea profilowane, technika i zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży, ale bez szkół i oddziałów specjalnych oraz szkół związanych organizacyjnie³. W wyliczeniach wskaźników odnoszących się do nakładów pieniężnych uwzględnione zostały również szkoły związane organizacyjnie, które nie są szkołami specjalnymi oraz szkoły dla dorosłych, szkoły policealne i technika uzupełniające.

Wszystkie tabele i rysunki są opracowaniami własnymi autora przygotowanymi na podstawie danych SIO oraz danych z Ministerstwa Finansów.

1.2. Rozkłady uczniów w poszczególnych typach szkół

Rozkład uczniów uczęszczających do różnych typów szkół ponadgimnazjalnych jest wypadkową dążeń i wyborów gimnazjalistów i ich rodziców oraz polityki poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego. W zdecentralizowanym systemie oświaty to właśnie polityka samorządów ma decydujący wpływ na rozkład uczniów w poszczególnych typach szkół.

Licea profilowane

Najbardziej jaskrawo wpływ polityki samorządów na wybory uczniów widać na przykładzie Wrocławia, który wdrażając reformę strukturalną oświaty, postanowił w ogóle nie

¹ W niniejszym rozdziale pojęcie *szkół ponadgimnazjalnych* używane jest w wąskim znaczeniu na określenie szkół na podbudowie gimnazjum, a nie w znaczeniu, jakie nadaje mu art. 9 ust. 1 pkt 3 ustawy o systemie oświaty, który do szkół ponadgimnazjalnych zalicza również szkoły policealne, a przed 1 września 2012 r. zaliczał także technika i licea uzupełniające dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych.

² Przybliżone liczby ludności wg stałych miejsc zameldowania w 2010 r.

³ Szkoły związane organizacyjnie to np. szkoły przy młodzieżowych ośrodkach wychowawczych lub przy zakładach opieki zdrowotnej. Szkoły wchodzące w skład zespołów są uwzględnione w niniejszej analizie.

tworzyć nowych, czteroletnich techników. Było to zgodne z pierwotną koncepcją tej reformy, która zakładała likwidację techników jako szkół umożliwiających zdobycie świadectwa dojrzałości. Efektem polityki Wrocławia był wysoki odsetek uczniów liceów profilowanych – w roku szkolnym 2006/2007 stanowili oni aż 30,4% ogólnej liczby uczniów wszystkich wrocławskich szkół ponadgimnazjalnych, podczas gdy w innych badanych miastach odsetek ten nie przekraczał 10%.

Wśród miast na prawach powiatu tylko Rybnik miał wtedy podobny odsetek uczniów liceów profilowanych. W pozostałych miastach do liceów profilowanych uczęszczało co najwyżej kilkanaście procent wszystkich uczniów. Nieco inaczej było w powiatach ziemskich – 31 z nich miało w 2006 r. ponad 20% uczniów w liceach profilowanych, ale za to 13 z nich nie miało ani jednego ucznia takiej szkoły, a w kolejnych 44 powiatach ziemskich odsetek uczniów liceów profilowanych nie przekraczał 5%.

We wrześniu 2006 r. średni odsetek uczniów liceów profilowanych w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców⁴ wynosił 8,9% (mediana tej grupy była o 0,5 punktu procentowego niższa), w mniejszych miastach na prawach powiatu – prawie 9,9%, a w powiatach ziemskich – 10,6%. W późniejszych latach wartość tego wskaźnika systematycznie malała w większości jednostek samorządu terytorialnego. Niektóre z dużych miast zdecydowały się na zaprzestanie naboru do liceów profilowanych jeszcze przed zmianą w ustawie o systemie oświaty, która usankcjonowała likwidację szkół tego typu⁵. W 2007 r. zrobił to Toruń, w 2008 r. dołączyły do niego Elbląg, Gorzów Wielkopolski, Tarnów i Zielona Góra, a w następnych latach kilka innych miast. W 2011 r., gdy los liceów profilowanych był praktycznie przesądzony, nowych uczniów nie przyjmowało 16 miast na prawach powiatu liczących powyżej 100 tys. mieszkańców, w tym Kielce. W Łodzi do liceów profilowanych poszło tylko 0,46% gimnazjalistów⁶, w Gdańsku – 1,35%, w Poznaniu – 2,3%, a we Wrocławiu aż 6,08% (mediana dużych miast wynosiła wtedy 0,92%).

Tak duży odsetek pierwszoklasistów we wrocławskich liceach profilowanych nie dziwi, jeśli uwzględnimy fakt, że władze Wrocławia zmieniły swoją politykę dotyczącą kształcenia zawodowego dopiero w 2007 r., kiedy to po raz pierwszy rozpoczęto w tym mieście rekrutację do czteroletnich techników. Jeszcze rok wcześniej uczniowie pierwszych klas liceów profilowanych stanowili jedną trzecią uczniów pierwszych klas wszystkich szkół ponadgimnazjalnych, we wrześniu 2007 r. udział ten spadł do 14,9%, a rok później do 8,8%. W następnych latach odsetek ten malał o wiele wolniej, a liczba pierwszoklasistów we wrocławskich liceach profilowanych spadała w wyniku niżu demograficznego.

Licea profilowane wkrótce całkowicie znikną z polskiego systemu oświaty, dlatego w dalszej części rozdziału nie będę się już nimi zajmować.

⁴ Określenie *miasto powyżej 100 tys. mieszkańców* lub *duże miasto* nie dotyczy tutaj Wałbrzycha, który, choć zalicza się do tej samej kategorii wielkościowej, nie był w badanym okresie miastem na prawach powiatu, obowiązkowo prowadzącym szkoły ponadgimnazjalne.

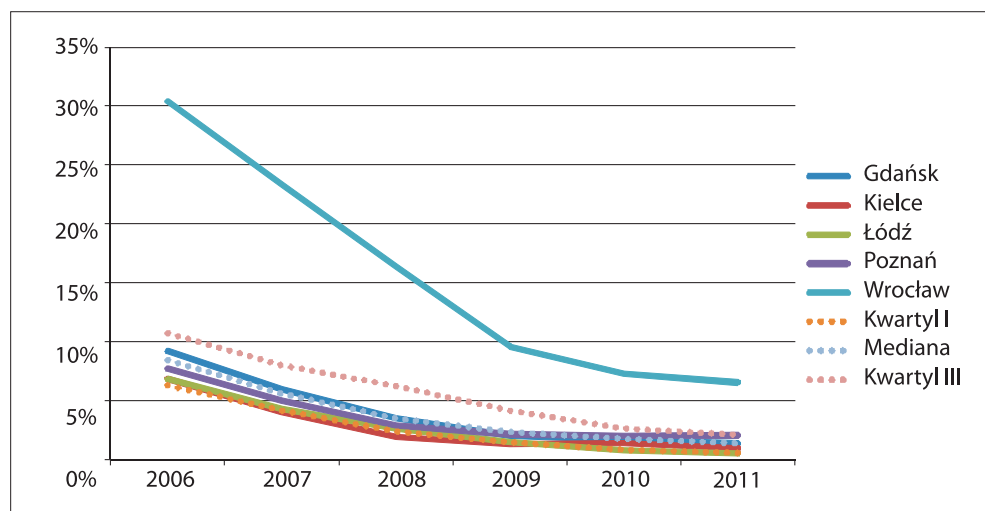
⁵ Rekrutacji do liceów profilowanych nie można prowadzić od roku szkolnego 2012/2013.

⁶ Takie sformułowanie jest nieco nieprecyzyjne, ponieważ ściśle mówiąc chodzi o procent uczniów pierwszych klas objętych badaniem szkół ponadgimnazjalnych prowadzonych przez jednostkę samorządu terytorialnego. Dla uproszczenia podobnych sformułowań będę używać w dalszej części rozdziału.

Tabela 1.1. Udział uczniów liceów profilowanych w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	9,19	5,93	3,53	2,02	1,66	1,34
Kielce	6,87	4,01	1,95	1,33	1,34	0,92
Łódź	6,80	4,32	2,58	1,50	0,80	0,52
Poznań	7,69	5,00	2,86	2,13	2,02	2,04
Wrocław	30,42	23,29	16,35	9,58	7,28	6,52
Kwartył I	6,27	4,14	2,36	1,45	0,81	0,55
Mediana	8,44	5,58	3,48	2,32	1,74	1,37
Kwartył III	10,72	7,99	6,23	4,15	2,61	2,09

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.1. Udział uczniów liceów profilowanych w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Licea ogólnokształcące

W badanych miastach, podobnie jak w większości pozostałych miast na prawach powiatu, największy procent uczniów szkół ponadgimnazjalnych uczęszcza do liceów ogólnokształcących. Jednak i tu różnice pomiędzy poszczególnymi miastami są spore. We wrześniu 2011 r. największy odsetek licealistów miała Łódź – prawie 62%, następny w kolejności był Poznań – niespełna 60%, potem Wrocław – 50% oraz Gdańsk i Kielce – po ok. 53%. Procenty licealistów w Łodzi, Poznaniu i Wrocławiu wyraźnie przekraczały wartość trzeciego kwartyła wyliczonego dla wszystkich miast powyżej 100 tys. mieszkańców, który nieznacznie przekraczał 59%, a wskaźniki Gdańska i Kielce były bardzo zbliżone do tej wartości. Zatem cztery z badanych miast miały wyższy odsetek licealistów niż 75% pozostałych dużych miast.

Porównując odsetki uczniów szkół poszczególnych typów warto pamiętać, o niejednakowej długości ich cykli kształcenia – w badanym okresie nauka w liceach ogólnokształ-

jących i profilowanych trwała trzy lata, w technikach – cztery, a w zasadniczych szkołach zawodowych – dwa lub trzy. Porównania całkowitych liczb uczniów szkół różnych typów niezbyt precyzyjnie odzwierciedlają wybory dalszej ścieżki kształcenia, których dokonują gimnazjaliści (lub raczej możliwości wyboru, które stwarzają im samorządy). Lepiej robią to porównania odnoszące się tylko do pierwszych klas. W zestawieniach, które dotyczą tylko klas pierwszych, bardziej wyraźnie uwidaczniają się też zmiany w polityce oświatowej JST.

W takim ujęciu okazuje się, że w czterech badanych miastach udział licealistów w liczbie uczniów pierwszych klas szkół ponadgimnazjalnych był we wrześniu 2011 r. bardzo do siebie zbliżony – mieścił się pomiędzy 54,7% a 57,1%, tj. mniej więcej na poziomie trzeciego kwartyła wyliczonego dla wszystkich dużych miast, który wynosił ok. 55%. Jedynie w Poznaniu odsetek ten wynosił 60,7%. Kilka lat wcześniej różnice pomiędzy badanymi miastami były znacznie większe. We wrześniu 2006 r. uczniowie liceów ogólnokształcących stanowili aż 70,4% w klasach pierwszych łódzkich szkół ponadgimnazjalnych, podczas gdy w Gdańsku wskaźnik ten był prawie o 20 punktów procentowych mniejszy. W tym czasie większy odsetek uczniów LO w pierwszych klasach szkół ponadgimnazjalnych miała tylko Warszawa (76,2%).

Zmniejszanie udziału licealistów w Łodzi przebiegało w kilku etapach. W 2007 r. wystąpił spadek o ok. 5 punktów procentowych, potem były dwa lata względnej stabilizacji, a w 2011 r. nastąpił najbardziej gwałtowny, blisko ośmiopunktowy spadek. Zmiany w innych miastach były już mniej spektakularne, ich efektem było jednak wyraźne zmniejszenie różnic między badanymi miastami.

Udział uczniów liceów ogólnokształcących w liczbie uczniów pierwszych klas szkół ponadgimnazjalnych we wszystkich miastach powyżej 100 tys. mieszkańców wynosił w 2006 r. 54,96%, w miastach na prawach powiatu do 100 tys. mieszkańców – 44,89%, a w powiatach ziemskich – 37,72%. Wyraźne było więc zróżnicowanie wskaźnika w zależności od kategorii JST. W 2011 r. różnice pomiędzy poszczególnymi kategoriami JST były nieco mniejsze – wskaźniki wynosiły odpowiednio: 53,45%, 47,00% i 39,94%.

Istnieje też wyraźna dodatnia korelacja między wielkością miasta a odsetkiem uczniów liceów ogólnokształcących. Wewnątrz grupy miast powyżej 100 tys. mieszkańców we wrześniu 2006 r. współczynnik korelacji między tymi wielkościami był równy 0,7, a w 2011 r. spadł do 0,59. Współczynnik korelacji wyliczony dla wszystkich miast na prawach powiatu wynosił w 2006 r. – 0,63, a w 2011 r. – 0,44. Graficzną ilustrację tego zjawiska przedstawiają rys. 1.4 i 1.5.

Tabela 1.2. Udział uczniów liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%)

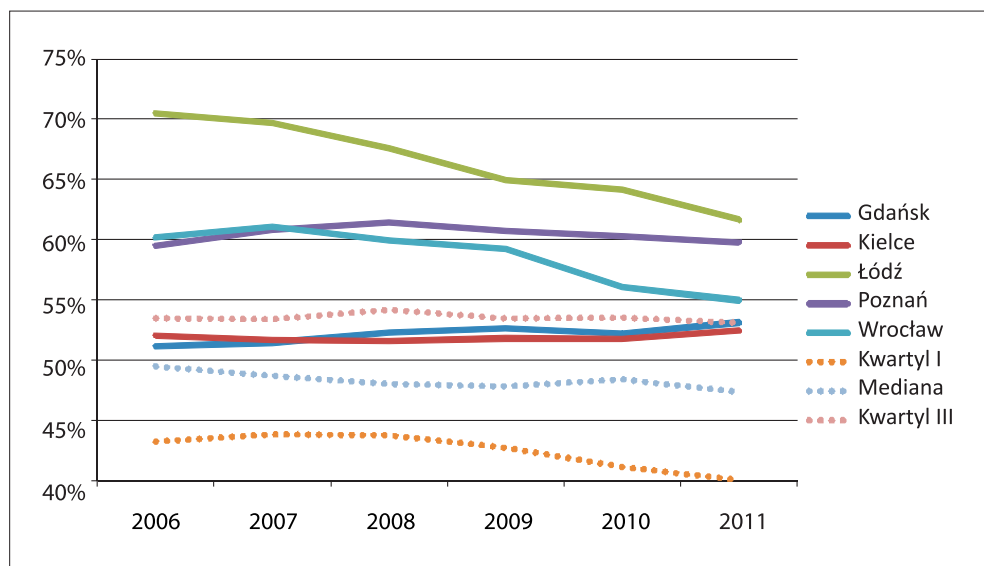
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	51,16	51,44	52,31	52,67	52,16	53,13
Kielce	52,06	51,67	51,57	51,79	51,73	52,44
Łódź	70,51	69,67	67,59	64,94	64,18	61,65
Poznań	59,53	60,80	61,41	60,70	60,27	59,79
Wrocław	60,19	61,09	59,94	59,20	56,02	54,97
Kwartył I	43,23	43,82	43,75	42,71	41,13	40,03
Mediana	49,48	48,68	48,02	47,82	48,39	47,34
Kwartył III	53,47	53,38	54,18	53,46	53,52	53,09

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Tabela 1.3. Udział uczniów klas pierwszych liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych (%)

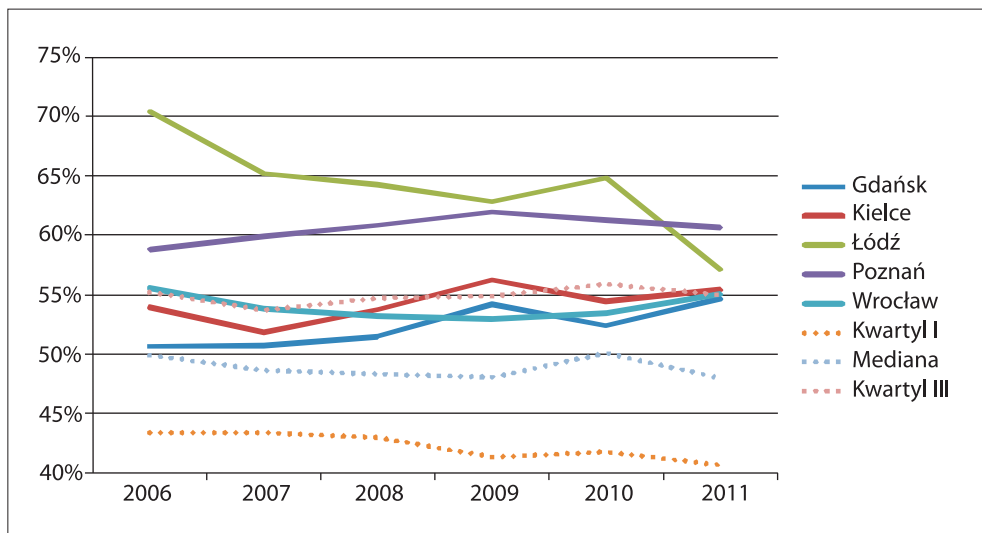
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	50,61	50,70	51,48	54,18	52,34	54,65
Kielce	53,94	51,77	53,74	56,22	54,43	55,41
Łódź	70,39	65,20	64,22	62,82	64,84	57,12
Poznań	58,78	59,92	60,83	61,96	61,27	60,67
Wrocław	55,57	53,80	53,19	52,96	53,42	55,01
Kwartył I	43,33	43,35	42,95	41,31	41,74	40,64
Mediana	49,88	48,62	48,29	48,01	50,06	47,94
Kwartył III	55,21	53,68	54,69	54,87	55,86	54,97

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.2. Udział uczniów liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%)

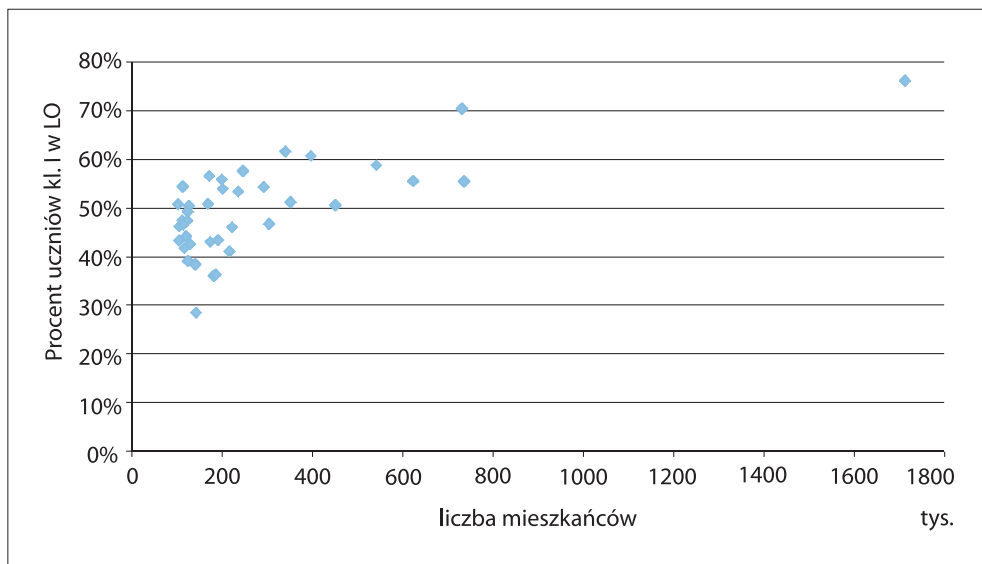
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.3. Udział uczniów klas pierwszych liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych (%)

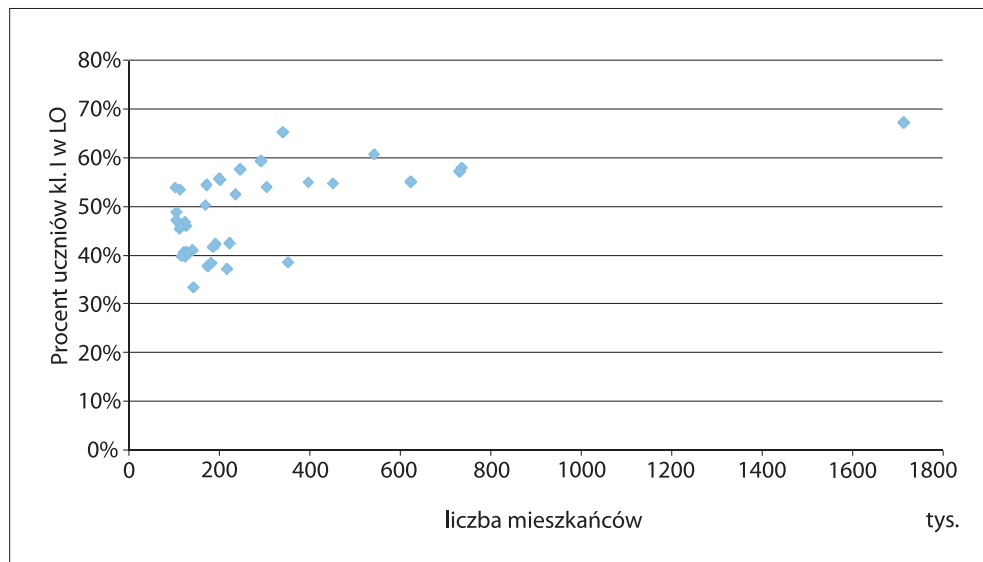
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.4. Rozrzut udziału uczniów liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych względem wielkości miasta we wrześniu 2006 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.5. Rozrzut udziału uczniów pierwszych klas liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie uczniów pierwszych klas szkół ponadgimnazjalnych względem wielkości miasta we wrześniu 2006 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Technika

W zestawieniach prezentujących udział uczniów techników w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych najbardziej widoczna jest zmiana sytuacji we Wrocławiu. Jak już wspomniano wcześniej, w mieście tym czteroletnie technika zostały utworzone dopiero w 2007 r. Do 2010 r. odsetek uczniów szkół tego typu zwiększał się bardzo szybko. Następowo to głównie kosztem liceów profilowanych, a w 2010 r. także ze względu na dłuższy niż w innych szkołach, czteroletni cykl kształcenia.

Z zestawień odnoszących się wyłącznie do klas pierwszych wynika, że już we wrześniu 2008 r. Wrocław przyjął zasadę, że w technikach znajdzie miejsce 25% gimnazjalistów. Podobnie jest w Poznaniu i było przez jakiś czas w Łodzi. Jednak to ostatnie miasto w 2011 r. zdecydowało się na wyraźne zwiększenie liczby miejsc w technikach (głównie kosztem liceów ogólnokształcących). W 2011 r. stosunkowo najwięcej gimnazjalistów wybrało technika w Kielcach (35,6%), odpowiada to mniej więcej poziomowi mediany wszystkich dużych miast. Łódź (32,5%) i Gdańsk (30,8%) miały odsetki uczniów techników w pierwszych klasach zbliżone do poziomu pierwszego kwartyla, a Wrocław i Poznań o ok. 5 punktów procentowych niższe.

Udział uczniów techników w łącznej liczbie uczniów pierwszych klas szkół ponadgimnazjalnych we wszystkich miastach powyżej 100 tys. mieszkańców wynosił w 2011 r. 33,4%. W miastach na prawach powiatu do 100 tys. mieszkańców i powiatach ziemskich był nieco większy i wynosił odpowiednio 36,3% i 36,2%. W każdej z tych grup samorządów miał miejsce wzrost odsetka gimnazjalistów rozpoczynających naukę w technikach: w powiatach ziemskich od 33,5%, w mniejszych miastach na prawach powiatu od 31,5%, a w dużych miastach od 26,4%.

Tabela 1.4. Udział uczniów techników w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	31,69	33,45	33,66	34,68	36,23	35,97
Kielce	32,88	36,18	37,98	38,82	39,44	39,37
Łódź	17,75	20,00	22,58	25,66	27,96	30,75
Poznań	24,79	26,34	28,16	29,81	30,30	30,60
Wrocław	0,00	6,52	14,11	21,20	27,14	29,04
Kwartył I	28,26	30,37	31,85	34,35	35,78	36,57
Mediana	31,69	33,81	36,12	38,09	38,79	39,42
Kwartył III	34,99	36,70	38,42	41,22	43,89	45,98

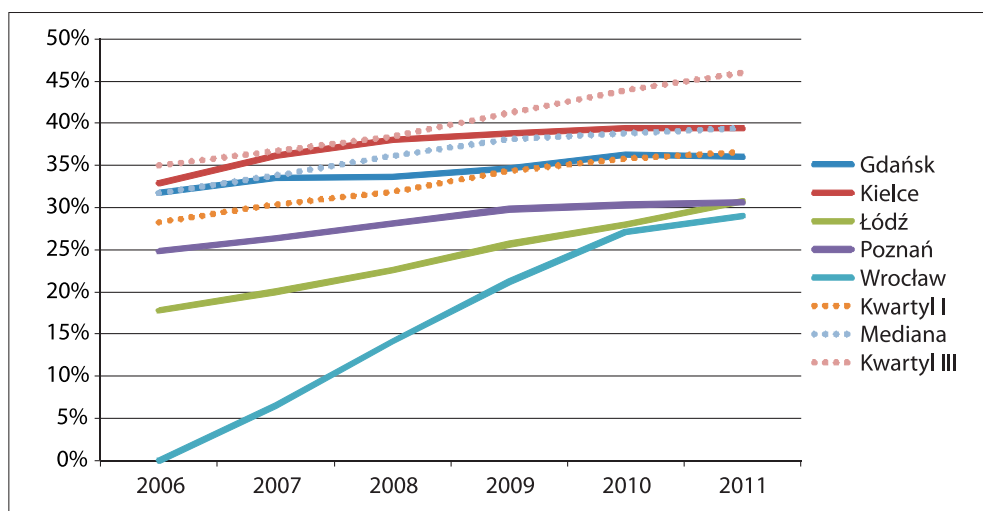
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Tabela 1.5. Udział uczniów klas pierwszych techników w ogólnej liczbie uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	30,47	31,37	30,05	29,30	32,82	30,81
Kielce	32,06	35,89	34,50	32,82	34,63	35,60
Łódź	18,01	21,90	23,23	25,70	26,27	32,54
Poznań	26,05	26,38	26,99	26,53	26,39	27,08
Wrocław	0,00	18,06	24,48	24,93	25,76	25,65
Kwartył I	27,25	29,88	30,11	31,17	31,44	31,34
Mediana	30,20	32,80	33,53	33,38	33,68	35,51
Kwartył III	32,34	35,40	36,90	39,02	39,44	40,91

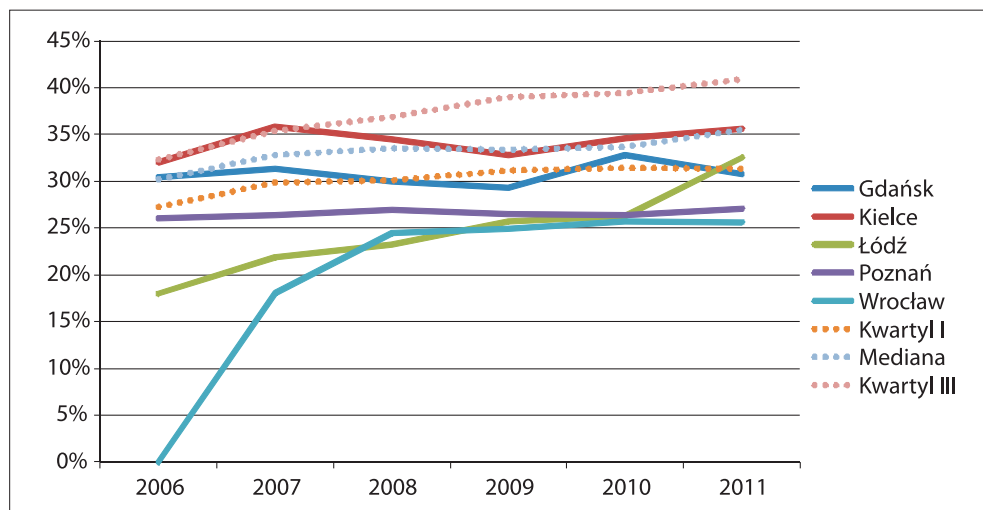
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.6. Udział uczniów techników w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.7. Udział uczniów klas pierwszych techników w ogólnej liczbie uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Zawody nauczane w technikach

W przypadku szkół zawodowych ważna jest nie tylko liczba uczęszczających uczniów, ale również zawody, w których ci uczniowie zdobywają wykształcenie. W 2011 r. w pierwszych klasach techników prowadzonych przez duże miasta nauczano łącznie 66 zawodów. W 24 z tych zawodów uczyło się przeciętnie ponad 1% uczniów⁷, jednak rozkłady zawodów w badanych miastach były bardzo zróżnicowane i z reguły odbiegały od przeciętnej.

W każdym z miast najwięcej uczniów techników rozpoczynało naukę w zawodzie technik informatyk, ale już drugi pod względem popularności we wszystkich dużych miastach zawód, technik ekonomista, taką samą pozycję miał tylko w Kielcach i Wrocławiu. W Poznaniu na drugim miejscu był technik pojazdów samochodowych, podczas gdy w Kielcach w ogóle nie nauczano tego zawodu. W Łodzi i Wrocławiu duży udział mieli przyszli technicy mechatronicy, których niewielu było w pozostałych miastach. Jak zatem widać polityki miast w tym zakresie bardzo się od siebie różnią, chociaż liczby nauczanych zawodów są do siebie zbliżone. W Łodzi jest największy wybór zawodów – 34, a w Gdańsku najmniejszy – 28.

⁷ Chodzi tutaj o średnią ze wskaźników wyliczonych dla poszczególnych dużych miast.

Tabela 1.6. Procentowy udział uczniów pierwszych klas techników kształcących się w wybranych zawodach

Zawód	Gdańsk	Kielce	Łódź	Poznań	Wrocław	Średnia miast pow. 100 tys. mieszk.
Technik informatyk	11,05	14,47	10,84	14,37	11,73	12,44
Technik ekonomista	3,80	10,68	4,05	4,67	8,86	7,57
Technik pojazdów samochodowych	3,95	0,00	5,28	10,43	3,87	7,12
Technik hotelarstwa	6,22	7,12	2,78	8,30	2,00	5,99
Technik budownictwa	6,00	6,45	3,25	4,00	3,81	5,41
Technik elektronik	8,34	4,75	2,69	6,95	3,56	4,87
Kucharz	4,24	2,30	4,38	6,18	2,00	4,07
Technik logistyk	2,12	2,45	3,06	5,35	4,05	3,89
Technik mechanik	4,10	7,34	1,70	0,00	6,99	3,83
Technik mechatronik	4,97	3,41	10,37	3,94	7,80	3,65
Technik elektryk	3,29	2,37	2,07	3,32	3,62	3,42
Technik obsługi turystycznej	4,10	2,23	4,29	3,06	5,80	3,38
Technik organizacji usług gastronomicznych	2,27	2,30	3,02	2,23	1,93	3,21
Technik usług fryzjerskich	4,17	0,00	1,98	2,13	1,87	2,82
Technik geodeta	2,05	2,30	1,27	2,91	1,93	2,64
Technik organizacji reklamy	0,00	4,67	1,56	5,71	0,87	2,64
Technik architektury krajobrazu	2,49	2,30	1,32	1,30	0,00	2,63
Technik handlowiec	3,73	1,78	2,78	1,76	3,99	2,04
Technik żywienia i gospodarstwa domowego	0,00	2,45	2,69	0,00	0,00	1,79
Technik teleinformatyk	2,12	1,93	1,13	1,40	3,68	1,75
Technik cyfrowych procesów graficznych	0,00	1,41	4,57	1,40	0,94	1,38
Technik ochrony środowiska	2,05	2,30	0,00	0,00	1,87	1,22
Kelner	2,05	2,37	0,00	1,56	1,81	1,18
Technik spedytor	2,27	0,00	1,51	0,00	1,87	1,05
Pozostałe	14,63	12,61	23,42	9,03	15,16	10,01
Łączna liczba nauczanych zawodów	28	29	34	29	32	66

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Zasadnicze szkoły zawodowe

Uczniowie zasadniczych szkół zawodowych stanowią w badanych miastach niewielki procent uczniów szkół ponadgimnazjalnych. W 2011 r. w Kielcach, Łodzi i Poznaniu było ich nieco ponad 7%, czyli trochę mniej niż wynosi pierwszy kwartył wszystkich dużych miast. W Gdańsku i Wrocławiu – ok. 9,5%, czyli mniej więcej o 1,25 punktu procentowego mniej od przeciętnej (mediany) wszystkich miast powyżej 100 tys. mieszkańców.

Odsetki pierwszoklasistów są nieco wyższe. W Kielcach, Łodzi i Poznaniu wynosiły one w 2011 r. ok. 9–10%, a w Gdańsku i Wrocławiu – ok. 13%. Ich pozycja na tle wszystkich miast na prawach powiatu była podobna, jak w przypadku wskaźników uwzględniających wszystkich uczniów.

Na przestrzeni ostatnich lat w Gdańsku i Łodzi miały miejsce duże wahania procentów gimnazjalistów wybierających zasadnicze szkoły zawodowe, w pozostałych badanych miastach sytuacja była stabilna. Dość stabilne były też przeciętne udziały uczniów zasadniczych szkół zawodowych wśród wszystkich uczniów pierwszych klas szkół ponadgimnazjalnych w całych grupach JST. Warto jednak zwrócić uwagę, że w dużych miastach zasadnicze szkoły zawodowe odgrywają najmniejszą rolę – we wrześniu 2011 r. średni udział pierwszoklasistów wynosił w tych miastach 11,8%, podczas gdy w miastach na prawach powiatu do 100 tys. mieszkańców było ich 15,4%, a w powiatach ziemskich aż 22%.

Tabela 1.7. Udział uczniów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	7,96	9,18	10,49	10,62	9,95	9,56
Kielce	8,19	8,13	8,50	8,06	7,49	7,27
Łódź	4,94	6,01	7,25	7,91	7,07	7,07
Poznań	7,99	7,87	7,57	7,36	7,41	7,57
Wrocław	9,39	9,09	9,60	10,02	9,56	9,47
Kwartył I	7,10	7,78	7,97	8,36	8,32	8,24
Mediana	9,01	9,31	10,14	10,62	10,01	10,25
Kwartył III	11,78	12,62	13,36	13,93	13,69	13,43

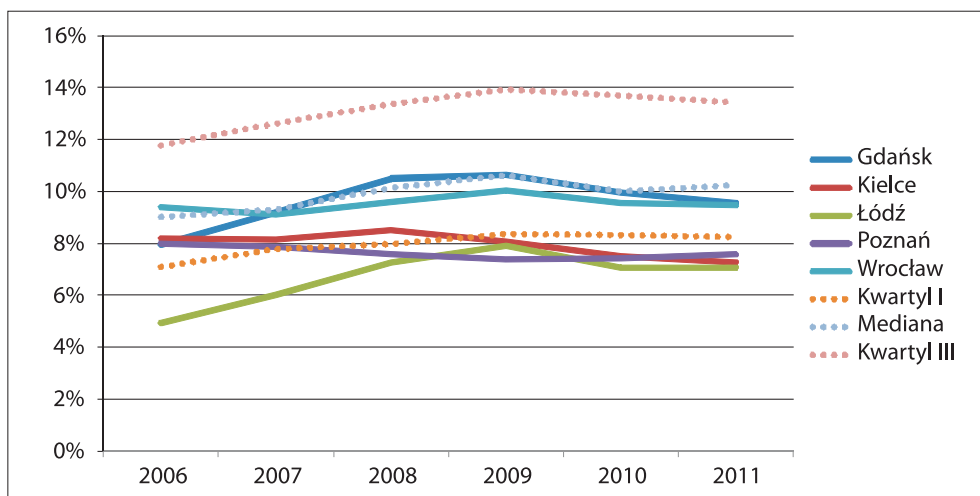
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Tabela 1.8. Udział uczniów klas pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	11,88	14,93	16,20	14,61	12,82	13,18
Kielce	10,50	10,86	10,32	9,40	9,48	8,98
Łódź	6,44	10,04	11,28	10,60	8,57	9,88
Poznań	10,37	10,66	9,90	9,23	10,31	9,95
Wrocław	11,12	13,28	13,54	13,30	13,24	13,26
Kwartył I	9,54	10,76	10,75	10,69	10,75	10,95
Mediana	12,14	14,12	13,53	14,28	13,42	13,70
Kwartył III	16,17	17,55	17,72	18,08	18,53	17,93

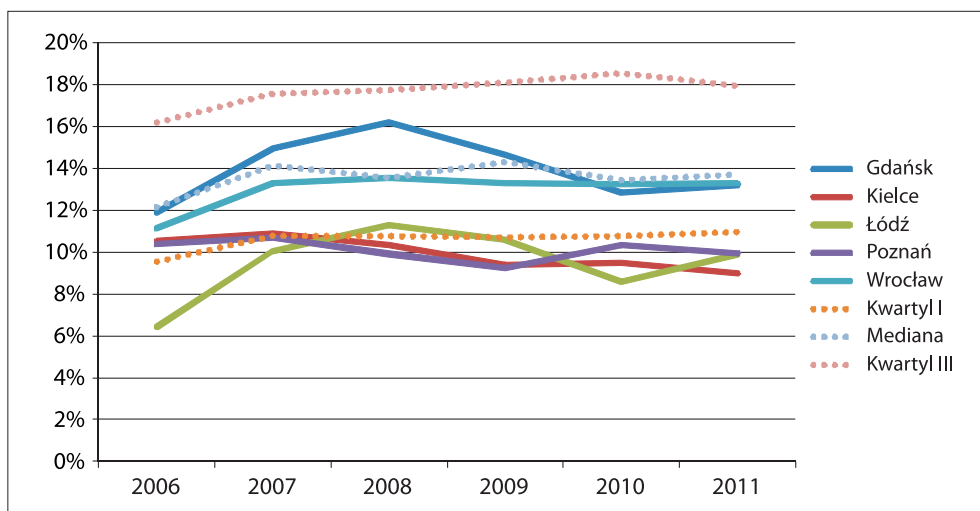
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.8. Udział uczniów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.9. Udział uczniów klas pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Zawody nauczane w zasadniczych szkołach zawodowych

W 2011 r. w pierwszych klasach zasadniczych szkół zawodowych prowadzonych przez duże miasta nauczano łącznie 47 zawodów. W 19 z nich uczyło się przeciętnie ponad 1% uczniów. Również w tym wypadku wystąpiły duże różnice pomiędzy badanymi miastami.

Przeciętnie najczęściej wybieranym zawodem nauczonym w dużych miastach był w 2011 r. kucharz małej gastronomii. Wśród badanych miast zawód ten największe powo-

dzenie miał w Poznaniu – wybrało go aż 30,9% gimnazjalistów rozpoczynających naukę w zasadniczej szkole zawodowej. W Kielcach i Łodzi ten zawód także okazał się najpopularniejszy, ale ze znacznie mniejszą przewagą nad innymi zawodami. We Wrocławiu najpowszechniej nauczany zawodem w klasach pierwszych zasadniczych szkół zawodowych okazał się fryzjer (19,9%), w Gdańsku – mechanik pojazdów samochodowych (15,6%), który był tylko nieznacznie popularniejszy od fryzjera.

O ile liczby zawodów nauczanych w technikach prowadzonych przez badane miasta były do siebie zbliżone, to liczby zawodów w zasadniczych szkołach zawodowych znacznie się od siebie różniły. Najwięcej zawodów można było wybrać we Wrocławiu – 26, w Łodzi i Poznaniu także było ich ponad dwadzieścia, ale w Gdańsku i Kielcach już tylko po 14.

Tabela 1.9. Procentowy udział uczniów pierwszych klas szkół zawodowych kształcących się w wybranych zawodach

Zawód	Gdańsk	Kielce	Łódź	Poznań	Wrocław	Średnia miast pow. 100 tys. mieszk.
Kucharz małej gastronomii	15,38	14,12	10,25	30,93	11,58	17,91
Mechanik pojazdów samochodowych	15,56	7,94	4,97	12,71	7,72	16,05
Fryzjer	11,79	10,00	9,16	22,74	19,90	12,92
Sprzedawca	7,86	0,00	8,54	10,03	13,03	7,70
Technolog robót wykończeniowych w budownictwie	10,43	5,29	4,35	1,55	1,81	6,75
Elektromechanik pojazdów samochodowych	5,30	9,41	9,63	4,10	4,46	5,83
Cukiernik	4,10	5,29	8,70	5,65	7,72	5,45
Elektryk	4,44	5,59	1,55	0,00	3,98	3,24
Lakiernik	0,00	0,00	0,00	0,14	3,62	2,10
Murarz	0,00	9,12	1,55	0,14	1,45	1,96
Monter instalacji i urządzeń sanitarnych	0,00	6,18	1,24	1,13	1,81	1,91
Blacharz samochodowy	4,10	9,12	9,32	0,14	2,53	1,83
Elektromechanik	0,00	0,00	2,95	0,00	3,74	1,54
Stolarz	5,30	5,29	1,24	0,42	0,48	1,42
Piekarz	2,91	0,00	2,80	1,13	1,57	1,41
Operator obrabiarek skrawających	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,41
Posadzkarz	0,00	6,18	0,00	0,14	0,00	1,23
Monter – elektronik	2,91	3,82	3,42	1,84	1,81	1,07
Mechanik – monter maszyn i urządzeń	4,27	0,00	3,73	0,00	1,45	1,06
Pozostałe	5,64	2,65	16,61	7,20	11,34	7,19
Łączna liczba nauczanych zawodów	14	14	21	22	26	47

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Podsumowanie

Badane miasta, mimo dzielących je różnic, mają strukturę szkolnictwa ponadgimnazjalnego charakterystyczną dla największych miast i ponadprzeciętnie odróżniają się od miast na prawach powiatu do 100 tys. mieszkańców i powiatów ziemskich.

Przeciętny udział uczniów liceów ogólnokształcących jest w grupie miast powyżej 100 tys. mieszkańców zdecydowanie większy niż w miastach na prawach powiatu do 100 tys. mieszkańców i powiatach ziemskich. Tymczasem w Kielcach, mieście, które ma najmniejszy odsetek licealistów wśród badanych miast, jest on i tak większy niż w blisko trzech czwartych spośród wszystkich dużych miast. Podobnie jest z technikami i zasadniczymi szkołami zawodowymi, z tym, że odsetki uczniów tych szkół są zwykle niższe od przeciętnych lub co najwyżej równe medianie dużych miast.

Nie jest jasne, co sprawia, że rozkłady uczniów poszczególnych typów szkół ponadgimnazjalnych są skorelowane z liczbą mieszkańców w mieście. Trudno więc powiedzieć, czy duża przewaga liceów ogólnokształcących w badanych miastach jest uzasadniona racjonalnymi przesłankami. Wydaje się jednak niemal pewne, że w Łodzi nierównowaga pomiędzy szkolnictwem ogólnokształcącym a zawodowym była zdecydowanie za duża i że działania zmierzające do zmiany tego stanu rzeczy były bardzo potrzebne.

1.3. Sieć szkół

Sytuacja demograficzna

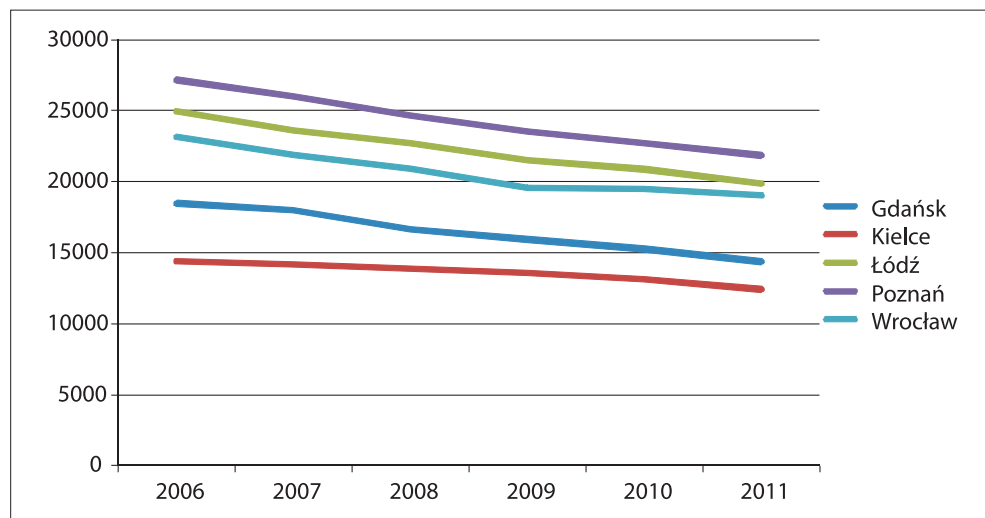
Podstawowym czynnikiem rzutującym na funkcjonowanie i efektywność sieci szkół jest sytuacja demograficzna. W badanych miastach, podobnie jak w całej Polsce, liczba uczniów szkół ponadgimnazjalnych systematycznie spada i do końca bieżącej dekady nadal będzie spadać.

W latach 2006–2011 spośród badanych miast najwięcej uczniów stracił Gdańsk – 22%, a najmniej Kielce – 14%. W Łodzi i Poznaniu liczba uczniów zmniejszyła się o 20%, a we Wrocławiu o 18%. Trzeba jednak pamiętać, że zmiany łącznych liczb uczniów nie odzwierciedlają dokładnie sytuacji demograficznej, ponieważ mają na nie wpływ również inne czynniki, na przykład zmiany rozkładu uczniów pomiędzy szkołami o różnych cyklach kształcenia⁸. Najbardziej jaskrawo uwidacznia się to we Wrocławiu, w którym w 2010 r. nastąpiło przejściowe zahamowanie trendu spadkowego ze względu na rozpoczęcie nauki przez klasy czwarte techników⁹. Dlatego warto się przyjrzeć również liczbie uczniów klas pierwszych. W ich wypadku zmiany są jeszcze bardziej radykalne. W Gdańsku liczba uczniów tych klas zmniejszyła się w latach 2006–2011 aż o 30%, we Wrocławiu – o 27%, w Łodzi – o 25%, w Poznaniu – o 24%, a w Kielcach „tylko” o 19%.

⁸ Na zmiany liczby uczniów w szkołach prowadzonych przez JST wpływać mogą także zmiany liczby uczniów szkół ponadgimnazjalnych prowadzonych przez inne podmioty.

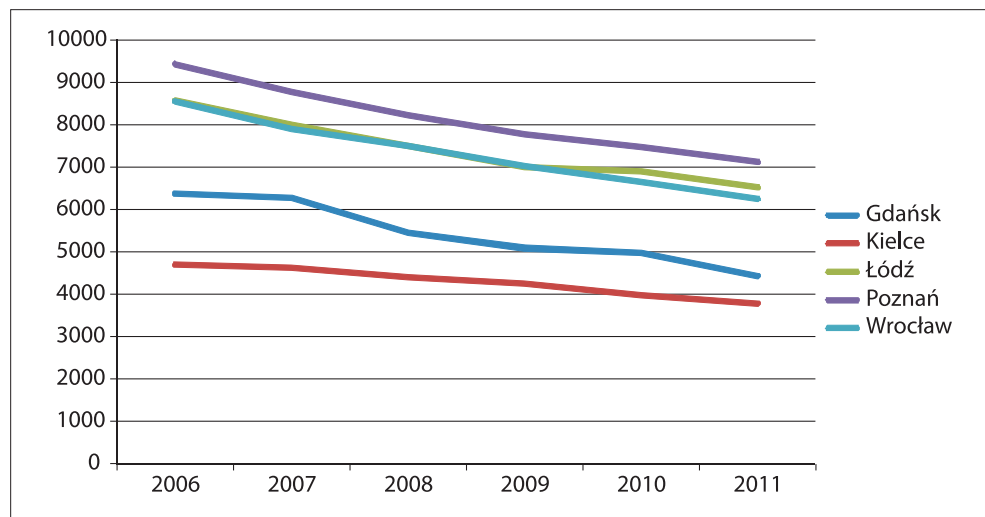
⁹ Przypominam, że we Wrocławiu czteroletnie technika zostały otwarte dopiero w 2007 r.

Rys. 1.10. Zmiana liczby uczniów liceów ogólnokształcących i profilowanych, techników oraz zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.11. Zmiana liczby uczniów klas pierwszych liceów ogólnokształcących i profilowanych, techników oraz zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Licea ogólnokształcące

We wrześniu 2011 r. najwięcej czynnych¹⁰ liceów ogólnokształcących miała Łódź – 36 (ale tylko 34 licea miały klasy pierwsze), w Poznaniu szkół tego typu było niewiele mniej – 34 (32

¹⁰ Czyli takich, dla których w sprawozdaniu SIO wykazano niezerową liczbę uczniów.

z klasami pierwszymi), Wrocław miał 23 licea, Gdańsk – 22, a Kielce – 10. 14 gdańskich liceów funkcjonowało w różnorodnych zespołach szkół, w Kielcach w skład zespołów wchodziło 5 liceów, w Łodzi – 9, w Poznaniu – 23, a we Wrocławiu – 13. Od 2006 r. we Wrocławiu ubywało 5 liceów ogólnokształcących, w Łodzi – 3, w Gdańsku i Poznaniu po jednym, a w Kielcach liczba liceów ogólnokształcących pozostawała niezmienną.

Liceum ogólnokształcące w mieście powyżej 100 tys. mieszkańców miało w 2011 r. średnio 406 uczniów, czyli nieco mniej niż w mieście na prawach powiatu do 100 tys. mieszkańców (427 uczniów), ale znacznie więcej niż w powiecie ziemskim – 277 uczniów.

Przeciętna wielkość liceum ogólnokształcącego w badanych miastach znacznie się od siebie różni. Największe szkoły tego typu prowadzą Kielce – we wrześniu 2011 r. na jedno liceum ogólnokształcące przypadało w tym mieście 592 uczniów. Wrocławskie licea także były duże – ich przeciętna wielkość wynosiła 455 uczniów i była zbliżona do poziomu trzeciego kwartyła wszystkich dużych miast (tzn. że ok. 75% tych miast prowadziło szkoły o mniejszej przeciętnej wielkości). Wielkości liceów ogólnokształcących w Poznaniu (373 uczniów) i Gdańsku (347) mieściły się między pierwszym kwartyłem a medianą, a najmniejsze licea miała Łódź – ich średnia wielkość była równa pierwszemu kwartyłowi (więc mniejsze szkoły miało tylko 25% dużych miast).

Jednostki samorządu terytorialnego, w których nie nastąpił spadek przeciętnej liczebności liceów ogólnokształcących, należą do rzadkości. Wszystkie badane miasta łączy spadek przeciętnej wielkości szkół tego typu, jednak tempo tych zmian było zróżnicowane.

Na zmianę średniej wielkości szkoły wpływają trzy czynniki:

- trend demograficzny – niekorzystny we wszystkich miastach, ale najmniej odczuwalny w Kielcach;
- zmiana liczby szkół tego samego typu – najbardziej radykalna we Wrocławiu;
- zmiana rozkładu uczniów pomiędzy szkołami różnych typów – najbardziej gwałtowna w Łodzi.

Warto przy tym podkreślić, że na pierwszy z tych czynników władze miejskie nie mają prawie żadnego wpływu, pozostałe dwa są, przynajmniej z formalnego punktu widzenia, całkowicie od nich zależne. Wypadkowa tych czynników sprawiła, że w latach 2006–2011 przeciętne liceum w Łodzi zmniejszyło się aż o 29%, w Gdańsku o 16%, w Poznaniu o 15%, w Kielcach o 13%, a we Wrocławiu tylko o 9%.

Z punktu widzenia elastyczności organizacyjnej szkół, czyli możliwości optymalnego kształtowania ich wewnętrznej organizacji, od wielkości szkoły ważniejsza jest liczba uczniów na poziomie jednej klasy. W szkołach ponadgimnazjalnych, dzięki możliwości sterowania rekrutacją, nawet przy małej liczbie kandydatów łatwiej jest tworzyć oddziały¹¹ o pożądanej wielkości niż w szkołach podstawowych i gimnazjach, które muszą przyjmować wszystkie chętne dzieci ze swoich obwodów. Mała liczba uczniów i mała liczba oddziałów, również w szkołach ponadgimnazjalnych, utrudnia oszczędną organizację zajęć, a czasem może nawet negatywnie odbić się na jakości kształcenia. W tzw. szkole jednociągowej, która ma jeden oddział na poziomie klasy, trudno jest na przykład tworzyć

¹¹ W niniejszym rozdziale *klasa* zawsze oznacza rok (poziom) nauczania lub wszystkich uczniów na poziomie tego roku nauczania. Uczniowie danej klasy podzieleni są na *oddziały*, czyli grupy uczniów wspólnie uczestniczących w zajęciach. W takim ujęciu np. liceum ogólnokształcące ma trzy klasy, a każda z tych klas może mieć różną liczbę oddziałów.

grupy językowe dobrze dopasowane do zaawansowania uczniów, a jednocześnie na tyle duże, żeby nie było to zbyt kosztowne.

W liczebnościach pojedynczych klas, na przykład pierwszych, szybciej uwidaczniają się też skutki oddziaływania wspomnianych wyżej czynników, kształtujących wielkość szkoły. Dlatego zmiany liczebności pierwszych klas liceów ogólnokształcących były bardziej radykalne niż całych szkół. W Łodzi przeciętna pierwsza klasa licealna zmniejszyła się w latach 2006–2011 o 31%, w Gdańsku i Wrocławiu – o 25%, w Poznaniu – o 20%, a w Kielcach – o 17%.

Najmniejsze klasy pierwsze w liceach ogólnokształcących miały we wrześniu 2011 r. Gdańsk i Łódź – po 110 uczniów. Klasa tej wielkości zapewnia szkole wystarczającą elastyczność organizacyjną. Trzeba jednak pamiętać, że chodzi tutaj o średnią, a miara ta, choć bardzo przydatna przy porównaniach i uwidacznianiu trendów, nic nie mówi o wielkościach klas w poszczególnych szkołach. Wobec tego warto przyrzeć się histogramom przedstawiającym rozkłady liczb uczniów w klasach pierwszych, a zwłaszcza liczbom szkół, w których te klasy są bardzo małe.

Najwięcej liceów, które w pierwszych klasach miały we wrześniu 2011 r. mniej niż 50 uczniów, miał Gdańsk – 5, Łódź miała 4 takie szkoły, Wrocław – 3, Poznań – 2, a Kielce tylko jedną. Nie tylko z tego względu rozkład wielkości kieleckich szkół był zdecydowanie najkorzystniejszy – w mieście tym wszystkie pozostałe licea miały więcej niż 125 uczniów w pierwszej klasie, można więc uznać, że w dającej się przewidzieć przyszłości, pogłębianie się niżej demograficznego nie pogorszy ich sytuacji.

Tabela 1.10. Średnia wielkość liceum ogólnokształcącego w latach 2006–2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	411	386	379	350	346	347
Kielce	682	665	649	638	617	592
Łódź	451	422	403	368	344	323
Poznań	437	452	433	408	391	373
Wrocław	498	477	501	482	475	455
Kwartył I	391	378	377	356	339	323
Mediana	464	443	430	407	390	400
Kwartył III	535	542	526	503	474	453

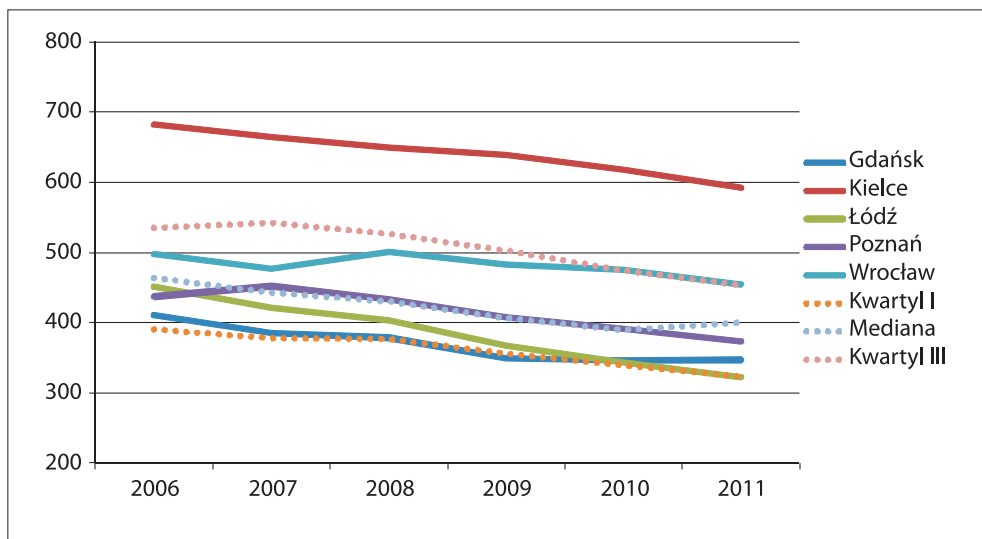
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Tabela 1.11. Średnia liczba uczniów w klasach pierwszych w liceach ogólnokształcących w latach 2006–2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	147	132	122	120	118	110
Kielce	253	239	236	239	216	210
Łódź	159	137	134	129	124	110
Poznań	168	155	147	142	139	135
Wrocław	198	185	181	162	154	149
Kwartył I	145	136	126	124	122	110
Mediana	164	150	147	151	146	138
Kwartył III	195	188	181	171	166	155

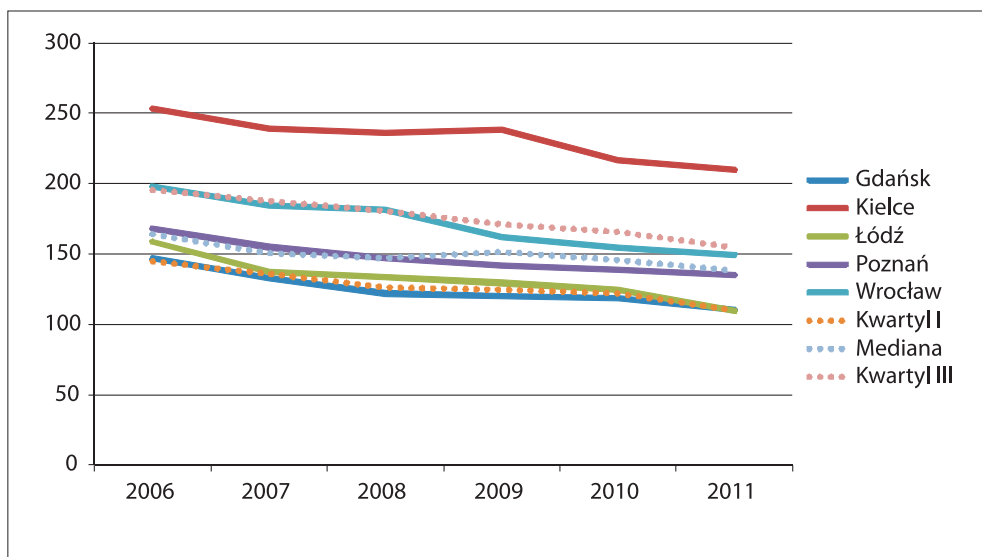
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.12. Średnia wielkość liceum ogólnokształcącego w latach 2006–2011

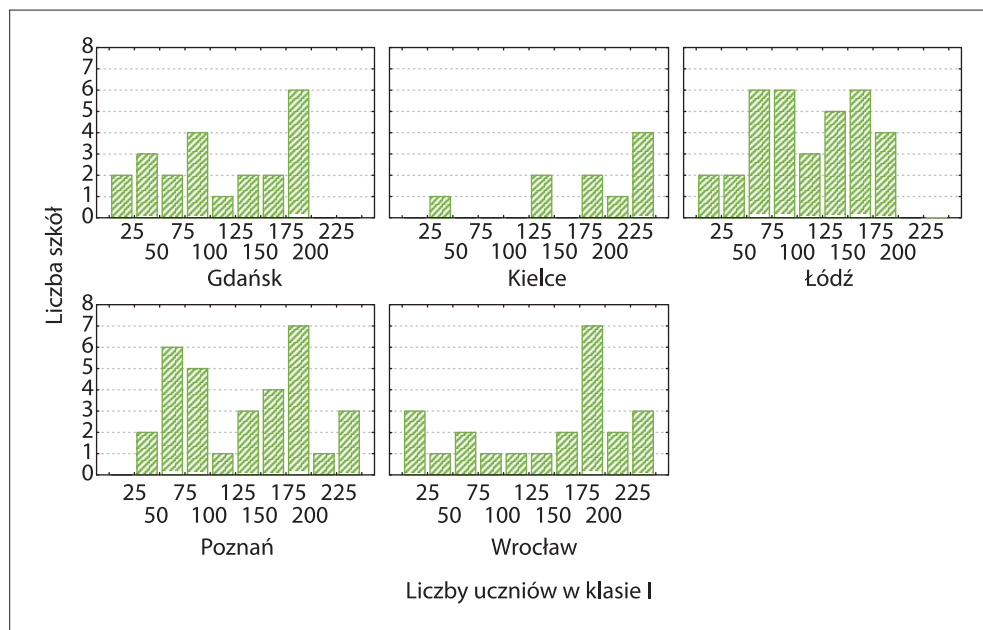

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.13. Średnia liczba uczniów w klasach pierwszych liceów ogólnokształcących w latach 2006–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.14. Rozkłady liczby uczniów w pierwszych klasach liceów ogólnokształcących w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Technika

We wrześniu 2011 r. w Łodzi było 21 techników dla młodzieży prowadzonych przez samorząd (ale tylko 18 z nich miało pierwsze klasy), w Poznaniu – 20, we Wrocławiu – 16, w Gdańsku – 14, a w Kielcach – 8. Wszystkie te szkoły wchodzą w skład zespołów.

Od 2006 r. najwięcej szkół tego typu przybyło oczywiście we Wrocławiu, który nie miał wtedy ani jednego technikum. W Gdańsku liczba takich szkół zmniejszyła się o 3, a w Kielcach nie zmieniła się w ogóle. W Łodzi i Poznaniu, na przestrzeni badanego okresu, liczby techników zmieniały się wielokrotnie, w ostatecznym efekcie w 2011 r. Łódź miała technika mniej niż 5 lat wcześniej, a Poznań tyle samo.

Kieleckie technika, które w 2011 r. liczyły średnio po 611 uczniów, są jednymi z największych w kraju. Szkoły z Gdańska, Wrocławia i Poznania mają wielkości zbliżone do mediany dużych miast, a łódzkie są nieco mniejsze od pierwszego kwartyla. Średnio technika w dużych miastach liczyły w 2011 r. po 355 uczniów i były nieco mniejsze od szkół w miastach na prawach powiatu do 100 tys. mieszkańców, które miały po 381 uczniów, ale znacznie większe od techników z powiatów ziemskich, liczących średnio tylko 241 uczniów.

We wszystkich badanych miastach technika w 2011 r. były przeciętnie większe niż sześć lat wcześniej. Największe wzrosty zanotowano we Wrocławiu – od zera i Łodzi – o 58%. Technika kieleckie i poznańskie pod koniec badanego okresu zaczęły maleć, co odpowiada trendom ogólnopolskim. W grupach dużych i mniejszych miast na prawach powiatu średnie wielkości techników rosły w latach 2006–2010 a zaczęły maleć w 2011 r., w grupie powiatów ziemskich spadek średniej liczebności tych szkół zaczął się rok wcześniej.

W klasach pierwszych techników prowadzonych przez badane miasta trend spadkowy ujawnił się o wiele wcześniej. W Gdańsku, Kielcach, Łodzi i Poznaniu już w 2007 r., we

Wrocławiu zaś rok później. Przy czym w Łodzi w latach 2008–2010 sytuacja była stabilna, a w 2011 r. nastąpił nawet znaczny wzrost średnich liczb uczniów klas pierwszych techników. W efekcie łódzkie technika miały w 2011 r. pierwsze klasy zdecydowanie większe od mediany dużych miast, Gdańsk, Poznań i Wrocław – bardzo zbliżone, a Kielce jedne z największych w kraju. W Kielcach i Łodzi nie było szkół, które miałyby w klasach pierwszych mniej niż 50 uczniów, Gdańsk miał 2 takie szkoły, Wrocław – 3, a Poznań – 4.

W wypadku techników trzeba jednak pamiętać o zjawisku dużego ubytku uczniów tych szkół w wyższych klasach – o wiele więcej uczniów rozpoczyna naukę niż ją kontynuuje, zwłaszcza w trzeciej i czwartej klasie¹². Dość często zdarza się więc, że z pięćdziesięcioosobowego składu klasy pierwszej, w czwartej pozostaje tylko np. 40 uczniów.

Tabela 1.12. Średnia wielkość technikum w latach 2006–2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	344	354	350	345	346	369
Kielce	592	640	657	658	647	611
Łódź	185	225	244	263	278	291
Poznań	321	381	347	334	344	334
Wrocław		95	196	259	331	345
Kwartył I	236	256	275	292	299	296
Mediana	344	356	349	345	343	349
Kwartył III	395	403	424	433	451	443

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

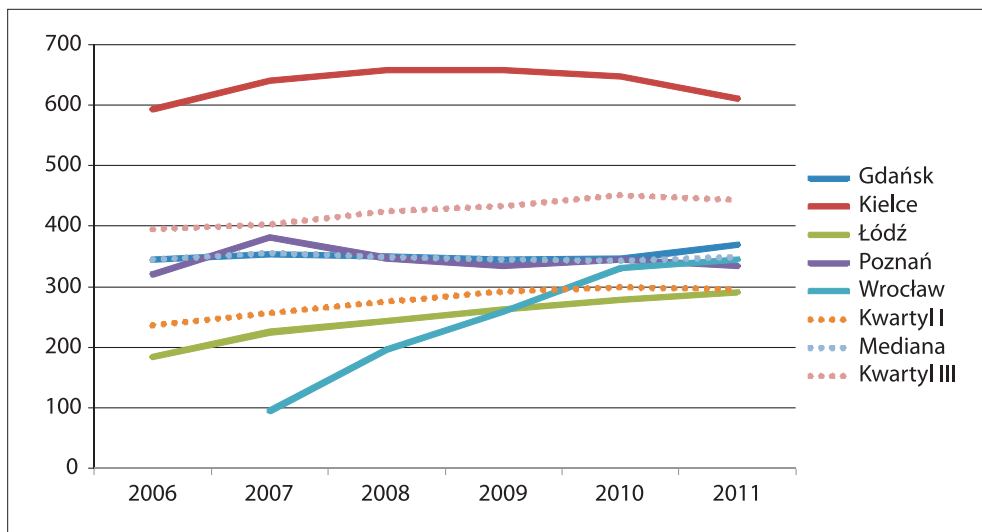
Tabela 1.13. Średnia liczba uczniów w klasach pierwszych techników w latach 2006–2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	114	131	117	106	117	98
Kielce	188	207	189	174	172	169
Łódź	77	103	92	90	91	118
Poznań	123	136	117	103	99	96
Wrocław		95	122	110	107	100
Kwartył I	93	102	96	92	93	86
Mediana	117	122	114	108	106	100
Kwartył III	131	136	132	131	123	126

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

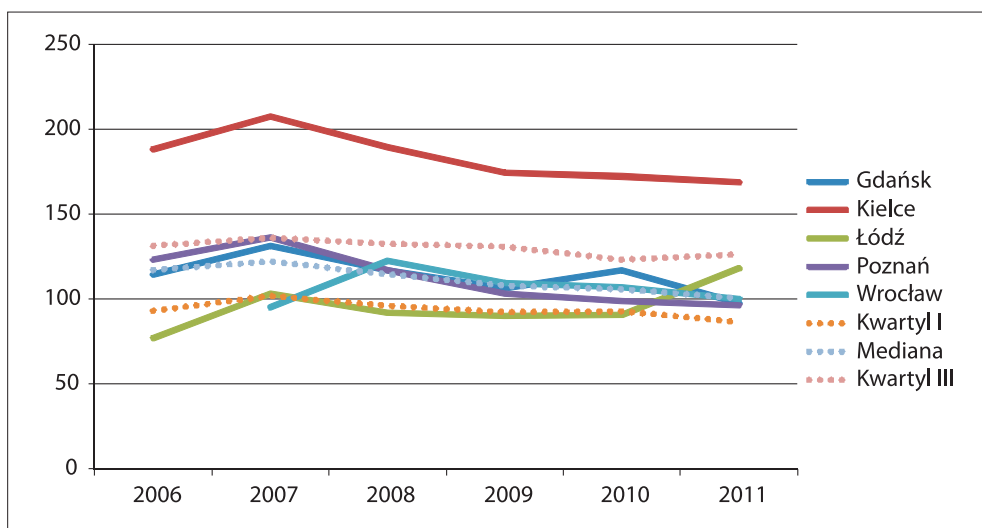
¹² Zjawisko to, choć w mniejszym stopniu, dotyka także inne szkoły ponadgimnazjalne.

Rys. 1.15. Średnia wielkość techników w latach 2006–2011

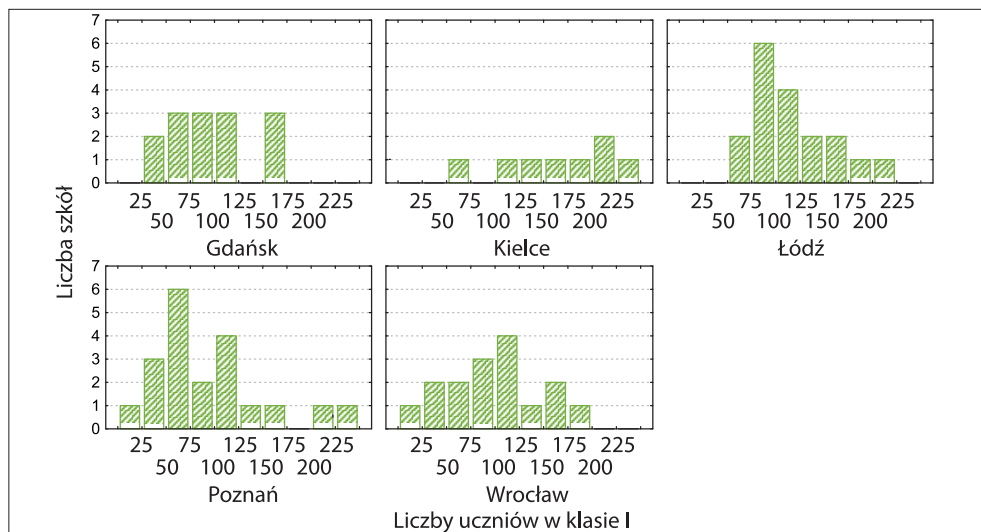
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.16. Średnia liczba uczniów w klasach pierwszych techników w latach 2006–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.17. Rozkłady liczby uczniów w pierwszych klasach techników w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Zasadnicze szkoły zawodowe

We wrześniu 2011 r. w Łodzi było 12 zasadniczych szkół zawodowych, w Poznaniu – 11 (pierwsze klasy miało 10 z nich), we Wrocławiu – 8, w Gdańsku – 7, a w Kielcach – 5. Wszystkie te szkoły funkcjonują w ramach zespołów.

Tylko w Kielcach liczba szkół tego typu nie zmieniała się od 2006 r., w pozostałych miastach ulegała wahaniom. Najmniejszym w Poznaniu, w którym dopiero w 2011 r. ubyła jedna szkoła, trochę większym we Wrocławiu, w którym, po początkowym spadku o 2 szkoły, nastąpił przejściowy wzrost o jedną, a następnie znowu spadek. W Łodzi liczba zasadniczych szkół zawodowych rosła od poziomu 8 szkół aż do 14 w 2009 r., by potem znowu spaść. W Gdańsku liczba tych szkół zmniejszyła się w latach 2006–2009 o 5.

Wśród badanych miast największe zasadnicze szkoły zawodowe ma Wrocław (we wrześniu 2011 r. średnio 225 uczniów w szkole), następne w kolejności są Gdańsk i Kielce (odpowiednio 196 i 181 uczniów). Wielkości te mieszczą się powyżej trzeciego kwartyła dużych miast. Poznań ma szkoły o wielkości zbliżonej do przeciętnej miast powyżej 100 tys. mieszkańców (średnio 150 uczniów), a Łódź (117 uczniów) mniejsze od pierwszego kwartyła.

Średnia arytmetyczna wielkości zasadniczych szkół zawodowych w miastach powyżej 100 tysięcy mieszkańców wyniosła we wrześniu 2011 r. 150 uczniów, trochę wyższa była w powiatach ziemskich, 158 uczniów, a jeszcze wyższa w mniejszych miastach na prawach powiatu – 175 uczniów. We wszystkich tych grupach JST średnia liczba uczniów w zasadniczych szkołach zawodowych rosła w latach 2006–2008 i spadała w latach 2009–2011.

W badanym okresie nauka w zasadniczych szkołach zawodowych mogła się odbywać w dwu- lub trzyletnim cyklu kształcenia, zatem proporcje pomiędzy liczbami osób nauczanych w różnych cyklach miały duży wpływ na ogólne liczby uczniów zasadniczych szkół zawodowych w poszczególnych miastach. Po wzięciu pod uwagę jedynie klas pierwszych okazuje się, że średnio najwięcej uczniów tej klasy przypada na szkołę prowadzoną przez Wrocław (104), drugi w kolejności jest Gdańsk (84), a następnie Poznań (71), Kielce (68) i Łódź (54).

Najmniej zasadniczych szkół zawodowych z liczbą uczniów pierwszych klas mniejszą od 50, miały Kielce – jedną. Gdańsk miał 3 takie szkoły, Poznań i Wrocław po 4, a Łódź – 6.

Tabela 1.14. Średnia wielkość zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	123	150	175	212	190	196
Kielce	236	230	235	219	197	181
Łódź	154	142	137	122	113	117
Poznań	181	171	156	144	140	150
Wrocław	217	249	251	218	233	225
Kwartył I	124	126	134	140	138	127
Mediana	149	157	164	162	159	155
Kwartył III	186	176	192	196	190	176

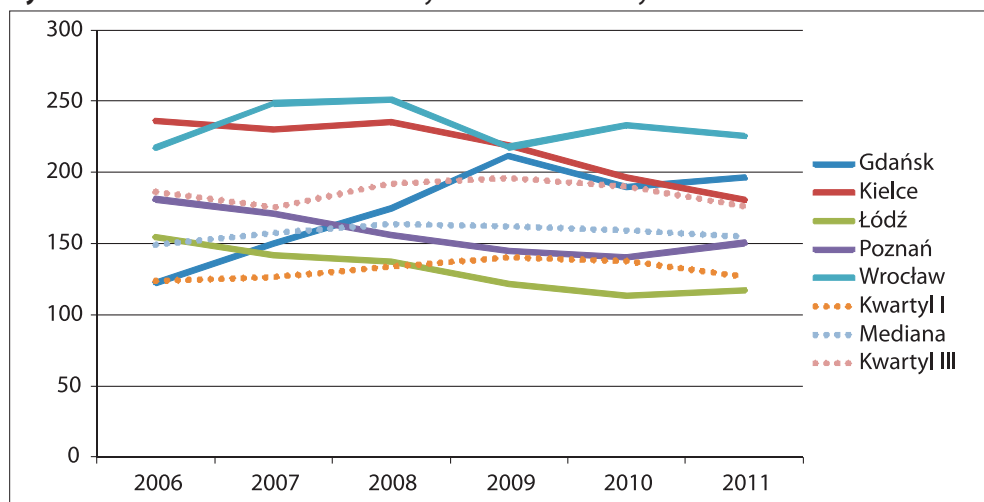
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Tabela 1.15. Średnia liczba uczniów w klasach pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	76	104	110	93	91	84
Kielce	99	100	91	80	75	68
Łódź	79	80	70	67	54	54
Poznań	82	85	68	72	77	71
Wrocław	136	150	145	117	110	104
Kwartył I	63	67	67	65	59	57
Mediana	75	80	76	75	69	66
Kwartył III	87	89	88	89	77	75

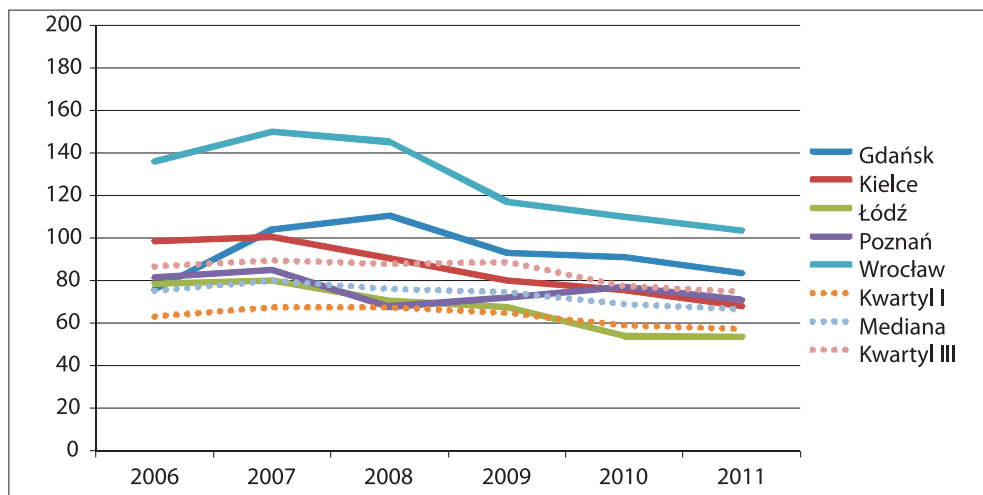
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.18. Średnia wielkość zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011

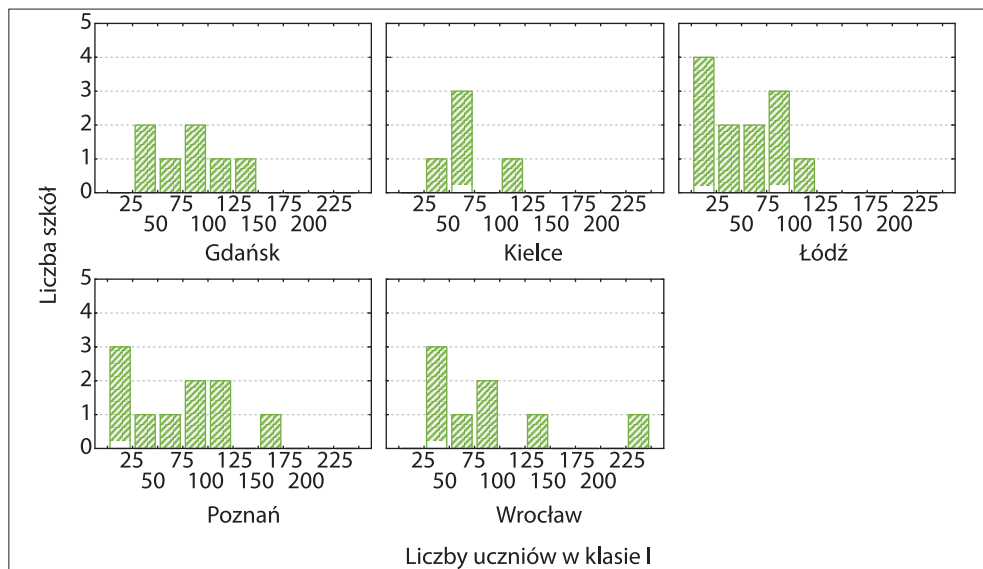
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.19. Średnia liczba uczniów w klasach pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.20. Rozkłady liczby uczniów w pierwszych klasach zasadniczych szkół zawodowych w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Podsumowanie

We wszystkich badanych miastach sieć szkół ponadgimnazjalnych funkcjonowała w warunkach postępującego niżu demograficznego. W badanym okresie miały też miejsce istotne przesunięcia uczniów pomiędzy różnymi typami szkół – zwłaszcza wygasza-

nie liceów profilowanych, spadek udziału liceów ogólnokształcących i wzrost popularności techników. Na to wszystko nakładały się stosunkowo niewielkie zmiany liczb szkół. W efekcie w latach 2006–2011 przeciętna liczba uczniów w liceach ogólnokształcących stale malała, w technikach rosła lub podlegała stosunkowo niewielkim wahaniom, a w zasadniczych szkołach zawodowych podlegała różnorodnym zmianom.

Przeciętna wielkość liceów ogólnokształcących i techników prowadzonych przez większość badanych miast nie odbiegała zbyt od wskaźników innych dużych miast na prawach powiatu – mieściła się mniej więcej pomiędzy pierwszym a trzecim kwartylem, czyli w granicach, w których zawierały się liczebności szkół połowy dużych miast.

Na tym tle zdecydowanie wyróżniają się Kielce, które mają licea i technika o przeciętnych liczebnościach należących do największych w kraju, a na dodatek prawie nie mają bardzo małych, a więc nieelastycznych organizacyjnie szkół. Kielce wyróżnia także niezmiennosc liczby szkół w całym badanym okresie. Wynika z tego, że bardzo wcześniej starannie zaplanowano sieć szkół, która właściwie nie wymaga modyfikacji, mimo zmniejszającej się liczby uczniów. Pozostałe miasta nie mają tego komfortu, zbyt wiele jest w nich szkół bardzo małych, których przyszłość wydaje się wątpliwa.

1.4. Organizacja oddziałów

Średnia wielkość oddziału to najczęściej stosowany wskaźnik organizacji szkół. Jest on zrozumiały nawet dla laików i intuicyjnie odbierany jako wskaźnik dobrze odzwierciedlający warunki pracy i nauki w szkołach oraz jednostkowe koszty ich prowadzenia.

Z jednej strony mniejsze oddziały stwarzają bardziej komfortowe warunki uczniom i nauczycielom, istnieje też powszechne przekonanie, że sprzyjają poprawie efektów kształcenia¹³. Dlatego daje się odczuć wyraźne społeczne oczekiwanie na tworzenie właśnie takich oddziałów (choć w odniesieniu do szkół ponadgimnazjalnych nie jest ono tak silne jak w wypadku szkół podstawowych i gimnazjów). To oczekiwanie bardzo często nakłada się na zjawisko bezwładności organizacyjnej, które polega na dążeniu szkół (a ściślej mówiąc ich dyrektorów, przygotowujących projekty arkuszy organizacyjnych) do zachowania dotychczasowej organizacji mimo malejącej liczby uczniów.

Z drugiej strony, przy mniejszych oddziałach koszty utrzymania szkół są wyższe¹⁴, a wysokość subwencji oświatowej, którą otrzymuje JST, zależy przede wszystkim od liczby uczniów. Ustalając zasady organizowania szkół na swoim terenie, władze samorządowe muszą godzić sprzeczne dążenia.

Licea ogólnokształcące

We wrześniu 2011 r. w dużych miastach oddziały licealne miały średnio¹⁵ 29,31 uczniów, w miastach na prawach powiatu do 100 tys. mieszkańców nieco więcej, 29,58 uczniów, na-

¹³ Nie ma jednoznacznych dowodów na poparcie tej tezy. Z badań wynika bowiem, że zmniejszenie wielkości oddziałów nie doprowadza samoistnie do poprawy wyników nauczania. Zob. np. *Spółeczeństwo w drodze do wiedzy. Raport o stanie edukacji 2010*, Warszawa 2011, s. 47–49.

¹⁴ Trzeba jednak pamiętać, że w praktyce zależność między wielkością oddziałów a kosztami nie jest prosta, ze względu na to, że po przekroczeniu określonych progów, konieczne jest na niektórych zajęciach dzielenie oddziałów na grupy.

¹⁵ Średnie te wyliczane były jako ilorazy liczb uczniów i liczb oddziałów.

tomiast w powiatach ziemskich wyraźnie mniej, bo 27,96 uczniów. Wśród badanych miast największe oddziały miały licea kieleckie – średnio 31,77 uczniów (tylko dwa duże miasta miały licea z większymi oddziałami). Drugi w kolejności był Wrocław – 30,32 uczniów, czyli poniżej trzeciego kwartyla dużych miast, a pozostałe miasta miały oddziały licealne zbliżone wielkością do pierwszego kwartyla, czyli liczące ok. 28 uczniów.

W latach 2006–2011 średnie wielkości oddziałów wyliczane dla całych grup JST ciągle malały – w dużych miastach na prawach powiatu oddziały liceów ogólnokształcących zmniejszyły się łącznie o 4,1%, w mniejszych miastach o 4,8%, a powiatach ziemskich o 5,8%. W odniesieniu do samych pierwszych klas spadki te były jeszcze bardziej widoczne i wynosiły odpowiednio 5,0%, 5,5% i 6,6%. Istnieje tu więc silny trend spadkowy.

Zmiany wielkości oddziałów w poszczególnych miastach nie były już tak jednokierunkowe. Na przykład w Kielcach rekordowy był wrzesień 2007 r., wtedy to w przeciętnym oddziale w liceum ogólnokształcącym było więcej niż 33 uczniów, a w pierwszej klasie nawet ponad 34. Od tego czasu oddziały pierwszych klas liceów w tym mieście wyraźnie zmalały. W innych badanych miastach wielkości oddziałów klas pierwszych również zmieniały się w górę lub w dół, jednak we wszystkich z tych miast w 2011 r. były mniejsze niż we wrześniu 2006 r. Największa zmiana nastąpiła w Łodzi – tam w latach 2006–2011 oddziały pierwszych klas liceów zmalały o 6,3%. W pozostałych miastach spadki liczebności oddziałów klas pierwszych były mniejsze niż w Łodzi – we Wrocławiu oddziały te zmalały o 3,1%, w Kielcach o 1,9%, w Poznaniu o 1,2%, a w Gdańsku o 0,3%.

Tabela 1.16. Średnia wielkość oddziału w liceum ogólnokształcącym w latach 2006–2011

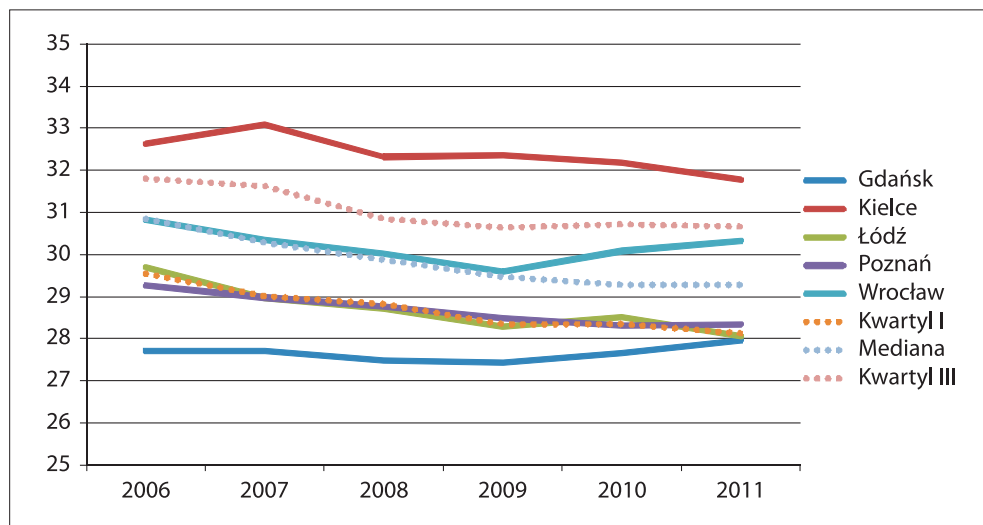
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	27,71	27,72	27,47	27,43	27,65	27,96
Kielce	32,62	33,08	32,32	32,36	32,18	31,77
Łódź	29,69	28,96	28,70	28,29	28,51	28,05
Poznań	29,25	28,97	28,76	28,49	28,31	28,34
Wrocław	30,82	30,35	30,03	29,60	30,08	30,32
Kwartyl I	29,54	29,01	28,82	28,34	28,34	28,12
Mediana	30,84	30,28	29,87	29,47	29,27	29,28
Kwartyl III	31,80	31,62	30,84	30,63	30,71	30,66

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

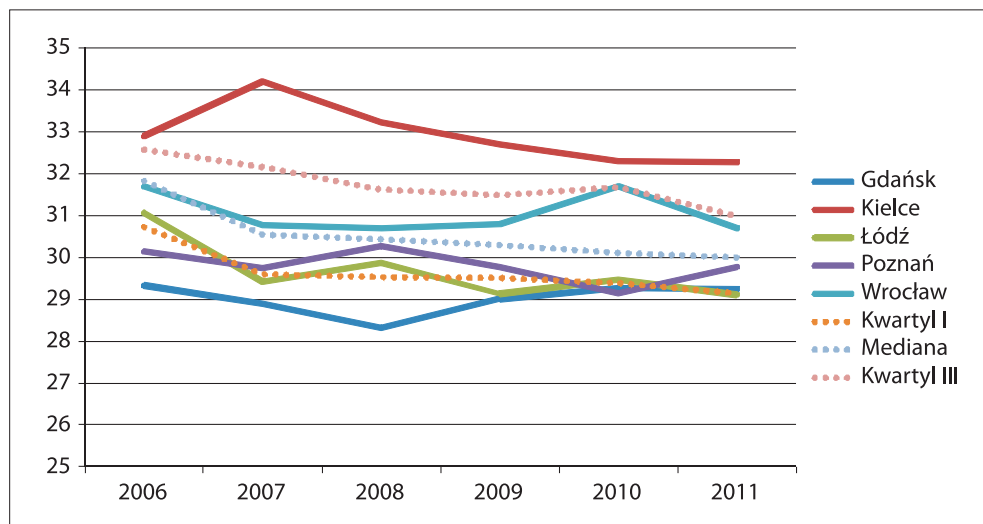
Tabela 1.17. Średnia wielkość oddziałów w klasach pierwszych liceów ogólnokształcących w latach 2006–2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	29,33	28,90	28,31	29,00	29,27	29,25
Kielce	32,88	34,19	33,21	32,68	32,30	32,27
Łódź	31,06	29,42	29,88	29,13	29,46	29,10
Poznań	30,13	29,73	30,27	29,76	29,15	29,77
Wrocław	31,69	30,76	30,70	30,78	31,70	30,70
Kwartyl I	30,71	29,59	29,53	29,50	29,38	29,13
Mediana	31,82	30,54	30,42	30,29	30,10	29,99
Kwartyl III	32,56	32,15	31,61	31,48	31,67	30,98

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

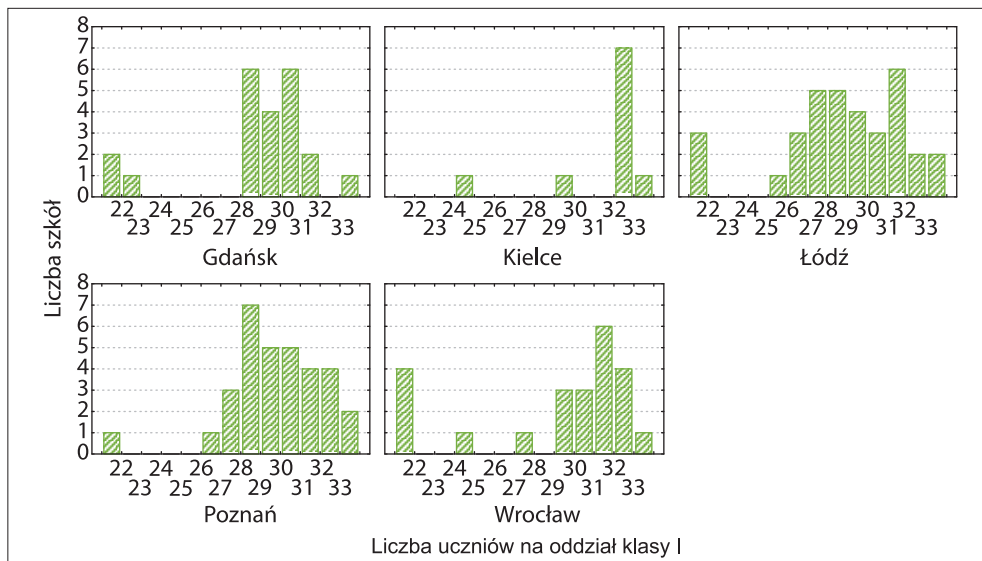
Rys. 1.21. Średnia wielkość oddziału w liceum ogólnokształcącym w latach 2006–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.22. Średnia wielkość oddziału w klasach pierwszych liceów ogólnokształcących w latach 2006–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.23. Rozkłady wielkości oddziałów pierwszych klas liceów ogólnokształcących w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Technika

W 2011 r. oddziały techników w dużych miastach miały średnio 25,56 uczniów, w mniejszych miastach na prawach powiatu – 24,84 uczniów, a w powiatach ziemskich – 24,20 uczniów. Oddziały pierwszych klas były znacznie większe i miały odpowiednio 29,15; 28,87 i 27,14 uczniów. Te różnice w średnich wyliczanych dla wszystkich oddziałów i tylko dla klas pierwszych spowodowane są przede wszystkim charakterystycznymi dla szkół zawodowych, dużymi ubytkami uczniów w kolejnych klasach.

Spośród badanych miast tylko Kielce miały oddziały techników większe od przeciętnych w dużych miastach – 26,64 uczniów, czyli nieco powyżej trzeciego kwartyłu. Poznań miał oddziały zbliżone wielkością do mediany dużych miast, a pozostałe badane miasta zbliżone do wielkości pierwszego kwartyłu. Przy czym najmniejsze oddziały w technikach miała Łódź – 24,56 uczniów.

Wielkość oddziałów klas pierwszych przedstawiała się inaczej. Wprawdzie Kielce również miały największe oddziały (30,64 uczniów, to jest na poziomie trzeciego kwartyłu dużych miast), ale następny w kolejności był Wrocław (30,25 uczniów, czyli stosunkowo niewiele mniej niż Kielce), potem Łódź (29,47, czyli w okolicach mediany). Najmniejsze oddziały miały Poznań (28,34 uczniów, tyle co pierwszy kwartył) i Gdańsk (27,90 uczniów). Zmiany kolejności spowodowane są dużymi wahaniami wielkości oddziałów klas pierwszych – różnice pomiędzy kolejnymi latami przekraczające jednego ucznia są na porządku dziennym.

Podobnie jak w przypadku liceów ogólnokształcących, zauważalny jest wyraźny trend spadkowy. W latach 2006–2011 przeciętny oddział technikum w dużym mieście zmniejszył się średnio o 5,9%, w mieście na prawach powiatu do 100 tys. mieszkańców – o 6,9%, a w powiecie ziemskim aż o 9%. Wśród badanych miast w tym samym okresie najbardziej zmniejszyły się oddziały techników w Kielcach – o 8,9%, następne w kolejności były: Poznań, gdzie nastąpił spadek wielkości oddziałów o 6%, Gdańsk – o 5% i Łódź – o 1,9%. We

wrocławskich technikach, które powstały dopiero w 2007 r., a w pełni zorganizowane stały się dopiero w 2010 r. nie można jeszcze zaobserwować jednoznacznego trendu.

Tabela 1.18. Średnia wielkość oddziału w technikum w latach 2006–2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	26,02	25,83	25,13	24,46	25,13	24,72
Kielce	29,25	28,76	28,27	27,55	26,96	26,64
Łódź	25,04	24,59	24,86	25,10	24,73	24,56
Poznań	26,84	26,26	25,55	25,68	24,77	25,23
Wrocław		30,32	27,54	26,23	24,83	24,78
Kwartył I	25,90	25,37	25,05	24,74	24,76	24,66
Mediana	27,00	26,41	25,66	25,59	25,59	25,39
Kwartył III	28,14	27,63	27,03	26,68	26,30	26,56

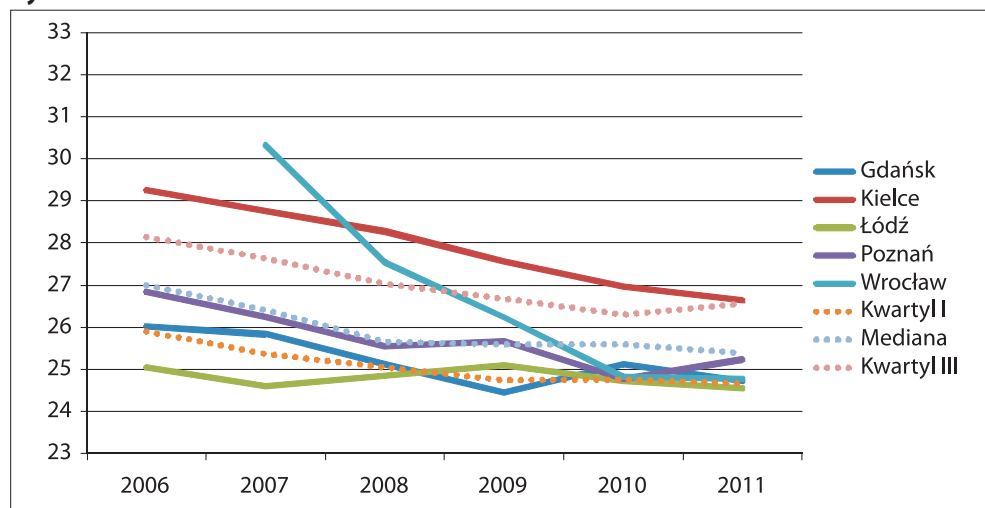
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Tabela 1.19. Średnia wielkość oddziału w klasach pierwszych techników w latach 2006–2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	29,88	29,80	29,21	28,11	29,16	27,90
Kielce	32,72	32,53	31,54	30,28	29,93	30,64
Łódź	30,24	29,64	30,00	30,49	29,26	29,47
Poznań	31,10	29,69	28,78	28,67	28,16	28,34
Wrocław	0,00	30,32	30,11	29,71	30,57	30,25
Kwartył I	29,59	29,11	28,26	28,46	28,62	28,34
Mediana	30,83	30,16	29,74	29,77	29,66	29,33
Kwartył III	32,49	31,66	31,41	31,45	30,56	30,64

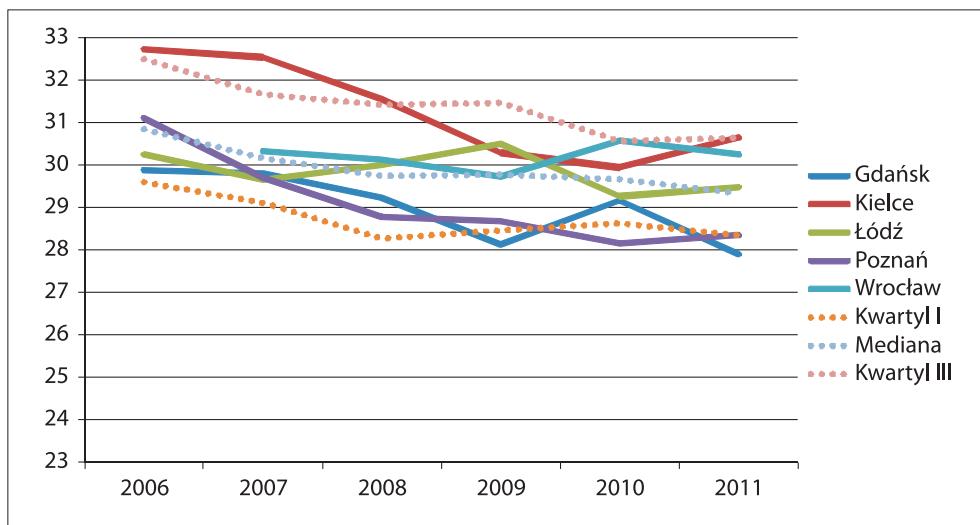
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.24. Średnia wielkość oddziału w technikum w latach 2006–2011

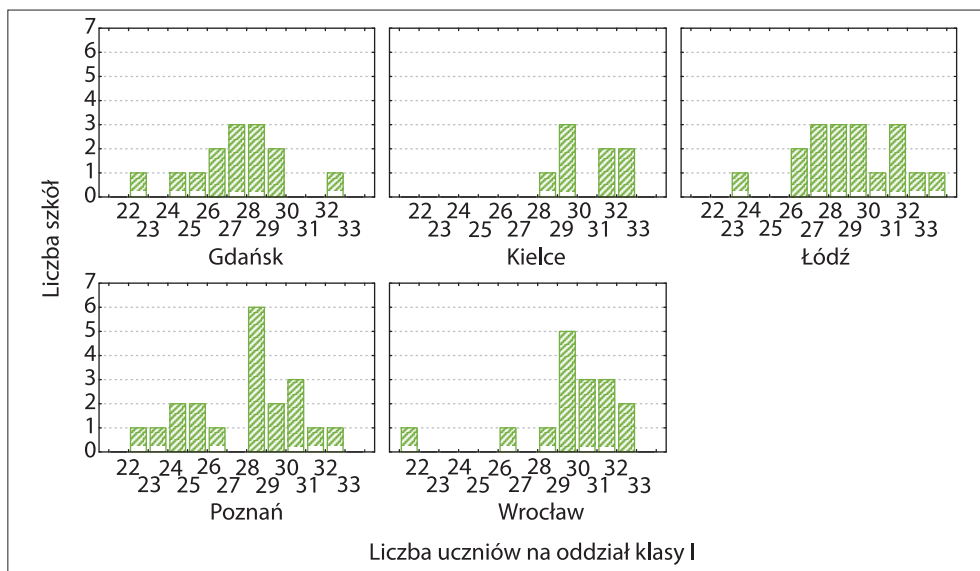
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.25. Średnia wielkość oddziału w klasach pierwszych techników w latach 2006–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.26. Rozkłady wielkości oddziałów pierwszych klas techników w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Zawody a uczniowie techników

Spadek wielkości oddziałów liceów ogólnokształcących można łatwo wytłumaczyć bezwładnością organizacyjną, ponieważ jest on skorelowany ze zmniejszającymi się liczbami uczniów w szkołach. Tymczasem w technikach sytuacja nie była tak jednoznaczna – przez większość badanego okresu ich średnie wielkości rosły, a jednocześnie następował spadek

liczebności oddziałów. Ten „paradoks techników” wytłumaczyć można zwiększeniem różnorodności oferty, czyli wzrostem liczby zawodów nauczanych w szkołach tego typu.

W 2006 r. mediana liczby zawodów nauczanych w klasach pierwszych techników prowadzonych przez duże miasta wynosiła 19 i w okresie do 2011 r. zwiększała się o jeden zawód rocznie. W efekcie, mimo że pierwsze klasy techników rosły lub malały w niewielkim stopniu, liczba uczniów przypadających na jeden zawód znacznie się zmniejszała. Łącznie w okresie 2006–2007 mediana liczby uczniów przypadających na jeden zawód w dużych miastach zmniejszyła się o 27,2%. Mniejsza liczba uczniów kształcących się w zawodzie stwarza większe trudności w tworzeniu dużych oddziałów, stąd wziął się, pozornie paradoksalny, spadek liczebności oddziałów mimo wzrostu wielkości szkół.

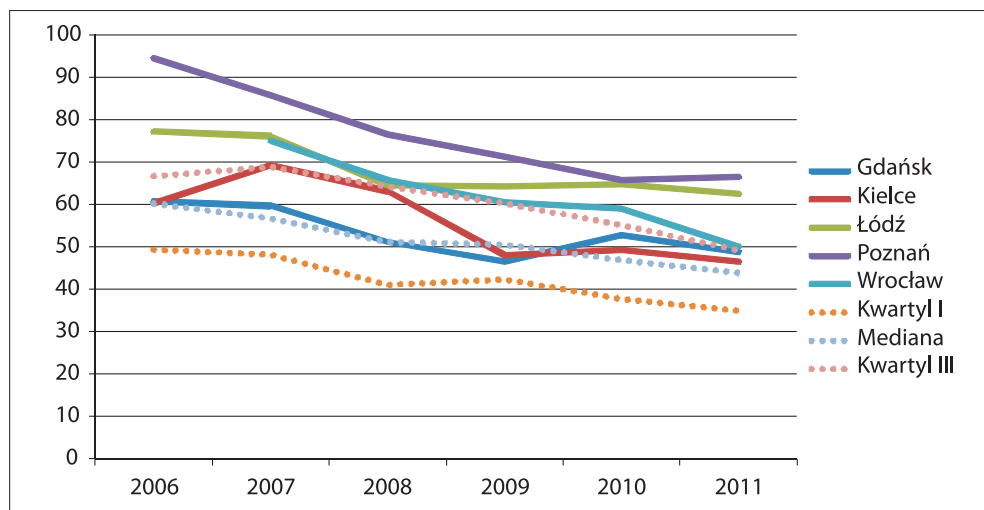
Zjawisko to wystąpiło we wszystkich badanych miastach. W Poznaniu w latach 2006–2011 liczba uczniów klas pierwszych techników uczących się jednego zawodu zmniejszyła się o 29,7%, w Kielcach – o 22,8%, w Gdańsku – o 19,6%, a w Łodzi – o 19,1%. We Wrocławiu w latach 2007–2011 spadek ten wyniósł 33,2%.

Tabela 1.20. Średnia liczba uczniów przypadająca na jeden zawód nauczany w klasach pierwszych techników w latach 2006–2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	61	60	51	47	53	49
Kielce	60	69	63	48	49	46
Łódź	77	76	64	64	65	62
Poznań	95	86	76	71	66	66
Wrocław		75	66	60	59	50
Kwartył I	49	48	41	42	38	35
Mediana	60	57	51	50	47	44
Kwartył III	67	69	64	60	55	49

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.27. Średnia liczba uczniów przypadająca na jeden zawód nauczany w klasach pierwszych techników w latach 2006–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Zasadnicze szkoły zawodowe

W 2011 r. średnio największe oddziały w zasadniczych szkołach zawodowych miały miasta na prawach powiatu do 100 tys. mieszkańców – 25,76 uczniów. Wielkości oddziałów w dużych miastach i powiatach ziemskich były do siebie zbliżone i wynosiły odpowiednio 24,64 i 24,79 uczniów. Jednak, w warunkach dość szybkich zmian liczb uczniów wybierających szkoły tego typu oraz w sytuacji, gdy dość duża część uczniów szkół zawodowych przerywa naukę przed ukończeniem szkoły, na średnie wielkości oddziałów dość duży, ale trudny do oszacowania, wpływ mogą mieć niejednakowe długości cykli kształcenia w poszczególnych szkołach. Dlatego w wypadku zasadniczych szkół zawodowych lepiej jest analizować sytuację tylko w klasach pierwszych.

W 2011 r. największe oddziały pierwszych klas ZSZ miały duże miasta na prawach powiatu – średnio 28,32 uczniów, mniejsze miasta tego rodzaju miały oddziały tylko nieco mniejsze – 28,16 uczniów, a powiaty ziemskie najmniejsze – 27,18 uczniów. Różnice pomiędzy badanymi miastami były bardzo duże i rozciągały się od średnio 30,94 uczniów w oddziałach klas pierwszych szkół kieleckich (poziom zbliżony do trzeciego kwartyła dużych miast), poprzez Wrocław (30,61 uczniów), Łódź (28 uczniów) i Gdańsk (27,86 uczniów), które mieściły się między pierwszym kwartyłem a medianą, po Poznań, którego oddziały liczące średnio 23,6 uczniów były jednymi z najmniejszych wśród dużych miast.

Poznań wyróżnia się także bardzo znacznym i nieustannym spadkiem średniej liczebności oddziałów pierwszych klas zasadniczych szkół zawodowych w ciągu ostatnich lat. W 2006 r. oddziały te miały średnio 29,64 uczniów, więc do września 2011 r. zmniejszyły się aż o 20,4%. W innych badanych miastach spadki wielkości oddziałów nie były już ani nieustanne, ani tak spektakularne. W Łodzi oddziały klas pierwszych ZSZ zmniejszyły się o 8,5%, w Gdańsku – o 8%, we Wrocławiu – o 3,4%, a w Kielcach liczebności oddziałów wzrosły o 6,7%.

Tymczasem we wszystkich dużych miastach oddziały klas pierwszych ZSZ zmniejszyły się średnio o 9,4%, w mniejszych miastach na prawach powiatu – o 8,8%, a w powiatach ziemskich – o 3,8%.

Tabela 1.21. Średnia wielkość oddziału w zasadniczych szkołach zawodowych w latach 2006–2011

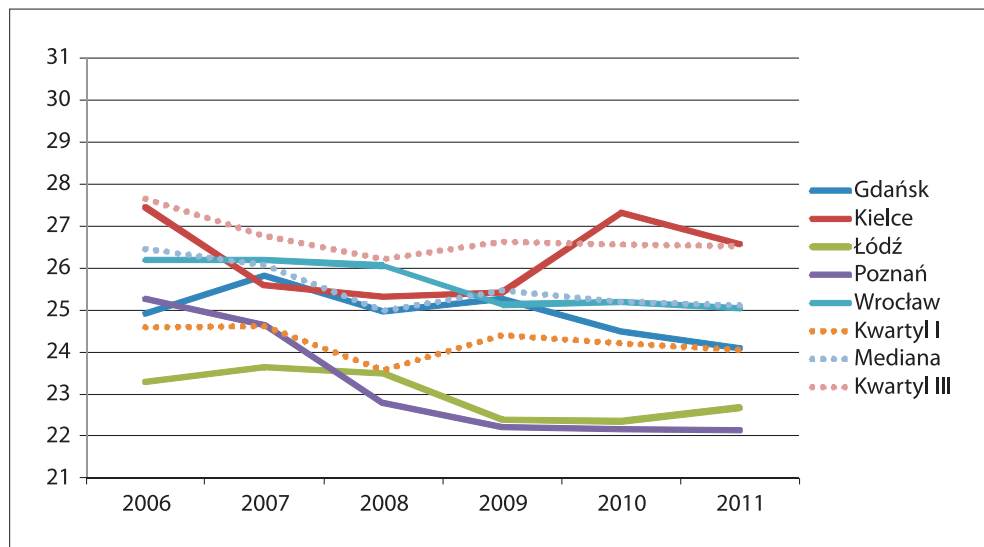
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	24,92	25,81	24,96	25,27	24,50	24,09
Kielce	27,44	25,58	25,31	25,42	27,31	26,57
Łódź	23,28	23,63	23,49	22,39	22,35	22,68
Poznań	25,26	24,65	22,78	22,21	22,17	22,14
Wrocław	26,18	26,18	26,05	25,13	25,19	25,04
Kwartył I	24,59	24,61	23,57	24,40	24,20	24,05
Mediana	26,45	26,07	24,98	25,46	25,20	25,11
Kwartył III	27,64	26,76	26,21	26,62	26,56	26,52

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Tabela 1.22. Średnia wielkość oddziału w klasach pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011

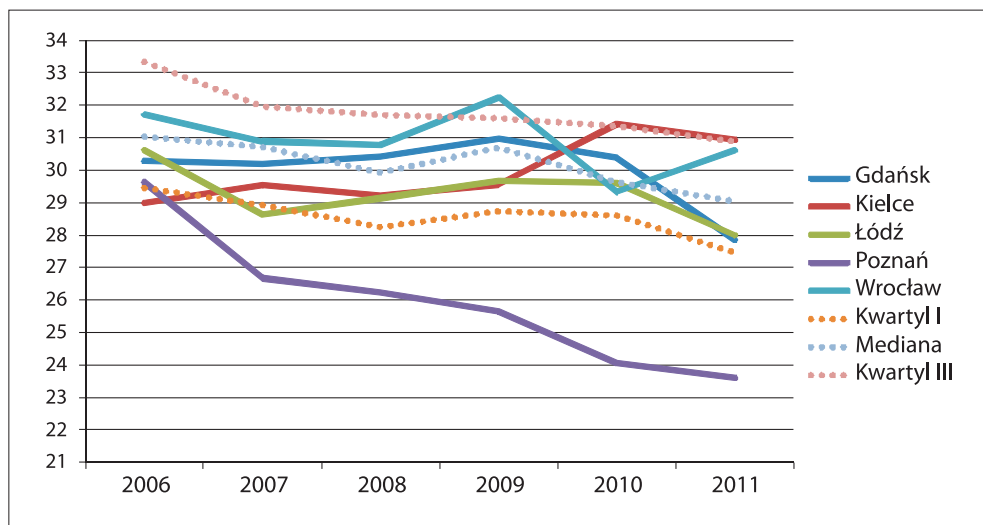
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	30,28	30,19	30,41	30,96	30,38	27,86
Kielce	29,00	29,53	29,23	29,56	31,42	30,94
Łódź	30,61	28,64	29,14	29,68	29,60	28,00
Poznań	29,64	26,67	26,23	25,64	24,06	23,60
Wrocław	31,70	30,89	30,79	32,24	29,33	30,61
Kwartył I	29,45	28,92	28,25	28,73	28,60	27,46
Mediana	31,04	30,71	29,93	30,70	29,63	29,04
Kwartył III	33,34	31,96	31,70	31,60	31,35	30,88

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.28. Średnia wielkość oddziału w zasadniczych szkołach zawodowych w latach 2006–2011

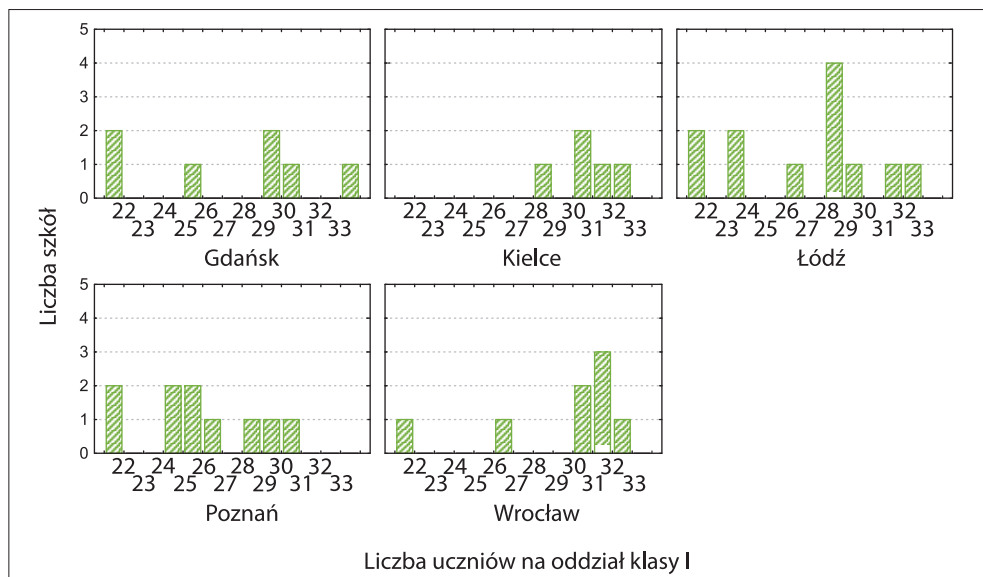
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.29. Średnia wielkość oddziału w klasach pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.30. Rozkłady wielkości oddziałów pierwszych klas zasadniczych szkół zawodowych w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Zawody a uczniowie zasadniczych szkół zawodowych

O ile liczba zawodów nauczanych w technikach zwiększała się z roku na rok, to w zasadniczych szkołach zawodowych było inaczej. W latach 2006 i 2007 mediana liczby zawo-

dów nauczanych w pierwszych klasach tych szkół w dużych miastach wynosiła 17, w kolejnych dwóch latach – 18, następnie zaczęła spadać, by w 2011 r. osiągnąć 16.

W badanych miastach sytuacja była zróżnicowana. W Gdańsku w 2006 r. nauczano 14 zawodów, potem ich liczba wahała się osiągając maksymalnie 18, a minimalnie 13, by w 2011 r. znowu wynieść 14. W Kielcach mieliśmy do czynienia ze stopniowym spadkiem od 16 do 14 zawodów. W Łodzi ich liczba zmieniała się od 19 po 23 i znowu 19 do 21. W Poznaniu również w 2006 r. było 19 zawodów, a potem 23, 21 i 20, aż po 22 w 2011 r. Natomiast we Wrocławiu nastąpiły zmiany od 20 przez 17 do 26.

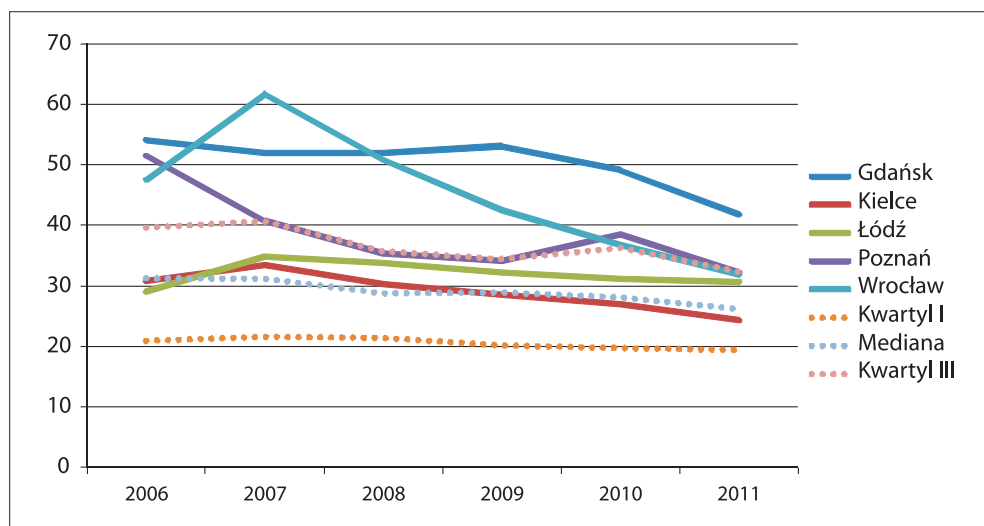
Spośród badanych miast tylko w Łodzi liczba uczniów przypadających na jeden zawód była we wrześniu 2011 r. większa niż 5 lat wcześniej (o 5,7%). W Gdańsku i Kielcach liczba ta spadła o 21,7% i 22,7%, we Wrocławiu – o 32,9%, a w Poznaniu aż o 37,5%.

Tabela 1.23. Średnia liczba uczniów przypadająca na jeden zawód nauczany w klasach pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	54	52	52	53	49	42
Kielce	31	33	30	29	27	24
Łódź	29	35	34	32	31	31
Poznań	51	41	35	34	39	32
Wrocław	48	62	51	43	37	32
Kwartył I	21	22	21	20	20	19
Mediana	31	31	29	29	28	26
Kwartył III	40	41	36	34	36	32

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.31. Średnia liczba uczniów przypadająca na jeden zawód nauczany w klasach pierwszych zasadniczych szkół zawodowych w latach 2006–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Podsumowanie

W jednostkach samorządu terytorialnego powszechny był, niebezpieczny z ekonomicznego punktu widzenia, trend spadku wielkości oddziałów szkół ponadgimnazjalnych. Większość badanych miast dość skutecznie przeciwdziałała temu trendowi w liceach ogólnokształcących. Tylko Łódź miała z tym spore kłopoty. Wiązało się to zapewne z występującym w tym mieście radykalnym zmniejszeniem udziału liczby licealistów w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych, któremu nie towarzyszyło proporcjonalne zmniejszenie liczby oddziałów. Z technikami było już gorzej – w Gdańsku, Kielcach i Poznaniu ich oddziały malały podobnie szybko, jak w innych dużych miastach, w Łodzi zdecydowanie wolniej, a we Wrocławiu, ze względu na późne pojawienie się szkół tego typu, nie dało się jeszcze zaobserwować zdecydowanego trendu. Niezwykle szybko malały oddziały zasadniczych szkół zawodowych w Poznaniu, tempo zmian w Łodzi i Gdańsku było nieco niższe od średniej dużych miast, we Wrocławiu znacznie niższe, a w Kielcach nastąpił wyraźny wzrost wielkości oddziałów.

Średnie wielkości oddziałów w badanych miastach znacznie się od siebie różnią, jednak na podstawie analizowanych danych trudno stwierdzić, czy władze tych miast uznają sytuację szkół pod tym względem za optymalną, czy też wynika ona po prostu ze splotu różnych, niekiedy dość przypadkowych, czynników.

1.5. Nakłady na szkolnictwo ponadgimnazjalne

Porównanie wskaźników finansowych

Ograniczenia wskaźników finansowych

Oczywistym sposobem porównywania kosztów prowadzenia szkół wydaje się być zestawianie nakładów pieniężnych przypadających na jednego ucznia, jednak metoda ta w praktyce ma wiele ograniczeń, zwłaszcza wówczas, gdy chcemy porównywać sytuację w różnych JST, korzystając z danych finansowych gromadzonych przez Ministerstwo Finansów. Sprawiają to między innymi następujące przyczyny:

- Niedoskonałości klasyfikacji budżetowej.
Klasyfikacja budżetowa nie uwzględnia poprawnie typów i rodzajów szkół. W analizowaniu danych dotyczących szkół ponadgimnazjalnych szczególnie istotne jest łączne traktowanie szkół dla młodzieży i dorosłych oraz nierozróżnianie typów szkół zawodowych. Dodatkową ułomnością tej klasyfikacji, z punktu widzenia oświaty, jest brak rozdzielenia wydatków na wynagrodzenia nauczycieli oraz pracowników administracji i obsługi.
- Zróżnicowanie struktur zatrudnienia nauczycieli.
Wysokość wynagrodzeń nauczycieli zależy głównie od ich stopnia awansu zawodowego, poziomu wykształcenia i stażu pracy. Tymczasem dyrektorzy szkół i organy je prowadzące mają bardzo ograniczone możliwości kształtowania struktury zatrudnienia nauczycieli w swoich szkołach. W związku z tym na przykład podobnie zorganizowane szkoły mogą cechować się różnymi jednostkowymi kosztami kształcenia wyrażanymi w złotych.
- Zróżnicowanie kosztów wynikających z przyczyn losowych.
Z punktu widzenia dyrektora szkoły i organu prowadzącego część ponoszonych przez szkołę kosztów pojawia się zupełnie przypadkowo. Są to np. zajęcia nauczania indywidualnego czy wynagrodzenia nauczycieli przebywających na urloпах dla poratowania zdrowia. Tego typu wydatków nie powinno się zatem uwzględniać podczas porówny-

wania kosztów bezpośrednio związanych z liczbami uczniów. Istniejące dane finansowe nie pozwalają jednak na ich wyłączenie.

- Nieprecyzyjne informacje o kosztach utrzymania szkół wchodzących w skład zespołów. Rzetelne i poprawne metodologicznie rozdzielenie kosztów pomiędzy szkoły wchodzące w skład zespołu jest na tyle trudne i pracochłonne, że praktycznie bardzo rzadko spotykane w sprawozdaniach finansowych.
- Zmiany cen i płac w kolejnych latach. Zmiany cen i płac znacznie utrudniają porównywanie kosztów jednostkowych w układach wieloletnich.

Wszystkie te powody sprawiają, że wskaźniki finansowe w oświacie należy interpretować ostrożnie, najlepiej uwzględniając przy tym również wskaźniki odnoszące się do organizacji szkół.

Sposób wyliczenia wskaźników finansowych

Zamieszczone w niniejszym rozdziale wskaźniki finansowe wyliczone są na podstawie danych o wydatkach samorządów w 2011 r. opublikowanych przez Ministerstwo Finansów. Z grupy wydatków bieżących wyłączone zostały wydatki majątkowe i dotacje dla innych podmiotów oraz wszystkie wydatki z paragrafów, które na końcu nie mają cyfry zero. Do grupy wydatków osobowych zaliczone zostały paragrafy 4010 (wynagrodzenia osobowe pracowników), 4040 (dodatkowe wynagrodzenia roczne), 4110 (składki na ubezpieczenie społeczne), 4120 (składki na Fundusz Pracy), 4130 (składki na ubezpieczenie zdrowotne) i 4140 (wpłaty na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych). We wskaźnikach finansowych dane o wydatkach z 2011 r. zestawione są liczbami uczniów i oddziałów uśrednionymi dla tego samego roku kalendarzowego¹⁶.

Licea ogólnokształcące

W wyliczeniach dotyczących liceów ogólnokształcących uwzględnione są wydatki z rozdziału 80120 oraz uczniowie i oddziały wszystkich liceów ogólnokształcących (także tych dla dorosłych) z wyłączeniem liceów specjalnych.

W porównaniu wskaźników finansowych na pierwszy plan wysuwają się rekordowo duże wydatki rzeczowe przypadające na jednego ucznia liceum ogólnokształcącego w Gdańsku – ponad 1048 zł. Gdańsk, jest pod tym względem na pierwszym miejscu wśród wszystkich dużych miast. Co ciekawe, wydatki majątkowe na gdańskie licea były również bardzo wysokie i to w liczbach bezwzględnych – Gdańsk był pod tym względem na drugim miejscu wśród dużych miast. Informacje te zdają się zatem świadczyć o godnej pochwały dbałości władz Gdańska o materialne warunki funkcjonowania szkół.

Gdańsk jest jednym z miast, które mają najmniejszy udział wydatków osobowych w wydatkach bieżących (84,5% – drugie miejsce w kraju). Poznań (86,5%), Wrocław (87,5%) i Łódź (88,1%) mają pod tym względem wskaźniki gorsze od Gdańska, ale także mieszczą się w 25% dużych miast, które mają najniższe udziały wydatków osobowych w wydatkach bieżących (ich wskaźniki są niższe od I kwartyła). W kieleckich liceach udział wydatków osobowych (90,9%) jest zbliżony do mediany dużych miast, zatem jest bardzo przeciętny ze statystycznego punktu widzenia.

¹⁶ Średnia liczba uczniów z 2011 r. jest równa sumie 812 liczby uczniów z roku szkolnego 2010/2011 i 412 liczby uczniów z roku szkolnego 2011/2012.

Jednak w sytuacji, gdy wydatki na pracowników pochłaniają ponad 90% wydatków bieżących, może okazać się, że szkołom dramatycznie brakuje środków na pomoce dydaktyczne, książki itp. Oczywiście wiele tutaj zależy od lokalnych uwarunkowań, np. rodzaju, stanu i intensywności wykorzystania obiektów szkolnych. Lwią część wydatków rzeczowych pochłaniają nakłady na ogrzewanie i energię elektryczną, które są w znikomym stopniu powiązane z liczbą uczniów. Zatem rzetelnej oceny polityki poszczególnych samorządów nie da się wykonać jedynie na podstawie ogólnych danych porównawczych. Tym bardziej, że trzeba pamiętać o nieuniknionej niedokładności analizowanych tu wskaźników.

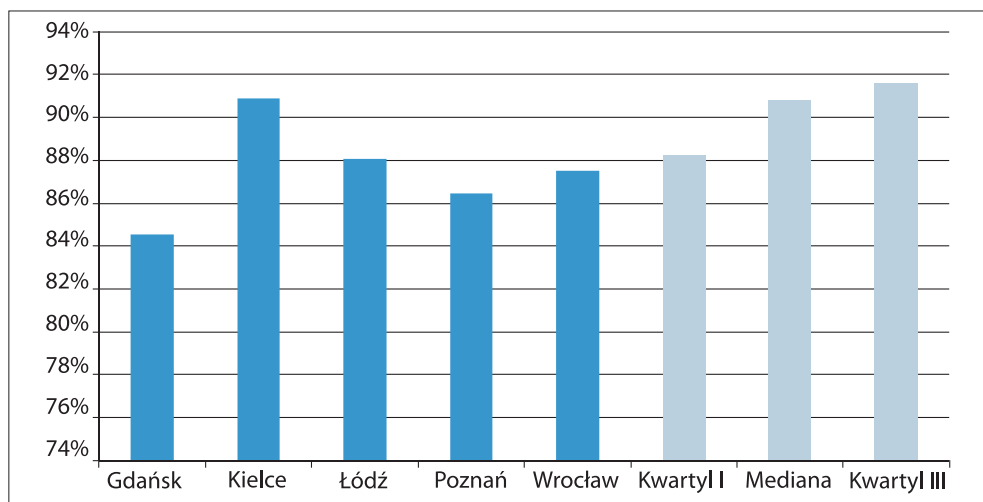
Większość badanych miast miała ponadprzeciętne wydatki bieżące na jednego ucznia liceum. We Wrocławiu (6940 zł) i Gdańsku (6770 zł) wydatki te były nawet większe od trzeciego kwartyla dużych miast. Łódź (6495 zł) i Poznań (6388 zł) mieściły się pomiędzy medianą a trzecim kwartylem. Wydatki jednostkowe Kielc (5887 zł) były wśród badanych miast najniższe, co nie powinno dziwić, jeśli pamięta się, jak duże są oddziały liceów w tym mieście.

Tabela 1.24. Wydatki na licea ogólnokształcące w 2011 r.

	Wydatki osobowe	Wydatki rzeczowe	Wydatki bieżące razem	Wydatki osobowe jako proc. bieżących	Wydatki bieżące na ucznia	Wydatki rzeczowe na ucznia	Wydatki bieżące na oddział
Gdańsk	52 293 342	9 575 595	61 868 937	84,5%	6 770	1048	184 359
Kielce	35 840 608	3 583 573	39 424 182	90,9%	5 887	535	188 654
Łódź	75 947 947	10 295 889	86 243 836	88,1%	6 495	775	183 238
Poznań	80 765 614	12 650 959	93 416 573	86,5%	6 388	865	183 050
Wrocław	71 595 238	10 221 360	81 816 598	87,5%	6 940	867	206 434
Kwartył I	15 348 242	1 600 410	16 685 468	88,2%	5 675	484	170 478
Mediana	24 554 124	2 481 181	27 313 396	90,8%	6 209	573	177 749
Kwartył III	40 169 849	3 795 699	44 201 204	91,6%	6 663	771	188 760

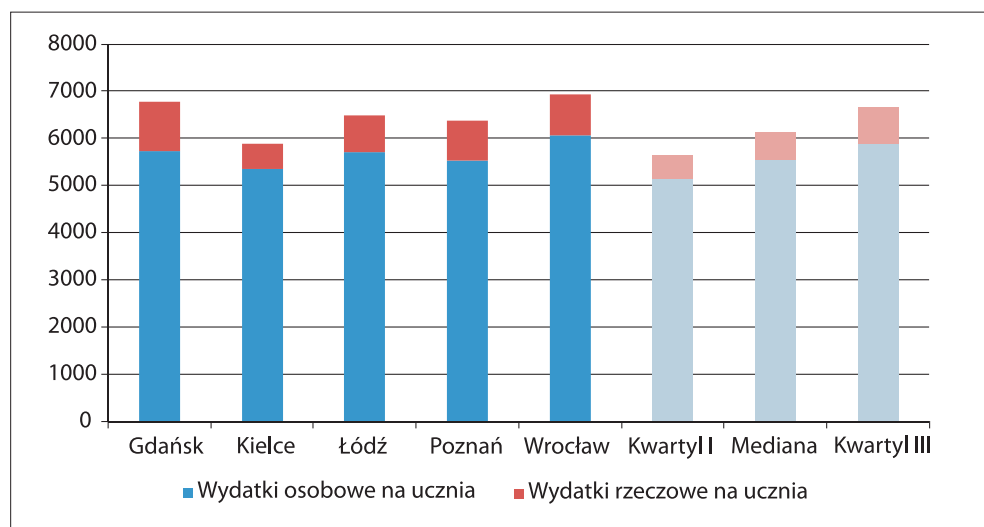
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

Rys. 1.32. Wydatki osobowe na licea ogólnokształcące jako procent wydatków bieżących w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

Rys. 1.33. Wydatki bieżące przypadające na jednego ucznia liceum ogólnokształcącego w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

Szkoły zawodowe

W wyliczeniach dotyczących szkół zawodowych uwzględnione są wydatki z rozdziału 80130 oraz uczniowie i oddziały wszystkich techników, zasadniczych szkół zawodowych i szkół policealnych (także tych dla dorosłych) z wyłączeniem liceów specjalnych. Na wyliczone wskaźniki mają więc wpływ szkoły różnych rodzajów, co prawie uniemożliwia przeprowadzenie sensownej analizy.

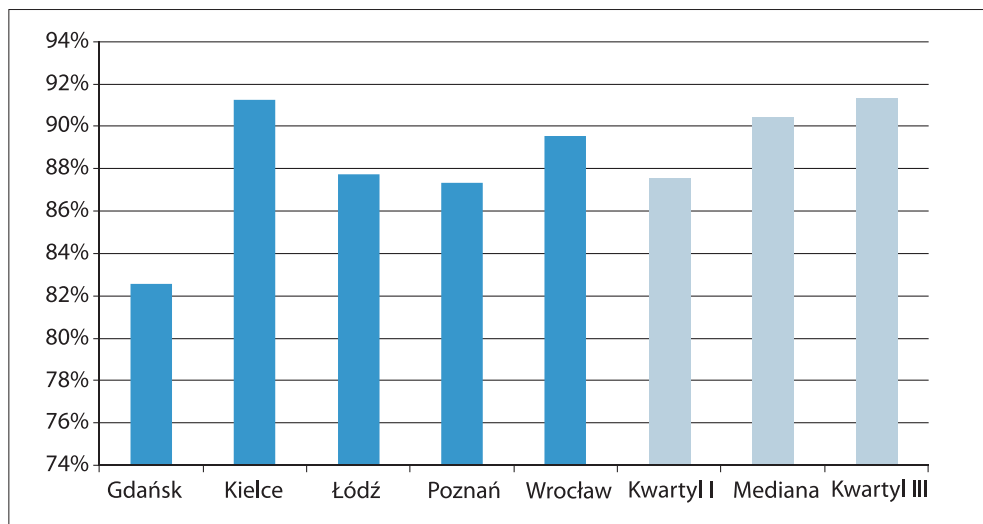
Szkolnictwo zawodowe, zwłaszcza na poziomie techników, wymaga zwiększonych nakładów na wyposażenie i utrzymanie bazy materialnej. Wydatki rzeczowe przypadające na jednego ucznia w szkole zawodowej (rozdziału 80130) są wyższe niż w liceach ogólnokształcących – mediany tych wskaźników wyliczonych dla dużych miast różnią się o 98 zł na korzyść szkół zawodowych. Trudno jednak ocenić, czy jest to wystarczająca różnica, tym bardziej, że mediany udziałów wydatków osobowych w wydatkach bieżących różnią się tylko 0,3 punktu procentowego. Warto jedynie zwrócić uwagę, że również w przypadku szkół zawodowych Gdańsk ma najniższy wskaźnik udziału wydatków osobowych w wydatkach bieżących, a Kielce najwyższy. Bardzo duża różnica dzieli także wskaźniki wydatków rzeczowych przypadających na jednego ucznia. Może to świadczyć o zbyt niskim poziomie nakładów rzeczowych na kieleckie szkoły zawodowe.

Tabela 1.25. Wydatki na szkoły zawodowe w 2011 r.

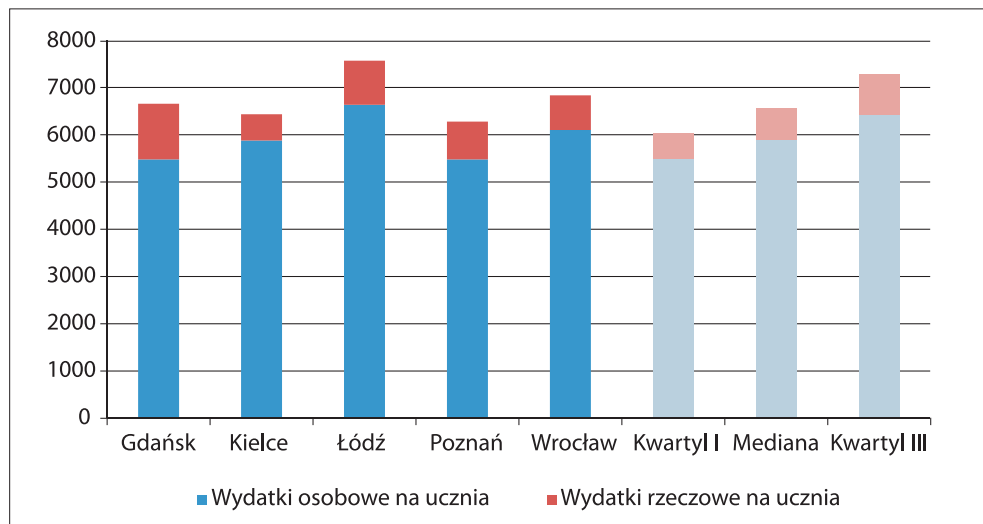
	Wydatki osobowe	Wydatki rzeczowe	Wydatki bieżące razem	Wydatki osobowe jako proc. bieżących	Wydatki bieżące na ucznia	Wydatki rzeczowe na ucznia	Wydatki bieżące na oddział
Gdańsk	44 868 705	9 471 837	54 340 542	82,6%	6 656	1 160	165 841
Kielce	35 696 541	3 423 398	39 119 939	91,2%	6 446	564	172 720
Łódź	52 184 499	7 291 344	59 475 844	87,7%	7 579	929	182 628
Poznań	53 524 795	7 778 722	61 303 517	87,3%	6 289	798	154 197
Wrocław	47 637 286	5 578 929	53 216 215	89,5%	6 841	717	168 228
Kwartył I	22 251 763	2 395 913	24 532 496	87,5%	6 247	543	154 567
Mediana	28 483 901	3 373 695	31 687 727	90,5%	6 560	671	166 362
Kwartył III	44 480 811	4 686 939	49 019 083	91,3%	7 344	882	179 678

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

Rys. 1.34. Wydatki osobowe na szkoły zawodowe jako procent wydatków bieżących w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

Rys. 1.35. Wydatki bieżące przypadające na jednego ucznia szkoły zawodowej w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

Porównanie zasadniczych wskaźników organizacji

Wskaźniki organizacji – wyjaśnienie pojęcia

Z wymienionych wcześniej powodów wskaźniki finansowe mogą pełnić co najwyżej rolę pomocniczą i nie nadają się do porównywania najważniejszych elementów kosztów kształcenia uczniów, czyli kosztów zatrudnienia nauczycieli. Możliwe jest jednak zastosowanie precyzyjnej i obiektywnej miary porównawczej, która uwzględni specyfikę sposobu zatrudniania nauczycieli w Polsce, a jednocześnie w syntetyczny sposób charakteryzuje różne aspekty organizacyjnych warunków kształcenia. Miara ta to tzw. wskaźnik organizacji, który wiąże ze sobą zadania wykonywane przez nauczycieli z uczniami, na rzecz których ci nauczyciele pracują.

Do wyznaczenia wskaźnika organizacji niezbędne jest wyliczenie liczby nauczycielskich etatów przeliczeniowych. W praktyce¹⁷ liczba etatów przeliczeniowych jest ilorazem liczby godzin zajęć oraz związanego z tymi zajęciami tygodniowego wymiaru godzin (pensum). Na przykład:

- 27 godzin języka polskiego, które rozliczane są wg pensum 18-godzinnego:
 $27/18 = 1,5$ etatu przeliczeniowego.
- 45 godzin bibliotekarza, które rozliczane są wg pensum 30-godzinnego:
 $45/30 = 1,5$ etatu przeliczeniowego.

¹⁷ Przez liczbę etatów przeliczeniowych należy rozumieć taką liczbę nauczycieli, jaką należałoby zatrudnić w miejsce nauczycieli pozostających w stosunku pracy, aby byli oni pełnozatrudnieni, a jednocześnie nie realizowali godzin nadwymiarowych ani też zwiększonego obowiązkowego wymiaru godzin, o którym mowa w art. 42 ust. 2a Karty Nauczyciela. Jeden etat odpowiada także pełnozatrudnionemu nauczycielowi przebywającemu na urlopie dla poratowania zdrowia oraz pozostającemu w stanie nieczynnym.

W niniejszym opracowaniu wskaźniki organizacji wyrażane są jako liczby nauczycielskich etatów przeliczeniowych przypadających na 100 uczniów¹⁸ – w skrócie: *etaty na 100 uczniów*.

Wskaźniki organizacji możemy dzielić na różne sposoby, np. ze względu na grupy etatów, do których się one odnoszą (można na przykład wyliczać osobne wskaźniki zajęć ogólnokształcących i zawodowych). W analizach zawartych w niniejszym opracowaniu wykorzystywać będziemy jednak zasadniczy wskaźnik organizacji (ZWO), który wylicza się na podstawie liczb tzw. etatów zasadniczych.

Na etaty zasadnicze składają się typowe zajęcia z oddziałami i grupami uczniów (lekcyjne i pozalekcyjne), które wynikają z ramowych planów nauczania oraz typowe etaty wsparcia, czyli etaty nauczycieli wspierających pracę dydaktyczną, np. pracujących z młodzieżą w świetlicy lub bibliotece, pełniących obowiązki pedagogów i psychologów oraz etaty wynikające ze zniżek godzin członków kierownictwa szkoły¹⁹. Poza grupą etatów zasadniczych pozostają etaty, których liczby nie są ściśle związane z liczbami uczniów, są to przede wszystkim:

- urlopy dla poratowania zdrowia;
- stany nieczynne;
- nauczanie indywidualne;
- nietypowe zniżki godzin (np. zniżki godzin doradców metodycznych);
- urlopy związkowe.

Wady wskaźników organizacji

Wskaźniki organizacji mają dwie podstawowe wady:

- Ich wyliczanie jest dość skomplikowane, a na podstawie danych z systemu informacji oświatowej nie jest możliwe wyliczenie wskaźników organizacji ograniczających się do pewnych wybranych kategorii uczniów, np. wskaźników organizacji oddziałów integracyjnych.
- Jakość danych SIO wykorzystywanych do wyliczania wskaźników organizacji zbyt często jest niezadowalająca. Do wyliczenia tych wskaźników wykorzystuje się bowiem m.in. dane o obowiązkach nauczycieli, których wprowadzanie jest żmudne i pracochłonne. Przy tym dane te, w odróżnieniu od danych o uczniach, wykorzystywanych przy podziale subwencji oświatowej, nie są uważane w MEN za szczególnie ważne, a tym samym nie kontroluje się ich jakości w wystarczającym stopniu.

¹⁸ Oczywiście możliwe są także inne jednostki, np. liczba etatów przypadających na jednego ucznia, ale jednostka ta przybiera bardzo małe wartości, przez co trudno jest wyobrazić sobie jak dana wartość wskaźnika odnosi się do rzeczywistości. Można też wyliczać odwrotność wskaźnika organizacji, czyli liczbę uczniów przypadających na jeden etat przeliczeniowy, co do pewnego stopnia upodabnia go do stosowanego w wielu krajach i porównaniach międzynarodowych *pupil-teacher ratio*. Jednak wadą wskaźników, w których „nauczyciele są w mianowniku” jest niemożność łatwego dodawania wskaźników cząstkowych.

¹⁹ Zniżka godzin to różnica pomiędzy tygodniowym obowiązkowym wymiarem godzin zajęć (pensum) a wymiarem obniżonym ze względu na zajmowanie w szkole stanowiska kierowniczego. Przykładowo, dyrektor realizujący obowiązkowo 3 godziny zajęć ma 15/18 etatu wynikającego ze zniżki godzin. W porównaniach wskaźników organizacji różnych JST tzw. zniżki kierownicze zaliczamy do etatów zasadniczych, jednak w porównaniach wskaźników organizacji szkół prowadzonych przez jeden organ zniżki te dobrze jest zwykle wyłączyć z etatów zasadniczych, ponieważ dyrektorzy szkół nie mają żadnego wpływu na ich wysokości.

Czynniki kształtujące wielkość zasadniczych wskaźników organizacji

Na wielkości zasadniczych wskaźników organizacji mają wpływ następujące czynniki:

- Ramowy plan nauczania (liczba godzin zajęć, ogólne zasady podziałów na grupy itp. parametry ustalane przez ministra edukacji dla poszczególnych rodzajów szkół) – wskaźnik rośnie wraz ze wzrostem liczby godzin w ramowym planie nauczania.
- Liczba uczniów w oddziałach.
Wskaźnik rośnie wraz ze wzrostem liczebności oddziałów, jednak zależność między wielkością oddziału, a kosztami jednostkowymi nie zawsze jest liniowa ze względu na przepisy wymuszające obowiązkowe podziały na grupy na niektórych zajęciach. W związku z tym np. 24-osobowy oddział liceum, który nie musi być dzielony na grupy, wymaga mniejszej liczby godzin nauczycielskich niż oddział 25-osobowy, w którym takie podziały są konieczne. Nie istnieją powszechnie obowiązujące przepisy określające minimalne lub maksymalne wielkości oddziałów ogólnodostępnych.
- Sposób podziału na grupy.
Z reguły im więcej zajęć odbywa się w podziale na grupy, tym większy jest zasadniczy wskaźnik organizacji. Jednak tworzenie grup uczniów mniejszych niż oddział może być realizowane na różne sposoby. Wyobraźmy sobie na przykład 5 trzydziestoosobowych oddziałów na poziomie jednej klasy liceum ogólnokształcącego. Zajęcia wf muszą być prowadzone w grupach liczących od 12 do 26 uczniów. Można więc każdy z pięciu oddziałów podzielić na dwie grupy i wtedy trzeba będzie zapłacić za przeprowadzenie 30 godzin lekcji wychowania fizycznego (10 grup po 3 godziny zajęć). Można też spróbować tak zorganizować zajęcia, by wychowanie fizyczne prowadzone było np. w 7 grupach liczących średnio po 21,43 uczniów (żadna grupa nie może mieć więcej niż 26 członków) – w takim wypadku na zrealizowanie zajęć wf wystarczy 21 godzin. Minister edukacji określa podstawowe zasady podziałów na grupy, czyli np. maksymalne wielkości oddziałów, w których bez dzielenia na grupy można prowadzić lekcje języka obcego lub zakres wielkości grupy na zajęciach wf. Przepisy wydawane przez ministra pozostawiają jednak spory margines swobody dyrektorom szkół i organom prowadzącym.
- Organizacja zajęć w szkołach zawodowych, np. realizacja części zajęć kształcenia zawodowego poza szkołą (w centrum kształcenia praktycznego lub u pracodawców) obniża wskaźnik tej szkoły. Szkoły i organy prowadzące mogą tutaj stosować bardzo różne rozwiązania.
- Liczba etatów wsparcia – wskaźnik rośnie wraz ze wzrostem tej liczby.
Przepisy ministerialne praktycznie nie mają wpływu na liczbę etatów wsparcia. Realne decyzje pozostają po stronie organów prowadzących.
- Ewentualne realizowanie zajęć w grupach międzyklasowych, czyli w grupach łączących uczniów z różnych klas (dotyczy przede wszystkim bardzo małych szkół). Zwiększenie liczby godzin zajęć prowadzonych w grupach międzyklasowych powoduje zmniejszenie wskaźnika. O tworzeniu grup międzyklasowych decydują organy prowadzące. W szkołach ponadgimnazjalnych praktycznie się ich nie spotyka.

Warto podkreślić, że ramowe plany nauczania i podstawowe zasady podziałów na grupy w żaden sposób nie zależą od jednostek samorządu terytorialnego, są bowiem określone przez ministra edukacji. Samorządy mogą jednak wpływać na pozostałe czynniki decydujące o wielkości zasadniczych wskaźników organizacji.

Zasadnicze wskaźniki organizacji liceów ogólnokształcących

Zasadnicze wskaźniki organizacji liceów ogólnokształcących prowadzonych przez badane miasta są mocno zróżnicowane. We wrześniu 2011 r. w Kielcach do prowadzenia zajęć i zapewnienia wsparcia pedagogicznego wystarczało średnio tylko 8,06 etatów przeliczeniowych na 100 uczniów, w Łodzi potrzeba było 8,5 etatów na 100 uczniów, tj. tyle ile wynosi pierwszy kwartył dużych miast na prawach powiatu. Poznań miał zasadniczy wskaźnik organizacji na poziomie zbliżonym do mediany (8,7 etatów na 100 uczniów), Wrocław w okolicach trzeciego kwartyła, a Gdańsk (9,26 etatów na 100 uczniów) jeden z najwyższych wśród dużych miast. Różnica między Gdańskiem a Kielcami wynosiła więc 1,2 etat na 100 uczniów, co oznacza, że na każdych 100 licealistów Gdańsk musiał wydać na wynagrodzenia nauczycieli z pochodnymi ok. 60–70 tys. zł więcej niż Kielce.

Trzeba jednak przyznać, że w latach 2006–2011 to właśnie w Gdańsku miał miejsce największy spadek ZWO liceów – o 4%, chociaż odbyło się to po sporych wahaniach. Jeszcze większe wahania zasadniczego wskaźnika organizacji wystąpiły we Wrocławiu, gdzie szczególnie duży był nagły spadek wartości wskaźnika w 2009 r. i wzrost, który nastąpił rok potem²⁰. W efekcie tych zmian wskaźnik z 2011 r. był tylko nieznacznie wyższy niż 5 lat wcześniej.

Przebieg zmian ZWO liceów w pozostałych miastach był bardziej płynny. W latach 2006–2011 w Kielcach, Łodzi i Poznaniu wskaźniki organizacji wzrosły odpowiednio o 6,3%, 7,1% i 4,6%. W Gdańsku, Wrocławiu i Poznaniu trend wzrostowy, który przez kilka lat dotyczył wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, zdaje się ulegać odwróceniu. W Łodzi i Kielcach zasadnicze wskaźniki organizacji w 2011 r. nadal rosły.

Rys. 1.36 przedstawiający zmiany ZWO jest do pewnego stopnia lustrzanym odbiciem przebiegu zmian średnich wielkości oddziałów. Nie ma w tym nic dziwnego, ponieważ liczebności oddziałów są jednym z głównych czynników wpływających na wysokość wskaźników organizacji. Warto jednak zwrócić uwagę na różnice, które sprawiają, że wskaźniki wielkości oddziałów nie mogą być dokładnym zamiennikiem wskaźników organizacji, np. w ciągu badanego okresu liczby uczniów w oddziałach liceów w Poznaniu i Łodzi były do siebie bardzo zbliżone, natomiast zasadnicze wskaźniki organizacji wyraźnie się różniły.

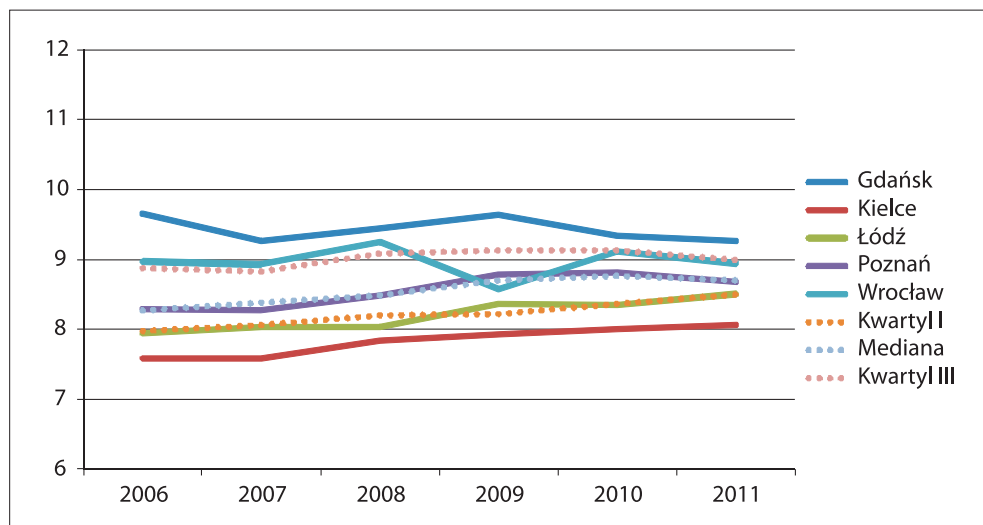
Tabela 1.26. Zasadnicze wskaźniki organizacji liceów ogólnokształcących (liczba etatów/100 uczniów)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	9,65	9,26	9,45	9,64	9,34	9,26
Kielce	7,58	7,59	7,83	7,93	8,00	8,06
Łódź	7,94	8,03	8,03	8,37	8,35	8,50
Poznań	8,29	8,27	8,49	8,78	8,81	8,67
Wrocław	8,97	8,93	9,25	8,57	9,11	8,94
Kwartył I	7,97	8,06	8,20	8,22	8,36	8,50
Mediana	8,27	8,38	8,48	8,70	8,76	8,70
Kwartył III	8,87	8,83	9,08	9,13	9,13	8,99

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

²⁰ Takie zmiany mogą być spowodowane np. okresową zmianą sposobów podziału na grupy, choć prawdopodobny jest także wpływ błędów w danych.

Rys. 1.36. Zasadnicze wskaźniki organizacji liceów ogólnokształcących (liczba etatów/100 uczniów)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Zasadnicze wskaźniki organizacji techników

Średni zasadniczy wskaźnik organizacji technikum w dużym mieście wynosi 10,33 etatów na 100 uczniów i jest zbliżony do mediany (10,25 etatów na 100 uczniów). Osobowe koszty kształcenia w technikach są więc zdecydowanie wyższe niż w liceach ogólnokształcących. Na dodatek różnica zasadniczych wskaźników organizacji między tymi szkołami rośnie, we wrześniu 2006 r. wynosiła w dużych miastach średnio 1,27 etat na 100 uczniów, a w 2011 r. – 1,60 etat. Jeszcze większe różnice dzielą licea i technika, w mniejszych miastach i powiatach ziemskich, w których średni ZWO techników wynosi ok. 10,65 etatów na 100 uczniów.

Organizacja techników w badanych miastach również się od siebie różni. Najtaniej znowu zorganizowane były szkoły kieleckie – ich średni ZWO wynosi 9,2 etatów na 100 uczniów, czyli mniej niż ZWO liceów ogólnokształcących w Gdańsku. Wyraźnie drożej zorganizowane są technika poznańskie (9,99 etatów na 100 uczniów), choć nadal taniej niż szkoły w 75% dużych miast. Na poziomie zbliżonym do mediany, która wynosiła 10,25 etatów na 100 uczniów prowadzą technika we Wrocławiu i Gdańsku. Najdroższe technika są w Łodzi, których zasadniczy wskaźnik organizacji wynosił 10,55 etatów na 100 uczniów, czyli tyle samo, co trzeci kwartył miast powyżej 100 tys. mieszkańców. Rozpiętość między skrajnymi wartościami była więc większa niż w przypadku liceów i wynosiła 1,35 etat na 100 uczniów.

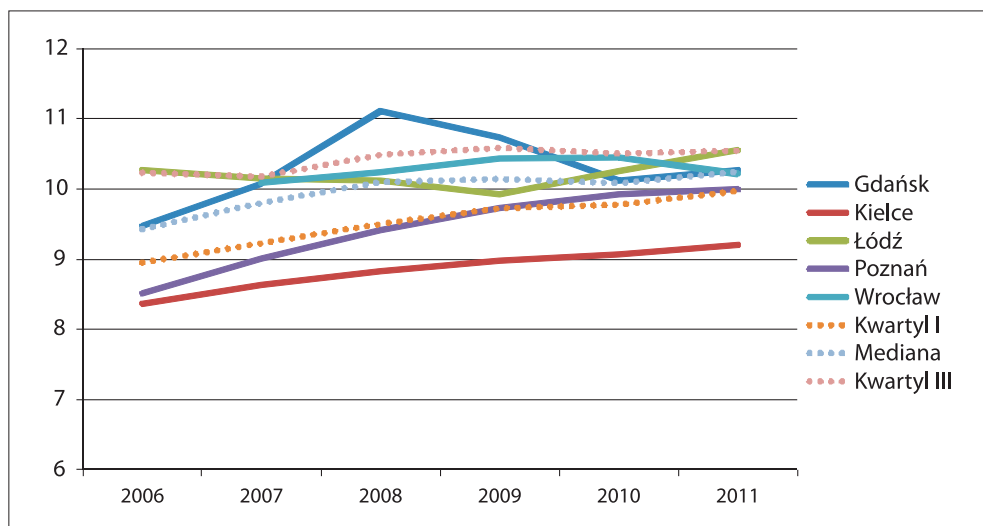
W latach 2006–2011 ZWO dla szkół w analizowanych miastach ulegały zmianom. Najbardziej, bo o 17,4%, powiększyły się ZWO techników w Poznaniu. W Kielcach wzrost był mniejszy i wyniósł 10%. W Gdańsku miały miejsce gwałtowne wahania wartości wskaźnika, których efektem było 8,5% wzrostu. W Łodzi po łagodnym spadku nastąpił wzrost, w wyniku którego wskaźnik z 2011 r. był o 2,7% większy od ZWO z początku badanego okresu. Natomiast we Wrocławiu, w okresie rozwoju techników, wskaźniki organizacji ulegały stopniowemu zwiększaniu, po czym wyraźnie spadły.

Tabela 1.27. Zasadnicze wskaźniki organizacji techników (liczba etatów/100 uczniów)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	9,47	10,08	11,11	10,74	10,12	10,27
Kielce	8,37	8,63	8,82	8,98	9,06	9,20
Łódź	10,27	10,15	10,12	9,92	10,26	10,55
Poznań	8,51	9,01	9,41	9,73	9,93	9,99
Wrocław		10,09	10,24	10,43	10,45	10,22
Kwartył I	8,95	9,23	9,50	9,73	9,78	9,97
Mediana	9,43	9,80	10,10	10,14	10,08	10,25
Kwartył III	10,23	10,18	10,49	10,59	10,50	10,55

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.37. Zasadnicze wskaźniki organizacji techników (liczba etatów/100 uczniów)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Zasadnicze wskaźniki organizacji ZSZ

Wskaźniki organizacji zasadniczych szkół zawodowych są najbardziej zróżnicowane i podlegają najbardziej gwałtownym zmianom. Wynika to przede wszystkim z bardzo dużej różnorodności sposobów organizacji kształcenia zawodowego, zwłaszcza kształcenia praktycznego, które może odbywać się w szkole lub poza szkołą i w różnych wymiarach zajęć. Co ciekawe, od wielu lat występują duże różnice pomiędzy średnimi zasadniczymi wskaźnikami organizacji zasadniczych szkół zawodowych w dużych miastach na prawach powiatu, miastach na prawach powiatu do 100 tys. mieszkańców i powiatach ziemskich. We wrześniu 2011 r. wynosiły one odpowiednio 8,45; 7,63 i 7,40 etatów na 100 uczniów.

Wśród badanych miast w 2011 r. najdrożej zorganizowane zasadnicze szkoły zawodowe miały Kielce – ich ZWO wynosił aż 11,01 etatów na 100 uczniów, czyli znacznie więcej niż w technikach i liceach ogólnokształcących. Tak niespodziewanie wysoki wynik może być skutkiem błędów w danych, tym bardziej, że stosunkowo duże oddziały kieleckich zawodó-

wiek powinny przyczynić się do obniżenia wskaźnika organizacji, jednak stopniowy wzrost wskaźnika w ciągu kilku lat (o 16%) zdaje się potwierdzać jego prawdziwość. Tym bardziej, że w innych miastach zmiany wskaźników były o wiele bardziej radykalne, co było możliwe ze względu na krótkie cykle kształcenia niektórych szkół (dwa lata) i wielokrotne zmiany nauczanych zawodów, które prawdopodobnie wiązały się ze zmianami organizacji zajęć.

Poznańskie zasadnicze szkoły zawodowe potrzebowały o jeden etat przeliczeniowy na 100 uczniów mniej niż kieleckie. Tutaj również wskaźnik rósł na przestrzeni całego badanego okresu i w efekcie w 2011 r. był aż o 38% większy niż pięć lat wcześniej. Z kolei w Łodzi mieliśmy do czynienia z silnym spadkiem wielkości wskaźnika (o 17%), w wyniku czego osiągnął on poziom 9,67 etatów na 100 uczniów.

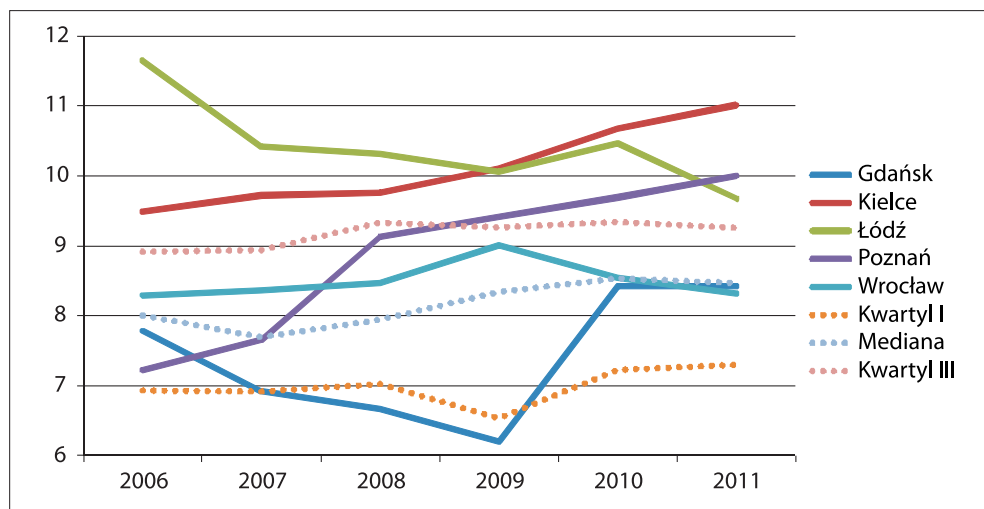
Zasadnicze wskaźniki organizacji szkół w Kielcach, Poznaniu i Łodzi mieściły się w jednej czwartej największych średnich wskaźników ZSZ w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców. Natomiast Gdańsk i Wrocław miały wskaźniki nieco mniejsze od mediany (odpowiednio 8,42 i 8,32 etatów na 100 uczniów). Przy czym we Wrocławiu zmiany wskaźnika były stosunkowo łagodne, natomiast w Gdańsku – gwałtowne.

Tabela 1.28. Zasadnicze wskaźniki organizacji ZSZ (liczba etatów/100 uczniów)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gdańsk	7,78	6,92	6,67	6,21	8,43	8,42
Kielce	9,49	9,72	9,76	10,10	10,68	11,01
Łódź	11,65	10,41	10,32	10,07	10,46	9,67
Poznań	7,23	7,65	9,13	9,42	9,69	10,00
Wrocław	8,29	8,36	8,47	9,01	8,54	8,32
Kwartył I	6,93	6,92	7,02	6,54	7,23	7,30
Mediana	8,00	7,69	7,94	8,34	8,53	8,47
Kwartył III	8,91	8,94	9,33	9,26	9,34	9,26

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

Rys. 1.38. Zasadnicze wskaźniki organizacji ZSZ (liczba etatów/100 uczniów)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

1.6. Podsumowanie

Przez kilka ostatnich lat w Polsce wzrastały przeciętne jednostkowe koszty kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych. Uwidaczniało się to w zasadniczych wskaźnikach organizacji, które były z roku na rok wyższe. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy były prawdopodobnie:

- bezwładność organizacyjna, czyli niedopasowanie organizacji do zmniejszającej się liczby uczniów, które dotknęło przede wszystkim szkoły ogólnokształcące;
- zmiany w organizacji kształcenia zawodowego, a zwłaszcza zwiększenie liczby nauczanych zawodów i spadek liczby uczniów przypadających na jeden zawód.

Zwyżka kosztów jest oczywiście bardzo niebezpieczna dla budżetów samorządowych, zwłaszcza w warunkach spadku tempa wzrostu subwencji oświatowej, dużego zadłużenia i problemów z zapewnieniem odpowiedniego poziomu dochodów własnych JST.

W roku szkolnym 2011/2012 dało się zauważyć wyhamowanie trendu wzrostowego w liceach ogólnokształcących, natomiast przeciętne zasadnicze wskaźniki organizacji techników i ZSZ rosły nadal. Zahamowanie wzrostu ZWO liceów ogólnokształcących jest zapewne rezultatem polityki organów prowadzących – nawet w małych szkołach tego typu dość łatwo jest utrzymać niskie wskaźniki organizacji, jeśli stosuje się konsekwentną politykę w zakresie rekrutacji nowych uczniów, czyli nie zezwala na tworzenie oddziałów poniżej założonych wielkości.

Oczywiście na przebieg zmian przeciętnych wskaźników nakładają się zmiany sytuacji w poszczególnych JST. Wśród badanych miast najbardziej zbliżone do ogólnego trendu były zmiany ZWO liceów ogólnokształcących prowadzonych przez Poznań. W 2011 r. również we Wrocławiu i Gdańsku nastąpił spadek wskaźników, ale wcześniej ich zmiany przebiegały odmiennie. Natomiast w Łodzi i Wrocławiu nadal utrzymywał się trend wzrostowy. Zatem zasadnicze wskaźniki organizacji liceów ogólnokształcących zmieniały się ostatnio tak, że różnice między badanymi miastami malały (podobnie jak różnice pomiędzy wszystkimi dużymi miastami). Wskaźniki organizacji techników nie rosły ostatnio tylko we Wrocławiu, zmiany w pozostałych miastach odpowiadały ogólnopolskiemu trendowi. Jednak zróżnicowanie sytuacji badanych miast w przypadku liceów i techników jest minimalne w porównaniu z gwałtownymi zmianami i rozproszeniem wskaźników zasadniczych szkół zawodowych.

We wrześniu 2011 r., mimo wieloletniego trendu wzrostowego, zdecydowanie najtaniej, a można mieć nawet obawy, że za tanio, zorganizowane były kieleckie licea ogólnokształcące i technika. Niskie zasadnicze wskaźniki organizacji tych szkół wynikają tam nie tylko z dużej liczebności oddziałów, ale również z małej liczby etatów wsparcia i niewielkiej liczby etatów zajęć kształcenia zawodowego. Najdrożej zorganizowane licea ma Gdańsk i tutaj z kolei można mieć obawy, czy nie są to szkoły zbyt drogie. Wskaźniki liceów Wrocławia, Poznania i Łodzi nie wyróżniają się już tak bardzo na tle innych dużych miast, bo mieszczą się między pierwszym a trzecim kwartylem. W wypadku techników zdecydowanie od tła odróżniają się tylko Kielce. Inaczej jest w przypadku zasadniczych szkół zawodowych – w 2011 r. Gdańsk i Wrocław miały prawie idealnie przeciętne wskaźniki, a Łódź, Poznań i Kielce – zdecydowanie wyższe od przeciętnych. Zatem pod względem organizacji i kosztów prowadzenia szkół ponadgimnazjalnych badane miasta bardzo się od siebie różnią.

ROZDZIAŁ 2

Zróznicowanie profili kształcenia w szkolnictwie ponadgimnazjalnym

Piotr Zaborek, Szkoła Główna Handlowa

2.1. Zakres i metoda badawcza

Niniejsze badanie opiera się na analizie danych pochodzących ze źródeł wtórnych – przede wszystkim baz danych prowadzonych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej uzupełnionych o dane statystyczne pochodzące z Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz z Głównego Urzędu Statystycznego. W analizie uwzględniono zarówno szkoły publiczne, jak i niepubliczne. Zakres czasowy analizy obejmuje lata 2008–2011.

Pierwsza część rozdziału zawiera prezentację sytuacji szkolnictwa zawodowego we wszystkich 38 największych polskich miastach (Załącznik). Przedmiotem zainteresowania były zmiany zachodzące w strukturze szkolnictwa ze względu na rodzaje wybieranych szkół oraz najbardziej popularne kierunki kształcenia. Ocenie poddana została również efektywność i skuteczność kształcenia wyznaczana przez trzy podstawowe czynniki: zgodność specjalizacji zawodowych z zapotrzebowaniem na rynku pracy, natężenie zjawiska wypadania uczniów z formalnego systemu edukacji oraz zdawalność egzaminów zawodowych. W drugiej części opracowania powyższe zagadnienia zostały szczegółowo omówione w odniesieniu do sytuacji w pięciu wybranych miastach.

2.2. Zmiany liczby uczniów w szkolnictwie zawodowym w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców

Lata 2008–2011 to okres pogorszenia koniunktury gospodarczej w Polsce i stopniowego wzrostu bezrobocia, szczególnie wśród młodych ludzi kończących naukę i wchodzących na rynek pracy. Na tle tych niekorzystnych procesów, zasługującym na szczególne zainteresowanie, są zmiany w liczbie uczniów kształcących się zawodowo oraz zmiany struktury kształcenia zawodowego. Mimo że w centrum zainteresowania niniejszego rozdziału są placówki zorientowane na edukację zawodową młodzieży, jako wstęp i punkt odniesienia do dalszej analizy warto przedstawić szerszy kontekst badanego zjawiska obejmujący wszystkie formy szkolnictwa zawodowego, adresowane również do dorosłych i osób posiadających średnie wykształcenie. Dane liczbowe dotyczące okresu 2008–2011 przedstawione zostały w tabeli 2.1.

Dane w tabeli obejmują osoby uczące się w poszczególnych kategoriach szkół na wszystkich poziomach zaawansowania (tj. we wszystkich klasach) według stanu na koniec września danego roku. Jak wynika z powyższego zestawienia, ogólna liczba uczniów, obejmująca zarówno młodzież jak i osoby dorosłe, pozostała praktycznie niezmienną w badanym okresie – różnica pomiędzy rokiem 2008 a 2011 wyniosła zaledwie około 0,5%. W odniesieniu do uczniów zaangażowanych w naukę w różnych rodzajach szkół można jednak dostrzec większe fluktuacje w liczebności. Największe zmiany odnotowano wśród młodzieży uczącej się w technikach uzupełniających, gdzie spadek pomiędzy

Tabela 2.1. Dynamika zmian liczby uczniów w różnych placówkach kształcenia zawodowego w Polsce w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców

	Zasadnicza szkoła zawodowa		Technikum		Technikum uzupełniające dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych		Szkoła policealna		Razem
	Młodzież	Dorośli	Młodzież	Dorośli	Młodzież	Dorośli	Młodzież	Dorośli	
2008	56 007	2 383	161 878	3 351	2 885	15 118	17 480	172 517	431 619
2009	55 286	2 190	167 362	2 749	2 224	12 870	17 941	143 171	403 793
2010	52 830	2 515	169 754	2 391	2 041	12 890	18 870	154 658	415 949
2011	49 702	2 712	167 303	2 399	1 787	12 258	20 378	172 715	429 254
Zmiana (%)	-11,26%	13,81%	3,35%	-28,41%	-38,06%	-18,92%	16,58%	0,11%	-0,55%
Średnie* tempo zmian	-3,90%	4,41%	1,10%	-10,54%	-14,76%	-6,75%	5,25%	0,04%	-0,18%

* Średnie tempo zmian obliczono na podstawie wartości średnich geometrycznych, w tym przypadku będących pierwiastkami trzeciego stopnia z ilorazu wartości z roku 2011 przez wartość z roku 2008. Od uzyskanych w ten sposób wartości średnich odjęto jeden i wynik pomnożono przez 100%.

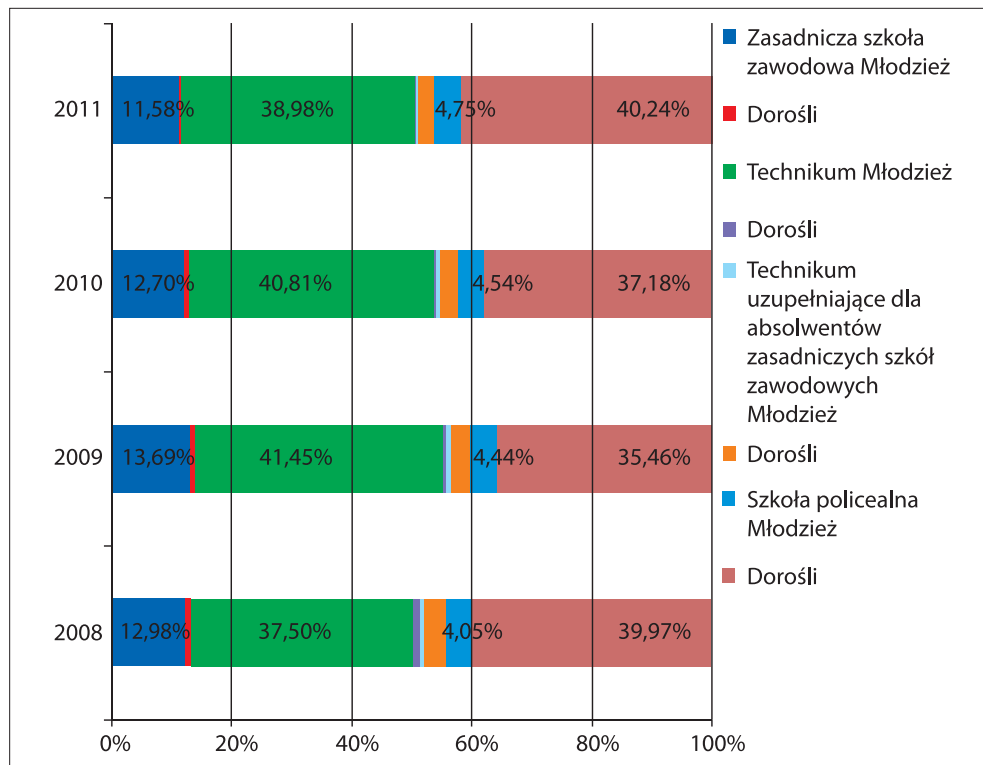
Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

początkiem a końcem analizowanego okresu wyniósł aż 38,6% ze średnioroczną redukcją równą 14,76%. Znaczące spadki objęły również dorosłych uczniów techników (-28,41%) i dorosłych uczniów techników uzupełniających (-18,92%). Wartym odnotowania jest także fakt zmniejszenia się liczby młodzieży uczącej się w szkołach zawodowych o 11,26%, gdyż jest to w sensie absolutnym najgłębszy spadek obejmujący ponad 6000 osób. Scharakteryzowane przypadki negatywnej dynamiki liczby uczniów zostały niemal całkowicie skompensowane przez wzrost liczby młodzieży w technikach – 3,35% (około 5500 osób) i szkołach policealnych – 16,58% (około 3000 tys. osób).

Scharakteryzowane zmiany nie wpłynęły w zasadniczy sposób na strukturę nauczania zawodowego ze względu na alokację uczniów w poszczególnych typach placówek, co pokazuje rys. 2.1.

Zmiany w udziale wyróżnionych typów szkół pomiędzy rokiem 2008 a 2011 w żadnym wypadku nie przekraczały 2 punktów procentowych, co pozwala uznać, że struktura instytucjonalna szkolnictwa zawodowego była bardzo stabilna.

Dla pełnego obrazu sytuacji w szkolnictwie zawodowym, należy odnieść się do zmian zachodzących w placówkach alternatywnych w stosunku do szkolnictwa zawodowego, w szczególności w liceach ogólnokształcących i liceach profilowanych. Duże zmiany liczby uczniów w liceach, zachodzące w czasie, gdy liczebność uczniów szkół przygotowujących do zawodów pozostała zasadniczo niezmienna, byłyby ważną przesłanką do sformułowania ostatecznych interpretacji.

Rys. 2.1. Struktura kształcenia zawodowego w miastach pow. 100 tys. w latach 2008–2009

Źródło: Opracowanie własne na podstawie baz danych SIO.

Tabela 2.2 zawiera już tylko dane dotyczące młodzieży, pozwala porównać najpopularniejsze formy kształcenia w referencyjnym okresie ze względu na liczbę uczniów.

Tabela 2.2. Liczba uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców w latach 2008–2011

Rok	Zasadnicza szkoła zawodowa	Technikum	Liceum ogólnokształcące	Liceum profilowane	Razem
2008	56 007	161 878	279 016	20 995	517 896
2009	55 286	167 362	265 840	13 774	502 262
2010	52 830	169 754	254 209	10 229	487 022
2011	49 702	167 303	242 776	7 956	467 737
Zmiana (%)	-11,26%	3,35%	-12,99%	-62,11%	-9,69%

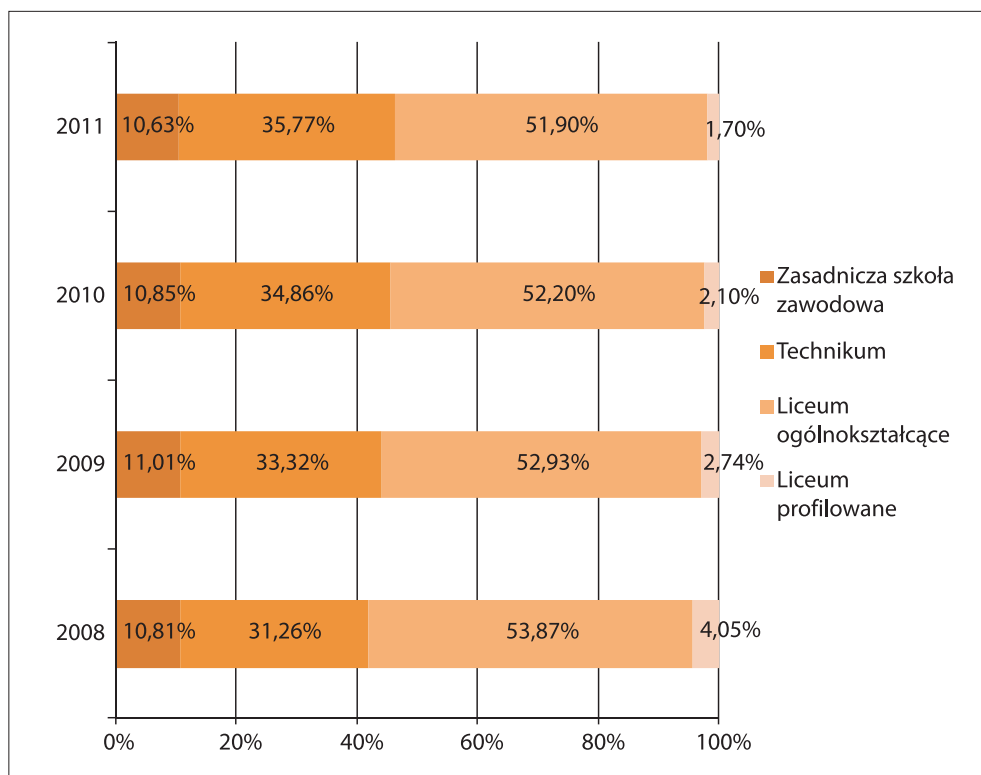
Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

Dane liczbowe w tabeli 2.2 świadczą o podobnych tendencjach zachodzących w szkołach zawodowych i liceach ogólnokształcących – w obu przypadkach skala spadku liczby uczniów jest porównywalna. Sumaryczne dane dotyczące liczby młodzieży uczącej się w czterech rodzajach szkół (spadek o 9,69%) mogą wskazywać na stopniowe zmniejszanie się liczby uczącej się młodzieży, zapewne w związku z oddziaływaniem niżu demograficznego.

Największy spadek odnotowano wśród osób uczących się w liceach profilowanych, podczas gdy liczba uczniów techników nieznacznie wzrosła – biorąc pod uwagę, że program technikum i liceum profilowanego jest często realizowany w ramach tej samej jednostki edukacyjnej, może to sugerować przepływ uczniów z liceów profilowanych do techników w ramach tych samych zespołów szkół ponadgimnazjalnych – ubytek uczniów w liceach profilowanych został jednak zaledwie w około połowie skompensowany przez wzrost młodzieży w technikach. Głównym powodem zmniejszenia znaczenia liceów profilowanych jest zapewne polityka władz samorządowych, które wiedząc o planowanej przez Ministerstwo Edukacji likwidacji tego typu szkół zdecydowały o ich stopniowym wygaszaniu.

Zmiany w udziale poszczególnych rodzajów szkół w edukacji ponadgimnazjalnej młodzieży są dobrze widoczne na rys. 2.2.

Rys. 2.2. Struktura form kształcenia ponadgimnazjalnego w latach 2008–2009 wg liczby uczniów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

Spadek liczby uczniów w szkołach zawodowych i w liceach ogólnokształcących jest w dużym stopniu zbieżny z tempem spadku ogólnej liczby uczniów, w efekcie czego udział tych dwóch rodzajów szkół w szkolnictwie ponadgimnazjalnym nie ulega znaczącym zmianom. Rośnie natomiast znaczenie techników.

Przytoczone dane sugerują, że pozycja szkolnictwa zawodowego w 38 największych polskich miastach w aspekcie liczby uczących się dorosłych i młodzieży raczej nie uległa

osłabieniu, a pewne formy kształcenia, takie jak technika i szkoły policealne, pomimo niżu demograficznego zyskują na popularności.

2.3. Specjalności i zawody w szkolnictwie zawodowym w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców

Kluczowym aspektem analizy szkolnictwa zawodowego jest przegląd oferowanych zawodów i specjalności, szczególnie w kontekście zapotrzebowania na osoby o określonych kwalifikacjach zgłaszanego na rynku pracy.

W pierwszej kolejności zostało zidentyfikowanych 30 najbardziej popularnych zawodów w zasadniczych szkołach zawodowych i technikach w 2011 roku, a następnie zaprezentowane zostały zmiany w liczbie uczniów kształcących się w tych zawodach od roku 2008. Podrozdział kończy się oceną adekwatności najbardziej popularnych wśród uczniów specjalności z perspektywy danych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej o zawodach deficytowych i nadwyżkowych.

Tabela 2.3 zawiera trzydzieści zawodów, w których w roku 2011 kształciło się najwięcej uczniów i zmiany w liczebności, jakie zachodziły w trzech poprzedzających latach.

Tabela 2.3. Najpopularniejsze specjalności w zasadniczych szkołach zawodowych i technikach w 2011 roku oraz zmiany w liczbie wybierających je uczniów w latach 2008–2010

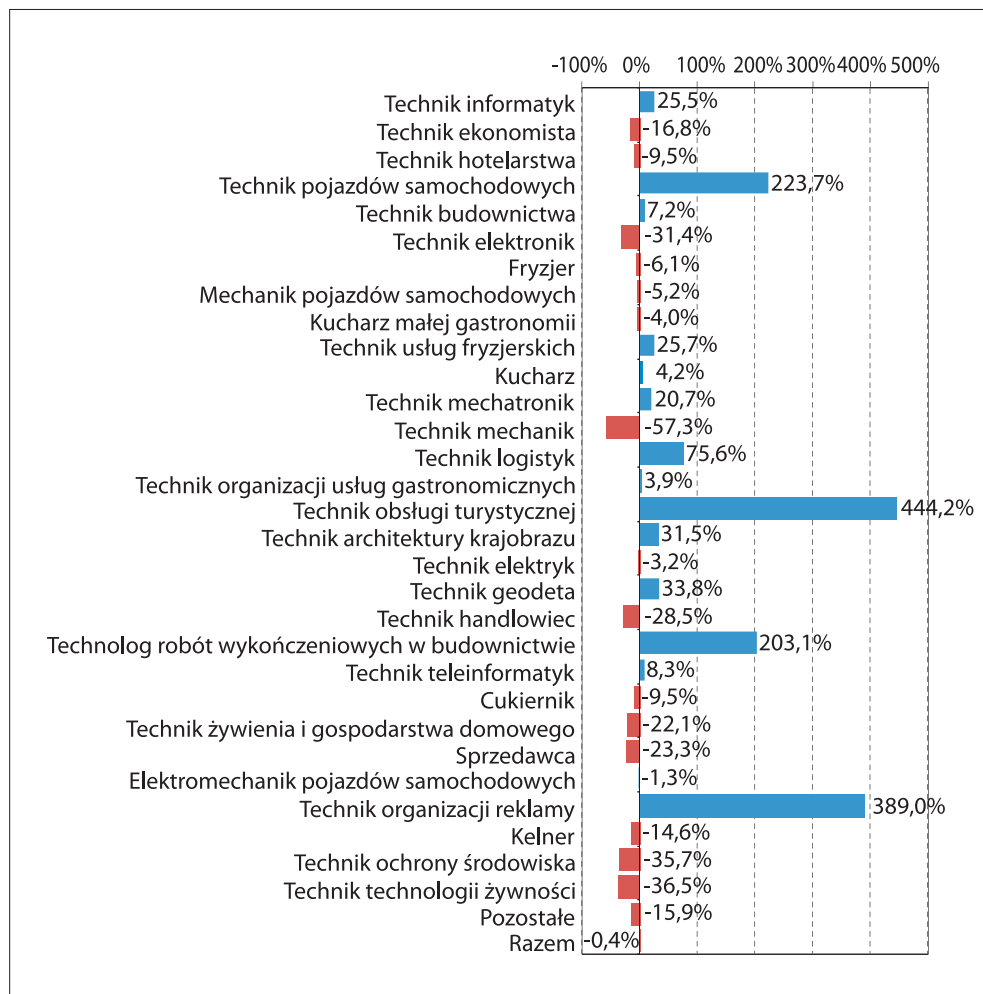
Lp.	Zawód	2008	2009	2010	2011	% uczniów kształcących się w danym zawodzie w roku 2011
1.	Technik informatyk	17 080	19 570	20 887	21 435	9,9%
2.	Technik ekonomista	16 757	15 824	15 297	13 946	6,4%
3.	Technik hotelarstwa	11 938	12 029	11 887	10 806	5,0%
4.	Technik pojazdów samochodowych	3 317	5 455	8 163	10 736	4,9%
5.	Technik budownictwa	9 270	10 208	10 647	9 937	4,6%
6.	Technik elektronik	12 418	10 723	9 475	8 521	3,9%
7.	Fryzjer	8 312	8 739	8 440	7 803	3,6%
8.	Mechanik pojazdów samochodowych	7 886	8 367	8 355	7 472	3,4%
9.	Kucharz małej gastronomii	7 598	7 140	7 264	7 292	3,4%
10.	Technik usług fryzjerskich	5 382	6 456	7 050	6 764	3,1%
11.	Kucharz	6 443	6 465	6 603	6 711	3,1%
12.	Technik mechatronik	5 057	5 571	5 901	6 105	2,8%
13.	Technik mechanik	14 214	12 035	8 731	6 065	2,8%

14.	Technik logistyki	3 281	4 373	5 157	5 762	2,7%
15.	Technik organizacji usług gastronomicznych	5 202	5 406	5 407	5 404	2,5%
16.	Technik obsługi turystycznej	941	2 354	3 779	5 121	2,4%
17.	Technik architektury krajobrazu	3 519	4 350	4 721	4 629	2,1%
18.	Technik elektryk	4 649	4 424	4 481	4 499	2,1%
19.	Technik geodeta	2 922	3 200	3 670	3 911	1,8%
20.	Technik handlowiec	5 199	4 721	4 229	3 718	1,7%
21.	Technolog robót wykończeniowych w budownictwie	1 066	2 077	3 047	3 231	1,5%
22.	Technik teleinformatyk	2 927	3 266	3 346	3 170	1,5%
23.	Cukiernik	3 414	3 273	3 149	3 090	1,4%
24.	Technik żywienia i gospodarstwa domowego	3 830	3 830	3 382	2 982	1,4%
25.	Sprzedawca	3 688	3 496	3 172	2 829	1,3%
26.	Elektromechanik pojazdów samochodowych	2 558	2 532	2 621	2 524	1,2%
27.	Technik organizacji reklamy	0	511	1 392	2 499	1,2%
28.	Kelner	2 726	2 779	2 587	2 328	1,1%
29.	Technik ochrony środowiska	3 374	2 898	2 531	2 171	1,0%
30.	Technik technologii żywności	2 741	2 343	2 007	1 741	0,8%
	Pozostałe	40 176	38 233	35 206	33 803	15,6%
	Razem	217 885	222 648	222 584	217 005	100,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

Jak wskazują wskaźniki struktury umieszczone w ostatniej kolumnie tabeli, w trzydziestu przedstawionych zawodach kształciło się łącznie około 85% młodzieży w zasadniczych szkołach zawodowych i technikach w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców. Pozostałe 25% obejmowało liczną grupę ponad 100 bardziej niszowych specjalności. Trzy najpopularniejsze zawody to profesje, których nauczanie nie wymaga posiadania przez szkołę specjalistycznego i kosztownego zaplecza technicznego, co przypuszczalnie wpłynęło na ich rozpowszechnienie. Wiele z kierunków kształcenia zawodowego odznaczało się silnymi zmianami liczby uczniów w kolejnych latach badanego okresu. Wskaźniki dynamiki opisujące skalę wzrostu lub spadku popularności poszczególnych profesji przedstawia rys. 2.3.

Rys. 2.3. Procentowa zmiana liczby uczniów kształcących się w najpopularniejszych kierunkach w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców w latach 2008–2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

Największy wzrost liczby uczniów wśród 30 najpopularniejszych specjalizacji odnotowały zawody technika obsługi turystycznej (444,2%), technika organizacji reklamy (389% – od roku 2009), technika pojazdów samochodowych (223,7%) i technika robót wykończeniowych w budownictwie (203,1%). Z drugiej strony, najsilniejszy wpływ zainteresowanych zdobyciem danej specjalizacji dotyczył profesji technika mechanika (-57,3%), technika technologii żywności (-36,5%), technika ochrony środowiska (-35,7%) oraz technika elektronika (-31,4%). Warto zauważyć, że różnica pomiędzy pierwszym na liście zawodem technika informatyka a dwoma pozostałymi uległa pogłębieniu, w szczególności w ostatnim roku w badanym okresie, gdzie liczba młodzieży przygotowującej się do zawodu technika ekonomisty spadała o 8,8%, a technika hotelarstwa o 9,1%.

Badanie pełnej listy specjalizacji zawodowych pozwala sformułować następujące wnioski:

- pomimo silnych wzrostów i spadków dotyczących niektórych specjalizacji, lista 30 najpopularniejszych zawodów cechowała się znaczącą stabilnością. Przez cały okres badania na liście nie było we wszystkich czterech latach zaledwie trzech zawodów (technik organizacji reklamy, technik robót wykończeniowych w budownictwie i technik obsługi turystycznej). Wymienione zawody zastąpiły w rankingu kierunki tracące na znaczeniu, takie jak: murarz, technik technologii odzieży i monter instalacji i urządzeń sanitarnych,
- wśród 30 najpopularniejszych zawodów tylko specjalizacja technika organizacji reklamy pojawiła się w ofercie szkół po raz pierwszy między 2009 a 2011 rokiem,
- wśród pozostałych 70 mniej popularnych specjalizacji nie było ani jednego zawodu, który po raz pierwszy znalazł się w zestawieniu między rokiem 2009 a 2011,
- zawody, które odnotowały największy przyrost uczniów (technik obsługi turystycznej i technik organizacji reklamy) nie wymagały od szkół znaczących inwestycji w specjalistyczny sprzęt i zatrudnienia nauczycieli o rzadkich kwalifikacjach, co zapewne częściowo wyjaśnia odnotowaną dynamikę,
- dwa pozostałe zawody z największą rosnącą dynamiką dotyczą tradycyjnych sfer gospodarki (budownictwo, mechanika samochodowa) i przypuszczalnie są rozwijane w oparciu o istniejące zasoby szkół, kompensując tym samym spadek popularności zawodów pokrewnych (np. technik mechanik, murarz itp.).

Jednym z kryteriów oceny edukacji zawodowej jest jej dopasowanie do sytuacji na rynku pracy. W przypadku niniejszej analizy za punkt odniesienia posłużą dane z Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej dotyczące zawodów, które w 2011 roku były najbardziej dotknięte zjawiskiem bezrobocia oraz tych, na które było największe zapotrzebowanie na rynku pracy. W swojej publikacji²¹ ministerstwo wymienia 30 najbardziej deficytowych i nadwyżkowych zawodów w Polsce w pierwszej połowie 2011 roku. Zawody nadwyżkowe rozumiane są tu jako te, na które na rynku pracy występuje niższe zapotrzebowanie niż liczba osób poszukujących pracy w tym zawodzie, w konsekwencji czego absolwenci wchodzący na rynek pracy z takimi właśnie specjalizacjami są zagrożeni bezrobociem. Z drugiej strony, zawody deficytowe cechuje większe zapotrzebowanie ze strony pracodawców niż liczba osób poszukujących pracy w tych zawodach. W tabelach 2.4 i 2.5, dane liczbowe towarzyszące każdemu z wymienionych zawodów są różnicami pomiędzy liczbą zarejestrowanych bezrobotnych w danym zawodzie w Polsce w połowie 2011 roku, a liczbą zgłoszonych ofert pracy dotyczących tego zawodu. Dodatnie wartości oznaczają nadwyżką osób o danych kwalifikacjach, a ujemne kwoty ich niedobór.

²¹ „Zawody deficytowe i nadwyżkowe w I półroczu 2011 roku”, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, Warszawa, listopad 2011 r.

Tabela 2.4. Trzydzieści zawodów z największym deficytem podaży siły roboczej w I półroczu 2011 roku

Nazwa zawodu	Wskaźnik deficytu podaży siły roboczej w tys.
Robotnik gospodarczy	-27 654
Technik prac biurowych	-4 573
Pracownik ochrony fizycznej bez licencji	-3 438
Pozostali pracownicy przy pracach prostych gdzie indziej niesklasyfikowani	-2 912
Telemarketer	-2 441
Pozostali pracownicy obsługi biurowej	-2 399
Przedstawiciel handlowy	-2 353
Kierowca samochodu ciężarowego	-2 169
Opiekun osoby starszej	-1 935
Pozostałe pomoce i sprzętaczki biurowe, hotelowe i podobne	-1 849
Cieśla	-1 524
Spawacz metodą MAG	-1 370
Pracownik kancelaryjny	-1 252
Brukarz	-1 223
Zbrojarz	-1 045
Operator koparki	-1 011
Pozostali spawacze i pokrewni	-982
Kierowca ciągnika siodłowego	-847
Pracownik ochrony fizycznej I stopnia	-733
Doradca finansowy	-724
Pozostali kucharze	-705
Spawacz metodą MIG	-703
Agent ubezpieczeniowy	-695
Tynkarz	-687
Pomocniczy robotnik polowy	-682
Konsultant / agent sprzedaży bezpośredniej	-648
Operator koparko-ładowarki	-626
Doradca klienta	-603
Sprzedawca w branży mięsnej	-603
Glazurnik	-512

Źródło: „Zawody deficytowe i nadwyżkowe w I półroczu 2011 roku”, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, Warszawa, listopad 2011 r., s. 12.

Przedstawiona hierarchia najbardziej poszukiwanych zawodów na rynku może posłużyć jako wskazówka, jakie kierunki kształcenia należałoby wdrożyć w szkolnictwie zawodowym. Mimo że zawarte tu informacje są niewątpliwie wartościowe, należy je interpretować z uwzględnieniem czynników, które mogły silnie oddziaływać na strukturę

zatrudnienia w momencie pomiaru jednak ze swojej natury mogą być stosunkowo nie-trwałe. Pierwsze uwarunkowanie, na które należy zwrócić uwagę jest sezonowość rynku pracy. Pomiar zakończył się w czerwcu w okresie gdy zgłaszane jest przez pracodawców duże zapotrzebowanie na pracowników m.in. w budownictwie, rolnictwie i turystyce, których zatrudnienie jest często krótkookresowe, zbieżne z okresem wzmożonych prac w sezonie letnim. Z drugiej strony, ten rodzaj popytu dotyczył przede wszystkim pracowników o niskich kwalifikacjach, gdzie długie szkolenie zawodowe nie jest wymagane, takich jak robotnicy gospodarczy, pozostali pracownicy przy pracach prostych czy pomocniczy robotnicy polowi. Warto także zwrócić uwagę na obecną w zestawieniu znaczącą liczbę wykwalifikowanych specjalności budowlanych, co mogło być spowodowane realizacją dużej liczby projektów infrastrukturalnych w związku z przygotowaniem do mistrzostw Europy w piłce nożnej. Ten czynnik zwiększający zapotrzebowanie na niektóre zawody również raczej nie miał charakteru trwałego. Ponadto – co podkreślają sami autorzy raportu – wiele ofert dla techników prac biurowych oraz pozostałych pracowników biurowych miała formę stażu, bądź przygotowania zawodowego, możliwego dzięki programom pracy subsydiowanej, a zatem prawdopodobnie była zawyżona w stosunku do rzeczywistych potrzeb przedsiębiorstw. Ostatnim czynnikiem jest fakt, że od kiedy zlikwidowany został obowiązek informowania urzędów pracy o wakatach, bazy danych PUP-ów są mniej kompletne, aczkolwiek dotyczy to przede wszystkim stanowisk o wyższych kwalifikacjach.

Mimo pewnych ograniczeń i mając na uwadze, że nierzadko rekrutacja na stanowiska techniczne prowadzona jest przez przedsiębiorstwa bez udziału urzędów pracy, warto porównać hierarchię deficytowych zawodów z listą najpopularniejszych specjalizacji w szkolnictwie zawodowym. Okazuje się, że żaden z 30 najczęściej wybieranych kierunków kształcenia w zasadniczych szkołach zawodowych i technikach nie był w pełni zgodny z preferencjami pracodawców. Niewielka część zawodów wydaje się jednak wykazywać częściową zgodność ze zgłaszanym popytem i mogła oferować względnie dobre perspektywy na znalezienie pracy, pod warunkiem pewnego uzupełnienia brakujących umiejętności oraz – ze względu na nierównomierny przestrzennie rozkład popytu – chęci i możliwości wyjazdu w miejsca, gdzie pracodawcy zgłaszali największe zapotrzebowanie. Wśród takich zawodów można wymienić: technika robót wykończeniowych w budownictwie i technika budownictwa (na liście zawodów deficytowych było wiele ofert dla wykwalifikowanych robotników budowlanych, jakkolwiek absolwenci mogli nie spełniać kryterium posiadania niezbędnego doświadczenia), kucharza, sprzedawcę i technika handlowca (oferowana była praca w zawodach telemarketera, przedstawiciela handlowego, agenta sprzedaży bezpośredniej oraz doradcy klienta, sprzedawca w branży mięsnej). Z drugiej jednak strony należy pamiętać, że wiele ofert jest dla osób o bardzo niskich kwalifikacjach (tak jak wspomniane już zawody sezonowe), dla pracowników fizycznych z doświadczeniem praktycznym lub też dotyczy obszarów zatrudnienia gdzie preferowani mogli być absolwenci szkół wyższych (np. doradca finansowy, agent ubezpieczeniowy itp.).

Tabela 2.5 pozwala na bardziej jednoznaczne interpretacje, gdyż przedstawia informacje o zawodach, w których było najwyższe bezrobocie, a zatem można przyjąć, że absolwenci o wymienionych profilach wchodząc na rynek pracy mieli szczególne problemy ze znalezieniem zatrudnienia, m.in. ze względu na znikome doświadczenie zawodowe. Zawody wykazujące zbieżność z najpopularniejszymi specjalizacjami w szkołach zawodowych i technikach w 2011 roku zaznaczone zostały kolorem szarym.

Tabela 2.5. Trzydzieści zawodów z największą nadwyżką podaży siły roboczej w I półroczu 2011 roku

Nazwa zawodu	Wskaźnik deficytu podaży siły roboczej w tys.
Sprzedawca	67 103
Technik ekonomista	25 260
Ślusarz	23 029
Technik mechanik	16 411
Krawiec	15 010
Murarz	13 162
Kucharz	12 692
Ekonomista	10 857
Piekarz	9 173
Stolarz	9 089
Mechanik samochodów osobowych	9 000
Kucharz małej gastronomii	8 896
Robotnik pomocniczy w przemyśle przetwórczym	8 829
Robotnik budowlany	8 724
Mechanik pojazdów samochodowych	8 515
Technik żywienia i gospodarstwa domowego	8 232
Szwaczka	7 802
Pedagog	7 771
Fryzjer	7 760
Cukiernik	7 498
Technik budownictwa	6 698
Technik handlowiec	6 628
Technik rolnik	6 532
Tokarz w metalu	6 501
Specjalista administracji publicznej	5 880
Magazynier	5 220
Technik informatyk	5 203
Kelner	4 617
Malarz budowlany	4 571
Stolarz meblowy	4 201

Źródło: „Zawody deficytowe i nadwyżkowe w I półroczu 2011 roku”, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, Warszawa, listopad 2011 r., s. 13.

Jako uzupełnienie danych z tabeli, warto podać informację zawartą w cytowanym raporcie, że zawody umieszczone na czołowych miejscach tabeli, plasowały się tam niezmiennie w okresie 6 lat poprzedzających moment sporządzenia przytaczanej publikacji.

Spośród najczęstszych specjalizacji w szkolnictwie zawodowym na liście najbardziej nadwyżkowych zawodów znalazły się następujące pozycje:

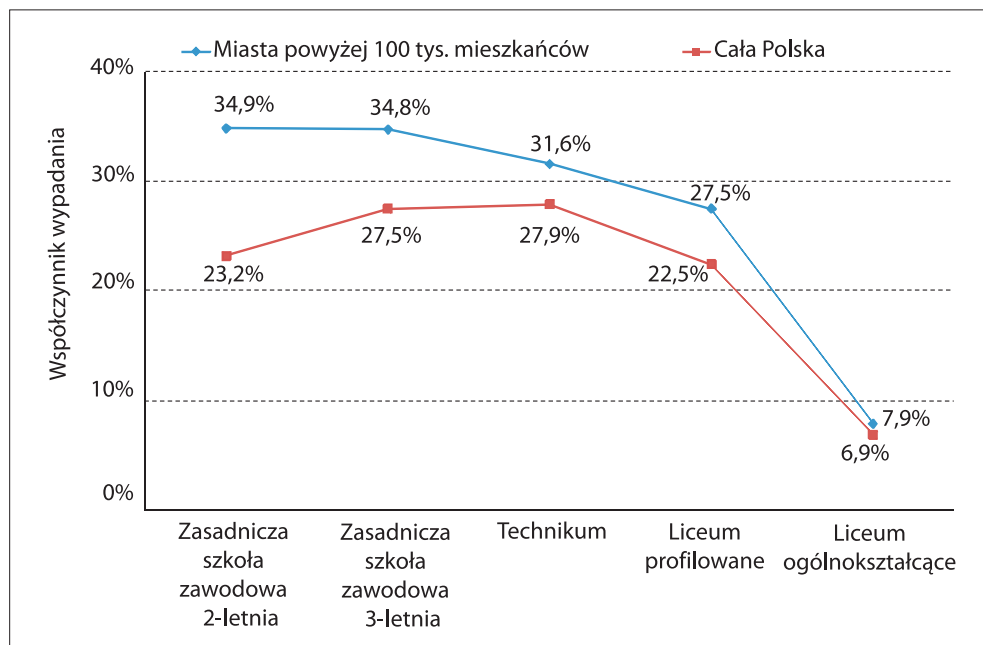
- technik informatyk (9,9% ogółu uczniów),
- technik ekonomista (6,4%),
- technik budownictwa (4,6%),
- fryzjer (3,6%),
- kucharz małej gastronomii (3,4%),
- mechanik pojazdów samochodowych (3,4%),
- kucharz (3,1%),
- technik mechanik (2,8%),
- technik handlowiec (1,7%),
- technik żywienia i gospodarstwa domowego (1,4%),
- cukiernik (1,4%),
- sprzedawca (1,3%),
- kelner (1,1%).

Uzyskane zestawienie wskazuje na zdecydowany brak dopasowania aktualnych profili kształcenia do sytuacji na rynku pracy. Na podstawie listy 30 zawodów nadwyżkowych, poważne trudności ze znalezieniem pracy mogły mieć osoby kształcące się w 13 z 30 najpopularniejszych zawodów, stanowiące około 44,1% wszystkich uczniów zasadniczych szkół zawodowych i techników w 2011 roku w największych miastach Polski. Biorąc pod uwagę przedstawione we wcześniejszej części rozdziału wskaźniki dynamiki obrazujące zmiany w strukturze kształcenia oraz informację o względnie stałym wieloletnim rankingu zawodów nadwyżkowych, można dojść do przekonania, że mimo negatywnych sygnałów płynących z rynku pracy, szkoły zawodowe i technika nie modyfikowały znacząco swoich programów, kształcąc absolwentów w specjalizacjach, na które nie było zapotrzebowania już w momencie naboru nowych uczniów.

Należy jednak podkreślić, że zróżnicowanie lokalnych rynków pracy mogło znacząco różnić się od danych ogólnopolskich i oferować lepsze perspektywy zatrudnienia, co było przedmiotem analizy 5 wybranych miast.

Dwa kolejne aspekty jakości kształcenia zawodowego, obok omówionego już dopasowania oferowanych specjalizacji do specyfiki rynku pracy, odnoszą się do skuteczności i efektywności samego procesu nauczania. Pod tym względem warto przyjrzeć się dwóm zmiennym: odsetkowi uczniów przerywających naukę i wypadających z formalnego systemu kształcenia (tzw. odpad edukacyjny) oraz proporcji absolwentów zdających egzaminy zawodowe.

Na rys. 2.4 przedstawiono współczynniki wypadania z formalnego systemu edukacji dla zasadniczych szkół zawodowych, techników, oraz – dla porównania – liceów ogólnokształcących, profilowanych i uzupełniających. Współczynnik wypadania otrzymano poprzez podzielenie liczby absolwentów danego rodzaju szkoły przez liczbę osób, które rozpoczynały naukę. Dane dotyczą absolwentów kończących edukację w 2011 roku i zaprezentowane zostały w podziale na miasta powyżej 100 tys. mieszkańców i całą Polskę.

Rys. 2.4. Współczynnik wypadania z systemu edukacji w szkołach ponadgimnazjalnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

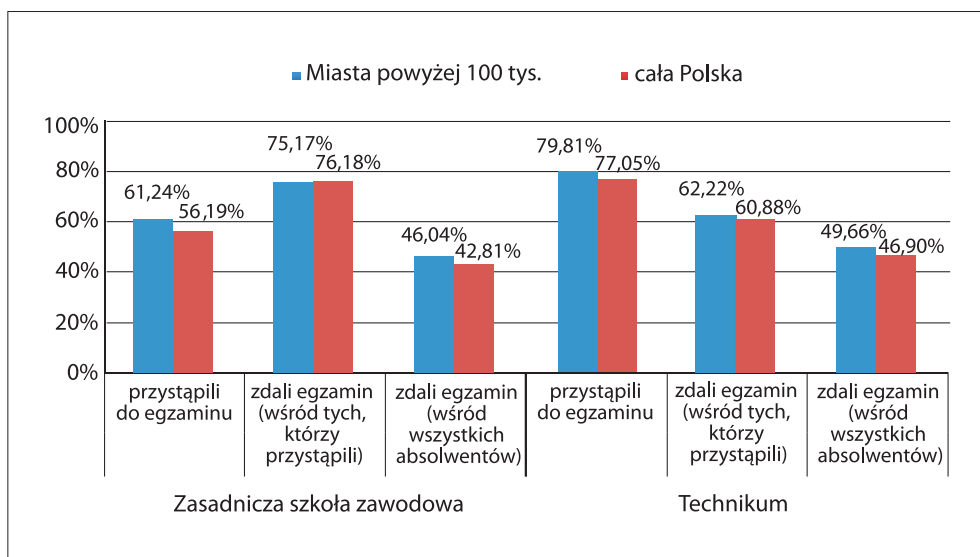
Wykres pozwala na sformułowanie następujących wniosków odnośnie zjawiska wypadania z formalnego systemu edukacji:

- Problem odpadu edukacyjnego był zdecydowanie poważniejszy w szkolnictwie zawodowym niż w liceach – o ile w liceach ogólnokształcących wskaźnik ten utrzymywał się zdecydowanie poniżej 10%, o tyle w szkołach zawodowych i technikach przekraczał 30%. Licea profilowane, posiadając pewne elementy szkolnictwa zawodowego, plasowały się pomiędzy szkołami zawodowymi a liceami ze względu na natężenie tego zjawiska.
- Wśród szkół oferujących edukację zawodową najmniejszą skutecznością charakteryzowały się zasadnicze szkoły zawodowe, przy czym w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców szkoły dwu- i trzyletnie cechowała niemal identyczna skuteczność, podczas gdy w całej Polsce gorzej wypadały szkoły trzyletnie – co wydaje się być łatwiej wytłumaczalne, gdyż wartość współczynnika wypadania jest zazwyczaj skorelowana dodatnio z czasem trwania nauki.
- Miasta powyżej 100 tys. mieszkańców zdecydowanie różniły się od danych dla całej Polski w odniesieniu do zasadniczych szkół zawodowych (zarówno dwu- jak i trzyletnich), – w obu przypadkach duże miasta dotknięte były wyższymi współczynnikami wypadania niż wartości uogólnione dla całego kraju.
- Mniejsze różnice (wynoszące około 5 punktów procentowych) dotyczyły liceów profilowanych i techników. Podobnie jak poprzednio, duże miasta wypadały gorzej.
- Licea ogólnokształcące w obu grupach wypadały bardzo podobnie ze względu na procent osób przerywających naukę, chociaż tutaj także duże miasta miały minimalnie gorszy wynik.

Uczniowie szkół zawodowych i techników mają możliwość przystąpienia do egzaminu potwierdzającego nabyte przez nich kwalifikacje zawodowe. Egzamin nie jest obligatoryjny jednak pozwala uzyskać certyfikat, który w większości specjalizacji może znacząco poprawić perspektywy zawodowe. Ze względu na fakt, że jest on przeprowadzany przez zewnętrzną, niezależną od szkoły komisję jego wyniki mogą posłużyć za miernik jakości kształcenia w danej szkole, czy też w grupie szkół na danym obszarze.

Dane dotyczące zdawalności egzaminów zawodowych w dwóch najpopularniejszych rodzajach szkół kształcących w specjalnościach zawodowych w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców w 2011 roku przedstawia rys. 2.5. Jako punkt odniesienia podane zostały wyniki uzyskane na terenie całego kraju.

Rys. 2.5. Zdawalność egzaminów zawodowych w zasadniczych szkołach zawodowych i technikach.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

Dane przedstawione na wykresie wskazują na dość niską skuteczność kształcenia zawodowego, przy czym wniosek ten dotyczy nie tylko większych miast, ale również całej Polski, jako że dane procentowe są tu zbliżone. Wydaje się, że najbardziej adekwatnym wskaźnikiem oceny jakości szkolnictwa jest stosunek absolwentów, którzy zdali egzamin do absolwentów ogółem, gdyż można przypuszczać, że głównym motywem osób, które nawet nie podjęły próby podejścia do egzaminu, była niska ocena własnej wiedzy i umiejętności. Z tej perspektywy w szkołach zawodowych i technikach wskaźnik osób zdobywających certyfikaty zawodowe był wyraźnie niższy niż 50%, z nieznacznie lepszymi wynikami w dużych miastach niż w całej Polsce. Do interesujących wniosków może doprowadzić uwzględnienie przedstawionych wcześniej informacji na temat odpadu edukacyjnego dla absolwentów z 2011 roku. Można stwierdzić, że spośród wszystkich uczniów przyjętych do zasadniczych szkół zawodowych, ukończyło je z dyplomem potwierdzającym kwalifikacje zawodowe zaledwie około 33,8% osób. Wynik ten uży-

skano wykonując następujące mnożenie: $0,75 \times 0,45 = 0,338$, gdzie 0,75 to zaokrąglony odsetek uczniów, którzy ukończyli zasadniczą szkołę zawodową (1 minus współczynnik wypadania wyrażony jako ułamek dziesiętny), a 0,45 to odsetek absolwentów zdających egzamin zawodowy w tej samej kohorcie uczniów. Podobne obliczenia można powtórzyć dla techników uzyskując wartość 33,9%. Wskaźniki te trudno ocenić inaczej niż jako świadczące o niezadowalającym poziomie skuteczności nauczania w obu rodzajach szkół.

2.4. Analiza porównawcza sytuacji w szkolnictwie zawodowym w pięciu wybranych miastach

Szkolnictwo zawodowe w badanych miastach na tle innych form nauczania ponadgimnazjalnego

Jako wstęp do bardziej szczegółowej analizy warto przedstawić rozkład liczby uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych dla młodzieży w pięciu badanych ośrodkach miejskich. Tabela 2.6 i rys. 2.6 informują o strukturze i wielkości poszczególnych kategorii szkół w wybranych miastach.

Tabela 2.6. Liczba uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych w pięciu badanych miastach w 2011 roku

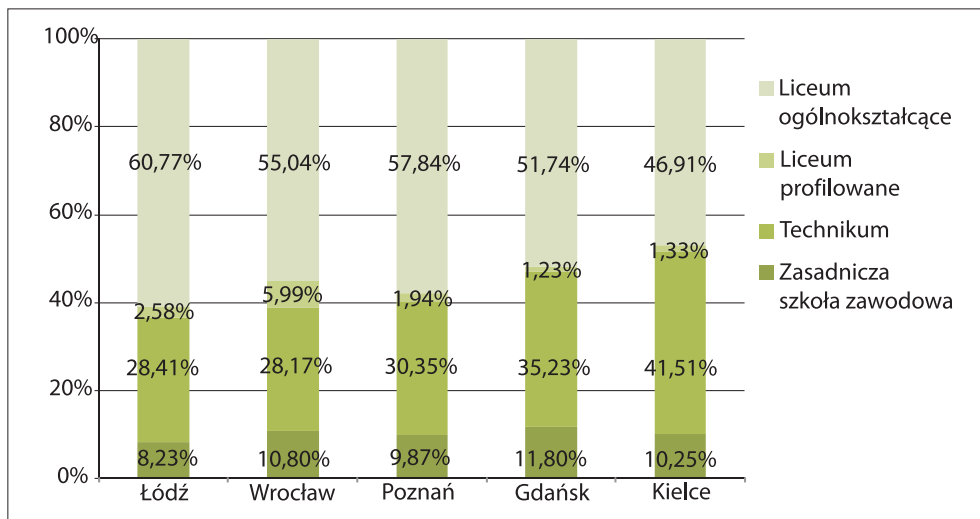
Obszar	Zasadnicza szkoła zawodowa	Technikum	Liceum profilowane	Liceum ogólnokształcące	RAZEM	Stosunek liczby młodzieży w szkołach ponadgimnazjalnych do liczby mieszkańców
Łódź	1 841	6 352	577	13 586	22 356	3,1%
Wrocław	2 235	5 831	1 241	11 395	20 702	3,3%
Poznań	2 346	7 215	461	13 750	23 772	4,4%
Gdańsk	1 846	5 513	193	8 097	15 649	3,5%
Kielce	1 502	6 086	195	6 877	14 660	7,2%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

Mimo różnic w liczbie mieszkańców trzy miasta (Łódź, Wrocław i Poznań) miały porównywalną liczbę uczniów wahającą się od 20 do 23 tysięcy. Dwa pozostałe miasta (Gdańsk i Kielce) również były pod tym względem do siebie podobne, z różnicą wynoszącą mniej niż 1000 osób. Poszczególne ośrodki miejskie odznaczały się zmiennością ze względu na relacje liczby młodzieży uczącej się do ogólnej liczby mieszkańców – największym udziałem odznaczają się Kielce (7,2%), a najniższym Łódź (3,1%). Różnice te mogą wynikać z innej struktury demograficznej miast, ale również z bezpośredniego sąsiedztwa innych ośrodków pełniących funkcje oświatowe.

Strukturę procentową udziału poszczególnych typów szkół pokazuje rys. 2.6.

Rys. 2.6. Struktura szkolnictwa ponadgimnazjalnego w wybranych miastach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

Wśród badanych miast szkolnictwo zawodowe było najpopularniejsze w Kielcach, gdzie udział liceów ogólnokształcących i liceów profilowanych nie przekraczał 50%. Z drugiej strony największy udział młodzieży w liceach – ponad 60% – charakteryzował Łódź oraz Wrocław. We wszystkich miastach najczęściej wybraną formą edukacji zawodowej były technika, których udział był od około 2,5 (Wrocław) do 4 razy (Kielce) większy niż zasadniczych szkół zawodowych.

Specjalności i zawody w szkolnictwie zawodowym w pięciu wybranych miastach w latach 2008–2011

Zaprezentowana poniżej analiza najbardziej popularnych zawodów wśród uczniów, analogicznie do danych przedstawionych dla wszystkich dużych miast, obejmuje zasadnicze szkoły zawodowe i technika dla młodzieży, z wyłączeniem innych rodzajów szkół zawodowych oraz programów dla osób dorosłych.

Umieszczone w pięciu tabelach hierarchie najbardziej popularnych zawodów zostały sporządzone na podstawie danych z 2011 roku. Każdemu z 30 zawodów towarzyszą dane dotyczące trzech poprzedzających lat oraz dwa wskaźniki dynamiki określające zmianę liczby uczniów w okresie czterech badanych lat oraz w ostatnim roku. Dopasowanie kierunków kształcenia do sytuacji na rynku pracy zostało ocenione w odniesieniu do danych z opracowania Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej zawierającego listy 15 najbardziej deficytowych i nadwyżkowych zawodów w poszczególnych województwach. Biorąc pod uwagę, że każde z badanych miast jest stolicą swojego województwa, będąc jednocześnie najliczniejszym ośrodkiem miejskim oraz pełniąc funkcję regionalnego centrum edukacyjnego, uzasadnionym wydaje się być przyjęcie założenia, że kształcenie zawodowe powinno być dopasowane do sytuacji na rynku pracy całego województwa.

Na zakończenie, wybrane miasta porównane zostaną ze względu na zjawisko wypadania uczniów z formalnego systemu edukacji oraz zdawalność egzaminów zawodowych.

Specjalizacje zawodowe i ich dopasowanie do rynku pracy w Łodzi

Sytuację w szkolnictwie zawodowym w Łodzi w objętym analizą okresie przybliża tabela 2.7.

Tabela 2.7. Trzydzieści najpopularniejszych specjalizacji zawodowych w Łodzi w 2011 roku

Zawód	2008	2009	2010	2011	% uczniów w danym zawodzie w 2011 r.	Zmiana % od 2008 r. do 2011 r.	Zmiana % w ostatnim roku analizy
Technik informatyk	495	714	818	856	10,4%	72,9%	4,6%
Technik mechatronik	398	538	605	657	8,0%	65,1%	8,6%
Technik urządzeń sanitarnych	399	421	460	464	5,7%	16,3%	0,9%
Technik ekonomista	467	370	316	295	3,6%	-36,8%	-6,6%
Kucharz małej gastronomii	308	312	296	285	3,5%	-7,5%	-3,7%
Technik hotelarstwa	258	305	371	284	3,5%	10,1%	-23,5%
Kucharz	151	199	277	274	3,3%	81,5%	-1,1%
Technik logistyk	31	215	241	248	3,0%	700,0%	2,9%
Technik organizacji usług gastronomicznych	368	300	232	245	3,0%	-33,4%	5,6%
Technik budownictwa	242	265	276	238	2,9%	-1,7%	-13,8%
Technik cyfrowych procesów graficznych	32	104	160	235	2,9%	634,4%	46,9%
Technik pojazdów samochodowych	0	0	207	231	2,8%	ND	11,6%
Technik usług fryzjerskich	62	110	167	202	2,5%	225,8%	21,0%
Technik żywienia i gospodarstwa domowego	169	216	219	190	2,3%	12,4%	-13,2%
Technik obsługi turystycznej	0	62	117	189	2,3%	ND	61,5%
Technik handlowiec	325	199	191	182	2,2%	-44,0%	-4,7%
Technik elektronik	319	249	189	178	2,2%	-44,2%	-5,8%
Cukiernik	191	195	193	170	2,1%	-11,0%	-11,9%
Fryzjer	198	206	176	155	1,9%	-21,7%	-11,9%
Elektromechanik pojazdów samochodowych	104	131	139	151	1,8%	45,2%	8,6%
Technik geodeta	140	144	169	142	1,7%	1,4%	-16,0%

Technik mechanik	387	344	141	137	1,7%	-64,6%	-2,8%
Mechanik pojazdów samochodowych	123	129	126	127	1,6%	3,3%	0,8%
Technik technologii odzieży	183	170	138	125	1,5%	-31,7%	-9,4%
Technik drogownictwa	93	104	99	123	1,5%	32,3%	24,2%
Technik poligraf	221	168	132	108	1,3%	-51,1%	-18,2%
Technik technologii żywności	161	124	98	105	1,3%	-34,8%	7,1%
Monter mechatronik	65	89	112	104	1,3%	60,0%	-7,1%
Fototechnik	0	0	34	91	1,1%	ND	167,6%
Blacharz samochodowy	60	60	59	91	1,1%	51,7%	54,2%
Pozostałe	1 470	1 439	1 210	1 311	16,0%	-10,8%	8,3%
Razem	7 420	7 882	7 968	8 193	100,0%	10,4%	2,8%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

W zasadniczych szkołach zawodowych w Łodzi pomiędzy rokiem 2008 a 2011 odnotowano systematyczny, umiarkowany wzrost liczby uczniów – łącznie o 10,4%.

Lista najczęściej wybieranych specjalizacji zawodowych w badanym okresie odznaczała się wyraźnie większymi fluktuacjami niż ranking opracowany dla danych zagregowanych dla wszystkich dużych miast. Świadczy o tym fakt, że gdyby hierarchie były układane indywidualnie dla poszczególnych lat tylko 19 zawodów pojawiałoby się na pierwszych 30 miejscach na wszystkich czterech listach. Ponadto, pomimo stabilnej ogólnej liczby uczniów, można było zaobserwować silne spadki i wzrosty odnośnie części specjalizacji oraz pojawienie się trzech nowych zawodów. Wysoką dynamikę w obrębie hierarchii kierunków kształcenia, wobec częstych zmian zachodzących na rynku pracy, należy traktować jako zjawisko pozytywne, być może świadczące o podejmowaniu działań w kierunku dopasowania oferty kształcenia zawodowego do popytu na siłę roboczą zgłaszanego przez pracodawców.

Jak wynika z danych w tabeli 2.7, nowymi zawodami, które pojawiły się w Łodzi w latach 2009–2011 i zdołały się uplasować w pierwszej trzydziestce rankingu były specjalizacje: technika pojazdów samochodowych, technika obsługi turystycznej oraz fototechnika. Warto zwrócić uwagę, że technik pojazdów samochodowych nie jest propozycją szczególnie innowacyjną, gdyż przypuszczalnie przygotowany został przez szkoły mające już w swojej ofercie pokrewne, ale znajdujące się w stagnacji lub w spadku specjalizacje z zakresu mechaniki samochodowej. Uruchomienie tego zawodu nie wymagało znaczących nakładów inwestycyjnych czy wysiłku organizacyjnego. W podobny sposób prawdopodobnie został wprowadzony zawód technika obsługi hotelowej. Niemniej jednak podobne uwagi można też sformułować odnośnie nowych zawodów, które poszerzyły zakres szkolenia zawodowego młodzieży w pozostałych badanych miastach.

Wśród wyszczególnionych specjalizacji, trzy z nich ponad dwukrotnie zwiększyły liczbę przygotowujących się do nich uczniów. Szczególnie spektakularny przyrost o odpowiednio 700% i 634,4% odnotowały zawody technika logistyka i technika procesów gra-

ficznych. Także znaczący wzrost popularności o 225,8% przypadł w udziale specjalizacji technika usług fryzjerskich.

Tylko dwa zawody w badanym okresie straciły ponad połowę uczniów: technik mechanik (-64%) oraz technik poligraf (-51,1%).

Wśród trzech najpopularniejszych zawodów, dwa znajdujące się na pierwszych miejscach odnotowują stały umiarkowany wzrost liczby uczących się, a trzeci wykazuje niższe przyrosty. Biorąc pod uwagę, że część specjalizacji dotychczas szybko zyskujących uznanie młodzieży, wytraciła tempo wzrostu w ostatnim roku analizy, można przyjąć, że kolejność na trzech pierwszych miejscach wydaje się stabilna.

Stopień dopasowania najczęściej wybieranych specjalizacji w Łodzi do rynku pracy został oceniony na podstawie tabeli 2.8 prezentującej najbardziej nadwyżkowe i deficytowe zawody w województwie łódzkim. Umieszczony w zestawieniu wskaźnik intensywności deficytu lub nadwyżki otrzymany został poprzez podzielenie liczby zgłoszonych ofert pracy w danym zawodzie w I półroczu 2011 roku przez liczbę zarejestrowanych bezrobotnych w tym samym okresie. Zgodnie z kryteriami przyjętymi przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej wartości wskaźnika przekraczające 1,1 oznaczają „zawód deficytowy”, podczas gdy wskaźnik na poziomie 0,9 i niższym jest wyznacznikiem „zawodu nadwyżkowego”.

Tabela 2.8. Zawody nadwyżkowe i deficytowe w województwie łódzkim w I połowie 2011 roku

Zawody nadwyżkowe ze wskaźnikami intensywności nadwyżki		Zawody deficytowe ze wskaźnikami intensywności deficytu	
Technik żywienia i gospodarstwa domowego	0,0024	Operator spycharki	36,00
Mechanik – operator pojazdów i maszyn rolniczych	0,0046	Opiekun osoby starszej	32,50
Technik ekonomista	0,0058	Pracownik kolektury	30,00
Technik technologii odzieży	0,0077	Urzędnik podatkowy	24,00
Technik ochrony środowiska	0,0081	Spawacz metodą TIG	23,33
Specjalista do spraw badań społeczno-ekonomicznych	0,0102	Monter izolacji chemooodpornych i antykorozyjnych	21,50
Technik mechanizacji rolnictwa	0,0103	Monter płyt kartonowo-gipsowych	20,00
Nauczyciel języka polskiego	0,0105	Pośrednik w obrocie nieruchomościami	16,20
Ekonomista	0,0112	Pracownik prac dorywczych	16,17
Pedagog	0,0136	Operator koparki	15,00
Rolnik produkcji roślinnej i zwierzęcej pracujący na własne potrzeby	0,0147	Operator ładowarki	13,33
Gospodarz domu	0,0149	Diagnosta uprawniony do wykonywania badań technicznych pojazdów	13,00
Pozostali mechanicy maszyn i urządzeń rolniczych i przemysłowych	0,0156	Zamiatacz	12,00
Technik logistyk	0,0157	Operator maszyn drogowych	11,33
Rolnik	0,0162	Monter sieci i urządzeń telekomunikacyjnych	10,50

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Zawody deficytowe i nadwyżkowe w I półroczu 2011 roku”, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, Warszawa, listopad 2011 r.

Lista zawodów nadwyżkowych obejmowała cztery specjalizacje z listy 30 najpopularniejszych zawodów w Łodzi (oznaczone kolorem), co było wynikiem znacząco lepszym niż dla próby ogólnopolskiej, gdzie takich specjalizacji było 13. W przypadku zawodu technika żywienia i gospodarstwa domowego wskaźnik 0,0024 oznaczał, że na jedną ofertę pracy przypadało 416 bezrobotnych, podczas gdy w specjalnościach technika ekonomisty było to 172 bezrobotnych, technika technologa odzieży – 130, a technika logistyka – 64. W kontekście wymienionych specjalizacji niepokojący wydaje się być dość wolny przebieg procesów dostosowawczych – co prawda w trzech z czterech zawodów w ostatnim roku zmniejszyła się liczba uczniów, ale nie są to redukcje duże. Pojawienie się na liście profesji nadwyżkowych zawodu technika logistyka może być spowodowane szybkim nasyceniem najwyraźniej płytkiego regionalnego rynku pracy przez absolwentów – stąd też decyzja o dynamicznym (o 700%) wzroście liczby uczniów w tym zawodzie mogła być nie do końca trafna i opierać się na zbyt optymistycznej ocenie popytu.

Uwzględniając wciąż wysoką liczbę osób kształcących się we wskazanych specjalizacjach wydaje się, że absolwenci będą mogli mieć poważne trudności ze znalezieniem pracy w swoim zawodzie. Z drugiej strony, wśród pracowników najbardziej poszukiwanych przez pracodawców nie ma ani jednej specjalizacji, która należałaby do najczęściej wybieranych przez uczniów.

W czterech specjalizacjach należących do najbardziej nadwyżkowych w Łodzi w 2011 roku kształciło się 10,4% wszystkich uczniów ZSZ i techników.

Specjalizacje zawodowe i ich dopasowanie do rynku pracy we Wrocławiu

W systemie szkolnictwa zawodowego we Wrocławiu, uczniowie w 2011 roku najczęściej kształcili się w zawodach przedstawionych w tabeli 2.9.

Tabela 2.9. Trzydzieści najpopularniejszych specjalizacji zawodowych we Wrocławiu w 2011 roku

Zawód	2008	2009	2010	2011	% uczniów w danym zawodzie w 2011 r.	Zmiana % od 2008 r. do 2011 r.	Zmiana % w ostatnim roku analizy
Technik informatyk	356	575	780	785	9,7%	120,5%	0,6%
Technik ekonomista	333	371	504	497	6,2%	49,2%	-1,4%
Fryzjer	374	360	371	358	4,4%	-4,3%	-3,5%
Technik mechanik	252	293	354	351	4,4%	39,3%	-0,8%
Technik hotelarstwa	93	218	291	332	4,1%	257,0%	14,1%
Technik mechatronik	51	154	221	304	3,8%	496,1%	37,6%
Technik logistyk	175	250	325	295	3,7%	68,6%	-9,2%
Technik budownictwa	202	246	302	271	3,4%	34,2%	-10,3%
Technik handlowiec	166	237	287	259	3,2%	56,0%	-9,8%

Technik organizacji usług gastronomicznych	168	216	236	248	3,1%	47,6%	5,1%
Mechanik pojazdów samochodowych	282	266	286	230	2,9%	-18,4%	-19,6%
Technik teleinformatyk	167	203	243	229	2,8%	37,1%	-5,8%
Kucharz małej gastronomii	335	295	255	221	2,7%	-34,0%	-13,3%
Technik obsługi turystycznej	30	85	138	220	2,7%	633,3%	59,4%
Technik pojazdów samochodowych	96	129	172	219	2,7%	128,1%	27,3%
Technik elektryk	94	140	187	192	2,4%	104,3%	2,7%
Sprzedawca	139	158	168	181	2,2%	30,2%	7,7%
Technik elektroniki	186	216	214	180	2,2%	-3,2%	-15,9%
Cukiernik	199	169	148	155	1,9%	-22,1%	4,7%
Kucharz	87	131	137	138	1,7%	58,6%	0,7%
Elektromechanik	93	120	126	136	1,7%	46,2%	7,9%
Technik spedytor	64	104	110	123	1,5%	92,2%	11,8%
Elektryk	68	71	84	119	1,5%	75,0%	41,7%
Technik telekomunikacji	98	125	135	118	1,5%	20,4%	-12,6%
Technik geodeta	31	60	81	109	1,4%	251,6%	34,6%
Fototechnik	32	51	76	98	1,2%	206,3%	28,9%
Technik organizacji reklamy	0	32	87	97	1,2%	ND	11,5%
Blacharz samochodowy	75	93	93	96	1,2%	28,0%	3,2%
Technik ochrony środowiska	51	72	90	94	1,2%	84,3%	4,4%
Technik księgarstwa	0	45	64	89	1,1%	ND	39,1%
Pozostałe	1 330	1 283	1 267	1 322	16,4%	-0,6%	4,3%
Razem	5 627	6 768	7 832	8 066	100,0%	43,3%	3,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

Wrocław był tym miastem wśród pięciu badanych gdzie między rokiem 2008 i 2011 doszło do zdecydowanie najsilniejszego wzrostu liczby uczniów w ZSZ i technikach. Zmiany miały charakter jednokierunkowy, tj. we wszystkich badanych latach dochodziło do przyrostów ogólnej liczby uczących się, z najsilniejszą dynamiką na początku okresu i niewielkimi zmianami na koniec, co mogło wskazywać na przekształcenie się trendu rosnącego w horyzontalny i stabilizację liczby uczniów w kolejnych przyszłych okresach nie objętych niniejszą analizą. Hierarchia zawodów ulegała dość istotnym zmianom w badanym okresie wynikającym z silnego wzrostu ogólnej liczby uczniów – aż osiem specjaliza-

cji odnotowały przyrosty przekraczające 100% stanu wyjściowego uczniów a tylko sześć specjalizacji zredukowało liczbę kształcanej młodzieży, przy czym były to spadki niskie, nie przekraczające 35%. Od początku okresu badania, siedem zawodów, które znajdowały się wśród 30 najpopularniejszych we wcześniejszych latach, nie znalazło się w rankingu sporządzonym dla danych z 2011 roku.

Największy, ponad 7-krotny wzrost (o 633,3%) odnotowała specjalność technik obsługi turystycznej. Drugi ze względu na dynamikę był zawód technik mechatronik (wzrost o 496%) a trzy inne zawody (technik hotelarstwa, fototechnik i technik geodeta) w tym samym czasie zwiększyły liczbę uczniów ponad trzykrotnie.

W badanym okresie we Wrocławiu wprowadzono dwie nowe specjalizacje (technik organizacji reklamy i technik księgarstwa), które zdobyły popularność wystarczającą na wyszczególnienie ich w rankingu 30 najczęściej nauczanych zawodów.

Tabela 2.10. Zawody nadwyżkowe i deficytowe w województwie dolnośląskim w I połowie 2011 roku

Zawody nadwyżkowe ze wskaźnikami intensywności nadwyżki		Zawody deficytowe ze wskaźnikami intensywności deficytu	
Technik hotelarstwa	0,0029	Pozostali pracownicy domowej opieki osobistej	85,00
Technik technologii odzieży	0,0037	Operator linii do belowania makulatury	26,00
Mechanik – operator pojazdów i maszyn rolniczych	0,0052	Spawacz metodą MIG	23,00
Technik ochrony środowiska	0,0055	Pozostali operatorzy urządzeń telekomunikacyjnych	21,00
Technik rolnik	0,0064	Pomocniczy robotnik polowy	20,53
Ekonomista	0,0073	Statysta	20,00
Technik technologii drewna	0,0076	Operator maszyn i urządzeń do produkcji okien z tworzyw sztucznych	16,00
Technik ekonomista	0,0077	Liczarz	15,00
Technik ogrodnik	0,0105	Opiekun osoby starszej	13,62
Rolnik produkcji roślinnej i zwierzęcej pracujący na własne potrzeby	0,0108	Sortowacz surowców wtórnych	12,67
Chemik	0,0110	Kierownik do spraw rozwoju produktu	12,00
Technik usług kosmetycznych	0,0149	Organizator obsługi sprzedaży internetowej	12,00
Specjalista do spraw badań społeczno-ekonomicznych	0,0163	Pozostali nauczyciele kształcenia zawodowego	11,00
Pozostali mechanicy maszyn i urządzeń rolniczych i przemysłowych	0,0166	Spawacz metodą MAG	10,53
Pozostali rolnicy upraw polowych	0,0180	Pozostali pracownicy przy pracach prostych gdzie indziej niesklasyfikowani	9,69

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Zawody deficytowe i nadwyżkowe w I półroczu 2011 roku”, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, Warszawa, listopad 2011 r.

Wśród trzydziestu najczęściej wybieranych kierunków w szkołach przygotowujących do zawodu we Wrocławiu nie było żadnego, który byłby zbieżny z zawodami o najwyższym popycie na regionalnym rynku pracy.

Trzy z dziesięciu najbardziej popularnych kierunków znalazło się natomiast na liście zawodów nadwyżkowych, o dużym nadmiarze osób poszukujących zatrudnienia w stosunku do napływających ofert pracy. W najgorszej pod tym względem sytuacji znajdowali się technicy hotelarstwa, gdzie na jedną ofertę pracy przypadało 345 osób. W przypadku techników ochrony środowiska i techników ekonomistów wielkości te były niższe i wyniosły odpowiednio 181 i 130 bezrobotnych na jeden zgłoszony wakat. Położenie na rynku pracy techników ekonomistów jest dodatkowo komplikowane przez dużą nadpodaż ekonomistów z wyższym wykształceniem (137 osób na jedno miejsce), którzy często rywalizują o podobne miejsca pracy i mogą być przez pracodawców preferowani w stosunku do osób z wykształceniem średnim. Ponadto, mimo ewidentnych dowodów na brak zapotrzebowania ze strony pracodawców, liczba osób kształcących się w zawodzie technik ekonomista oraz technik ochrony środowiska nie była zauważalnie redukowana, a grupa uczniów przygotowujących się do zawodu technika hotelarstwa wyraźnie rosła, grożąc dalszym pogorszeniem perspektyw zawodowych. We Wrocławiu odsetek wszystkich uczniów kształcących się w zawodach nadwyżkowych wynosił 11,5%.

Specjalizacje zawodowe i ich dopasowanie do rynku pracy w Poznaniu

Hierarchia preferencji młodzieży w aspekcie wyboru specjalizacji zawodowej w szkołach w na terenie Poznania została przedstawiona w następującej tabeli.

Tabela 2.11. Trzydzieści najpopularniejszych specjalizacji zawodowych w Poznaniu w 2011 roku

Zawód	2008	2009	2010	2011	% uczniów w danym zawodzie w 2011 r.	Zmiana % od 2008 r. do 2011 r.	Zmiana % w ostatnim roku analizy
Technik informatyk	717	898	1 035	1 043	10,9%	45,5%	0,8%
Technik hotelarstwa	926	838	810	695	7,3%	-24,9%	-14,2%
Technik pojazdów samochodowych	205	384	530	658	6,9%	221,0%	24,2%
Technik ekonomista	741	677	597	491	5,1%	-33,7%	-17,8%
Fryzjer	473	471	479	478	5,0%	1,1%	-0,2%
Technik elektronik	721	646	523	477	5,0%	-33,8%	-8,8%
Kucharz małej gastronomii	399	390	408	430	4,5%	7,8%	5,4%
Technik budownictwa	368	406	402	416	4,4%	13,0%	3,5%
Kucharz	388	436	410	383	4,0%	-1,3%	-6,6%
Technik architektury krajobrazu	121	295	331	360	3,8%	197,5%	8,8%
Technik logistyki	348	391	350	333	3,5%	-4,3%	-4,9%
Mechanik pojazdów samochodowych	388	340	323	329	3,4%	-15,2%	1,9%

Technik organizacji reklamy	0	69	172	254	2,7%	ND	47,7%
Technik mechatronik	190	196	198	218	2,3%	14,7%	10,1%
Elektromechanik pojazdów samochodowych	170	185	207	197	2,1%	15,9%	-4,8%
Technik obsługi turystycznej	30	94	144	190	2,0%	533,3%	31,9%
Technik geodeta	208	201	197	180	1,9%	-13,5%	-8,6%
Technolog robót wykończeniowych w budownictwie	56	115	160	172	1,8%	207,1%	7,5%
Technik usług fryzjerskich	114	154	182	157	1,6%	37,7%	-13,7%
Technik elektryk	127	119	137	154	1,6%	21,3%	12,4%
Technik handlowiec	248	222	160	152	1,6%	-38,7%	-5,0%
Cukiernik	152	148	156	150	1,6%	-1,3%	-3,8%
Sprzedawca	194	166	132	136	1,4%	-29,9%	3,0%
Technik organizacji usług gastronomicznych	167	144	130	118	1,2%	-29,3%	-9,2%
Technik cyfrowych procesów graficznych	51	69	88	110	1,2%	115,7%	25,0%
Technik teleinformatyk	158	132	102	100	1,0%	-36,7%	-2,0%
Technik analityk	23	46	70	92	1,0%	300,0%	31,4%
Kelner	99	102	101	91	1,0%	-8,1%	-9,9%
Technik poligraf	148	124	96	89	0,9%	-39,9%	-7,3%
Monter instalacji i urządzeń sanitarnych	114	96	87	86	0,9%	-24,6%	-1,1%
Pozostałe	1 787	1 462	1 096	822	8,6%	-54,0%	-25,0%
Razem	9 831	10 016	9 813	9 561	100,0%	-2,7%	-2,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

Na przestrzeni czterech lat liczba uczniów szkół ponadgimnazjalnych pozwalających zdobyć kwalifikacje zawodowe uległa redukcji o 2,7 procent. Tempo zmian nie było jednorodne, gdyż po niewielkim wzroście o 1,9% w roku 2009, w pozostałych latach liczba uczniów nieznacznie malała.

Do najwyższych wzrostów doszło wśród grup młodzieży przygotowujących się do zawodu technik obsługi turystycznej (533,3%), technik analityk (300%), technik pojazdów samochodowych (221%), technik robót wykończeniowych w budownictwie (207,1%) oraz technik architektury krajobrazu (197,5%).

W badanym okresie żadna z 30 najpopularniejszych profesji nie uległa redukcji bardziej niż o 40% i tylko w przypadku pięciu zawodów liczba uczniów zmalała o więcej niż 30%.

W porównaniu do innych miast w Poznaniu lista rankingowa była najbardziej stabilna – spośród 30 najczęściej wybieranych zawodów 25 powtarzały się we wszystkich czterech latach.

Wśród trzydziestu najwyżej sklasyfikowanych specjalizacji zawodowych pojawił się jeden zupełnie nowy zawód (technik organizacji reklamy), który po wprowadzeniu na rynek edukacyjny w 2009 r. i przyciągając 254 uczniów w roku 2011 – biorąc pod uwagę występujący tu stały trend rosnący, zakładając również, że zasoby szkół prowadzących taką specjalizację nie są na wyczerpaniu, można się spodziewać dalszego wzrostu uczniów zainteresowanych tym zawodem w kolejnych latach.

Tabela 2.12. Zawody nadwyżkowe i deficytowe w województwie wielkopolskim w I połowie 2011 roku

Zawody nadwyżkowe ze wskaźnikami intensywności nadwyżki		Zawody deficytowe ze wskaźnikami intensywności deficytu	
Technik żywienia i gospodarstwa domowego	0,0022	Urzędnik podatkowy	33,00
Technik technologii odzieży	0,0024	Konsultant / agent sprzedaży bezpośredniej	27,30
Mechanik – operator pojazdów i maszyn rolniczych	0,0038	Pracownik centrum obsługi telefonicznej (pracownik call center)	25,50
Politolog	0,0051	Operator ładowarki	25,00
Socjolog	0,0066	Technik automatyk	23,00
Technik mechanizacji rolnictwa	0,0068	Organizator imprez rozrywkowych (organizator eventów)	18,00
Technik ekonomista	0,0072	Pozostali pracownicy opieki osobistej w ochronie zdrowia i pokrewni gdzie indziej niesklasyfikowani	17,67
Pozostali rolnicy upraw polowych	0,0073	Szpachlarz	16,50
Filolog – filologia polska	0,0086	Glazurnik	15,17
Technik rolnik	0,0090	Pracownik ochrony fizycznej I stopnia	13,83
Introligator poligraficzny	0,0105	Pomocniczy robotnik leśny	13,50
Kulturoznawca	0,0116	Diagnosta uprawniony do wykonywania badań technicznych pojazdów	13,00
Pedagog	0,0120	Kierowca ciągnika siodłowego	12,50
Mechanik maszyn i urządzeń do obróbki metali	0,0122	Spawacz metodą MAG	11,83
Rolnik upraw polowych	0,0135	Spawacz metodą MIG	10,56

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Zawody deficytowe i nadwyżkowe w I półroczu 2011 roku”, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, Warszawa, listopad 2011 r.

Stopień zgodności struktury kształcenia w poznańskim szkolnictwie zawodowym wydaje się ujawniać stosunkowo niewiele sygnałów braku dopasowania do specyfiki rynku pracy. W województwie wielkopolskim było znaczące zapotrzebowanie na pracowników zajmujących się sprzedażą bezpośrednią (27 ofert zatrudnienia na jedną osobę poszukującą pracy), co mogło ułatwić znalezienie pracy uczniom zdobywającym zawód technika handlowca i sprzedawcy.

Kierując się zestawieniem zawodów nadwyżkowych, wśród specjalizacji o ograniczonych perspektywach na zatrudnienie znajdowała się jedynie profesja technika ekonomisty, której uczyło się 5,1% uczniów – pozytywny był tu jednak fakt, że utrzymywał się stały, silny trend spadkowy liczby osób kształcących się w tym kierunku (redukcja w ciągu czterech lat o 33,7% i w ostatnim roku o 17,8%), co w pewnym stopniu mogło złagodzić problem nadmiaru podaży.

Warto również zauważyć, że w porównaniu do innych miast wśród zawodów nadwyżkowych znajdowało się aż pięć specjalizacji dla osób z wyższym wykształceniem po studiach humanistycznych, a mniej zawodów przewidzianych dla osób po szkołach zawodowych i technikach, co może wskazywać na względnie nieduży dysonans pomiędzy popytem zgłaszanym przez pracodawców a podażą generowaną przez szkolnictwo zawodowe.

Specjalizacje zawodowe i ich dopasowanie do rynku pracy w Gdańsku

Analogicznie do opisu stanu i dynamiki szkolnictwa zawodowego w innych miastach, również tutaj centralnym punktem był poniższy wykaz najczęstszych specjalizacji zawodowych.

Tabela 2.13. Trzydzieści najpopularniejszych specjalizacji zawodowych w Gdańsku w 2011 roku

Zawód	2008	2009	2010	2011	% uczników w danym zawodzie w 2011 r.	Zmiana % od 2008 r. do 2011 r.	Zmiana % w ostatnim roku analizy
Technik informatyk	658	710	682	683	9,3%	3,8%	0,1%
Technik elektronik	737	566	487	445	6,0%	-39,6%	-8,6%
Technik hotelarstwa	477	417	391	342	4,6%	-28,3%	-12,5%
Fryzjer	257	280	325	313	4,3%	21,8%	-3,7%
Technik usług fryzjerskich	250	308	333	309	4,2%	23,6%	-7,2%
Technik budownictwa	240	270	299	294	4,0%	22,5%	-1,7%
Technik ekonomista	323	321	325	289	3,9%	-10,5%	-11,1%
Technik mechatronik	287	301	320	284	3,9%	-1,0%	-11,3%
Technik mechanik	380	342	294	235	3,2%	-38,2%	-20,1%
Kucharz	179	208	225	224	3,0%	25,1%	-0,4%
Mechanik pojazdów samochodowych	194	238	242	214	2,9%	10,3%	-11,6%
Kucharz małej gastronomii	193	212	189	214	2,9%	10,9%	13,2%
Technik handlowiec	249	200	200	183	2,5%	-26,5%	-8,5%
Technolog robót wykończeniowych w budownictwie	31	97	145	168	2,3%	441,9%	15,9%
Technik architektury krajobrazu	128	136	173	156	2,1%	21,9%	-9,8%

Technik technologii żywności	195	160	156	152	2,1%	-22,1%	-2,6%
Technik pojazdów samochodowych	29	56	105	151	2,1%	420,7%	43,8%
Technik obsługi turystycznej	0	29	93	137	1,9%	ND	47,3%
Mechanik-monter maszyn i urządzeń	103	131	139	130	1,8%	26,2%	-6,5%
Technik geodeta	123	121	124	120	1,6%	-2,4%	-3,2%
Technik organizacji usług gastronomicznych	192	171	150	114	1,5%	-40,6%	-24,0%
Technik elektryk	119	113	107	113	1,5%	-5,0%	5,6%
Cukiernik	111	120	130	110	1,5%	-0,9%	-15,4%
Technik teleinformatyk	55	87	111	110	1,5%	100,0%	-0,9%
Technik logistik	90	109	108	108	1,5%	20,0%	0,0%
Technik spedytor	112	102	106	97	1,3%	-13,4%	-8,5%
Kelner	102	107	98	96	1,3%	-5,9%	-2,0%
Technik ochrony środowiska	96	94	94	93	1,3%	-3,1%	-1,1%
Technik drogownictwa	87	96	99	92	1,3%	5,7%	-7,1%
Technik nawigator morski	55	83	99	92	1,3%	67,3%	-7,1%
Pozostałe	1 769	1 679	1 458	1 291	17,5%	-27,0%	-11,5%
Razem	7 821	7 864	7 807	7 359	100,0%	-5,9%	-5,7%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

W Gdańsku, podobnie jak w Poznaniu i Kielcach, zauważalny był spadek liczby uczniów w latach 2008–2011 wynoszący 5,9%, przy czym za większość tej redukcji odpowiadają zmiany jakie miały miejsce w roku 2011.

Na przestrzeni 4 lat został wprowadzony tylko jeden nowy kierunek nauczania (technik obsługi turystycznej), który osiągnął na tyle znaczący sukces, aby znaleźć się wśród 30 najczęściej nauczanych zawodów. Bardzo dynamiczny wzrost i niska liczebność początkowa niektórych specjalności, wśród których można wymienić technika robót wykończeniowych w budownictwie (wzrost o 441,9%) oraz technika pojazdów samochodowych (420,7%), sugeruje jednak, że są to specjalizacje nowe, które mogły być wprowadzone do oferty w roku 2008.

Podobnie jak w pozostałych badanych miastach na szczycie listy rankingowej znajdowały się zawody technika informatyka, którego popularności – w porównaniu do wyrażonych trendów wzrostowych zaobserwowanych w innych miastach – rosła bardzo minimalnie, aby w ostatnim roku badania całkowicie wytracić dynamikę.

Na liście najczęściej nauczanych zawodów znajdowały się trzy, które utraciły około 40% wyjściowego stanu uczniów (tj. technik mechanik, technik elektronik i technik organizacji usług gastronomicznych).

Tak jak w większości pozostałych miast (z wyjątkiem Łodzi), hierarchia zawodów odznacza się dużą stabilnością – gdyby w każdym roku na podstawie bieżących danych o liczebności tworzony był ranking poszczególnych specjalizacji, 24 zawody pojawiłyby się na każdej z 4 list.

Zastanawiający może być brak zawodów związanych z gospodarką morską, co znamiennie słabnącą pozycję tego sektora w regionie. Specjalność montera kadłubów okrętowych w roku 2008 znajdowała się na 12. miejscu rankingu, aby w roku 2011 spaść na miejsce 38. Na dalszych pozycjach z tendencją spadkową znajdowały się trzy inne zawody związane z nawigacją i budową okrętów.

Tabela 2.14. Zawody nadwyżkowe i deficytowe w województwie pomorskim w I połowie 2011 roku

Zawody nadwyżkowe ze wskaźnikami intensywności nadwyżki		Zawody deficytowe ze wskaźnikami intensywności deficytu	
Rolnik	0,0029	Robotnik oczyszczania miasta	62,00
Technik hotelarstwa	0,0035	Spawacz metodą MIG	39,67
Obuwnik przemysłowy	0,0037	Spawacz metodą MAG	38,00
Technik ekonomista	0,0059	Układacz nawierzchni drogowych	36,00
Technik technologii odzieży	0,0066	Nauczyciel w placówkach pozaszkolnych	23,00
Pozostali mechanicy pojazdów samochodowych	0,0074	Monter bram	19,00
Pozostali rolnicy upraw polowych	0,0081	Patroszac ryb	18,75
Specjalista do spraw organizacji usług gastronomicznych, hotelarskich i turystycznych	0,0100	Asystent sędziego	17,00
Pozostali kierownicy do spraw innych typów usług gdzie indziej niesklasyfikowani	0,0113	Opiekun dzieci na przejściach dla pieszych	17,00
Złotnik – jubiler	0,0125	Opiekun klienta	15,00
Rybak rybołówstwa morskiego	0,0154	Florysta	12,33
Pozostali technicy technologii żywności	0,0159	Pracownik ochrony fizycznej I stopnia	11,00
Technik technologii drewna	0,0163	Pracownik kancelaryjny	10,88
Ładowacz	0,0164	Kombajnista (kierowca kombajnu)	10,00
Pozostali mechanicy maszyn i urządzeń rolniczych i przemysłowych	0,0169	Asystent nauczyciela przedszkola	8,71

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Zawody deficytowe i nadwyżkowe w I półroczu 2011 roku”, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, Warszawa, listopad 2011 r.

Wśród zawodów nadwyżkowych dla województwa pomorskiego znalazły się dwie pozycje zbieżne z listą najbardziej popularnych kierunków kształcenia w szkolnictwie zawodowym w powiecie gdańskim: technik hotelarstwa oraz technik ekonomista. Odwrotność wskaźników intensywności nadwyżki wskazuje, że w pierwszym zawodzie o jedno miejsce pracy rywalizowało 286 bezrobotnych, a w drugiej specjalności było to 170 osób. Łącznie w obu zawodach nadwyżkowych kształciło się 8,5% wszystkich uczniów ZSZ i techników w 2011 roku. Mimo że w systemie ponadgimnazjalnego szkolnictwa zawodowego w Gdańsku w ostatnim roku analizy było łącznie ponad 600 uczniów kształcących się w tych zawodach, pozytywnie należy odebrać fakt, że liczba osób przyjmowanych na

obie specjalizacje od 4 lat systematycznie i zauważalnie spadała (-28,3% dla technika hotelarstwa i -10,5% dla technika ekonomisty od 2008 roku), aczkolwiek zmiany te mogłyby być szybsze.

Specjalizacje oferowane w szkołach zawodowych i technikach w badanym mieście nie wykazywały zbieżności z żadnym z zawodów, na które zgłaszane było największe zapotrzebowanie.

Specjalizacje zawodowe i ich dopasowanie do rynku pracy w Kielcach

Według danych z 2011 roku w ponadgimnazjalnych szkołach przygotowujących do zawodu zlokalizowanych na terenie Kielc, uczniowie najczęściej wybierali następujące specjalizacje.

Tabela 2.15. Trzydzieści najpopularniejszych specjalizacji zawodowych w Kielcach w 2011 roku

Zawód	2008	2009	2010	2011	% uczniów w danym zawodzie w 2011 r.	Zmiana % od 2008 r. do 2011 r.	Zmiana % w ostatnim roku analizy
Technik informatyk	686	728	767	833	11,0%	21,4%	8,6%
Technik ekonomista	1 137	774	727	641	8,4%	-43,6%	-11,8%
Technik budownictwa	367	691	651	532	7,0%	45,0%	-18,3%
Technik hotelarstwa	1 037	812	704	522	6,9%	-49,7%	-25,9%
Technik usług fryzjerskich	369	425	419	379	5,0%	2,7%	-9,5%
Technik mechanik	419	392	393	365	4,8%	-12,9%	-7,1%
Fryzjer	305	303	283	249	3,3%	-18,4%	-12,0%
Technik elektronik	358	280	260	234	3,1%	-34,6%	-10,0%
Kucharz małej gastronomii	258	252	231	227	3,0%	-12,0%	-1,7%
Technik organizacji usług gastronomicznych	259	247	241	226	3,0%	-12,7%	-6,2%
Technik logistyk	78	113	159	201	2,6%	157,7%	26,4%
Technik żywienia i gospodarstwa domowego	322	261	213	196	2,6%	-39,1%	-8,0%
Technik mechatronik	145	190	202	188	2,5%	29,7%	-6,9%
Mechanik pojazdów samochodowych	165	165	156	166	2,2%	0,6%	6,4%
Technik ochrony środowiska	253	238	229	155	2,0%	-38,7%	-32,3%
Technolog robót wykończeniowych w budownictwie	39	104	138	142	1,9%	264,1%	2,9%
Technik elektryk	136	139	151	139	1,8%	2,2%	-7,9%
Technik architektury krajobrazu	0	131	124	130	1,7%	ND	4,8%

Technik geodeta	125	121	126	124	1,6%	-0,8%	-1,6%
Technik organizacji reklamy	0	33	63	121	1,6%	ND	92,1%
Technik teleinformatyk	43	95	104	118	1,6%	174,4%	13,5%
Technik handlowiec	187	174	156	115	1,5%	-38,5%	-26,3%
Cukiernik	136	138	133	111	1,5%	-18,4%	-16,5%
Kelner	168	143	133	111	1,5%	-33,9%	-16,5%
Technik analityk	93	122	104	109	1,4%	17,2%	4,8%
Technik technologii żywności	132	120	116	109	1,4%	-17,4%	-6,0%
Murarz	249	196	149	106	1,4%	-57,4%	-28,9%
Elektromechanik pojazdów samochodowych	76	82	89	88	1,2%	15,8%	-1,1%
Kucharz	0	32	59	84	1,1%	ND	42,4%
Technik obsługi turystycznej	0	30	54	83	1,1%	ND	53,7%
Pozostałe	1 290	1 011	831	784	10,3%	-39,2%	-5,7%
Razem	8 832	8 542	8 165	7 588	100,0%	-14,1%	-7,1%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

Zmiany struktury szkolnictwa zawodowego w Kielcach w latach 2008–2011 można scharakteryzować jako jedno z najbardziej dynamicznych wśród badanych miast o czym stanowią następujące fakty:

- zidentyfikowano cztery nowe zawody, które zostały wprowadzone w roku 2009 i zdobyły na tyle duże uznanie wśród młodzieży, że znalazły się wśród najpopularniejszych specjalizacji. Są to: technik architektury krajobrazu, technik organizacji reklamy, kucharz i technik obsługi turystycznej,
- dwie inne specjalizacje wśród najczęściej wybieranych charakteryzują się wzrostem od 2008 roku przekraczającym 150% przy jednoczesnej niewielkiej liczbie uczniów na początku okresu, co również sugeruje stosunkowo nowe kierunki kształcenia, których mogło nie być w programach przed rokiem 2008 (technik robót wykończeniowych w budownictwie: 264% wzrostu i technik teleinformatyk: 174,4%),
- współczynnik zmiany ogólnej liczby uczących się pomiędzy rokiem 2008 a 2011 wyniósł -14,1%, co było najsilniejszym spadkiem tej wartości w pięciu miastach poddanych szczegółowej analizie,
- wśród 30 zawodów w hierarchii 23 powtarzało się w trzech rankingach popularności stworzonych na podstawie danych z poszczególnych wcześniejszych lat, co jest liczbą porównywalną z pozostałymi, uwzględnionymi w opracowaniu, środkami miejskimi.

Patrząc na ranking specjalizacji warto zwrócić uwagę na silną pozycję dwóch zawodów bezpośrednio związanych z budownictwem, tj. technika budownictwa i technologia robót wykończeniowych w budownictwie, co wydaje się stanowić lokalną specyfiką, zapewne związaną ze znaczącą koncentracją dużych przedsiębiorstw z branży budowlanej w okolicach Kielc.

Tabela 2.16. Zawody nadwyżkowe i deficytowe w województwie świętokrzyskim w I połowie 2011 roku

Zawody nadwyżkowe ze wskaźnikami intensywności nadwyżki		Zawody deficytowe ze wskaźnikami intensywności deficytu	
Ekonomista	0,0012	Kierowca ciągnika siodłowego	49,00
Technik mechanik	0,0046	Przetwórca owoców i warzyw	25,00
Pozostali mechanicy maszyn i urządzeń rolniczych i przemysłowych	0,0058	Spawacz metodą MIG	17,00
Specjalista administracji publicznej	0,0092	Pozostali pracownicy obsługi biura gdzie indziej niesklasyfikowani	11,13
Technik budownictwa	0,0099	Operator koparki	10,20
Pedagog	0,0101	Operator maszyn do produkcji wyrobów z drutu, lin, siatek i kabli	10,00
Mechanik – operator pojazdów i maszyn rolniczych	0,0106	Pracownik ochrony fizycznej I stopnia	8,75
Technik technologii odzieży	0,0109	Pozostali operatorzy sprzętu do robót ziemnych i urządzeń pokrewnych	8,50
Technik hotelarstwa	0,0128	Szpachlarz	8,00
Inżynier organizacji i planowania produkcji	0,0130	Kosztorysant budowlany	7,50
Pozostali elektromechanicy i elektrycy	0,0145	Pomocniczy robotnik przy hodowli zwierząt	7,50
Technik elektroniki	0,0146	Pracownik prac dorywczych	7,00
Specjalista zastosowań informatyki	0,0149	Spawacz metodą MAG	6,36
Technik ogrodnik	0,0152	Kierownik budowy	6,00
Nauczyciel historii	0,0164	Muzealnik	6,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Zawody deficytowe i nadwyżkowe w I półroczu 2011 roku”, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, Warszawa, listopad 2011 r.

Pomimo znaczącej – jednej z największych wśród badanych miast – dynamiki zmian w systemie edukacji zawodowej, poważnym problemem w powiecie kieleckim było kształcenie absolwentów w wielu zawodach, na które nie było zapotrzebowania na regionalnym rynku pracy. Do takich zawodów należały: technik mechanik (217 osób na jedno zgłoszone miejsce pracy), technik budownictwa (101 osób/miejsce pracy), technik hotelarstwa (78 osób/miejsce pracy) oraz technik elektroniki (69 osób/miejsce pracy). Jeśli przyjąć założenie, że praca technika ekonomisty może być również wykonywana przez ekonomistę oraz, że specyfika pracy specjalisty zastosowań informatyki jest zbliżona do zakresu obowiązków technika informatyka, do listy zawodów z nadpodażą siły roboczej należałoby dodać dwie dodatkowe specjalizacje z bardzo złymi perspektywami na znalezienie zatrudnienia (833 osoby/miejsce pracy dla technika ekonomisty oraz 67 osób/miejsce pracy dla technika informatyka). Łącznie w powyższych zawodach, o ograniczonych możliwościach znalezienia zatrudnienia, kształciło się w roku 2011 około 41,2% uczniów szkolnictwa zawodowego w Kielcach, co jest zdecydowanie najgorszą wartością wśród wszystkich badanych miast i zbliżoną do tej skalkulowanej dla próby ogólnopolskiej

(44,1%). Pomimo tego negatywnego wyniku, warto podkreślić, że kierunek i tempo zmian zachodzących w strukturze najczęściej wybieranych specjalizacji należy ocenić raczej pozytywnie, gdyż liczba uczniów w większości nadwyżkowych zawodów (z wyjątkiem technika informatyka) systematycznie i dość szybko spadała, a specjalności które zyskiwały nowych uczniów wydają się oferować lepsze perspektywy rozwoju zawodowego.

Nietrudno jest dostrzec, że po stronie zawodów deficytowych znajduje się wiele profesji związanych z szeroko rozumianym budownictwem, co mogłoby stać w sprzeczności z obecnością specjalności technika budowlanego w zestawieniu zawodów nadwyżkowych. Warto jednak zwrócić uwagę, że popyt jest przede wszystkim zgłaszany na zawody implikujące posiadanie wysoko specjalistycznych umiejętności i pewnego doświadczenia zawodowego, których to kryteriów nie będzie spełniała większość absolwentów z dyplomem technika budowlanego.

Natężenie zjawiska wypadania z formalnego systemu edukacji oraz zdawalność egzaminów zawodowych w pięciu wybranych miastach

Ze względu na różną specyfikę nauczania i charakterystyki uczniów, problem przerywania nauki w szkole został przedstawiony w badanych miastach w podziale na poszczególne rodzaje placówek dydaktycznych. W przypadku niektórych rodzajów szkół wyniki znacznie odbiegające od typowych mogły być spowodowane nie tyle unikatowością danego rodzaju placówki edukacyjnej, lecz małą liczbą uczniów i dość przypadkową naturą uzyskanych danych liczbowych. Stąd też, aby pokazać na ile miarodajne są wskaźniki wypadania i w jakim stopniu można spodziewać się stabilności ich poziomu w miarę upływu czasu w poniższej tabeli przedstawione zostały liczby absolwentów różnych form kształcenia zawodowego w analizowanych miastach w 2011 roku. Inne rodzaje szkół ponadgimnazjalnych, takie jak licea ogólnokształcące zostały dodane jako punkt odniesienia.

Tabela 2.17. Liczby absolwentów w różnych rodzajach szkół ponadgimnazjalnych w badanych miastach

Rodzaj szkoły	Miasta pow. 100 tys.	Łódź	Wrocław	Poznań	Gdańsk	Kielce
Zasadnicza szkoła zawodowa – 2-letnia	4735	148	193	227	130	161
Zasadnicza szkoła zawodowa – 3-letnia	11144	422	444	488	340	369
Technikum	36345	1182	860	1568	1300	1689
Liceum ogólnokształcące	83695	4747	3906	5124	2699	2355
Liceum profilowane	3519	290	379	135	78	92

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

Należy zachować ostrożność przy porównywaniu wskaźników obliczonych dla liceów profilowanych ze względu na niewielką liczbę absolwentów tych szkół. Analizując te dane należy mieć na uwadze, że istnieje znaczące prawdopodobieństwo dużych wahań ich wartości pomiędzy różnymi okresami i obszarami bez związku z czynnikami systematycznymi. Stąd też do wszelkich porównań należy podchodzić z pewną dozą ostrożności.

Mając na uwadze powyższe zastrzeżenie w tabeli 2.18 przedstawiono wartości wskaźników wypadania, zdefiniowanych jako wyrażony w procentach iloraz liczby osób, które zrezygnowały z nauki do liczby uczniów rozpoczynających edukację w danym cyklu kształcenia.

Tabela 2.18. Wskaźniki wypadania z formalnego systemu edukacji w szkołach ponadgimnazjalnych w badanych miastach w 2011 roku

Obszar	Zasadnicza szkoła zawodowa – 2-letnia	Zasadnicza szkoła zawodowa – 3-letnia	Technikum	Liceum ogólnokształcące	Liceum profilowane
Miasta pow. 100 tys.	34,9%	34,8%	31,6%	7,9%	27,5%
Łódź	33,0%	46,0%	36,1%	10,1%	8,8%
Wrocław	35,7%	49,8%	41,9%	9,4%	43,9%
Poznań	36,8%	34,0%	37,3%	2,0%	32,8%
Gdańsk	55,3%	40,1%	33,9%	9,2%	37,1%
Kielce	23,7%	25,5%	22,3%	5,3%	0,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

Wartości współczynników wypadania wskazują, że sytuacja w szkolnictwie zawodowym we wszystkich miastach była gorsza niż w liceach, w szczególności w liceach ogólnokształcących, gdzie najwyższy odsetek osób nie kończących nauki wynosił około 10%.

Wśród szkół przygotowujących do zawodu zdecydowanie najlepsze wyniki uzyskało najmniejsze z pięciu analizowanych miast – Kielce.

Szczególnie słabe wyniki odnotowano w dwuletnich zasadniczych szkołach zawodowych w Gdańsku, gdzie ponad połowa osób rozpoczynających edukację zrezygnowała przed terminem.

Wśród najliczniejszych trzyletnich zasadniczych szkół zawodowych i techników najśłabsze wyniki zaobserwowano we Wrocławiu, gdzie wskaźniki wypadania wynosiły odpowiednio: 49,8% oraz 41,9%.

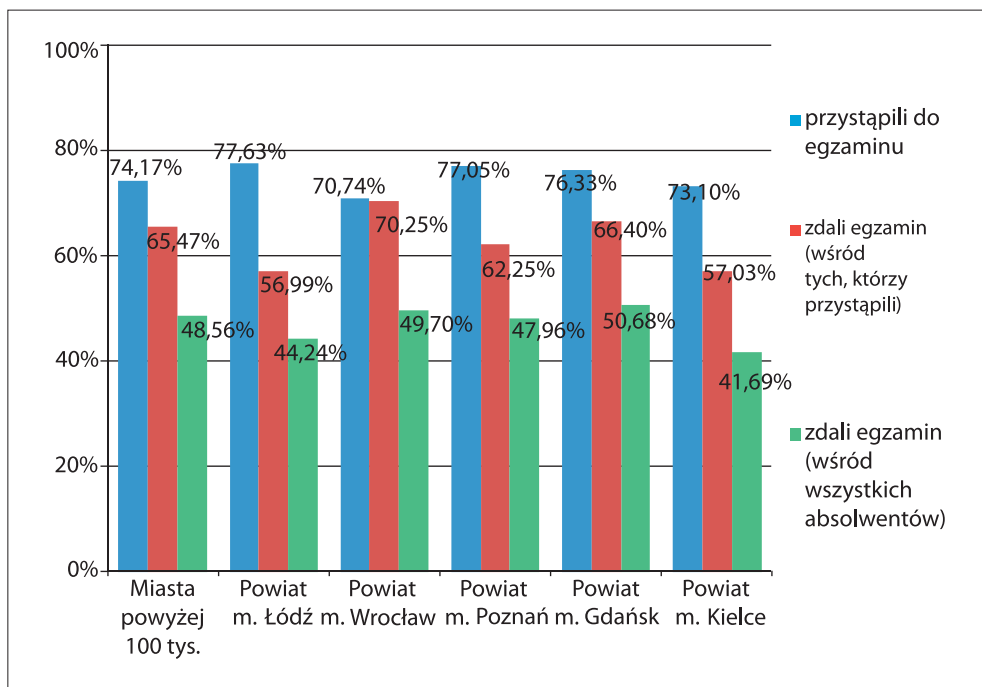
Ogólnie, można powiedzieć, że analizowane ośrodki miejskie, z wyjątkiem Kielc, uzyskiwały raczej gorsze wyniki niż wartości uzyskane dla wszystkich miast powyżej 100 tys. mieszkańców.

Zdawalność egzaminów zawodowych została przedstawiona na wykresie, prezentującym zagregowane dane dla obu badanych placówek kształcenia zawodowego, oraz w tabelach, gdzie wielkości te zostały podane w przekroju na poszczególne typy szkół.

Z przedstawionych danych wynika, że najmniej pożądana sytuacja w kontekście wskaźnika sukcesów na egzaminach zawodowych miała miejsce w Kielcach, gdzie zaledwie 41,7% absolwentów uzyskiwało dyplomy potwierdzające kwalifikacje zawodowe. W pozostałych miastach wyniki były zbliżone do średnich z pewnym pozytywnym odchyleniem we Wrocławiu i w Gdańsku oraz negatywnym w Łodzi.

Rozpatrując aspekt skuteczności edukacji, należy mieć na uwadze potencjalny związek między skalą zjawiska wypadania a wynikami na egzaminach. Można bowiem postawić hipotezę (której trafność sugerowałyby przedstawione dane), że miasta gdzie zjawisko wypadania jest większe uzyskują lepsze wyniki na egzaminach. Może się to wiązać z tym, że wprowadzenie silnych mechanizmów przeciwdziałających wypadaniu z systemu prawdopodobnie

Rys. 2.7. Zdawalność egzaminów zawodowych w zasadniczych szkołach zawodowych i technikach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

nie powoduje, że większy odsetek słabszych uczniów uzyska status absolwenta i przystąpi do egzaminów zawodowych, obniżając wskaźnik zdawalności. Na istnienie tego zjawiska mógłby wskazywać casus Kielc, gdzie przy najmniejszym wskaźniku wypadania uzyskiwane są względnie najgorsze wyniki na egzaminach. Należy tu jednak zastrzec, że obserwacje te mają charakter wstępny i ich walidacja wymagałaby pogłębionej analizy.

Szczegółowe dane dotyczące zdawalności egzaminów w zasadniczych szkołach zawodowych i technikach zaprezentowane zostały w tabeli 2.19.

Tabela 2.19. Wyniki zdawalności egzaminów zawodowych w analizowanych miastach w 2011 roku w rozbiciu na typy szkół

Obszar	Przystąpili do egzaminu		Zdali egzamin (wśród tych, którzy przystąpili)		Zdali egzamin (wśród wszystkich absolwentów)	
	ZSZ	Technikum	ZSZ	Technikum	ZSZ	Technikum
Miasta pow. 100 tys.	61,2%	79,8%	75,2%	62,2%	46,0%	49,7%
Łódź	65,3%	83,6%	57,0%	57,0%	37,2%	47,6%
Wrocław	58,9%	79,5%	69,9%	70,5%	41,1%	56,0%
Poznań	68,3%	81,1%	73,4%	58,0%	50,1%	47,0%
Gdańsk	54,3%	84,3%	71,0%	65,3%	38,5%	55,1%
Kielce	54,5%	78,9%	75,4%	53,0%	41,1%	41,9%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z baz danych SIO.

Informacje o zdawalności w podziale na technika i zasadnicze szkoły zawodowe pozwalają na sformułowanie bardziej szczegółowych obserwacji w zakresie jakości kształcenia.

Przedstawione dane wskazują, że przeciętnie minimalnie lepsze wyniki na egzaminach zawodowych uzyskiwali absolwenci techników. Najłabszy ogólny wynik Kielc wśród badanych miast można przypisać przede wszystkim zdecydowanie najniższemu współczynnikowi sukcesu w technikach, gdzie uczyła się większa liczba młodzieży niż w szkołach zawodowych, jakkolwiek procent absolwentów zdobywających certyfikaty w szkołach zawodowych również leżał w warstwie wartości najniższych. W przypadku szkół zawodowych za niski procent absolwentów z potwierdzonymi kwalifikacjami odpowiadała niska frekwencja na egzaminach, a w technikach najniższa w grupie badanych miast zdawalność. Pozostałe miasta wykazywały dość zróżnicowany poziom jakości nauczania: Poznań wypadł lepiej niż średnia w grupie szkół zawodowych, lecz gorzej w przypadku techników. Wrocław odwrotnie – wyróżniał się pozytywnie ze względu na szkoły zawodowe, lecz osiągał jeden z najgorszych wyników w technikach. Gdańsk wykazywał podobieństwo do Wrocławia, a Łódź osiągała najgorszy wynik w grupie badanych miast z perspektywy współczynnika sukcesu w zdobywaniu certyfikatów przez absolwentów szkół zawodowych i przeciętne rezultaty jeśli brane były pod uwagę egzaminy w technikach.

2.5. Podsumowanie

Analiza dostępnych danych wtórnych pozwoliła stwierdzić, że pomimo iż w skali całego kraju szkolnictwo zawodowe cieszyło się stałym poziomem zainteresowania ze strony młodzieży i dorosłych – różnica w liczbie uczniów między rokiem 2008 a 2011 wyniosła zaledwie -0,4% – w badanych miastach odnotowano fluktuacje o większym natężeniu. Największy przyrost uczniów w technikach i ZSZ miał miejsce we Wrocławiu (43,3%) a najgłębszy spadek w Kielcach (-14,1%). Wśród pozostałych miast kilkuprocentowe spadki zarejestrowano również w Gdańsku (-5,9%) i Poznaniu (-2,7%), podczas gdy w Łodzi wystąpił wzrost o 10,4%.

Podstawowym problemem jaki ujawniło badanie jest ograniczony stopień dopasowania oferty edukacyjnej do wymagań rynku pracy oraz względnie niska skuteczność kształcenia.

We wszystkich miastach o liczbie mieszkańców przekraczających 100 tys. na 30 najbardziej popularnych specjalizacji w szkołach zawodowych i w technikach w 2011 roku aż 13 znalazło się na liście zawodów uznanych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej za najbardziej nadwyżkowe, czyli takie, w których znalezienie zatrudnienia było znacząco utrudnione ze względu na nadmiar osób bezrobotnych w stosunku do dostępnych wakatów. W profesjach tych kształciło się około 44,1% wszystkich uczniów obu rodzajów szkół. Na bardziej szczegółowym poziomie analizy, gdy brane były pod uwagę poszczególne miasta, stopień niedopasowania popytu do podaży na rynku pracy nie był już tak duży, z odsetkami absolwentów w nadwyżkowych zawodach wahającymi się od 5,1% w Poznaniu do 41,2% w Kielcach. Biorąc pod uwagę często występujące duże różnice w specyfice lokalnych gospodarek, oferta szkół przygotowujących do zawodu w badanych miastach wykazywała zadziwiająco mało zróżnicowania. Można było również zaobserwować inne negatywne zjawisko – statyczność oferty edukacyjnej, przejawiającą się niewielką liczbą nowych, innowacyjnych i użytecznych specjalizacji oraz utrzymywaniem się podobnej

konfiguracji zawodów wśród tych najczęściej wybieranych przez uczniów w kolejnych latach okresu odniesienia. Pomimo ogólnie stosunkowo rzadkich i mało zdecydowanych zmian w systemie kształcenia zawodowego młodzieży, w miastach gdzie był wyższy poziom bezrobocia, takich jak Kielce i Łódź wprowadzano więcej nowych kierunków kształcenia, a mniej atrakcyjne specjalizacje szybciej wygaszano. Z drugiej strony, w Poznaniu, który był miastem o wyraźnie najmniejszej stopie bezrobocia, oferta szkolnictwa zawodowego zmieniała się najwolniej.

Jeśli chodzi o czysto pedagogiczną skuteczność procesu nauczania bardzo niepokojący był wysoki współczynnik osób przerywających naukę praktycznie we wszystkich placówkach szkolnictwa zawodowego, prawie zawsze przekraczający 30% uczniów rozpoczynających dany cykl kształcenia. Wady systemu edukacji zawodowej były tu szczególnie widoczne w porównaniu do liceów ogólnokształcących, gdzie parametr był tylko raz nieznacznie większy niż 10%. Mimo że jest zupełnie zrozumiałe, że ze względu na inny profil demograficzny osób przygotowujących się do zawodu w porównaniu do słuchaczy liceów, prawdopodobnie nie jest możliwe obniżenie współczynnika wypadania poniżej 10%, jednak obecne ich wartości sugerują istnienie problemów o charakterze systemowym.

Negatywnie należy również ocenić wyniki weryfikacji zewnętrznej jakości kształcenia w szkołach uczących kwalifikacji zawodowych – egzaminy zawodowe zdawane przed niezależną od szkoły komisją rzadko zdaje więcej niż połowa uczniów kończących szkołę. Stąd też, podstawowy cel kształcenia jakim jest przekazanie umiejętności potrzebnych do poprawnego wykonywania danego zawodu, nawet jeśli jest to zawód nadwyżkowy, trudno jest uznać za osiągnięty.

ROZDZIAŁ 3

Zróznicowanie wyników egzaminów zewnętrznych w szkołach ponadgimnazjalnych

Tomasz Żółtak, Instytut Badań Edukacyjnych

3.1. Wprowadzenie

Rozdział ten ma za zadanie opisać zróznicowanie wyników osiąganych na egzaminach kończących etap edukacji ponadgimnazjalnej przez uczniów z pięciu dużych polskich miast: Gdańska, Kielc, Łodzi, Poznania i Wrocławia w okresie od 2009 r. do 2011 r. Wobec trudności z dostępnością ogólnokrajowych baz danych egzaminacyjnych oraz złożoną strukturą egzaminów zadanie to realizowane jest jednak tylko w ściśle ograniczonych ramach. Analizie poddano wyniki przedmiotów obowiązkowo zdawanych na maturze²², uzupełnione analizą w formie edukacyjnej wartości dodanej, oraz wyniki egzaminów zawodowych, zdawanych przez uczniów zasadniczych szkół zawodowych, przeprowadzanych przez okręgowe komisje egzaminacyjne²³. Przeanalizowanie w podobnej formie wyników egzaminów na techników (zdawanych przez uczniów techników) nie jest niestety możliwe, z racji niedostępności ogólnokrajowej bazy wyników tego rodzaju egzaminów.

Należy przy tym zaznaczyć, że problem oceny poziomu kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym jest dalece bardziej skomplikowany, niż możliwe było to do ujęcia w tym rozdziale. Abstrahując nawet od efektów pracy szkoły, które nie mogą być dobrze badane przy pomocy wyników egzaminów należy podkreślić, że:

- w przypadku egzaminu maturalnego analizie poddane zostały tylko dwa przedmioty, tylko w zakresie objętym poziomem podstawowym egzaminu,
- w przypadku techników uwzględniono tylko wynik matury, przy czym nie wszyscy uczniowie techników podejmują próbę zdawania tego egzaminu,
- w przypadku egzaminów zawodowych uwzględniono tylko te organizowane przez okręgowe komisje egzaminacyjne.

Szczegółowe kwestie związane z zakresem analizowanych danych, ich kompletnością oraz skalami, na których prezentowane są wyniki egzaminacyjne opisane zostały w pierwszej części rozdziału. W kolejnych częściach prezentowane są wyniki analiz, najpierw w odniesieniu do matury, a następnie w odniesieniu do egzaminów zawodowych. Wyniki uzyskiwane przez uczniów z pięciu wymienionych wyżej miast prezentowane są na tle wyników z miast na prawach powiatu liczących ponad 100 tys. mieszkańców oraz

²² Według stanu prawnego panującego od roku 2010 do chwili obecnej wszyscy uczniowie obowiązkowo zdają na maturze język polski na poziomie podstawowym i matematykę na poziomie podstawowym. W 2009 r. wszyscy maturzyści obowiązkowo zdawali język polski, przy czym musieli wybrać albo poziom podstawowy, albo poziom rozszerzony (w tym drugim przypadku nie pisali poziomu podstawowego), matematyka była zaś przedmiotem nieobowiązkowym.

²³ Oprócz OKE egzaminy zawodowe mogą przeprowadzać również inne instytucje, np. cechy rzemieślnicze. Lista zawodów objętych egzaminami zawodowymi organizowanymi przez OKE znajduje się w aneksie A.

wyników ogólnopolskich. Analizy obrazują zmiany w czasie oraz różnice pomiędzy grupami uczniów wyróżnionymi ze względu na płeć, migrację do miasta, rozumianą tu jako uczęszczanie do szkoły gimnazjalnej w mieście na prawach powiatu przez osoby, które uczęszczały do gimnazjum w innej miejscowości oraz ze względu na strukturę organizacyjną szkoły (szkoły ponadgimnazjalne działające w ramach zespołów szkół, a szkoły niewchodzące w skład zespołu). Przebadane zostało również nasilenie międzyszkolnego zróżnicowania wyników egzaminów.

3.2. Wyniki matury i EWD maturalne

Zróżnicowanie wyników ze względu na typ szkoły i różnice między miastami

Wykresy obrazujące średnie wyniki z przedmiotów obowiązkowych na maturze oraz wartości związanych z nimi wskaźników EWD w analizowanych miastach zestawione zostały na rys. 3.1 i 3.2. Pierwszym wnioskiem, jaki rzuca się w oczy, jest znaczne zróżnicowanie wyników egzaminacyjnych pomiędzy różnymi typami szkół, przy niewielkich różnicach między analizowanymi miastami. Wyniki uzyskiwane przez uczniów liceów profilowanych i techników, zarówno z języka polskiego jak i z matematyki, są średnio o około 10–15 punktów (0,7–1 odchylenia standardowego) niższe, niż wyniki uzyskiwane przez uczniów liceów ogólnokształcących. Różnice są tu bardzo wyraźne i występują w ramach każdego z analizowanych miast, grupy odniesienia (miasta na prawach powiatu liczące ponad 100 tys. mieszkańców), jak i średnich wyników w skali całego kraju.

Jednocześnie niemal brak jest różnic pomiędzy analizowanymi miastami. W przypadku języka polskiego zaznacza się przewaga uczniów wrocławskich liceów ogólnokształcących, relatywnie najgorzej wypadają zaś licea z Łodzi. Bardziej skomplikowana jest sytuacja w przypadku matematyki, gdzie znaczące zmiany zaszły między rokiem 2009 a 2010. Wprowadzenie obowiązkowej matury z matematyki zauważalnie zmniejszyło zróżnicowanie średnich wyników uczniów liceów ogólnokształcących w grupie analizowanych miast. Jednocześnie bardzo poprawiła się pozycja Wrocławia, choć w kolejnym, 2011 roku, jego przewaga nad innymi miastami bardzo zmalała. W odniesieniu do matematyki warto też zaznaczyć stabilną, wysoką pozycję licealistów z Kielc. Względnie najsłabiej, również w dziedzinie matematyki, wypadli licealiści z Łodzi.

Średnie wyniki uzyskiwane przez uczniów techników z poszczególnych analizowanych miast niemal się od siebie nie różnią. Przyczyn gwałtownego spadku wyników z języka polskiego, notowanego we Wrocławiu w 2010 r. należy upatrywać chyba głównie w niekompletności wykorzystanej bazy danych.

Nieco większe zróżnicowanie występuje w odniesieniu do liceów profilowanych, jednak warto mieć na uwadze, że wyniki dotyczące tego typu szkół zostały wyliczone w oparciu o niezbyt dużą liczbę uczniów i bardzo małą liczbę szkół. Można tu odnotować wysoką pozycję liceów profilowanych z Kielc, zwłaszcza w zakresie języka polskiego, oraz powtarzającą się relatywnie niską pozycję Łodzi.

Jeśli chodzi o trendy średnich wyników, to na wykresach trudno zaobserwować wyraźne prawidłowości. Większość wskaźników utrzymuje się w czasie na niemal stałym poziomie, a gwałtowne zmiany z roku na rok związane są przede wszystkim ze zmianą formuły egzaminu z 2010 r. i nie wpisują się w wyraźne tendencje.

Zróźnicowanie EWD ze względu na typ szkoły i różnice między miastami

W przypadku wskaźników edukacyjnej wartości dodanej analiza różnic pomiędzy typami szkół nie ma sensu, gdyż dla każdego typu szkoły wskaźniki te były wyliczane oddzielnie i z definicji średnia EWD w Polsce dla szkół danego typu wynosi zero. Warto jednak przyrzeć się różnicom pomiędzy analizowanymi miastami.

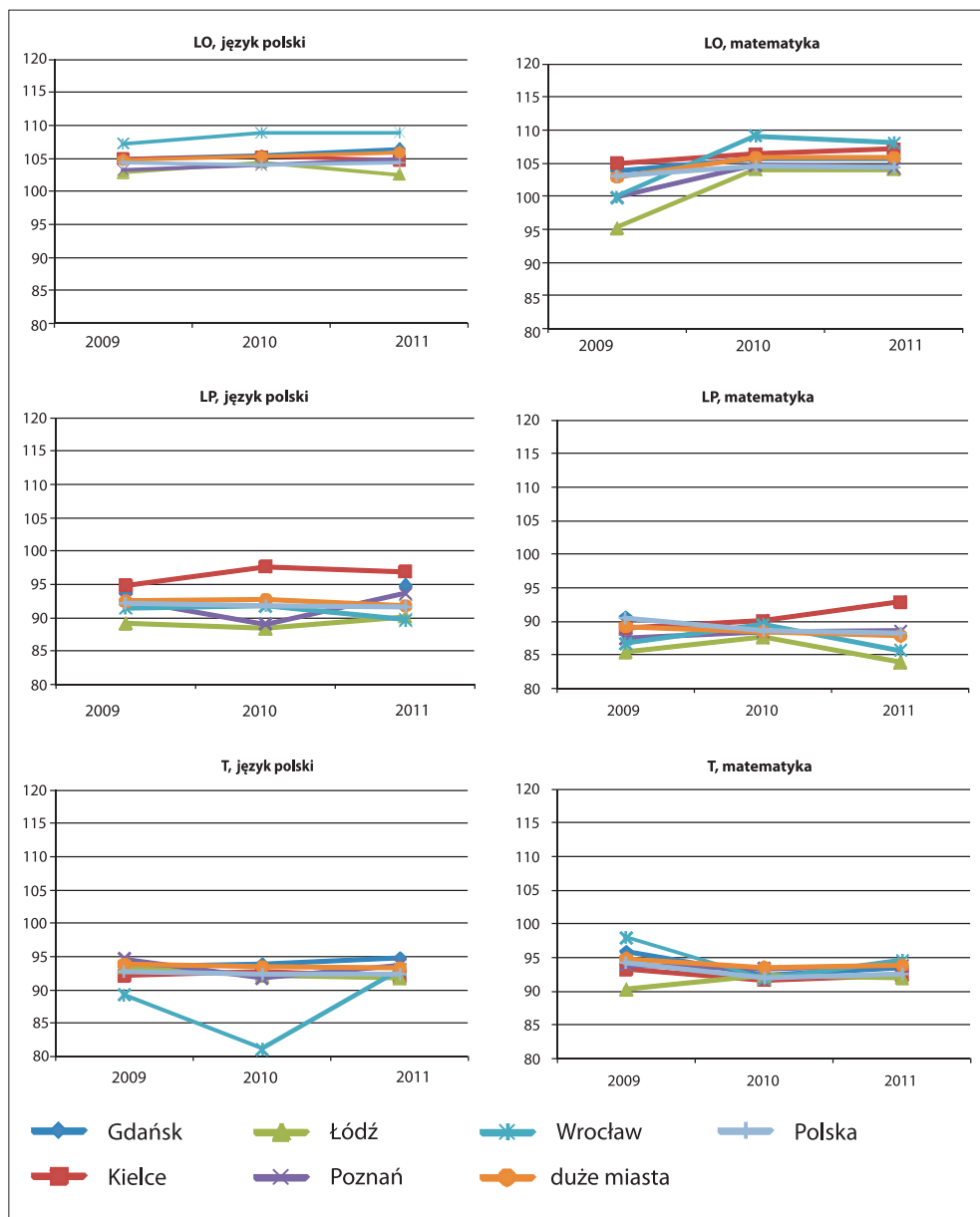
W zakresie wskaźnika EWD dla języka polskiego wyraźnie wyróżnia się Gdańsk. W odniesieniu do uczniów liceów ogólnokształcących miasto to notuje wyższe wartości wskaźnika niż Wrocław, mimo że poziom końcowych wyników z języka polskiego plasował je w środku stawki. Wysokie wartości wskaźnika EWD dla języka polskiego notuje też Gdańsk w liceach profilowanych i technikach. Z nieco odmienną sytuacją mamy do czynienia w przypadku Wrocławia, który plasuje się wysoko, jeśli brać pod uwagę licea ogólnokształcące, jednak w liceach profilowanych i technikach osiąga w zakresie wskaźnika EWD dla języka polskiego relatywnie niskie wyniki. Niską wartość wskaźnika EWD dla języka polskiego we wszystkich typach szkół notuje Poznań.

Warto odnotować trend do wzrostu wartości wskaźnika EWD dla języka polskiego w ramach grupy odniesienia – największych miast w Polsce – w przypadku liceów ogólnokształcących. Wskazuje on na zwiększające się zróźnicowanie efektywności kształcenia między liceami z dużych miast a liceami w mniejszych miejscowościach. W ten szerszy trend wpisują się Gdańsk, Wrocław i Poznań. Jednocześnie jednak wartości wskaźnika EWD dla języka polskiego w liceach ogólnokształcących w Kielcach i Łodzi, choć wzrosły w 2010 r., to w 2011 r. uległy obniżeniu do poziomu podobnego, jak w 2009 r.

W przypadku wskaźnika EWD dla matematyki rzuca się w oczy przede wszystkim homogenizujący wpływ wprowadzenia obowiązku zdawania tego przedmiotu na wartości EWD liceów ogólnokształcących oraz, w mniejszym stopniu, techników. Nastąpiła przy tym bardzo wyraźna poprawa wartości wskaźnika EWD dla matematyki w Łodzi, Wrocławiu i Poznaniu.

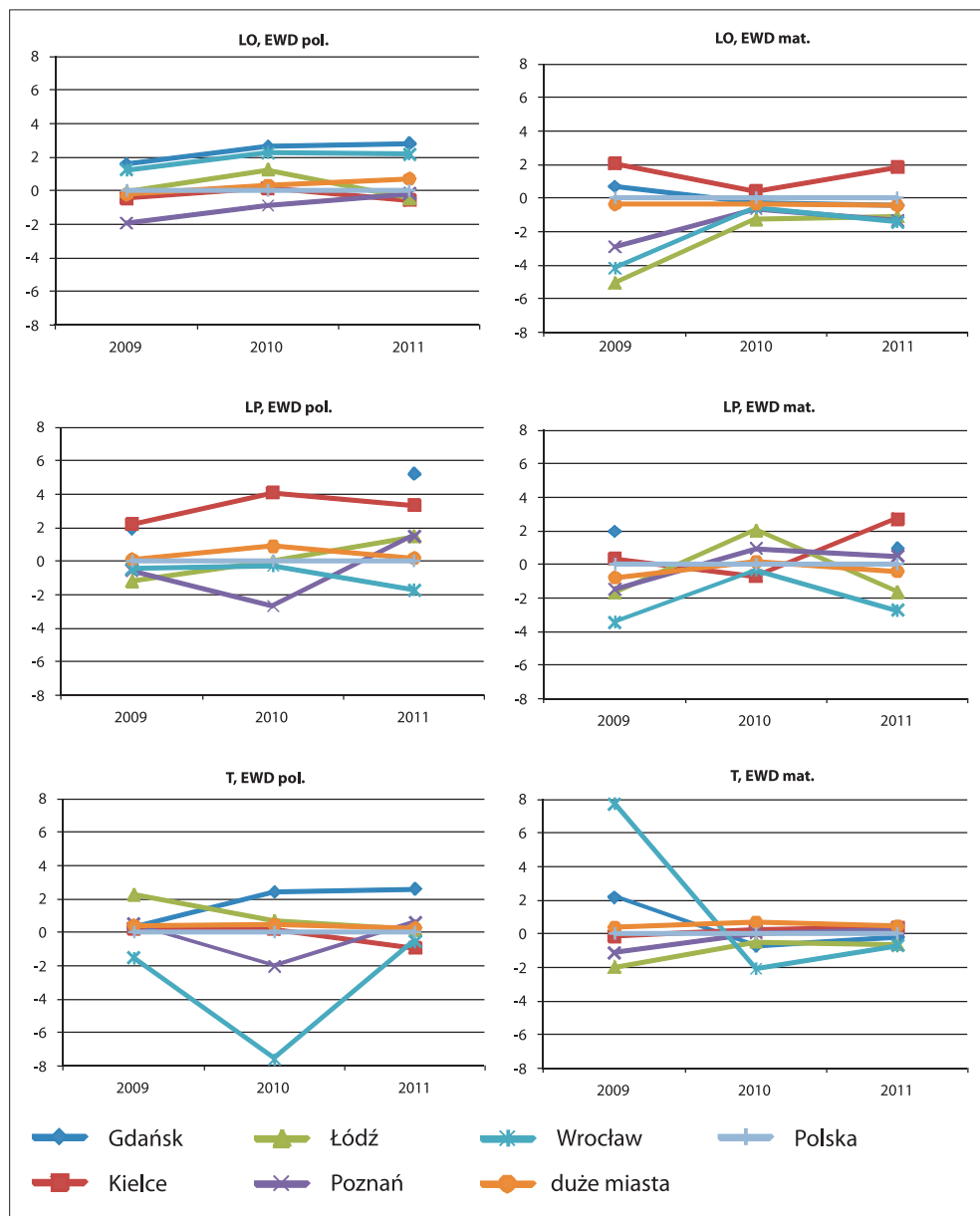
Jednocześnie warto odnotować, że w przypadku matematyki analizowane miasta wypadają relatywnie słabo w porównaniu do grupy odniesienia, tworzonej przez wszystkie 38 miast na prawach powiatu, posiadających ponad 100 tys. mieszkańców. W przypadku liceów ogólnokształcących, jednym z pięciu miast, którego wartość EWD w całym okresie 2009–2011 plasuje się ponad średnią w ramach grupy porównawczej są Kielce, w przypadku techników średnią dla grupy odniesienia przewyższają jedynie Gdańsk i Wrocław w 2009 r., przy czym ekstremalny wynik Wrocławia należy przypisać raczej niskiej jakości danych egzaminacyjnych dotyczących techników.

Rys. 3.1. Średnie wyniki egzaminów maturalnych z języka polskiego i matematyki na poziomie podstawowym w latach 2009–2011

Uwaga: wyniki z języka polskiego nie obejmują części ustnej.
Źródło: opracowanie własne.

Rys. 3.2. Średnia edukacyjna wartość dodana w latach 2009–2011

Uwaga: średnia EWD wyliczona jest w oparciu o wyniki matury z języka polskiego na poziomie podstawowym (z pominięciem części ustnej) i części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego oraz matury z matematyki na poziomie podstawowym i części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego.

Źródło: opracowanie własne.

Międzyszkolne zróżnicowanie wyników

Oprócz średniego poziomu wyników egzaminacyjnych w analizowanych miastach warto zbadać również, jak bardzo w ramach każdego z miast zróżnicowane są wyniki szkół względem zróżnicowania wyników w ramach szkół. Obrazuje to wskaźnik, którego wartości przedstawiono w tabeli 3.1. Może on przyjmować wartości od 0 do 1, przy czym 0 oznaczałoby, że wszystkie szkoły osiągają dokładnie takie same średnie wyniki egzaminacyjne. Wartość 1 wystąpiłaby w (hipotetycznej) sytuacji, w której wszyscy uczniowie w ramach danej szkoły uzyskiwaliby takie same wyniki egzaminu, w związku z czym całe zróżnicowanie wyników egzaminacyjnych dałoby się przedstawić jako zróżnicowanie średnich wyników szkół. Im wyższa wartość wskaźnika, tym bardziej szkoły w danym mieście różnią się między sobą co do średnich wyników osiąganych przez swoich uczniów.

Tabela 3.1. Wariancja międzyszkolna jako odsetek całkowitej wariancji wyników egzaminów w ramach poszczególnych badanych miast

typ szkoły	rok	Gdańsk	Kielce	Łódź	Poznań	Wrocław	duże miasta
matura z języka polskiego na poziomie podstawowym (z pominięciem części ustnej)							
LO	2009	0,28	0,27	0,38	0,31	0,28	0,26
	2010	0,29	0,26	0,32	0,33	0,31	0,27
	2011	0,31	0,31	0,33	0,36	0,28	0,30
LP	2009	0,18	0,30	0,28	0,10	0,08	0,14
	2010	b.d.	0,25	0,05	0,18	0,14	0,14
	2011	0,03	0,13	0,15	0,31	0,26	0,16
T	2009	0,14	0,21	0,16	0,13	0,28	0,18
	2010	0,08	0,08	0,13	0,13	0,15	0,15
	2011	0,05	0,07	0,10	0,16	0,08	0,15
matura z matematyki na poziomie podstawowym							
LO	2009	0,29	0,24	0,42	0,39	0,23	0,29
	2010	0,46	0,48	0,50	0,49	0,33	0,41
	2011	0,47	0,49	0,54	0,52	0,44	0,44
LP	2009	b.d.	0,64	0,38	0,40	0,17	0,43
	2010	b.d.	0,40	0,34	0,33	0,15	0,20
	2011	0,09	0,40	0,05	0,40	0,24	0,19
T	2009	0,21	0,13	0,23	0,25	b.d.	0,23
	2010	0,30	0,24	0,29	0,23	0,07	0,23
	2011	0,21	0,28	0,27	0,27	0,24	0,25

Źródło: opracowanie własne.

Warto zacząć od stwierdzenia, że dużo większe zróżnicowanie szkół notujemy w odniesieniu do wyników matury z matematyki, niż w odniesieniu do wyników matury z języka polskiego, przy czym zależność ta dotyczy jedynie lat 2010–2011, gdy matematyka była przedmiotem obowiązkowo zdawanym przez wszystkich maturzystów. O ile np.

w przypadku liceów ogólnokształcących wariancja międzyszkolna stanowiła, w ramach grupy odniesienia złożonej z 38 największych miast w Polsce, średnio 27–30% całkowitej wariancji wyników z języka polskiego, o tyle już 41–44% całkowitej wariancji wyników z matematyki. W Kielcach, Łodzi i Poznaniu odsetek ten w przypadku liceów ogólnokształcących sięga (a nawet przekracza) 50%, co oznacza ogromne różnice pomiędzy szkołami. Choć licea są z założenia szkołami profilowanymi, wobec tak dużych różnic należałoby może przemyśleć podjęcie działań, mających na celu wyrównanie poziomu nauczania matematyki w poszczególnych szkołach.

Drugie istotne spostrzeżenie, to występowanie dużo większego zróżnicowania wyników szkół wśród liceów ogólnokształcących, niż wśród liceów profilowanych i techników. Trzecia zależność, to zaznaczająca się głównie w przypadku liceów ogólnokształcących tendencja do wzrostu zróżnicowania wyników między szkołami w analizowanym okresie. Nie jest ona co prawda silna (jeśli wykluczyć wpływ wprowadzenia matematyki jako przedmiotu obowiązkowego), ale jeśli będzie się utrzymywać, może przyczyniać się do różnicowania szans edukacyjnych młodzieży w wyniku powstawania wyraźnego podziału na szkoły lepsze (dla „lepszyc” uczniów) i gorsze (dla uczniów „gorszych”).

Analizowane miasta dosyć znacznie różnią się pod względem poziomu zróżnicowania szkół, przy czym jest on co do zasady wyższy, niż średni poziom w ramach grupy porównawczej. W ramach analizowanej piątki mniejsze zróżnicowanie wyników występuje w Gdańsku, Kielcach i Wrocławiu, a wyraźnie większe w Łodzi i Poznaniu.

Zróżnicowanie ze względu na organizację, pochodzenie uczniów i płeć

Jak zostało zaznaczone wcześniej, w części poświęconej opisowi danych, wyniki analiz zróżnicowania wyników i EWD pomiędzy grupami wyróżnionymi ze względu na płeć i pochodzenie uczniów oraz strukturę organizacyjną szkoły, prezentowane są tu tylko w odniesieniu do liceów ogólnokształcących. Jeśli chodzi o ogólne zależności, jak np. wyższe wyniki uzyskiwane przez uczniów szkół niewchodzących w skład zespołów, czy wyższe wyniki kobiet z języka polskiego, wyglądają one bardzo podobnie również w przypadku liceów profilowanych i techników. Jeśli jednak chodzi o możliwość interpretowania różnic pomiędzy poszczególnymi analizowanymi miastami, w przypadku tych typów szkół dysponujemy zbyt małą liczbą danych, by móc dokonywać sensownych porównań.

W przypadku płci uczniów mamy do czynienia z dwoma prawidłowościami. Po pierwsze, kobiety uzyskują wyraźnie wyższe od mężczyzn – o 5–7 punktów, a więc około 0,4 odchylenia standardowego – wyniki z języka polskiego. Zależność ta jest stała w czasie i brak tu wyraźnych, systematycznych różnic między analizowanymi miastami. Z analogiczną, choć słabszą zależnością, mieliśmy do czynienia również w 2009 r. w przypadku matematyki – jak długo nie była ona przedmiotem obowiązkowym, te kobiety, które zdecydowały się ją zdawać osiągały średnio wyniki lepsze od mężczyzn. Wprowadzenie matematyki jako przedmiotu obowiązkowo zdawanego przez wszystkich maturzystów odwróciło jednak tę zależność. W latach 2010–2011 to mężczyźni uzyskiwali lepsze wyniki z matematyki – średnio o 2–4 punktów, a więc około 0,2 odchylenia standardowego. Warto przy tym odnotować większe zróżnicowanie między analizowanymi miastami, występujące w przypadku matematyki. W 2009 r., gdy matematyka była jeszcze nieobowiązkowa w Gdańsku wyniki kobiet nie odbiegały średnio od wyników mężczyzn, podczas gdy w Poznaniu były wyższe o przeszło 4 punkty (0,26 odchylenia standardowego).

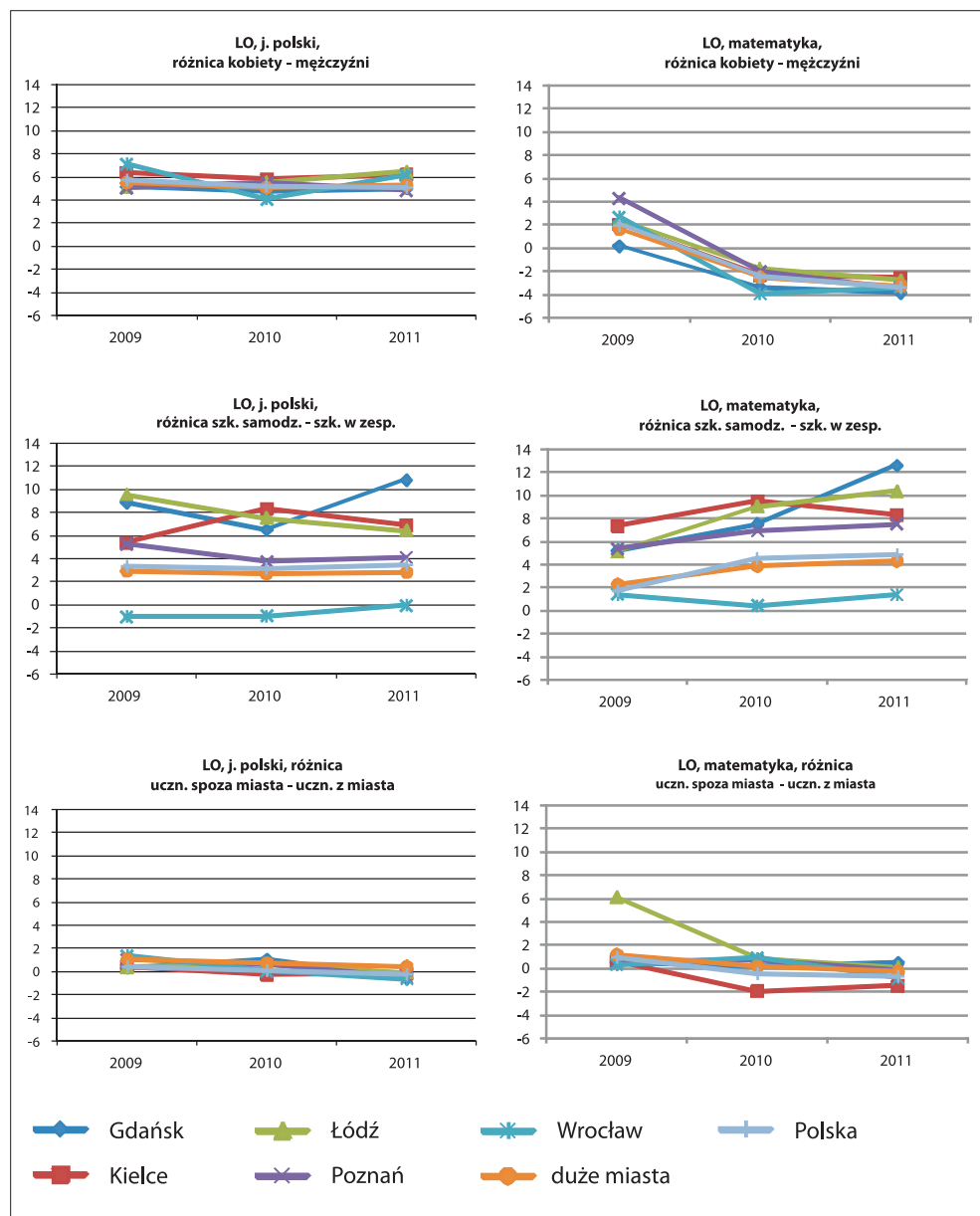
Ponieważ modele EWD z założenia wyrównują różnice pomiędzy płciami na poziomie ogólnopolskim, w przypadku wskaźników EWD pozostaje nam zająć się zróżnicowaniem pomiędzy analizowanymi miastami. W odniesieniu do języka polskiego we wszystkich analizowanych miastach zaznacza się nieznaczne zwiększanie różnicy na korzyść dziewcząt w efektywności nauczania tego przedmiotu. Jednocześnie efektywność nauczania matematyki ulega w analizowanym okresie wyraźnej homogenizacji – następuje tu zatarcie się różnic między płciami we wszystkich analizowanych miastach.

Ważną osią podziału, wzdłuż której warto rozpatrywać wyniki egzaminacyjne, jest wyodrębnienie uczniów, którzy w szkołach wielkomiejskich pojawili się dopiero na etapie edukacji ponadgimnazjalnej. Czy w nieco odmiennym środowisku, zwykle obciążeni koniecznością uciążliwych dojazdów, radzą sobie oni równie dobrze, co uczniowie mieszkający w analizowanych miastach i uczęszczający tam wcześniej do gimnazjów? Odpowiedź na to pytanie jest dosyć skomplikowana. Zaczynając od języka polskiego, można stwierdzić, że uczniowie spoza miasta osiągają wyniki bardzo podobne do tych osiąganych przez uczniów „wielkomiejskich”. Jednocześnie jednak, jeśli przyjrzeć się wartościom wskaźników EWD, widać, że w większości dużych miast uczniowie spoza miasta nauczani są nieco mniej efektywnie. Co gorsza, w analizowanym okresie zarysowuje się trend spadkowy działający w kierunku pogłębienia tej różnicy.

Podobną zależność, z niższą efektywnością nauczania uczniów spoza miasta obserwujemy też w przypadku matematyki – z wyjątkiem Wrocławia. Wyraźną przewagę efektywności nauczania uczniów spoza miasta zanotowano w Łodzi w 2009 r., jednak wprowadzenie matematyki jako przedmiotu obowiązkowo zdawanego przez wszystkich maturzystów skutecznie ją zniwelowało. Wyniki matury z matematyki w większości analizowanych miast są dla obu grup uczniów zbliżone. Wyjątek stanowią Kielce, gdzie w 2010 r. wyraźnie obniżyły się wyniki osiągane przez uczniów spoza miasta, w stosunku do uczniów „wielkomiejskich”, oraz wspomniany już przypadek Łodzi.

Zdecydowanie największe różnice między analizowanymi miastami uwidaczniają się przy analizie uwzględniającej podział na szkoły funkcjonujące jako samodzielne placówki i placówki działające w ramach zespołów szkół. Ogólna tendencja wskazuje na wyższe wyniki i efektywność nauczania mierzoną EWD placówek samodzielnych. Jedynym wyjątkiem są tu szkoły wrocławskie i to tylko w zakresie języka polskiego. O ile biorąc pod uwagę średnią, w ramach grupy odniesienia, różnicę między szkołami obu rodzajów są raczej niewielkie, o tyle w Kielcach, Łodzi i Gdańsku zaznacza się już wyraźna przewaga szkół, które nie wchodzą w skład zespołów.

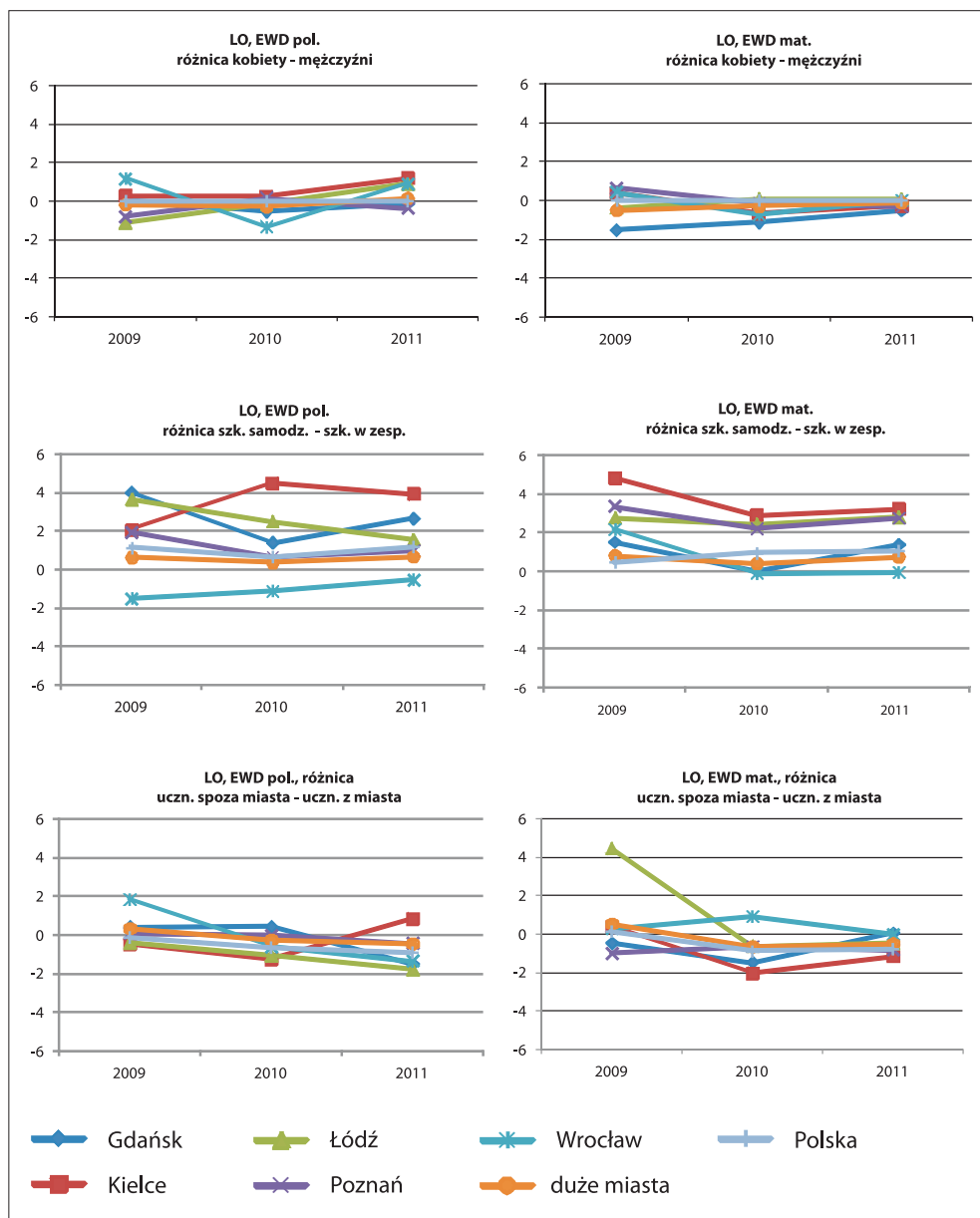
Rys. 3.3. Różnice średnich wyników egzaminów maturalnych na poziomie podstawowym z języka polskiego i matematyki osiągniętych przez uczniów liceów ogólnokształcących

Uwaga: w przypadku wyników z języka polskiego nie uwzględniono części ustnej.

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 3.4. Różnice średnich edukacyjnej wartości dodanej dla uczniów liceów ogólnokształcących

Uwaga: edukacyjna wartość dodana została wyliczona w oparciu o wyniki matury z języka polskiego na poziomie podstawowym (bez części ustnej) i części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego oraz matury z matematyki na poziomie podstawowym i części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego.

Źródło: opracowanie własne.

3.3. Wyniki egzaminów zawodowych

Zdawalność egzaminów zawodowych organizowanych przez okręgowe komisje egzaminacyjne kształtowała się w analizowanych miastach, w latach 2009–2011 na poziomie średnio 60–80%. Przypomnijmy przy tym, że uwzględniani są tu tylko uczniowie, którzy przystąpili do tych egzaminów.

Zmiany poziomu zdawalności w poszczególnych latach przebiegały w analizowanej grupie w zróżnicowany sposób. Podczas gdy w Kielcach poziom zdawalności kształtował się stabilnie, w Łodzi zaznaczył się wyraźny trend spadkowy, podczas gdy zdawalność w Gdańsku wzrosła. W przypadku Poznania i Wrocławia odnotowano bardzo duże wahania w poziomie zdawalności, z niskimi wartościami w 2010 r. i wyższymi w roku 2009 oraz 2011.

Zdawalność egzaminów zawodowych wśród kobiet była generalnie wyższa, niż wśród mężczyzn – w 2010 r. w Poznaniu nawet o 30 punktów procentowych – choć jednocześnie wielkość tej przewagi była niestabilna pomiędzy latami. Na tle innych miast wyróżnia się w tym zakresie Łódź, w której obserwujemy w okresie 2009–2011 odwrócenie się zależności – o ile w 2009 r. zdawalność wśród kobiet była o 24 punkty procentowe wyższa, niż wśród mężczyzn, o tyle w 2011 r. już o 16 punktów procentowych niższa.

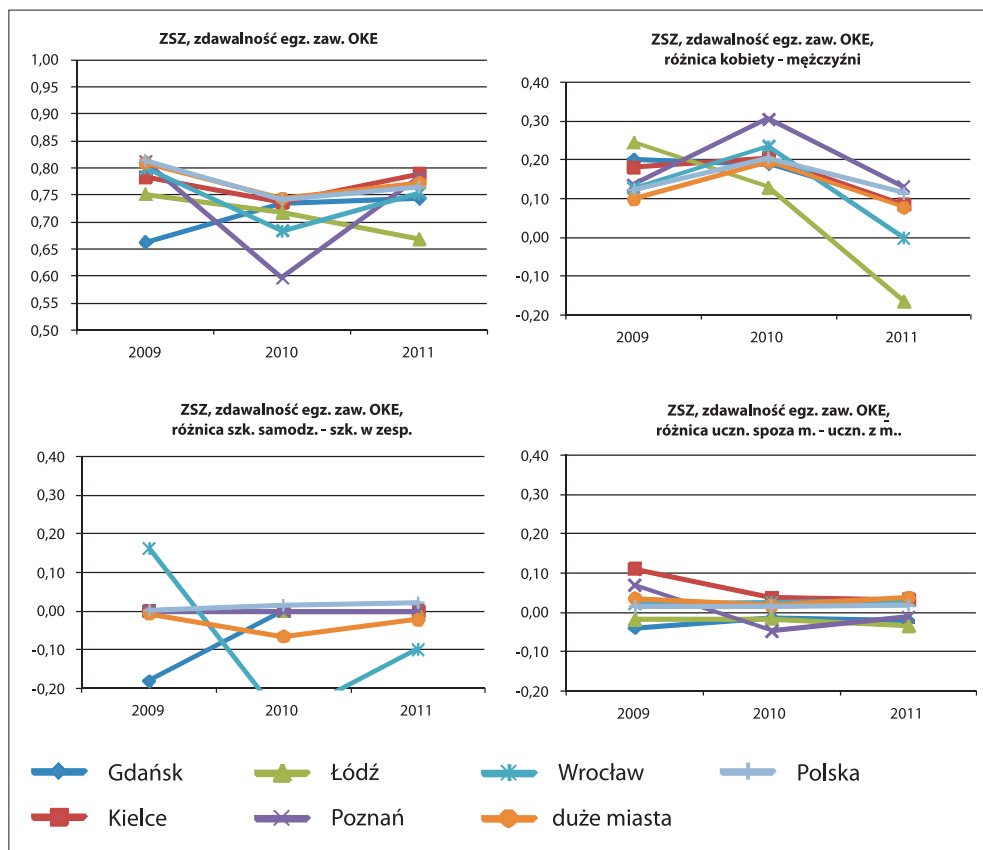
Jeśli chodzi o porównanie uczniów, którzy uczęszczali do gimnazjów w innej (mniejszej) miejscowości, niż ta, w której znajdowała się ich szkoła ponadgimnazjalna, to w 2009 r. w zależności od analizowanego miasta mieli oni wyraźną przewagę (Kielce, Poznań) lub zauważalnie ustępowali (Łódź, Gdańsk) pod względem zdawalności swoim kolegom i koleżankom kontynuującym naukę w tym samym mieście. Różnice te w analizowanym okresie w większości utrzymały swój kierunek, choć nieco zmniejszyła się ich rozpiętość. Warto przy tym zauważyć, że w większości analizowanych miast, uczniowie spoza miasta radzili sobie relatywnie nieco gorzej, niż średnio w grupie odniesienia, złożonej z 38 największych polskich miast.

Na tle pozostałych analizowanych miast pod względem międzyszkolnego zróżnicowania zdawalności bardzo wyróżniają się Kielce – poszczególne szkoły zawodowe z tego miasta niemal nie różnią się jeśli chodzi o poziom zdawalności egzaminów zawodowych przez ich absolwentów. Jednocześnie międzyszkolne zróżnicowanie poziomu zdawalności (tabela 3.2) bardzo różniło się w zależności od roku oraz miasta, co niestety może sugerować problemy z zachowaniem równego poziomu trudności egzaminów na różne zawody między latami. O ile we wszystkich analizowanych miastach, z wyjątkiem Kielc, wariancja międzyszkolna stanowiła w 2009 i 2011 r. 12–19% całości wariancji zdawalności, o tyle w roku 2010 aż 23–35%. Niestety, taka zbiorcza analiza ujmująca jednocześnie egzaminy dotyczące różnych zawodów niewiele wnosi. Z drugiej strony, z racji zbyt małej liczby zdających, nie da się jej też sensownie przeprowadzić w podziale na poszczególne zawody. Jest to typowy problem w analizie wyników działania szkół o profilu zawodowym.

Tabela 3.2. Wariancja międzyszkolna jako odsetek całkowitej wariancji zmiennej „otrzymał dyplom” w ramach poszczególnych badanych miast

rok	Gdańsk	Kielce	Łódź	Poznań	Wrocław	duże miasta
2009	0,17	0,06	0,18	0,15	0,14	0,12
2010	0,24	0,03	0,16	0,35	0,23	0,20
2011	0,13	0,02	0,19	0,12	0,12	0,11

Rys. 3.5. Zdawalność egzaminów zawodowych przeprowadzanych przez OKE oraz różnice w zdawalności pomiędzy grupami uczniów w latach 2009–2011

Źródło: opracowanie własne.

3.4. Metodologia badania

Jak już wspomniano, badania nad wynikami egzaminacyjnymi w Polsce, a już szczególnie badania chcące uchwycić zmiany tych wyników w czasie, są trudne do prowadzenia ze względu na niedostatki w systemie gromadzenia informacji o systemie oświaty. W tym rozdziale opisane zostaną bazy danych wykorzystane w analizach (wraz z zastrzeżeniami co do ich jakości) oraz procedury służące przedstawieniu wyników egzaminacyjnych na takich skalach, które czynią lepiej uzasadnionymi dokonywanie porównań w czasie. Na zakończenie przedstawiony zostanie sposób wyliczania wskaźników w postaci edukacyjnej wartości dodanej oraz jak mają się one do wskaźników EWD dla szkół kończących się maturą, publikowanych w internecie przez Zespół EWD²⁴.

²⁴ Tzw. dwuletnie (a w niedalekiej przyszłości trzyletnie) wskaźniki EWD dla liceów ogólnokształcących i techników publikowane są pod adresem: <http://matura.ewd.edu.pl>

Źródła i jakość danych

Analizy opisywane w raporcie wykonane zostały w oparciu o trzy źródła danych:

1. Zbiory wyników matury z lat 2009–2011, opracowane przez Zespół EWD działający przy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej na podstawie danych pozyskanych z okręgowych komisji egzaminacyjnych.
2. Zbiory wyników egzaminów zawodowych przeprowadzanych przez okręgowe komisje egzaminacyjne w latach 2009–2011, opracowane przez Zespół EWD działający przy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej na podstawie danych pozyskanych z okręgowych komisji egzaminacyjnych.
3. Baza System Informacji Oświatowej (SIO) za lata 2009–2011 – informacje o przynależności szkół do zespołów szkół.

Bazy opracowane przez Zespół EWD stanowią najbardziej rzetelne dostępne źródło wyników egzaminacyjnych z całej Polski. Ponadto, w przypadku większości uczniów²⁵, zawierają one przyłączone do wyników matury lub egzaminów zawodowych wyniki egzaminu gimnazjalnego, co pozwala na wyliczenie wskaźników o postaci edukacyjnej wartości dodanej.

Należy przy tym zaznaczyć, że w przypadku wyników egzaminów zawodowych w zbiorach znalazły się jedynie te osoby, które w latach 2009–2011 zdawały jeden z egzaminów zawodowych organizowanych przez OKE. Nie istniała tu możliwość uwzględnienia absolwentów zasadniczych szkół zawodowych zdających egzaminy zawodowe organizowane przez inne niż OKE instytucje. Dodatkowo, o włączeniu do analizy decydował rok zdawania egzaminu zawodowego, a nie rok ukończenia zasadniczej szkoły zawodowej.

Z analizy wykluczeni zostali uczniowie szkół specjalnych, działających przy szpitalach, placówkach opiekuńczo-wychowawczych itp. – zgodnie z informacjami zawartymi w prowadzonej przez Zespół EWD bazie liceów i techników. W przypadku maturzystów wykluczono również osoby, które w momencie zdawania egzaminu były starsze niż 22 lata (licea ogólnokształcące i profilowane) lub starsze niż 23 lata (technika).

Z baz SIO pobrano informację o przynależności placówek do zespołów szkół. Możliwości ich przyłączenia do danych egzaminacyjnych z baz opracowanych przez Zespół EWD w znacznej mierze ograniczały jednak braki w danych SIO dotyczących identyfikatora szkoły, wykorzystywanego w bazach OKE.

Liczba szkół poszczególnych typów i liczba uczniów uwzględnionych w analizie przedstawiona została w tabeli 3.3. Podano tam również dane odnośnie udanego połączenia danych z SIO z danymi egzaminacyjnymi. Odsetek ten jest niestety w niektórych z analizowanych miast bardzo niski – np. w przypadku techników sięga we Wrocławiu jedynie 11,1%, a w Kielcach 26,3%. Jakość łączenia z wynikami egzaminu gimnazjalnego można określić jako zadowalającą.

²⁵W przypadku liceów ogólnokształcących i techników – ponad 90%.

Tabela 3.3. Liczba szkół i liczba uczniów analizowanych w badaniu

	Gdańsk	Kielce	Łódź	Poznań	Wrocław	miasta NPP pow. 100 tys.	Polska ogółem
I. szkół							
LO	55	24	87	68	55	1 236	3 385
poł. z SIO	58,2%	50,0%	57,5%	83,8%	67,3%	59,6%	58,4%
LP	6	5	12	13	20	240	905
poł. z SIO	66,7%	20,0%	50,0%	69,2%	60,0%	52,9%	56,5%
T	19	19	26	20	18	545	2 186
poł. z SIO	84,2%	26,3%	46,2%	90,0%	11,1%	54,7%	50,5%
ZSZ	14	8	16	12	14	372	1 559
poł. z SIO	71,4%	25,0%	43,8%	91,7%	35,7%	56,2%	57,1%
I. uczniów							
LO	8 210	7 377	15 386	15 362	14 375	265 670	654 247
poł. z egz. gimn.	92,5%	92,1%	90,6%	91,0%	90,4%	91,3%	92,9%
poł. z SIO	68,6%	70,3%	64,8%	66,4%	66,3%	69,9%	71,3%
LP	192	438	751	619	2 707	15 191	53 616
poł. z egz. gimn.	80,7%	92,5%	88,8%	91,9%	93,6%	77,7%	82,5%
poł. z SIO	74,0%	78,3%	68,8%	73,0%	62,7%	60,5%	60,5%
T	2 832	3 867	2 706	3 979	962	87 359	304 181
poł. z egz. gimn.	91,3%	90,0%	93,7%	91,9%	89,1%	92,1%	93,1%
poł. z SIO	55,1%	52,2%	87,0%	73,4%	86,8%	59,7%	58,3%
ZSZ	857	1 102	859	1 037	988	27 391	118 584
poł. z egz. gimn.	100,0%	99,5%	98,7%	100,0%	100,0%	99,8%	99,9%
poł. z SIO	64,1%	23,3%	44,5%	98,4%	24,3%	60,7%	60,0%

Uwaga: Analizowane dane obejmują liczbę szkół i liczbę uczniów, w tym tych, dla których daje się określić, czy szkoła działa w zespole szkół (połączone z SIO) oraz daje się wyliczyć EWD (połączone z wynikami egzaminu gimnazjalnego); poł. z SIO – procent szkół danego typu (uczniów szkół danego typu), którym udało się przyłączyć do wyników egzaminacyjnych informacje o sposobie organizacji szkoły z SIO; poł. z egz. gimn. – procent uczniów, którzy posiadają przyłączone do wyników matury wyniki egzaminu gimnazjalnego.

Źródło: opracowanie własne.

Jakość danych i ograniczenia analizy

W przypadku techników, zasadniczych szkół zawodowych i techników w każdym z analizowanych miast mamy do czynienia z niewielką liczbą szkół i niewielką liczbą uczniów w ramach każdego rocznika. Sprawia to, że ewentualne problemy z niespójnością, czy niepoprawnością danych, które zdarzają się w wykorzystywanych bazach wyników egzaminacyjnych, mogą mieć znaczący wpływ na uzyskiwane wyniki. W szczególności wydaje się, że dostępne w bazach wyniki egzaminacyjne wrocławskich techników nie są wyczer-

pujące. Wyniki ich analizy są prezentowane w raporcie, ale należy podchodzić do nich z bardzo dużą ostrożnością.

Drugie zastrzeżenie wiąże się z tym, że z samego faktu dysponowania niewielką liczbą obserwacji wynikać będzie znaczna niestabilność wyników pomiędzy latami. Problem ten dotyczy w głównej mierze liceów profilowanych, w nieco mniejszym stopniu techników i zasadniczych szkół zawodowych. Objawia się on silniej w przypadku analizy w podgrupach, np. przy porównywaniu wyników chłopców i dziewcząt, zwłaszcza, że w ramach poszczególnych typów szkół rozkład płci nie jest równomierny (dziewczęta są nadreprezentowane w ogólnym, a niedoreprezentowane w zawodowym toku kształcenia). W związku z tym analizy w podziale na grupy przeprowadzone zostały tylko w odniesieniu do liceów ogólnokształcących i, w nieco ograniczonym zakresie, zasadniczych szkół zawodowych. Interpretacja wyników analogicznych analiz w odniesieniu do techników i liceów profilowanych byłaby trudna i mogła skłaniać do wyciągania zbyt pochopnych wniosków.

Skale wyników egzaminacyjnych

W Polsce przy układaniu egzaminów nie są stosowane procedury, które zapewniałyby, że poziom trudności egzaminów w różnych latach będzie zbliżony. Jakkolwiek formalnoprawnie wyniki np. egzaminu maturalnego z różnych lat są bezpośrednio porównywalne (w szczególności przy rekrutacji na studia), jednak w praktyce pomiędzy latami mogą występować wyraźne różnice w trudności egzaminów. Aby móc w analizie kontrolować takie różnice, konieczne jest przekształcenie wyników nazywane normalizacją. Bardziej szczegółowo zostało ono opisane w aneksie B, tu powiedzmy jedynie, że bazuje na założeniu, że rozkład umiejętności zdających dany egzamin w całej Polsce jest taki sam każdego roku.

W wyniku normalizacji wyniki egzaminów z języka polskiego na poziomie podstawowym (z pominięciem części ustnej) oraz matematyki na poziomie podstawowym przedstawione zostały na skali o średniej 100 i odchyleniu standardowym 15 w grupie wszystkich zdających w Polsce dany przedmiot na danym poziomie. Na tej samej skali wyrażone zostały wyniki uczniów ze wszystkich typów szkół, co pozwala w łatwy sposób dokonywać porównań zarówno w czasie, jak i między różnymi typami szkół w tym samym roku.

Czynnikiem wpływającym negatywnie na możliwość dokonywania porównań między latami, którego nie eliminuje zastosowana metoda, jest różnica w formule matury między rokiem 2009, a latami 2010–2011. Wprowadzenie matematyki na poziomie podstawowym jako przedmiotu obowiązkowego oraz obowiązku zdawania języka polskiego na poziomie podstawowym przez wszystkich uczniów, w oczywisty sposób zmieniło grupę uczniów stanowiących punkt odniesienia przy tworzeniu skali. Przewyciężenie tego problemu nie było jednak możliwe w ramach prac nad niniejszym rozdziałem. Wyniki egzaminów zawodowych organizowanych przez OKE wyrażone zostały w postaci odsetka osób, które uzyskały dyplom nadający uprawnienia zawodowe.

Sposób wyliczania wskaźników EWD

Wskaźniki edukacyjnej wartości dodanej to taki sposób prezentowania wyników egzaminacyjnych, który pozwala wziąć pod uwagę wcześniejsze osiągnięcia ucznia. Wyniki uzyskane na egzaminie przez każdego z uczniów porównywane są do wyników, jakich można by się spodziewać, biorąc pod uwagę charakterystykę danego ucznia, przede

wszystkim wyniki egzaminu kończącego poprzedni etap edukacji, ale również płeć czy dysleksję. Pozwala to przy ocenie szkół „wziąć poprawkę” na jakość naboru – od szkoły, do której przychodzą lepsi uczniowie metodologia EWD będzie też „wymagać” wyższych wyników na wyjściu.

Wskaźniki EWD dla szkół kończących się maturą (w praktyce liceów ogólnokształcących i techników) wyliczane przez Zespół EWD udostępniane są wszystkim zainteresowanym w internecie²⁶. W kontekście niniejszego rozdziału są one jednak niezbyt satysfakcjonujące. Są to wskaźniki dwuletnie, obejmujące lata 2010–2011. Nie umożliwiają one śledzenie zmian w czasie, ani nie obejmują roku 2009. Bazują też (inaczej niż w niniejszym rozdziale) na przekształconych wynikach egzaminu maturalnego (mimo że zostały one wyrażone na skali o takich samych parametrach średniej i odchylenia standardowego).

W związku z tym na potrzeby niniejszego rozdziału wyliczone zostały odrębne wskaźniki EWD. Są to wskaźniki jednoroczne (opisujące pojedyncze roczniki zdających egzamin), z których jeden odnosi się do wyników matury z języka polskiego na poziomie podstawowym, przy uwzględnieniu wyników części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego, a drugi odnosi się do wyników matury z matematyki na poziomie podstawowym przy uwzględnieniu wyników części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego. Poza tym, zgodnie z podejściem przyjętym w stosowanych w Polsce wskaźnikach EWD, w modelach uwzględniono również płeć i posiadanie przez uczniów zaświadczeń o dysleksji podczas zdawania każdego z uwzględnionych egzaminów. Uczniowie o wydłużonym toku kształcenia zostali wykluczeni z obliczeń. Wartości EWD obliczane były jako średnie z reszt regresji metodą najmniejszych kwadratów. Dla każdego typu szkoły i rocznika estymowany był oddzielny model regresji. Parametry wykorzystanych modeli zostały zestawione w aneksie C.

3.5. Podsumowanie

W niniejszym rozdziale przedstawiono podstawowe porównanie wyników egzaminów kończących etap edukacji ponadgimnazjalnej w pięciu wybranych miastach: Gdańsku, Kielcach, Łodzi, Poznaniu i Wrocławiu. Siłą rzeczy porównanie to jest bardzo ograniczone. Wynika to zarówno ze złożoności problemu oceny wyników na etapie edukacji, na którym rozdzielone zostają różne toki i profile kształcenia, jak i, na bardziej podstawowym poziomie, z niedostatku wystarczająco dobrych, spójnych i kompletnych ogólnopolskich baz wyników egzaminacyjnych. Warto też podkreślić, że bardzo interesujące analizy po czasie stawiają szczególnie wysokie wymagania odnośnie jakości danych. Porównania w czasie skutecznie utrudniają też, a często wręcz uniemożliwiają, zmiany formuły egzaminu – szczególnie częste na przykład w przypadku matury. Warto więc wspierać wszelkie inicjatywy mające na celu poprawę porównywalności wyników egzaminów między latami oraz tworzenie zintegrowanych, ogólnokrajowych baz danych wyników egzaminacyjnych.

²⁶ <http://matura.ewd.edu.pl>

Aneksy

Aneks A: Lista zawodów objętych egzaminami zawodowymi organizowanymi przez OKE

kod	nazwa zawodu
313[05]	Fotograf
512[05]	Kucharz małej gastronomii
514[01]	Fryzjer
522[01]	Sprzedawca
613[01]	Rolnik
621[01]	Ogrodnik
711[02]	Górnik eksploatacji podziemnej
711[04]	Kamieniarz
712[01]	Betoniarz-zbrojarz
712[02]	Cieśla
712[04]	Monter konstrukcji budowlanych
712[06]	Murarz
713[01]	Dekarz
713[02]	Monter instalacji i urządzeń sanitarnych
713[03]	Monter sieci komunalnych
713[04]	Monter systemów rurociągowych
713[05]	Posadzkarz
713[06]	Technolog robót wykończeniowych w budownictwie
713[08]	Monter izolacji budowlanych
714[01]	Malarz-tapeciarz
714[03]	Lakiernik
721[01]	Blacharz
721[02]	Monter kadłubów okrętowych
721[03]	Blacharz samochodowy
721[04]	Modelarz odlewniczy
722[02]	Operator obrabiarek skrawających
722[03]	Ślusarz
722[04]	Kowal
723[02]	Mechanik – monter maszyn i urządzeń
723[03]	Mechanik – operator pojazdów i maszyn rolniczych
723[04]	Mechanik pojazdów samochodowych
723[05]	Monter – instalator urządzeń technicznych w budownictwie wiejskim
724[01]	Elektryk

kod	nazwa zawodu
724[02]	Elektromechanik pojazdów samochodowych
724[05]	Elektromechanik
725[01]	Monter-elektronik
725[02]	Monter sieci i urządzeń telekomunikacyjnych
725[03]	Monter mechatronik
731[01]	Mechanik automatyki przemysłowej i urządzeń precyzyjnych
731[03]	Mechanik precyzyjny
731[04]	Optyk-mechanik
734[02]	Introligator
741[01]	Cukiernik
741[02]	Piekarz
741[03]	Rzeźnik-wędliniarz
742[01]	Stolarz
742[02]	Koszykarz-plecionkarz
743[01]	Krawiec
743[03]	Tapicer
744[01]	Kaletnik
744[02]	Obuwnik
812[01]	Operator maszyn i urządzeń do obróbki plastycznej
812[03]	Operator maszyn i urządzeń odlewniczych
813[01]	Operator urządzeń przemysłu ceramicznego
813[02]	Operator urządzeń przemysłu szklarskiego
815[01]	Operator urządzeń przemysłu chemicznego
825[01]	Drukarz
826[01]	Operator maszyn w przemyśle włókienniczym
827[01]	Operator maszyn i urządzeń przemysłu spożywczego
833[01]	Mechanik maszyn i urządzeń drogowych
833[02]	Operator maszyn leśnych
913[01]	Pracownik pomocniczy obsługi hotelowej

Aneks B: Procedura normalizacji ekwikwantylowej i tabele normalizacyjne dla wyników egzaminu gimnazjalnego oraz matury na poziomie podstawowym z języka polskiego i matematyki

Wyniki egzaminacyjne zostały znormalizowane ekwikwantylowo metodą Hazena do zmiennych o średniej 100 i odchyleniu standardowym 15. Przekształcenie normalizujące wyraża się wzorem:

$$U(X = x_i) = 100 + 15 \cdot \varphi^{-1} \left(\frac{N(X < x_i) + \frac{N(X = x_i)}{2}}{n} - 0,5 \right)$$

gdzie:

$U(X = x_i)$ wynik znormalizowany dla wyniku surowego równego x_i ;

φ^{-1} funkcja odwrotna do dystrybucyjnej rozkładu normalnego standaryzowanego;

$N(X < x_i)$ liczba osób w zbiorowości o wynikach surowych mniejszych niż x_i ;

$N(X = x_i)$ liczba osób w zbiorowości o wynikach surowych równych x_i ;

n liczba osób w zbiorowości.

Poniżej zestawione zostały tabele przeliczeniowe obrazujące wynik przeprowadzonej procedury normalizacyjnej.

Tabela 3.4. Tabele normalizacyjne dla wyników egzaminu z lat 2003–2008

wynik surowy	2003		2004		2005		2006		2007		2008	
	hum.	mat.-przyr.	hum.	mat.-przyr.	hum.	mat.-przyr.	hum.	mat.-przyr.	hum.	mat.-przyr.	hum.	mat.-przyr.
0	nw	nw	36,6	nw	nw	nw	37,6	38,4	nw	nw	nw	nw
1	nw	nw	nw	nw	nw	nw	nw	nw	nw	nw	nw	nw
2	nw	nw	nw	nw	nw	46,3	nw	46,5	nw	nw	nw	nw
3	nw	nw	nw	52,7	45,1	49,5	nw	51,5	nw	nw	nw	nw
4	nw	55,6	54,2	57,9	48,6	53,7	nw	56,4	nw	45,7	50,8	nw
5	nw	60,1	57,9	62,5	51,9	58,0	nw	60,9	53,6	50,0	54,7	54,5
6	nw	64,1	61,3	66,6	54,7	62,2	51,5	64,8	56,5	54,2	57,9	58,2
7	nw	67,7	64,4	70,3	57,2	66,0	54,3	68,4	59,4	58,2	60,7	61,7
8	58,4	71,0	67,2	73,6	59,4	69,5	56,9	71,5	62,0	62,0	63,4	64,9
9	61,0	74,1	69,8	76,6	61,5	72,6	59,2	74,4	64,4	65,7	65,8	68,0
10	63,5	76,8	72,2	79,2	63,3	75,4	61,4	76,9	66,7	69,2	68,1	70,9
11	65,8	79,3	74,4	81,5	65,0	78,0	63,6	79,3	68,8	72,6	70,3	73,5
12	68,0	81,5	76,5	83,7	66,7	80,3	65,6	81,4	70,8	75,7	72,3	76,1
13	70,1	83,6	78,5	85,6	68,3	82,5	67,6	83,4	72,6	78,6	74,2	78,5

14	72,1	85,5	80,3	87,4	69,8	84,5	69,6	85,3	74,3	81,3	76,1	80,8
15	74,0	87,3	82,0	89,1	71,2	86,4	71,4	87,1	75,8	83,8	77,8	83,0
16	75,9	88,9	83,7	90,6	72,7	88,2	73,2	88,8	77,3	86,1	79,4	85,0
17	77,6	90,4	85,3	92,1	74,0	89,9	74,9	90,5	78,7	88,3	81,0	86,9
18	79,3	91,9	86,8	93,5	75,4	91,5	76,5	92,1	80,0	90,3	82,5	88,7
19	80,9	93,2	88,3	94,8	76,7	93,1	78,2	93,6	81,3	92,2	83,9	90,4
20	82,4	94,5	89,8	96,1	78,1	94,6	79,7	95,1	82,6	94,0	85,3	92,0
21	83,9	95,7	91,2	97,3	79,4	96,0	81,3	96,6	83,9	95,6	86,6	93,5
22	85,3	96,9	92,6	98,5	80,7	97,4	82,8	98,0	85,1	97,1	87,9	94,9
23	86,7	98,0	94,0	99,7	82,0	98,7	84,4	99,4	86,3	98,6	89,2	96,3
24	88,1	99,1	95,4	100,8	83,3	100,0	85,9	100,7	87,5	99,9	90,4	97,6
25	89,4	100,2	96,8	101,9	84,7	101,3	87,4	102,0	88,7	101,2	91,6	98,8
26	90,7	101,2	98,2	103,0	86,0	102,6	88,9	103,3	89,9	102,4	92,7	100,0
27	91,9	102,3	99,6	104,0	87,4	103,8	90,4	104,5	91,1	103,5	93,8	101,2
28	93,2	103,3	101,0	105,1	88,8	105,0	92,0	105,7	92,4	104,6	95,0	102,3
29	94,5	104,3	102,5	106,1	90,2	106,2	93,6	106,9	93,7	105,7	96,1	103,3
30	95,8	105,3	103,9	107,1	91,7	107,4	95,2	108,1	95,0	106,7	97,2	104,4
31	97,1	106,4	105,4	108,1	93,2	108,6	96,9	109,3	96,3	107,7	98,4	105,4
32	98,5	107,5	107,0	109,1	94,8	109,7	98,6	110,4	97,7	108,8	99,6	106,4
33	100,0	108,6	108,5	110,2	96,4	110,9	100,4	111,6	99,1	109,8	100,9	107,5
34	101,6	109,7	110,2	111,2	98,0	112,1	102,3	112,8	100,6	110,8	102,2	108,5
35	103,3	110,9	111,8	112,2	99,8	113,4	104,2	114,0	102,1	111,9	103,7	109,6
36	105,0	112,2	113,6	113,3	101,6	114,6	106,2	115,2	103,8	112,9	105,2	110,7
37	106,9	113,5	115,4	114,4	103,5	115,9	108,3	116,4	105,5	114,0	106,9	111,8
38	108,9	114,8	117,3	115,6	105,5	117,3	110,4	117,7	107,3	115,2	108,7	112,9
39	111,0	116,2	119,2	116,9	107,7	118,7	112,6	119,1	109,3	116,4	110,6	114,2
40	113,3	117,7	121,3	118,2	110,0	120,2	114,9	120,5	111,3	117,7	112,7	115,4
41	115,7	119,2	123,4	119,7	112,4	121,8	117,4	122,0	113,5	119,1	114,9	116,8
42	118,1	120,8	125,7	121,2	115,0	123,5	119,9	123,6	115,8	120,6	117,3	118,3
43	120,7	nw	128,2	123,0	117,8	125,3	122,6	125,4	118,3	122,2	119,8	119,8
44	123,5	124,5	130,8	125,0	120,8	127,2	125,3	127,3	120,9	124,0	122,5	121,5
45	nw	126,7	133,6	127,2	124,1	129,3	128,2	129,5	123,7	125,9	125,4	123,4
46	nw	129,2	136,7	129,8	127,7	131,6	131,2	131,9	126,8	128,1	128,5	125,5
47	133,6	132,2	140,2	nw	131,7	134,1	134,5	134,5	130,2	130,5	132,0	127,9
48	nw	nw	144,3	136,7	136,0	136,7	138,0	137,2	134,2	133,1	135,7	130,7
49	nw	nw	149,3	141,7	140,1	139,0	141,3	139,5	138,5	136,1	139,7	134,0
50	nw	148,0	nw	148,6	145,5	143,4	146,0	143,9	144,4	141,4	145,1	139,8

nw – wartość nie występuje w zgromadzonych danych.

Tabela 3.5. Tabele normalizacyjne dla wyników matury z lat 2009–2011

wynik surowy	2009					2010					2011				
	j. pol. podst.	j. pol. podst. br	mat. podst.	mat. podst. br		j. pol. podst.	j. pol. podst. br	mat. podst.	mat. podst. br		j. pol. podst.	j. pol. podst. br	mat. podst.	mat. podst. br	
0	43,6	43,6	54,0	54,0		42,2	42,6	46,7	47,5		43,5	43,9	48,8	49,7	
1	46,7	46,7	59,9	59,9		45,3	45,7	50,3	51,1		46,3	46,8	52,2	53,1	
2	47,7	47,7	63,5	63,5		46,7	47,1	52,1	53,0		46,7	47,2	53,7	54,7	
3	48,8	48,8	66,6	66,6		48,5	48,9	54,7	55,5		47,9	48,3	56,5	57,5	
4	50,3	50,3	69,1	69,1		50,2	50,6	57,8	58,7		49,6	50,1	60,1	61,2	
5	52,3	52,3	71,3	71,3		52,1	52,6	61,0	61,9		51,7	52,1	63,8	64,9	
6	54,3	54,3	73,3	73,3		54,2	54,7	64,0	65,0		53,9	54,3	67,1	68,3	
7	56,1	56,1	75,2	75,2		56,1	56,6	66,9	67,9		56,1	56,6	70,1	71,4	
8	57,9	57,9	76,9	76,9		57,8	58,3	69,4	70,5		58,1	58,7	72,9	74,3	
9	59,7	59,7	78,6	78,6		59,4	59,9	71,7	72,8		60,0	60,5	75,5	76,9	
10	61,4	61,4	80,2	80,2		60,9	61,4	73,7	74,9		61,6	62,2	77,8	79,3	
11	63,0	63,0	81,8	81,8		62,3	62,8	75,6	76,9		63,1	63,7	80,0	81,6	
12	64,4	64,4	82,9	82,9		63,6	64,2	77,3	78,6		64,5	65,1	82,1	83,8	
13	65,9	65,9	84,1	84,1		65,0	65,5	78,8	80,2		65,8	66,4	84,0	85,8	
14	67,4	67,4	85,9	85,9		66,2	66,8	80,3	81,7		67,2	67,8	85,8	87,7	
15	68,8	68,8	87,7	87,7		67,5	68,1	81,7	83,2		68,5	69,2	87,6	89,6	
16	70,1	70,1	89,3	89,3		68,8	69,4	83,1	84,7		69,9	70,6	89,3	91,5	
17	71,4	71,4	90,7	90,7		69,9	70,6	84,4	86,0		71,2	71,9	91,0	93,3	
18	72,3	72,3	92,1	92,1		70,8	71,4	85,7	87,4		72,1	72,8	92,5	95,0	
19	72,8	72,8	93,4	93,4		71,2	71,9	86,9	88,7		72,5	73,2	94,0	96,6	
20	72,9	72,9	94,7	94,7		71,4	72,0	88,1	90,0		72,6	73,3	95,4	98,2	
21	74,5	74,5	96,0	96,0		72,9	73,6	89,3	91,3		74,6	75,3	96,7	99,7	
22	76,8	76,8	97,3	97,3		75,2	75,9	90,5	92,5		77,4	78,2	98,0	101,2	
23	78,5	78,5	98,6	98,6		76,9	77,6	91,7	93,8		79,3	80,1	99,2	102,6	
24	79,9	79,9	99,8	99,8		78,3	79,1	92,8	95,1		80,9	81,7	100,3	103,9	
25	81,3	81,3	101,1	101,1		79,6	80,4	93,9	96,3		82,3	83,2	101,4	105,2	
26	82,6	82,6	102,4	102,4		80,8	81,6	95,0	97,5		83,6	84,5	102,5	106,5	
27	83,9	83,9	103,7	103,7		82,0	82,8	96,1	98,8		84,9	85,9	103,5	107,7	
28	85,3	85,3	105,0	105,0		83,2	84,1	97,2	100,0		86,2	87,3	104,4	109,0	
29	86,6	86,6	106,3	106,3		84,4	85,3	98,3	101,2		87,5	88,6	105,4	110,2	
30	87,9	87,9	107,7	107,7		85,6	86,5	99,4	102,4		88,9	90,0	106,3	111,3	
31	89,3	89,3	109,0	109,0		86,8	87,8	100,4	103,7		90,2	91,3	107,1	112,5	
32	90,7	90,7	110,4	110,4		88,0	89,0	101,5	104,9		91,5	92,7	108,0	113,7	
33	92,1	92,1	111,8	111,8		89,2	90,2	102,6	106,2		92,8	94,0	108,9	114,9	
34	93,6	93,6	113,2	113,2		90,4	91,5	103,6	107,5		94,1	95,4	109,7	116,1	
35	95,0	95,0	114,6	114,6		91,6	92,7	104,7	108,8		95,4	96,8	110,6	117,3	

36	96,5	96,5	116,1	116,1	92,9	94,0	105,8	110,1	96,7	98,1	111,4	118,5
37	98,1	98,1	117,7	117,7	94,2	95,3	106,9	111,5	98,0	99,5	112,3	119,8
38	99,7	99,7	119,3	119,3	95,4	96,6	108,1	113,0	99,3	100,9	113,2	121,1
39	101,2	101,2	120,9	120,9	96,7	97,9	109,3	114,5	100,7	102,3	114,0	122,5
40	102,8	102,8	122,6	122,6	98,0	99,3	110,6	116,2	102,0	103,7	115,0	123,9
41	104,4	104,4	124,6	124,6	99,3	100,6	112,0	117,9	103,3	105,1	115,9	125,4
42	106,0	106,0	126,5	126,5	100,5	101,9	113,4	119,8	104,6	106,5	117,0	127,0
43	107,7	107,7	128,7	128,7	101,8	103,2	115,0	121,8	106,0	107,9	118,1	128,7
44	109,3	109,3	131,1	131,1	103,1	104,6	116,7	124,0	107,3	109,3	119,3	130,5
45	110,9	110,9	133,8	133,8	104,4	105,9	118,7	126,5	108,6	110,6	120,7	132,5
46	112,5	112,5	136,8	136,8	105,7	107,2	120,9	129,4	109,9	112,0	122,2	134,7
47	114,1	114,1	140,5	140,5	107,0	108,6	123,5	132,8	111,1	113,4	124,1	137,1
48	115,7	115,7	146,1	146,1	108,3	110,0	126,7	136,7	112,4	114,7	126,5	139,8
49	117,2	117,2	nw	nw	109,6	111,3	130,7	141,1	113,7	116,1	129,8	143,1
50	118,8	118,8	nw	nw	110,9	112,6	137,2	147,1	114,9	117,4	136,2	148,1
51	120,4	120,4	nw	nw	112,2	114,0	nw	nw	116,2	118,8	nw	nw
52	122,0	122,0	nw	nw	113,4	115,3	nw	nw	117,4	120,1	nw	nw
53	123,6	123,6	nw	nw	114,7	116,6	nw	nw	118,7	121,5	nw	nw
54	125,2	125,2	nw	nw	116,1	118,0	nw	nw	120,0	122,9	nw	nw
55	126,9	126,9	nw	nw	117,4	119,4	nw	nw	121,3	124,3	nw	nw
56	128,6	128,6	nw	nw	118,9	120,9	nw	nw	122,6	125,8	nw	nw
57	130,2	130,2	nw	nw	120,3	122,4	nw	nw	124,0	127,3	nw	nw
58	131,9	131,9	nw	nw	121,8	123,9	nw	nw	125,4	128,8	nw	nw
59	133,7	133,7	nw	nw	123,3	125,5	nw	nw	126,8	130,4	nw	nw
60	135,6	135,6	nw	nw	124,9	127,1	nw	nw	128,3	132,1	nw	nw
61	137,5	137,5	nw	nw	126,6	128,8	nw	nw	129,8	133,8	nw	nw
62	139,5	139,5	nw	nw	128,3	130,6	nw	nw	131,4	135,6	nw	nw
63	141,7	141,7	nw	nw	130,1	132,6	nw	nw	133,1	137,4	nw	nw
64	144,0	144,0	nw	nw	132,0	134,6	nw	nw	134,8	139,4	nw	nw
65	146,4	146,4	nw	nw	134,0	136,8	nw	nw	136,6	141,5	nw	nw
66	148,7	148,7	nw	nw	136,2	139,1	nw	nw	138,5	143,9	nw	nw
67	151,2	151,2	nw	nw	138,5	141,7	nw	nw	140,6	146,5	nw	nw
68	154,1	154,1	nw	nw	140,9	144,6	nw	nw	142,5	149,1	nw	nw
69	158,0	158,0	nw	nw	143,5	147,9	nw	nw	144,3	151,8	nw	nw
70	162,9	162,9	nw	nw	146,0	152,0	nw	nw	146,4	156,1	nw	nw
71	nw	nw	nw	nw	147,9	158,0	nw	nw	148,2	163,9	nw	nw
72	nw	nw	nw	nw	148,3	160,4	nw	nw	148,5	165,3	nw	nw
73	nw	nw	nw	nw	148,5	161,6	nw	nw	nw	nw	nw	nw
74	nw	nw	nw	nw	151,4	164,0	nw	nw	nw	nw	nw	nw

Do podanych wyników z języka polskiego nie wlicza się wynik z części ustnej egzaminu.

nw – wartość nie występuje w zgromadzonych danych.

Aneks C: Parametry modeli edukacyjnej wartości dodanej w zakresie przedmiotów obowiązkowo zdawanych na maturze

Zestawienie wartości współczynników modeli używanych do wyliczenia jednorocznych wskaźników EWD w zakresie języka polskiego

	LO			LP			T		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
stała	-35,98	-49,01	-34,71	-37,39	-15,30	14,82	-37,79	-3,17	-4,33
hn	2,07	2,21	1,93	2,06	1,57	0,99	2,07	1,40	1,35
hn ²	-6,8E-3	-7,2E-3	-5,8E-3	-7,2E-3	-4,7E-3	-2,0E-3	-7,1E-3	-4,1E-3	-3,4E-3
pleć: mężczyzna	-4,50	-3,75	-3,32	-3,35	-3,39	-3,24	-4,32	-2,85	-2,97
dysleksja na maturze	0,33	0,11	0,10	0,93	0,19	0,65	0,62	1,15	1,91
dysleksja na egz. gimnazjalnym	-3,49	-5,28	-3,53	-2,43	-3,35	-3,33	-4,25	-2,53	-3,40
dysleksja na maturze i egz. gimnazjalnym	0,79	2,41	1,12	1,01	2,55	1,27	2,04	0,81	0,09

Regresja metodą najmniejszych kwadratów. Zmienna zależna: znormalizowane (p. Aneks B) wyniki matury z języka polskiego na poziomie podstawowym (z pominięciem egzaminu ustnego). hn – znormalizowane (p. Aneks B) wyniki części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego.

Zestawienie wartości współczynników modeli używanych do wyliczenia jednorocznych wskaźników EWD w zakresie matematyki

	LO			LP			T		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
stała	-2,99	17,74	0,87	40,80	81,44	82,69	34,96	52,43	80,90
mpn	1,15	0,80	1,03	0,03	-0,53	-0,59	0,35	0,01	-0,47
mpn ²	-1,7E-3	8,5E-5	-6,7E-4	4,1E-3	6,4E-3	6,8E-3	1,9E-3	4,0E-3	6,0E-3
pleć: mężczyzna	-2,91	-2,72	-0,74	-1,24	-3,28	-1,37	-2,10	-2,59	-2,05
dysleksja na maturze	-1,03	-0,43	0,32	1,43	1,45	-0,22	-1,44	0,53	0,09
dysleksja na egz. gimnazjalnym	-1,53	-2,78	-2,56	-1,60	-2,04	-1,75	-2,40	-1,59	-1,26
dysleksja na maturze i egz. gimnazjalnym	0,32	2,49	1,63	-1,33	1,17	2,50	2,77	0,91	1,28

Regresja metodą najmniejszych kwadratów. Zmienna zależna: znormalizowane (p. Aneks B) wyniki matury z matematyki na poziomie podstawowym. mpn – znormalizowane (p. Aneks B) wyniki części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego.

ROZDZIAŁ 4

Gdańsk. Studium przypadku zarządzania siecią szkół ponadgimnazjalnych

Jerzy Jasiński, Urząd Miejski w Gdańsku

4.1. Wstęp

Gdańsk – jedno z szesnastu miast wojewódzkich zamieszkiwany jest przez ok. 457 tys. mieszkańców. Wraz z Gdynią, Sopotem i kilkoma mniejszymi ośrodkami, tworzy nadmorską aglomerację zwaną Trójmiastem, w której mieszka ponad 1 mln osób. Gdańsk to ważny węzeł komunikacyjny z najgłębszym i jednym z największych na Bałtyku portem, międzynarodowym terminalem lotniczym, siecią połączeń kolejowych i drogowych. To także największy ośrodek gospodarczy, kulturalny i naukowy polskiego wybrzeża. W Gdańsku działa 6 wyższych uczelni publicznych i 14 niepublicznych. Miasto Gdańsk prowadzi przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne, szkoły policealne, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze dla dzieci z różnym stopniem niepełnosprawności, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, bursę, schroniska młodzieżowe i ośrodki zajęć pozaszkolnych.

Sieć placówek oświatowych w Gdańsku została ukształtowana w latach 1999–2002 i była związana z wprowadzeniem z dniem 1 września 1999 r. nowego typu szkoły – gimnazjum i sześciolletniej szkoły podstawowej oraz z wdrożeniem z dniem 1 września 2002 r. reformy szkolnictwa ponadgimnazjalnego. Zmiany demograficzne, które dokonują się w ostatnich latach mają ogromny wpływ na sieć placówek edukacyjnych. Zmniejszanie się liczby dzieci w wieku szkolnym powoduje konieczność zmian w sieci szkolnej. Liczbę placówek oświatowych prowadzonych przez Gdańsk w latach 2007–2012 z podziałem na typy placówek przedstawiono w tabeli 4.1.

W roku szkolnym 2011/2012 Gdańsk prowadził 269 placówek oświatowych. W stosunku do roku szkolnego 2010/2011 liczba prowadzonych placówek oświatowych zmniejszyła się o jedną (zlikwidowano jedno liceum ogólnokształcące). Z kolei liczba placówek prowadzonych w roku szkolnym 2010/2011 w stosunku do roku szkolnego 2009/2010 zmniejszyła się o 10 (zlikwidowano 1 gimnazjum, 1 liceum ogólnokształcące, 1 liceum profilowane, 2 technika, 4 technika uzupełniające, 1 szkołę policealną dla dorosłych). W roku szkolnym 2009/2010 liczba placówek zmniejszyła się o 9 w stosunku do roku szkolnego 2008/2009 (zlikwidowano 2 szkoły podstawowe, 1 gimnazjum, 8 liceów profilowanych, 2 zasadnicze szkoły zawodowe, 1 szkołę policealną oraz utworzono: 2 gimnazja, 1 liceum ogólnokształcące i 2 szkoły policealne).

Liczba placówek oświatowych prowadzonych przez Gdańsk zmniejszyła się w okresie 2007/2008 – 2011/2012 o 41 szkół.

Tabela 4.1. Liczba placówek oświatowych prowadzonych przez Gdańsk w latach 2007–2012

Typ placówki	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Przedszkola	66	58	58	58	58
Szkoły podstawowe	70	70	68	68	68
Gimnazja	49	49	50	49	49
Licea ogólnokształcące	30	29	30	29	28
Technika	33	33	33	27	27
Licea profilowane	14	12	4	3	3
Zasadnicze szkoły zawodowe	16	15	13	13	13
Szkoły policealne	16	7	8	7	7
Szkoły przysposabiające do pracy	2	2	2	2	2
Pozostałe placówki	14	14	14	14	14
Razem	310	289	280	270	269

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Wydziału Edukacji Miasta Gdańsk.

Zgodnie z art. 62.1 ustawy o systemie oświaty organ prowadzący łączy szkoły różnych typów lub placówki w zespoły (jednostki organizacyjne). W roku szkolnym 2011/2012 – 269 placówek było zorganizowanych w 188 zespołach. Liczbę oświatowych jednostek organizacyjnych prowadzonych przez Gdańsk w latach 2007–2012 przedstawiono w tabeli 4.2. W okresie czterech lat liczba jednostek organizacyjnych zmniejszyła się o 16, co jest równoznaczne ze zmniejszeniem liczby obiektów oświatowych. Warto nadmienić, że z dniem 1 września 2012 r. z mapy placówek oświatowych Gdańska znikną kolejne 3 jednostki: dwa zespoły szkół i jedno gimnazjum. Zmniejszenie liczby szkół jest wynikiem zmian demograficznych.

Tabela 4.2. Liczba oświatowych jednostek organizacyjnych prowadzonych przez Gdańsk w latach 2007–2012

	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Liczba jednostek organizacyjnych	204	194	191	189	188

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Wydziału Edukacji Miasta Gdańsk.

Od roku szkolnego 2006/2007 do 2011/2012 liczba uczniów w systemie gdańskiej edukacji zmniejszyła się o 10 098 uczniów (15%). Liczbę dzieci i uczniów w latach 2006–2012 w placówkach prowadzonych przez Gdańsk przedstawia tabela 4.3.

Tabela 4.3. Liczba dzieci i uczniów w gdańskich placówkach oświatowych w latach 2006–2012

Rok szkolny	Liczba dzieci i uczniów
2006/2007	67 426
2007/2008	62 891
2008/2009	60 850
2009/2010	58 887
2010/2011	57 718
2011/2012	57 328

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SIO.

W tabeli 4.4 przedstawiono z kolei liczby uczniów (nie uwzględniono przedszkoli oraz uczniów szkół specjalnych i szkół dla dorosłych) w latach 2006–2012 w poszczególnych typach szkół. Należy zwrócić uwagę na fakt, że wobec zmniejszenia o 15% liczby uczniów ogółem największy spadek odnotowano w liceach profilowanych – 88% (tak wysokie zmniejszenie liczby uczniów jest wynikiem polityki miasta polegającej na likwidacji tego typu szkoły), gimnazjach – 21% i liceach ogólnokształcących – 20%. Z kolei tylko o 6% zmniejszyła się liczba uczniów w zasadniczych szkołach zawodowych. Zmniejszeniu liczby szkół i uczniów towarzyszy zmniejszenie liczby nauczycieli zatrudnionych w gdańskich placówkach oświatowych.

Tabela 4.4. Liczba uczniów w poszczególnych typach szkół w Gdańsku w latach 2006–2012

Typ placówki	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Szkoły podstawowe	25 025	23 451	22 874	22 689	22 862	23 593
Gimnazja	13 861	12 883	12 450	11 762	11 238	10 974
Licea ogólnokształcące	9 488	9 295	8 708	8 394	7 963	7 634
Technika	5 998	6 075	5 604	5 527	5 529	5 167
Licea profilowane	1 726	1 025	588	322	253	193
Zasadnicze szkoły zawodowe	1 460	1 652	1 747	1 693	1 519	1 373
Razem	57 558	54 381	51 971	50 387	49 364	48 934

Zestawienie nie uwzględnia uczniów szkół specjalnych i szkół dla dorosłych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SIO.

W tabeli 4.5 przedstawiono średnioroczną liczbę nauczycieli w przeliczeniu na pełne etaty ogółem i w podziale na poszczególne stopnie awansu zawodowego nauczycieli. W ciągu 5 lat liczba uczniów w gdańskich placówkach oświatowych zmalała o 15% natomiast liczba nauczycieli zmniejszyła się o 10%. Jednocześnie znacznie zmieniła się struktura zatrudnienia nauczycieli na poszczególnych stopniach awansu zawodowego.

Tabela 4.5. Średnia liczba nauczycieli w przeliczeniu na pełne etaty w podziale na stopnie awansu zawodowego w Gdańsku w latach 2007–2011

Rok	Liczba nauczycieli	Dyplomowani	Mianowani	Kontraktowi	Stażyści
2007	6 913	2 502	2 986	963	462
2008	6 735	2 650	2 548	1 133	404
2009	6 419	2 842	2 049	1 228	300
2010	6 305	3 032	1 819	1 170	284
2011	6 263	3 199	1 687	1 114	263

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Wydziału Edukacji Miasta Gdańsk.

Zmniejszeniu liczby uczniów i nauczycieli towarzyszy nieznaczne zmniejszenie liczby pracowników niepedagogicznych. W ostatnich pięciu latach zatrudnienie w tej grupie pracowników zmniejszyło się o ok. 4%. Liczbę zatrudnionych w latach 2007–2011 pracowników niepedagogicznych przedstawiono w tabeli 4.6.

Tabela 4.6. Liczba pracowników niepedagogicznych w Gdańsku w latach 2007–2011

	2007	2008	2009	2010	2011
Liczba etatów pracowników niepedagogicznych	3 047	3 018	2 970	2 943	2 931

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Wydziału Edukacji Miasta Gdańsk.

Finansowanie zadań oświatowych to duże wyzwanie dla gdańskiego samorządu. Subwencja będąca dochodem jednostki samorządu terytorialnego nie pokrywa wszystkich wydatków gminy związanych z oświatą. Nakłady i wydatki na realizację zadań oświatowych przedstawiono w tabeli 4.7.

Tabela 4.7. Finansowanie gdańskiej oświaty w latach 2008–2011

	2008	2009	2010	2011
Wydatki bieżące	539 954 053	583 738 032	612 180 949	620 834 557
w tym wydatki na wynagrodzenia i pochodne	381 644 247	407 266 917	422 209 024	447 453 162
Wydatki na remonty	28 686 187	28 503 315	31 390 199	5 291 336
Dotacje dla szkół niepublicznych	33 037 856	40 221 156	40 967 980	43 142 912
Dotacje dla przedszkoli niepublicznych	7 649 099	13 458 473	16 489 135	22 281 259
Pozostałe wydatki bieżące	88 936 664	94 288 171	102 786 150	102 665 888
Subwencja oświatowa	296 478 241	331 074 951	344 639 166	367 750 321
Dotacje z UE dla placówek oświatowych	815 564	2 378 212	735 585	4 276 144
Inne dochody uzyskiwane w sektorze oświaty i edukacji	22 351 957	24 588 052	25 234 086	20 736 617
Pozostałe środki z budżetu miasta – tylko na bieżące	217 840 747	224 519 778	240 370 017	227 526 922
Subwencja oświatowa/wydatki na wynagrodzenia i pochodne	77,68%	81,29%	81,63%	82,19%
udział miasta /wydatki bieżące	40,35%	38,47%	39,27%	36,65%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Wydziału Edukacji Miasta Gdańsk.

Samorząd gdański na realizację subwencjonowanych zadań oświatowych przeznacza subwencję i część dochodów własnych. Jednak największy wzrost wydatków, ok. 191%, odnotowuje w zadaniu, które jest niesubwencjonowane – dotacje dla przedszkoli niepublicznych. Jest to wynik polityki miasta, które dążąc do zapewnienia jak największej liczbie dzieci opieki przedszkolnej, stwarza warunki do rozwijania sieci przedszkoli niepublicznych. Wydatki na przedszkola to 14,61% budżetu edukacji gdańskiej. Analizując wydatki miasta na edukację warto podkreślić fakt zmniejszającego się udziału miasta w wydatkach bieżących. W 2008 roku ten udział wynosił 40,35%, a w 2011 roku zmalał niemal o 4%. Jednakże na realizację zadań subwencjonowanych miasto dołożyło w 2011 roku 26,33%. Sytuacja finansowa samorządów jest coraz trudniejsza, co skłania je do poszukiwania sposobów racjonalizacji wydatków oświatowych.

4.2. Charakterystyka zmian w sieci szkolnej w latach 2007–2012

W latach 2007–2012 doszło do znaczącej restrukturyzacji sieci szkół ponadgimnazjalnych dla młodzieży w Gdańsku. W tym okresie liczba szkół zmniejszyła się z 64 do 39. Liczbę szkół ponadgimnazjalnych dla młodzieży w latach 2007–2012 przedstawiono w tabeli 4.8.

W tabeli 4.8 uwzględniono zmiany w sieci, które będą obowiązywały od 1 września 2012 roku.

Tabela 4.8. Liczba szkół ponadgimnazjalnych w Gdańsku w latach 2007–2013

Typ placówki	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Licea ogólnokształcące	22	21	22	21	20	18
Technika	17	16	16	14	14	12
Licea profilowane	14	12	4	3	2	2
Zasadnicze szkoły zawodowe	11	10	8	8	7	7
Razem	64	59	50	46	43	39

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Wydziału Edukacji Miasta Gdańsk.

Prezydent Miasta Gdańska mając na uwadze podniesienie jakości i wzmocnienie pewnych obszarów edukacji powołał w 2006 roku trzy zespoły ekspertów:

- ds. Monitorowania Jakości Edukacji – jego zadaniem było zaprojektowanie sposobów monitorowania jakości edukacji w mieście oraz przygotowanie mechanizmów wykorzystywania wyników monitorowania do wspierania poszczególnych szkół i uczniów w sposób odpowiedni do ich potrzeb,
- ds. Specjalnych Potrzeb Edukacyjnych – jego zadaniem było opracowanie mechanizmów wczesnej diagnozy i wsparcia edukacyjnego w celu odpowiedniego zaspokajania specjalnych potrzeb edukacyjnych,
- ds. Kształcenia Zawodowego – jego zadaniem było opracowanie zasad współpracy pomiędzy instytucjami rynku pracy i pracodawcami, które umożliwią systematyczne wprowadzanie zmian w kształceniu zawodowym oraz wypracowanie metod promocji kształcenia zawodowego.

Wnioski i rekomendacje zespołu ds. kształcenia zawodowego miały znaczący wpływ na zmiany sieci i struktury szkół ponadgimnazjalnych w Gdańsku. Zespół, w skład którego wchodził m.in. przedstawiciele pracodawców i Powiatowego Urzędu Pracy wnioskowali o:

- wyłączenie liceów ogólnokształcących z zespołów szkół zawodowych,
- wstrzymanie rekrutacji do liceów profilowanych,
- konsolidację kadry dydaktycznej i bazy technodydaktycznej – tworzenie silnych ośrodków branżowych,
- otwieranie nowych kierunków kształcenia zgodnie z potrzebami rynku pracy,
- współpracę z pracodawcami,
- przekazywanie prowadzenia szkół zawodowych podmiotom prawnym powiązanym z pracodawcami,
- promowanie szkolnictwa zawodowego.

Dostosowując sieć szkół do potrzeb i oczekiwań społeczeństwa oraz rynku pracy wstrzymano nabór, a następnie zlikwidowano 12 liceów profilowanych pozostawiając tylko 2, które zgodnie z wdrażaną od 1 września 2012 r. reformą szkolnictwa ponadgimnazjalnego zakończą swoją działalność w 2014 r. Miasto rozpoczęło rozdzielać szkoły zawo-

dowe i licea ogólnokształcące funkcjonujące w sześciu zespołach szkół. Celem było uporządkowanie nazewnictwa szkół i ich wewnętrznej struktury w sposób służący promocji wiodących kierunków kształcenia, otwieranie nowych kierunków kształcenia zgodnie z potrzebami rynku pracy oraz wiodącymi w szkole specjalnościami, inwestowanie w specjalistyczną bazę oraz współpraca z pracodawcami. W roku szkolnym 2012/2013 jeszcze tylko jedno liceum ogólnokształcące będzie funkcjonowało w zespole szkół zawodowych, ale już podjęto działania zmierzające do jego likwidacji.

Uwzględniając zmiany w sieci, które nastąpią od 1 września 2012 r. w ostatnich latach zlikwidowano 6 liceów ogólnokształcących, a utworzono 2 małe przy gimnazjach w dzielnicach pozbawionych szkół ponadgimnazjalnych. W tym samym okresie ubyłoby 5 techników: jedno przekazano do prowadzenia Pomorskiej Izbie Rzemieślniczej Małych i Średnich Przedsiębiorstw, 2 małe jednooddziałowe zlikwidowano, 1 małe jednooddziałowe włączono do technikum kształcącego w tym samym zawodzie i jedno przeniesiono do zespołu szkół wypełniając miejsce po likwidowanym liceum ogólnokształcącym. Z 11 zasadniczych szkół zawodowych jedną przekazano do prowadzenia Izby Rzemieślniczej, a 3 małe zlikwidowano.

Zgodnie z rekomendacją zespołu ds. kształcenia zawodowego przystąpiono do porządkowania struktury wewnętrznej szkół zawodowych, aby nadać im jednoznaczny, rozpoznawalny, branżowy charakter. Wstrzymano nabór do zawodów odbiegających od profilu szkoły np. technika handlowca w Zespole Szkół Budownictwa Okrętowego. Gdańsk dążąc do zbudowania silnych ośrodków kształcących na potrzeby rozwijającej się gospodarki od roku szkolnego 2007/2008 rozpoczął porządkowanie i komasację zawodów w szkołach zawodowych, przyjmując zasadę, że w przypadku kształcenia w określonym zawodzie do 100 uczniów kształcenie może odbywać się tylko w jednej szkole. W sytuacji, gdy liczba kształconych przekracza 100, nauka może odbywać się w dwóch ośrodkach. Takie rozwiązanie pozwala na koncentrację środków przeznaczonych na wyposażenie bazy do kształcenia zawodowego. W działających aktualnie na terenie miasta Gdańska 15 zespołach szkół zawodowych, 13 ma uporządkowaną strukturę zawodów i specjalności. Stanowią one silne ośrodki branżowe znakomicie wpisujące się w zapoczątkowaną reformę szkolnictwa zawodowego. Kształcenie w szkołach zawodowych dla młodzieży odbywa się w 31 zawodach technicznych oraz 22 robotniczych w sześciu obszarach kształcenia z klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego. Gdańskie szkoły zawodowe dla młodzieży nie kształcą tylko w obszarach medyczno-społecznym i artystycznym. Aktualnie tylko w pojedynczych zawodach kształcenie odbywa się w dwóch szkołach. Do najpopularniejszych kierunków kształcenia należą: technik informatyk, technik elektronik i kucharz. Corocznie w tych zawodach naukę rozpoczyna po 120 uczniów. W pozostałych zawodach kształcenie w klasach pierwszych rozpoczyna 30–60 uczniów rocznie. Oferta kształcenia zawodowego jest znacznie szersza niż liczba absolwentów gimnazjum gotowa podjąć naukę w szkołach zawodowych. Szkoły często uruchamiają kształcenie przemiennie np. jednego roku otwierają kształcenie w zawodzie technik analityk, a następnego technik technologii chemicznej, jednego elektryk, drugiego monter elektronik. Uruchamianie kształcenia w nowych zawodach i specjalnościach może odbywać się tylko w szkołach, które kształcą w określonej branży, posiadają odpowiednią bazę technodydaktyczną i w danym obszarze kształcenia współpracują z pracodawcami. Miasto i szkoły ściśle współpracują z Powiatowym Urzędem Pracy i pracodawcami. Sygnalizowane przez PUP i przemysł okrętowy zapotrzebowanie na monterów kadłubów okrętowych przełożyło się na ofertę kształcenia ze strony szkoły. Pracodawcy określili zapotrzebowanie na poziomie ok. 100 pracowników

rocznie. Jednak szkoła, pomimo szerokiej kampanii reklamowej oraz bardzo ciekawych warunków kształcenia (m.in. stypendia pracodawców) realizuje kształcenia na poziomie ok. 30 uczniów rocznie. W ostatnich latach, przy współudziale pracodawców, do oferty kształcenia zawodowego wprowadzono zawody: technik obsługi turystycznej, technik organizacji reklamy, technik urządzeń i systemów energetyki odnawialnej oraz monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie. We wszystkich tych zawodach uruchomiono kształcenie na poziomie 30 uczniów rocznie.

W okresie ostatnich kilku lat polityka miasta w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego jest jednolita i konsekwentna, a jej największym problemem jest niż demograficzny. W ostatnich 5 latach liczba uczniów kształcących się w gdańskich liceach ogólnokształcących spadła o 1854 uczniów, w liceach profilowanych – o 1533, w technikach – o 831, a w zasadniczych szkołach zawodowych tylko o 87. Mając na uwadze zapewnienie wysokiego poziomu nauczania, aspiracje uczniów i ich rodziców (ponad 60% uczniów jako pierwszy wybór szkoły ponadgimnazjalnej deklaruje liceum ogólnokształcące) oraz potrzeby rynku pracy od 2006 roku, miasto dba o zachowanie odpowiednich proporcji między kształceniem ogólnokształcącym a zawodowym poprzez coroczne ustalanie liczby klas pierwszych, do których mogą prowadzić rekrutację poszczególne licea ogólnokształcące. W tabeli 4.9 przedstawiono wyniki naboru do klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych w latach 2007–2012 oraz procent liczby uczniów rozpoczynających naukę w liceach ogólnokształcących.

Tabela 4.9. Wyniki rekrutacji do klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych w Gdańsku w latach 2007–2012

Rok	LO Kl. 0	LO Kl. I	LO Kl. 0+I	LP	T	ZSZ	Razem	% liczby uczniów LO do liczby uczniów ogółem
2007	58	3345	3403	178	1953	1004	6538	52,1%
2008	58	2803	2861	124	1636	882	5503	52,0%
2009	118	2755	2873	97	1490	743	5203	55,2%
2010	115	2605	2720	100	1633	638	5091	53,4%
2011	120	2326	2446	60	1467	585	4558	53,4%
2012	60	2079	2139	0	1401	466	4006	53,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Wydziału Edukacji Miasta Gdańsk.

W Trójmieście od ośmiu lat rekrutacja do szkół ponadgimnazjalnych odbywa się elektronicznie. Warunki i tryb rekrutacji kandydatów do klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych dla młodzieży na każdy rok szkolny ustala Pomorski Kurator Oświaty²⁷. O przyjęciu kandydata do klasy pierwszej szkoły ponadgimnazjalnej liceum ogólnokształcącego, technikum i zasadniczej szkoły zawodowej, decyduje suma punktów, możliwych do uzyskania w procesie rekrutacyjnym.

W ostatnich latach w pierwszym etapie rekrutacji 58–62% absolwentów gimnazjum deklarowało jako pierwszy wybór liceum ogólnokształcące, 31–33% wybierało technikum, a 8–9% – szkołę zasadniczą. W wyniku rekrutacji do klas pierwszych liceów ogólnokształ-

²⁷ Zarządzenie Nr 1/2012 Pomorskiego Kuratora Oświaty z dnia 24 stycznia 2012 roku w sprawie terminów rekrutacji i składania dokumentów do publicznych gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, szkół policealnych oraz sposobu przeliczania na punkty ocen z zajęć edukacyjnych i innych osiągnięć kandydatów do młodzieżowych szkół ponadgimnazjalnych na podbudowie gimnazjum w województwie pomorskim na rok szkolny 2012/2013.

ących trafia 53% absolwentów gimnazjów, do technikum – 35%, a do szkół zasadniczych – 12%. Każdego roku już na etapie planowania liczby miejsc w liceach ogólnokształcących miasto spotyka się z protestami ze strony szkół (mniejsza liczba oddziałów – mniej etatów). Z kolei corocznie w okresie trwania rekrutacji pojawiają się wnioski o utworzenie dodatkowych oddziałów w liceach ogólnokształcących, ale miasto przedstawiając bardzo szeroką ofertę szkół zawodowych nie ulega naciskom. Można postawić tezę, że w przypadku swobodnego kształtowania przez licea ogólnokształcące liczby klas pierwszych 80% absolwentów gimnazjów podejmowałoby naukę w tym typie szkoły, a większość szkół zawodowych należałoby zamknąć. Miasto restrukturyzując sieć szkół oraz limitując liczbę oddziałów klas pierwszych w liceach ogólnokształcących monitoruje zarówno jakość rekrutacji do klas pierwszych, jak również wyniki egzaminów zewnętrznych absolwentów szkół ponadgimnazjalnych. W latach 2007–2012 średnia liczba punktów kandydata przyjętego do klasy pierwszej liceum ogólnokształcącego utrzymuje się na tym samym poziomie i wynosi od 113 do 116 punktów, a do technikum od 64 do 69. W tabeli 4.10 przedstawiono zdawalność egzaminu maturalnego w województwie pomorskim i w kraju w latach 2010–2012, a w tabeli 4.11 średnie wyniki w procentach na egzaminie maturalnym w województwie pomorskim i w kraju z przedmiotów obowiązkowych.

Tabela 4.10. Zdawalność egzaminu maturalnego w województwie pomorskim i w kraju w latach 2010–2012

Zdający		Procent osób, które zdały egzamin maturalny	
		LO	T
2010	Województwo pomorskie	90	71
	Kraj	91	70
2011	Województwo pomorskie	84	65
	Kraj	86	63
2012	Województwo pomorskie	88	72
	Kraj	89	70

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OKE Gdańsk.

Tabela 4.11. Średnie wyniki matury z języka polskiego i matematyki w województwie pomorskim i w kraju w latach 2010–2012

Zdający		Język polski (%)	Matematyka (%)
2010	Województwo pomorskie	59,3	58,6
	Kraj	57,2	58,5
2011	Województwo pomorskie	53,2	47,9
	Kraj	53,6	48,2
2012	Województwo pomorskie	54,2	58,7
	Kraj	54,0	56,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OKE Gdańsk.

Wyniki egzaminów maturalnych w zależności od typu szkoły przedstawiono w tabelach 4.12 i 4.13. Zdawalność egzaminu maturalnego w liceach ogólnokształcących utrzy-

muje się mniej więcej na stałym wysokim poziomie, znacznie przekracza średnią zdawalność w województwie pomorskim i w kraju dla tego typu szkoły. Natomiast w technikach, poza rokiem 2007, obserwujemy wyniki poniżej średniej w województwie i w kraju. Podobne wnioski należy wyciągnąć analizując średnie wyniki uzyskiwane przez gdańskich maturzystów z obowiązkowych przedmiotów: języka polskiego i matematyki. Absolwenci liceów ogólnokształcących uzyskują wyniki zdecydowanie wyższe niż średnia wojewódzka czy krajowa, a absolwenci technikum niższe, tylko w pojedynczych przypadkach porównywalne. Miasto ograniczając dostęp uczniów do liceów ogólnokształcących wpływa na utrzymanie w nich wysokiego poziomu nauczania, a nieograniczony dostęp do techników powoduje, że absolwenci tego typu szkoły uzyskują niższe wyniki na egzaminach zewnętrznych.

Tabela 4.12. Wyniki egzaminu maturalnego w liceach ogólnokształcących w Gdańsku w latach 2007–2012

rok	liczba zdających	liczba zdanych	zdawalność w %	Średni wynik j. pol. %	Średni wynik mat. %
2007	2882	2716	94,24	58,42	-
2008	2878	2670	92,77	59,04	-
2009	2752	2614	94,98	60,16	-
2010	2665	2520	94,56	65,76	70,86
2011	2428	2213	91,15	62,76	62,62
2012	2402	2253	93,81	60,42	71,91

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OKE Gdańsk.

Tabela 4.13. Wyniki egzaminu maturalnego w technikach w Gdańsku w latach 2007–2012

rok	liczba zdających	liczba zdanych	zdawalność w %	Średni wynik j. pol. %	Średni wynik mat. %
2007	1076	864	80,31	46,91	-
2008	1047	724	69,13	46,08	-
2009	1035	711	68,69	45,83	-
2010	1069	692	64,75	52,47	48,93
2011	1136	718	63,24	49,37	40,41
2012	1113	775	69,66	50,71	50,73

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OKE Gdańsk.

W tabelach 4.12 i 4.13 wynik egzaminu maturalnego z matematyki przedstawiono dopiero od 2010 roku, kiedy to stał się on przedmiotem obowiązkowym dla wszystkich zdających. Analiza wyników egzaminu maturalnego w różnych typach szkół ponadgimnazjalnych wskazuje, że w niektórych z nich uzyskiwane przez gdańskich uczniów wyniki są zbyt niskie w stosunku do oczekiwań i do ponoszonych przez miasto nakładów. W celu poprawienia jakości edukacji w naszym mieście Ośrodek Kształcenia Ustawicznego Nauczycieli proponuje program naprawczy dla szkół, który ma służyć ugruntowaniu mocnych i eliminowaniu słabych stron wiedzy ucznia przy jednoczesnym uwzględnieniu aspektów wychowawczych. Do uczestnictwa w programie wytypowano dwie szkoły pod-

stawowe, dwa gimnazja i dwie szkoły ponadgimnazjalne uzyskujące najłabsze wyniki z egzaminów zewnętrznych. W projekcie zaplanowano przeprowadzenie, przy wsparciu pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznej, pełnej diagnozy środowiska szkolnego oraz przewidziano szkolenia nauczycieli dotyczące analizy i interpretacji wyników egzaminacyjnych, pracy metodą projektu, aktywizujących metod nauczania oraz szkolenia w zakresie indywidualizacji i monitorowania programów edukacyjnych. Prace z radami pedagogicznymi szkół uczestniczących w programie rozpoczęły się w drugim semestrze roku szkolnego 2011/2012 i będą kontynuowane w kolejnym roku szkolnym.

4.3. Lokalna polityka oświatowa

Miasto Gdańsk mając na uwadze aspiracje mieszkańców i ich dzieci czuje się odpowiedzialne za tworzenie optymalnych warunków prawno-organizacyjnych i materialnych dla oświaty.

Pierwszy dokument strategiczny poświęcony kierunkom i priorytetom rozwoju miasta przyjęto Uchwałą Rady Miasta Gdańska Nr LXII/868/98 z dnia 17 czerwca 1998 roku wprowadzając Strategię Rozwoju Gdańska do roku 2010. Po sześciu latach Uchwałą Rady Miasta Gdańska Nr XXXIII/1011/04 z dnia 22 grudnia 2004 roku przyjęto Strategię Rozwoju Gdańska do 2015 roku, która była aktualizacją Strategii Rozwoju Gdańska do 2010 roku. Uchwałą Nr XXV/516/12 Rady Miasta Gdańska z dnia 23 kwietnia 2012 roku w sprawie: zmiany programu rozwoju gminy Gdańsk zawartego w dokumencie „Strategia Rozwoju Gdańska do roku 2015” zaktualizowano rozdział 8 „Programy Operacyjne” aktualnie obowiązującej Strategii Rozwoju Gdańska do 2015 roku, zastępując dotychczasowe 22 programy 5 nowymi Programami Operacyjnymi.

W strategii z 1998 roku nie wyszczególniono celów i priorytetów polityki oświatowej. Z kolei w strategii z 2004 roku wśród 22 programów operacyjnych numerem 2 oznaczono program Wykształcony Gdańszczanin, którego koordynatorem został dyrektor Wydziału Edukacji. Przedsięwzięcia programu to: „Gdańszczanin 2020”, „Restrukturyzacja sieci placówek oświatowych”, „Rozbudowa bazy edukacyjnej na obszarach rozwojowych miasta” i „Promocja kształcenia ustawicznego”. Przy współudziale przedstawicieli placówek oświatowych oraz instytucji społecznych opracowano priorytety polityki edukacyjnej Gdańska w ramach projektu „Gdańszczanin 2020”. Dla podniesienia wagi i rangi edukacji przyjęto go Uchwałą Rady Miasta Gdańska. Program sformułował cele strategiczne, priorytety polityki edukacyjnej miasta Gdańska, kierunki zmian i zamierzenia na lata 2004–2020 oraz standardy edukacji gdańskiej. Realizowany od 2004 roku program „Model gdańskiej oświaty samorządowej – Gdańszczanin 2020” wyznaczył 10 priorytetów polityki edukacyjnej mających realizować cele strategiczne, w tym powiązanie kształcenia z potrzebami rynku pracy i tworzenie warunków do kształcenia ustawicznego.

W zakresie edukacji ponadgimnazjalnej uporządkowano ofertę kształcenia zawodowego poprzez ubranżowanie szkół, tworząc ośrodki kształcenia o dużej elastyczności i otwartości na potrzeby rynku pracy. Promowano szkolnictwo zawodowe poprzez organizację targów szkolnictwa zawodowego, konferencji, seminariów oraz wydawanie poradników dla uczniów klas trzecich gimnazjów. Współpraca zakładów pracy ze szkołami kształcącymi kadry na potrzeby gospodarki jest oparta na obustronnych korzyściach. Zakład pracy zyskuje wykwalifikowanych zgodnie ze swoimi potrzebami kandydatów do pracy, szkoła zapewnia zatrudnienie swoim absolwentom, co uatrakcyjnia jej ofertę rekrut-

tacyjną, a miasto prowadzi skuteczne działania w celu ograniczenia bezrobocia. Miasto budując ofertę kształcenia zawodowego oparło ją na współpracy z zakładami pracy. Podpisano szereg umów patronackich z pracodawcami o współpracy w zakresie organizacji praktycznej nauki zawodu (ze szczególnym uwzględnieniem praktyk zawodowych), wybieżek zawodoznawczych, wprowadzenia przez pracodawców i stowarzyszenia pracodawców systemu stypendialnego dla uczniów szkół zawodowych, zachęcania absolwentów szkół do podjęcia pracy w gdańskich firmach poprzez szkolenia na koszt pracodawcy i ukazywanie perspektywy awansu zawodowego. Jedną ze szkół zawodowych przekazano do prowadzenia innemu organowi – Pomorskiej Izbie Rzemieślniczej Małych i Średnich Przedsiębiorstw. Szkoła prowadzona przez PIRMiŚP jest szkołą publiczną, bezpłatną i ma pełne finansowanie z samorządu. Organ prowadzący decyduje o sposobie zorganizowania nauki zawodu, wyposażeniu i zorganizowaniu miejsc nauki, dostosowuje sposób i rozmiar kształcenia do znanych sobie potrzeb. Gdańskie szkoły ponadgimnazjalne nawiązują współpracę z różnymi firmami. Dzięki temu uczniowie są lepiej przygotowani do przyszłej pracy, a w szkołach powstają pracownie stosujące najnowsze technologie. Oto kilka przykładów współpracy między szkołami a przedsiębiorstwami:

- Zespół Szkół Łączności – współpraca z firmami SATEL, MOLEX, SeveNet, SIMEX, SPRINT.
- Zespół Szkół Samochodowych – szkoła pod patronatem TOYOTY – możliwość zdania egzaminu i uzyskania certyfikatu mechanika TOYOTY.
- Państwowe Szkoły Budownictwa – zajęcia umożliwiające otrzymanie certyfikatów firm: Geberit, Junkers, Brass, Velux, Mapei, Knauff.
- Zespół Szkół Budownictwa Okrętowego – współpraca z Gdańską Stoczną Remontową – stypendia dla uczniów kształcących się w zawodzie monter kadłubów okrętowych.

Miasto wspiera podnoszenie poziomu edukacji poprzez centra wsparcia edukacyjnego, dodatkowe zajęcia dla uczniów najsłabszych i najlepszych, wyjazdowe warsztaty naukowe dla laureatów konkursów, udział w projektach finansowanych ze środków EFS. Sukcesywnie modernizuje i dostosowuje bazę szkolną do standardów opisanych w strategii. Począwszy od 2008 roku miasto na modernizację i remonty gdańskich placówek oświatowych przeznaczyło ponad 102 mln zł. Doinwestowano bazę w zakresie wychowania fizycznego i sportu szkolnego. W ciągu czterech lat zbudowano 2 sale gimnastyczne i 40 wielofunkcyjnych boisk sportowych ze sztuczną nawierzchnią i oświetleniem. 16 z nich zbudowano w ramach programu „Junior 2012” z okazji Euro 2012 przy znacznym współudziale finansowym sponsorów – podmiotów gospodarczych Pomorza.

Miasto śledzi losy absolwentów gdańskich szkół ponadgimnazjalnych. Ponad 98% absolwentów liceów ogólnokształcących i 54% techników podejmuje dalszą naukę w wyższych uczelniach Trójmiasta. Ponadto kilkunastu z nich corocznie podejmuje naukę na prestiżowych europejskich uniwersytetach. Pozostali absolwenci podejmują pracę zawodową w firmach aglomeracji trójmiejskiej. Tworząc ofertę kształcenia zawodowego miasto współpracuje z Powiatowym Urzędem Pracy. W ostatnim okresie spośród wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych największą grupę stanowią osoby nieposiadające żadnych kwalifikacji. Wyzwaniem dla gdańskiej edukacji jest zmniejszenie do minimalnego poziomu liczby osób opuszczających system kształcenia bez uzyskania kwalifikacji zawodowych. Tylko nieliczni absolwenci gdańskich szkół ponadgimnazjalnych rejestrują się jako bezrobotni.

Bardzo ważną rolę w polityce oświatowej miasta odgrywa Centrum Kształcenia Ustawicznego w Gdańsku, jedyna tego typu placówka w mieście. Zgodnie ze statutem reali-

zuje zadania z zakresu kształcenia ustawicznego, doksztalcania, doskonalenia zawodowego dorosłych zarówno w formach szkolnych, jak i pozaszkolnych oraz doradztwa i doskonalenia zawodowego nauczycieli. Placówka posiada Certyfikat ISO 9001:2008. W CKU rocznie kształci się około 1200 słuchaczy, a w formach pozaszkolnych (kursy, semina, szkolenia itp.) uczestniczy ok. 4 tys. osób. W kształceniu zawodowym szkoła wprowadziła system kształcenia modułowego. CKU realizuje program kształcenia niepełnosprawnych. Infrastruktura informatyczna jest dostosowana do realizacji kształcenia na odległość tj. e-learningu. Obecnie z platformy edukacyjnej aktywnie korzysta ok. 680 słuchaczy centrum.

W strukturze Centrum Kształcenia Ustawicznego w Gdańsku działa Ośrodek Kształcenia Ustawicznego Nauczycieli. Do zadań statutowych ośrodka należy organizacja różnych form doskonalenia dla gdańskiej kadry dydaktycznej, takich jak: kursy doskonalące i kwalifikacyjne, warsztaty, konferencje i semina. W roku szkolnym 2010/2011 w ośrodku odbyły się 153 różnego typu formy doskonalenia, w których uczestniczyli nauczyciele i dyrektorzy placówek oświatowych wszystkich szczebli edukacji (2698 osób). Od 2003 roku do dnia dzisiejszego zorganizowano 705 (zarejestrowanych) form szkoleniowych, w których uczestniczyło 13 825 osób. Oprócz wyżej wymienionej działalności ośrodek prowadzi szereg działań w zakresie popularyzacji wiedzy na temat europejskich projektów edukacyjnych, jak również aktywnie w nich uczestniczy. Od początku istnienia ośrodka, wspólnie z partnerami różnych krajów europejskich, zrealizowano 7 projektów edukacyjnych.

Nie mniej ważną rolę odgrywa Centrum Kształcenia Praktycznego. Na początku lat dwutysięcznych przy każdej gdańskiej szkole zawodowej funkcjonowały warsztaty szkolne przez co ich infrastruktura techniczna nie nadążała za rozwojem techniki i współczesnymi wymaganiami wyposażenia stanowisk nauki zawodu. Drugim czynnikiem decydującym o konieczności zreformowania szkolenia praktycznego była demografia, która powodowała, że w znacznej części warsztaty szkolne (poszczególne stanowiska pracy) były niewykorzystane. Miasto rozpoczęło proces likwidacji warsztatów szkolnych i utworzyło Centrum Kształcenia Praktycznego, co pozwoliło na koncentrację środków przeznaczonych na wyposażenie bazy do kształcenia zawodowego. Dzisiaj w Gdańsku mamy silny, bardzo dobrze wyposażony, obsługujący prawie wszystkie szkoły zawodowe, kształcący ponad 600 uczniów, ośrodek kształcenia praktycznego. Już tylko dwie szkoły zawodowe prowadzą warsztaty szkolne – Państwowe Szkoły Budownictwa i Zespół Szkół Samochodowych. W obu przypadkach bardzo dobrze wyposażone i podobnie jak CKP, ściśle powiązane z zakładami pracy i organizacjami zrzeszającymi pracodawców.

4.4. Instrumenty zarządzania oświatą w Gdańsku

Społeczna rola edukacji wymusza szeroki udział różnych środowisk w jej współtworzeniu i rozwoju. W tym celu Prezydent Miasta Gdańska zaprosił do współpracy różne organizacje działające w sferze społecznej.

W 2007 roku Rada Miasta Gdańska powołała Gdańską Radę Oświatową, w skład której weszli przedstawiciele Rady Miasta Gdańska, Kuratorium Oświaty, Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej, Urzędu Marszałkowskiego, Sądu Rodzinnego, związków zawodowych, przedstawiciele środowisk zainteresowanych współpracą z miastem w dziedzinie edukacji – uczelni wyższych, stowarzyszeń i organizacji, przedstawiciele środowisk dyrektorów

szkół i innych placówek prowadzonych przez Gdańsk, przedstawiciele Prezydenta Miasta Gdańska. Zadaniem rady jest wypracowywanie rozwiązań dla strategii rozwoju oświaty oraz wytyczanie kierunków rozwoju dla gdańskiej edukacji oraz opiniowanie budżetu miasta i projektów aktów prawa miejscowego dotyczących gdańskiej oświaty, w tym również projektów sieci publicznych szkół i przedszkoli.

W 2010 roku zawiązało się Gdańskie Forum Rad Szkół i Rad Rodziców. Forum zostało powołane w celu wypracowania standardów współpracy z przedstawicielami rodziców działających w radach szkół i radach rodziców gdańskich placówek oświatowych w ramach partnerskiego współdziałania rodziny – szkoły – społeczności lokalne pracujące na rzecz i po stronie ucznia.

W realizacji ważnych zadań edukacyjnych Prezydent Miasta Gdańska wspiera się zespołami ekspertów. Ważnym instrumentem służącym realizacji celów polityki oświatowej są organizowane przez miasto seminaria, konferencje i debaty.

Przedsięwzięciem mającym na celu przygotowanie nowoczesnej platformy komunikacyjnej wspierającej edukację w Gdańsku jest Gdańska Platforma Edukacyjna. Projekt aktualnie jest w fazie realizacji. Od 1 września 2012 roku rozpocznie się wdrażanie pierwszych aplikacji, a całe przedsięwzięcie będzie dostępne dla wszystkich użytkowników od 1 lutego 2013 roku. Celem budowy Gdańskiej Platformy Edukacyjnej jest budowa społeczeństwa informatycznego, rozwój elektronicznych usług z zakresu edukacji, wzrost poziomu wykorzystania technik oraz technologii informacyjnych i komunikacyjnych, podniesienie sprawności procesów zarządczych oraz poprawa efektywności i wydajności pracy. Proponowane rozwiązanie umożliwiać będzie centralną komunikację między urzędami, szkołami, nauczycielami, uczniami i ich rodzicami, a także zarządzanie podległymi placówkami oświatowymi oraz wspomaganie pracy tych placówek – zarówno w zakresie działalności dydaktycznej, jak i administracji. Platformę można podzielić na dwa obszary. Pierwszy to wsparcie procesów dydaktycznych, wychowawczych i informacyjnych:

- zarządzanie informacją u uczniu: e-dziennik i wsparcie pracy sekretariatu,
- plany nauczania oraz oferta edukacyjna,
- organizacja procesu nauczania: narzędzia edukacyjne – zadania, lekcje, kursy, ścieżki edukacyjne, gromadzenie i udostępnianie efektów kształcenia,
- dostarczenie i możliwość tworzenia treści edukacyjnych wraz z mechanizmami dostępu do nich dla całej społeczności szkolnej,
- narzędzia pracy zespołowej i własnej – kalendarz, tele- i wideokonferencje, wsparcie dla prowadzenia dyskusji i pracy nad wspólnym dokumentem dla grupy, indywidualne strony internetowe i blogi, tworzenie i kompletowanie indywidualnego portfolio dokumentów,
- multimedialne zasoby edukacyjne – gromadzenie, przeszukiwanie, włączanie treści zewnętrznych (gotowe lekcje, prezentacje, filmy, mapy, zdjęcia, testy, interaktywne ćwiczenia).

Drugi obszar to wsparcie i stworzenie standardowych mechanizmów zarządczych w obszarze edukacji zgodnych z polityką miasta. Narzędzia zamieszczone na platformie służą wsparciem dla trzech głównych obszarów zarządzania oświatą:

- systemu informacji oświatowej,
- cyklu budżetowego,
- procesu planowania organizacji.

Platforma usprawnia komunikację pomiędzy organem prowadzącym, a pracownikami jednostek oświatowych, pozwala w prosty sposób zarządzać treściami publikowanymi w portalu, integruje i ujednolica działanie pomiędzy różnymi systemami do tej pory stosowanymi. Platforma stanie się podstawowym instrumentem zarządczym miasta służącym do realizacji polityki oświatowej oraz budowy centrum usług wspólnych.

4.5. Podsumowanie

Polityka edukacyjna miasta Gdańska realizowana zgodnie z przyjętym programem „Gdańszczanin 2020” zakłada nieustanną racjonalizację wydawanych środków. Zaoszczędzone pieniądze przeznaczane są na podnoszenie jakości kształcenia oraz dostosowywanie do potrzeb rozwojowych uczniów i potrzeb rynku pracy.

Infrastruktura szkolna w Gdańsku nie jest wykorzystana ekonomicznie. Są budynki szkolne z niewykorzystywanymi przez szkołę salami i z liczebnością klas niedostosowaną do przyjętych norm, która nie przekłada się na wyższe wyniki edukacyjne. Jednocześnie brak jest obiektów oświatowych w nowopowstających dzielnicach na południu miasta. Mimo spadającej liczby uczniów w wyniku zmian demograficznych koszty edukacji rosną i są w przeliczeniu na jednego ucznia jednymi z najwyższych w Polsce. Na bieżąco prowadzona jest analiza sieci szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. W tym celu odbywają się liczne konsultacje z dyrektorami szkół w poszczególnych dzielnicach miasta oraz radnymi Rady Miasta Gdańska. Miasto analizuje sytuację i prognozuje potrzeby w zakresie sieci do 2020 roku. Największe emocje społeczne budzą zmiany w sieci szkół. Konieczne jest jednak, traktowanie konsultacji jako ważnego elementu rozwoju gdańskiej oświaty. „Jednym z wyzwań, które przed nami staje, jest znalezienie właściwej drogi rozwoju dla szkół w starych dzielnicach miasta. Mają one dzisiaj zbyt małą liczbę uczniów, by mogły utrzymać się i rozwijać, niewykorzystane zasoby kadrowe i przestrzenne, a jednocześnie są w tych miejscach niezbędne”²⁸.

Restrukturyzacja powinna być podporządkowana wymogom demografii, rynku pracy, analizy możliwości i potrzeb uczniów, przy możliwej do osiągnięcia jak najwyższej jakości edukacji i efektywności wydawania środków. Porządkując sieć gdańskich szkół ponadgimnazjalnych należy pamiętać o tym, że po 2020 roku przez okres 4 lat, na czwartym etapie edukacyjnym naukę będzie podejmowała większa liczba dzieci, co będzie wynikiem wdrażanej aktualnie reformy obniżania wieku spełniania obowiązku szkolnego. Warto pamiętać, że proces restrukturyzacji jest procesem ciągłym.

²⁸ Ewa Kamińska – Gdański projekt „Od szkoły otwartej do szkoły – lidera wspólnoty lokalnej”.

ROZDZIAŁ 5

Kielce. Studium przypadku zarządzania siecią szkół ponadgimnazjalnych

Jolanta Kamińska, Urząd Miasta Kielce

5.1. Wstęp

Kielce – miasto na prawach powiatu, w roku szkolnym 2011/2012 są organem prowadzącym dla 33 przedszkoli, 25 szkół podstawowych, 20 gimnazjów, 26 szkół ponadgimnazjalnych (w tym 10 liceów ogólnokształcących, 1 liceum profilowanego, 8 techników, 1 technikum uzupełniającego, 1 szkoły policealnej, 5 zasadniczych szkół zawodowych), 1 przedszkola specjalnego, 14 szkół specjalnych (w tym 4 szkół podstawowych, 5 gimnazjów, 2 zasadniczych szkół zawodowych, 1 technikum uzupełniającego, 2 szkół przysposabiających do pracy), szkoły artystycznej (szkoła muzyczna I i II stopnia), 3 specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, 3 placówek wychowania pozaszkolnego, 2 internatów, 1 bursy szkolnej, a także 3 innych placówek oświatowych – Miejskiego Zespołu Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych, Samorządowego Ośrodka Doradztwa Metodycznego i Doskonalenia Nauczycieli oraz Szkolnego Schroniska Młodzieżowego. Szkoły i placówki oświatowe funkcjonują w 92 jednostkach organizacyjnych. W latach 2007–2012 liczba szkół nie uległa zasadniczym zmianom, wyjątek stanowią licea profilowane (z 5 szkół w 2007 roku pozostała jedna).

W szkołach i placówkach oświatowych prowadzonych przez samorząd w roku szkolnym 2011/2012 przeciętne zatrudnienie (w etatach) pracowników pedagogicznych wynosi 3183, a pracowników administracji i obsługi 1563. W ostatnich latach nastąpił znaczny spadek liczby uczniów, co nie przełożyło się na zmianę sieci szkolnej. W stosunku do roku szkolnego 2007/2008 liczba uczniów zmniejszyła się o 3151, z tego w szkołach ponadgimnazjalnych o 1778. Aktualnie 48% uczniów szkół ponadgimnazjalnych uczy się w liceach ogólnokształcących, 43% – w technikach, 8% – w szkołach zawodowych, 1% – w liceum profilowanym. Na terenie Kielc oprócz szkół publicznych istnieje również sieć szkół prowadzonych przez inne podmioty niż jednostka samorządu terytorialnego. W roku szkolnym 2011/2012 dotowanych jest 91 podmiotów, w tym 17 szkół ponadgimnazjalnych młodzieżowych różnego typu (bez szkół policealnych), w których uczy się 2111 uczniów.

Tabela 5.1. Liczba uczniów w poszczególnych typach szkół publicznych prowadzonych przez Kielce w latach 2007–2012

Typ szkoły	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Przedszkola	4 156	4 270	4 423	4 616	4 701
Szkoły podstawowe	9 715	9 416	9 205	9 119	9 160
Gimnazja	5 932	5 606	5 238	4 907	4 682
Szkoły ponadgimnazjalne	14 213	13 944	13 578	13 155	12 435
Szkoły specjalne	781	776	718	689	668
Razem	34 797	34 012	33 162	32 486	31 646

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Tabela 5.2. Stan organizacyjny szkół ponadgimnazjalnych w Kielcach w latach 2007–2012

Rok szkolny	dane / typ szkoły	liceum ogólnokształcące	liceum profilowane	technikum	zasadnicza szkoła zawodowa	Ogółem
2007/2008	Liczba oddziałów	224	20	181	45	470
	Liczba uczniów	7 314	568	5 180	1 151	14 213
	Liczba nauczycieli	w etatach	574	51	415	1 157
		w osobach	631	49	485	1 324
	Liczba pracowników niepedagogicznych	w etatach	155	24	101	312
		w osobach	164	26	105	329
2008/2009	Liczba oddziałów	221	9	188	46	464
	Liczba uczniów	7 201	270	5 296	1 177	13 944
	Liczba nauczycieli	w etatach	574	28	428	1 145
		w osobach	633	25	501	1 319
	Liczba pracowników niepedagogicznych	w etatach	155	15	102	301
		w osobach	164	15	109	317
2009/2010	Liczba oddziałów	216	6	192	41	455
	Liczba uczniów	7 022	180	5 283	1 093	13 578
	Liczba nauczycieli	w etatach	562	18	453	1 134
		w osobach	633	13	523	1 304
	Liczba pracowników niepedagogicznych	w etatach	150	5	106	290
		w osobach	156	5	113	302
2010/2011	Liczba oddziałów	211	6	192	36	445
	Liczba uczniów	6 790	176	5 206	983	13 155
	Liczba nauczycieli	w etatach	555	15	457	1 123
		w osobach	609	14	512	1 260
	Liczba pracowników niepedagogicznych	w etatach	152	5	108	295
		w osobach	158	5	117	311
2011/2012	Liczba oddziałów	205	4	184	34	427
	Liczba uczniów	6 510	114	4 908	903	12 435
	Liczba nauczycieli	w etatach	538	12	441	1 089
		w osobach	601	12	503	1 237
	Liczba pracowników niepedagogicznych	w etatach	153	5	110	302
		w osobach	160	5	119	320

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Tabela 5.3. Liczba uczniów w poszczególnych typach szkół wg płci w Kielcach w latach 2008–2012

Typ szkoły	2008/2009		2009/2010		2010/2011		2011/2012	
	Dziewczęta	Chłopcy	Dziewczęta	Chłopcy	Dziewczęta	Chłopcy	Dziewczęta	Chłopcy
Liceum ogólnokształcące	4 537	2 664	4 460	2 562	4 290	2 500	4 117	2 393
Liceum profilowane	187	83	129	51	129	47	78	36
Technikum	2 006	3 290	1 984	3 299	1 929	3 277	1 808	3 100
Zasadnicza szkoła zawodowa	237	940	239	854	228	755	198	705

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Tabela 5.4. Liczba szkół dotowanych przez Kielce w latach 2008–2012

Dane/rok szkolny	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Liczba podmiotów dotowanych, w tym:	96	100	99	86	91
Liczba szkół ponadgimnazjalnych, w tym:	79	86	85	70	68
Liczba szkół ponadgimnazjalnych młodzieżowych (w tym szkoły policealne)	19	17	20	19	20

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

W budżecie miasta Kielce na rok 2012 w działach 801 i 854 zaplanowano ogółem kwotę 330 455 526 zł, co stanowi 25,35% budżetu miasta. Wykonanie budżetu w działach 801 i 854 w relacji do wykonania budżetu ogółem w latach 2007–2011 przedstawia tabela 5.5.

Tabela 5.5. Wykonanie budżetu w działach 801 i 854 w relacji do wykonania budżetu ogółem w Kielcach w latach 2007–2011

	2007	2008	2009	2010	2011
Ogółem	604 886 824	741 262 541	888 925 286	982 945 877	1 129 714 796
Dział 801 i 854	230 533 169	254 129 063	279 218 932	296 701 338	316 850 426
Udział procentowy	38,11	34,28	31,41	30,18	28,05

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Tabela 5.6. Struktura wydatków na oświatę w latach 2007–2012 oraz struktura źródeł ich finansowania w Kielcach w latach 2007–2012

Wydatki/rok budżetowy	Wydatki wykonane na dzień 31.12.2007 r.	Wydatki wykonane na dzień 31.12.2008 r.	Wydatki wykonane na dzień 31.12.2009 r.	Wydatki wykonane na dzień 31.12.2010 r.	Wydatki wykonane na dzień 31.12.2011 r.	Wydatki planowane stan na dzień 30.06.2012 r.
Wydatki ogółem*:	229 697 508	253 456 710	278 617 623	295 507 267	315 800 791	332 457 923
Wydatki bieżące*, w tym:	225 133 353	242 130 542	267 038 974	285 046 228	306 181 196	323 789 031
Dotacja dla szkół niepublicznych	19 617 415	25 329 118	31 827 749	33 664 873	39 782 619	39 990 536
Wydatki majątkowe	4 564 156	11 326 168	11 578 649	10 461 039	9 619 595	8 668 892
Subwencja oświatowa	164 011 693	181 716 735	203 080 628	219 700 479	235 020 713	236 954 415
Dotacje na zadania bieżące	1 346 229	1 241 776	1 141 796	1 176 308	1 065 307	868 392
Dotacje na inwestycje			333 000			
Pozostałe środki z budżetu miasta – ogółem	64 339 586	70 498 199	74 062 199	74 630 480	79 714 771	94 635 116
Pozostałe środki z budżetu miasta – tylko na zadania bieżące	59 775 431	59 172 031	62 816 550	64 169 441	70 095 176	85 966 224
Subwencja / Wydatki bieżące	72,85%	75,05%	76,05%	77,08%	76,76%	73,18%
Udział miasta / Wydatki bieżące	26,55%	24,44%	23,52%	22,51%	22,89%	26,55%

* Wydatki w działach 801 i 854 pomniejszone o wydatki na realizację projektów w ramach programów Leonardo i Comenius.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Tabele 5.5 i 5.6 przedstawiają wydatki na realizację wszystkich zadań oświatowych, natomiast struktura wydatków na poszczególne typy szkół prowadzonych przez miasto przedstawiona została w tabeli 5.7.

Tabela 5.7. Wysokość wydatków poniesionych w poszczególnych typach szkół w Kielcach w latach 2007–2012

Typy szkół/ rok	Liczba szkół/ wydatki bieżące/rok	2007	2008	2009	2010	2011	Plan wg stanu na dzień 30.06.2012 r.
Szkoly podstawowe	Liczba szkół	25	25	25	25	25	25
	Wydatki	49 250 929	50 460 923	54 446 149	57 991 458	60 807 116	64 590 982
Przedszkola, w tym 1 przedszkole specjalne	Liczba szkół	35	35	35	34	34	34
	Wydatki	26 389 720	29 294 577	31 762 622	29 265 793	31 398 897	33 651 738
Gimnazja	Liczba szkół	20	20	20	20	20	20
	Wydatki	29 641 488	31 744 217	32 521 888	34 497 586	36 106 524	37 422 782
Licea ogólno- kształcące	Liczba szkół	10	10	10	10	10	10
	Wydatki	30 234 315	32 093 936	35 008 602	37 545 976	39 424 182	41 244 371
Licea profilowane	Liczba szkół	5	3	1	1	1	1
	Wydatki	4 301 700	2 821 438	1 416 310	1 057 754	1 096 534	875 289
Szkoly zawodowe	Liczba szkół	15	14	14	14	14	14
	Wydatki	26 900 025	29 923 816	34 061 733	36 826 769	39 119 939	41 641 524
Szkoly specjalne	Liczba szkół	14	14	14	14	14	14
	Wydatki	11 297 195	11 891 727	13 551 269	14 946 436	15 520 808	16 591 116
Szkoly artystyczne	Liczba szkół	0	0	0	0	1	1
	Wydatki	0	0	0	0	773 441	1 762 538

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

5.2. Charakterystyka zmian w sieci szkolnej w latach 2007–2012

W latach 2007–2012 nie doszło do restrukturyzacji sieci szkół ponadgimnazjalnych. Jedyną widoczną zmianą dotyczy stopniowego wygaszania liceów profilowanych. W roku szkolnym 2007/2008 funkcjonowało ich pięć, natomiast w roku 2011/2012 działała już tylko jedna szkoła tego typu. W roku 2007/2008 został przeprowadzony nabór do dwóch liceów profilowanych, ostatni nabór miał miejsce w roku 2010/2011.

W ciągu całego omawianego okresu nie zmieniła się zasadniczo struktura naboru do poszczególnych typów szkół (tabela 5.8).

Tabela 5.8. Struktura naboru do poszczególnych typów szkół w Kielcach w latach 2007–2012

Typ szkoły	Liczba uczniów przyjętych do klas pierwszych									
	2007/2008		2008/2009		2009/2010		2010/2011		2011/2012	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Liceum ogólnokształcące	2 377	44,99	2 351	47,44	2 379	49,88	2 161	48,25	2 099	49,08
Liceum profilowane	156	2,95	93	1,88	66	1,38	55	1,23	0	0
Technikum	2 151	40,72	1 921	38,76	1 802	37,79	1 804	40,27	1 748	40,87
Zasadnicza szkoła zawodowa	599	11,34	591	11,92	522	10,95	459	10,25	430	10,05
Razem	5 283		4 956		4 769		4 479		4 277	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Nie uległa również zasadniczym zmianom struktura naboru do liceów ogólnokształcących w zakresie profili (rozszerzeń). Wprowadziły szkoły podejmowały próby stworzenia innych, niż tradycyjne, połączeń przedmiotów rozszerzonych, ale nie cieszyły się one zainteresowaniem uczniów i szybko z nich rezygnowano (np. język polski z biologią w I LO, historia, wiedza o społeczeństwie i geografia w VI LO).

Tabela 5.9. Struktura naboru do liceów ogólnokształcących w Kielcach w latach 2007–2012

Profil (rozszerzenia)	2007/2008		2008/2009		2009/2010		2010/2011		2011/2012	
	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Liczba uczniów
Humanistyczny	26	839	26	834	25	831	25	811	24	765
Matematyczno-przyrodniczy	23	774	23	788	25	827	22	719	23	767
Biologiczno-chemiczny	19	612	17	565	17	566	15	505	14	468
Inny	5	152	5	164	6	155	5	126	4	99
Razem	73	2 377	71	2 351	73	2 379	67	2 161	65	2 099

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Dla uproszczenia profile (rozszerzenia) zostały ujednolicone, choć w obrębie klas humanistycznych i matematyczno-przyrodniczych występują różnice (np. klasy „humanistyczne” – połączenia historii, języka polskiego, wiedzy o społeczeństwie, a „matematyczno-przyrodnicze” – matematyki z fizyką, geografią bądź informatyką).

W technikach w ciągu ostatnich lat nie zaszły większe zmiany. Największą popularnością od lat cieszą się następujące kierunki: ekonomista, informatyk, technik żywienia i gospodarstwa domowego, technik organizacji usług gastronomicznych, kelner, technik technologii żywności. Nie udało się utrzymać kierunku technik agrobiznesu – ostatni raz klasa powstała w roku 2007/2008. Mimo dobrej bazy dydaktycznej wygasa kierunek związany z poligrafią. Technika procesów drukarskich zastąpił technik cyfrowych procesów graficz-

nych (w roku szkolnym 2009/2010 utworzono klasę dwuzawodową z tymi kierunkami, od następnego roku z procesów drukarskich zrezygnowano). W naborze przeprowadzonym w 2012 roku nie było chętnych na ten kierunek – klasa nie powstała. Trudno także znaleźć chętnych na niektóre kierunki związane z budownictwem – utworzony w 2009 roku kierunek technik urządzeń sanitarnych funkcjonuje jedynie w połówkach klas, podobnie jest z technikiem technologii drewna. Problem stanowi utworzenie pełnego oddziału dla kierunku technik technologii odzieży. W ostatnich latach powstała tylko grupa w klasie wielozawodowej.

Tabela 5.10. Struktura naboru do techników na najbardziej popularne kierunki w Kielcach w latach 2007–2012

Kierunki kształcenia	2007/2008		2008/2009		2009/2010		2010/2011		2011/2012	
	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Liczba uczniów
Technik budownictwa	3	92	3	85	3	87	4	105	2,5	73
Technik ekonomista	7	225	7	226	6	185	6	164	5	144
Technik elektronik	3	96	3	88	3	93	2	57	2	64
Technik hotelarstwa	5	163	4	126	3	93	3	88	3	96
Technik informatyk	5	169	4	133	6	181	6	196	6	188
Technik kelner	7	203	6	166	5	139	5	131	4	113
Technik kucharz					1	29	2	59	3	91
Technik mechanik	3,5	110	3	92	3	84	3	97	3	88
Technik organizacji reklamy					1	33	1	34	2	65
Technik organizacji usług gastronomicznych	6	164	6	172	5	153	5	145	5	148
Technik technologii żywności	6	151	5	130	4	114	4	112	4	113
Technik żywienia i gospodarstwa domowego	5	146	7	198	6	166	5	146	5	147

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

W zasadniczych szkołach zawodowych utworzenie pełnych, jednozawodowych klas stanowi duży problem. Niewiele oddziałów powstawało w zasadniczym etapie rekrutacji, znaczna grupa uczniów przyjmowana była do tych szkół podczas rekrutacji uzupełniającej. Nie brakowało chętnych do nauki w zawodach gastronomicznych – kucharz, cukiernik, piekarz (ostatni raz nabór przeprowadzono w 2009 roku), powstawały pełne oddziały w klasach kształcących fryzjerów, murarzy, elektromechaników pojazdów samochodowych i mechaników pojazdów samochodowych. Pozostałe kierunki funkcjonują jako grupy w klasach dwu- lub wielozawodowych.

Tabela 5.11. Struktura naboru do zasadniczych szkół zawodowych na najbardziej popularne kierunki w Kielcach w latach 2007–2012

Kierunki kształcenia	2007/2008		2008/2009		2009/2010		2010/2011		2011/2012	
	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Liczba uczniów
Blacharz samochodowy	1	28	0,5	12	0,5	14	0,5	16	1	28
Cukiernik	3	67	3	73	3	72	3	71	2	42
Elektromechanik pojazdów samochodowych	1	28	1	30	1	30	1	27	1	31
Elektryk	1	25	0,5	18	0,5	21	0,5	19	0,5	19
Fryzjer	2	58	2	61	2	56	1,5	41	1	33
Kucharz	3	100	4	126	4	119	4	112	4	114
Mechanik pojazdów samochodowych	1	32	1	27	1	30	1	29	1	27
Monter-elektronik	1	22	0,5	18	0,5	11	0,5	13	0,5	13
Murarz	2,24	67	1,97	66	1,17	37	1,24	40	1,19	34
Posadzkarz	1	33	1	32	0,83	29	0,72	23	0,74	20
Stolarz	1,26	32	0,63	19	0,5	14	0,71	20	0,69	22
Technolog robót wykończeniowych w bud.			1	23	1	35	0,55	18	0,62	20

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Ofertę szkół samorządowych uzupełniają szkoły niepubliczne i publiczne prowadzone przez inne niż jednostka samorządu terytorialnego osoby prawne. Dotowanych jest 17 szkół dla młodzieży (bez szkół policealnych), w tym: 6 liceów ogólnokształcących (dwa z nich są szkołami publicznymi), 6 techników, 4 zasadnicze szkoły zawodowe oraz jedno liceum profilowane. Liczbę uczniów w niesamorządowych szkołach ponadgimnazjalnych dla młodzieży w latach 2007–2011 przedstawia tabela 5.12.

Tabela 5.12. Liczba uczniów w niesamorządowych szkołach ponadgimnazjalnych w Kielcach w latach 2007–2012

Typ szkoły	Liczba uczniów				
	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12
Liceum ogólnokształcące publiczne	307	305	283	304	288
Liceum ogólnokształcące niepubliczne	71	74	79	60	80
Liceum profilowane	119	107	112	117	80
Technikum	1 215	1 444	1 525	1 404	1 202
Zasadnicza szkoła zawodowa	474	438	467	453	461
Razem	2 186	2 368	2 466	2 338	2 111

* dane z września każdego roku szkolnego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Liczba oferowanych kierunków w niepublicznych technikach jest niewielka w porównaniu do szkół prowadzonych przez samorząd. Największa grupa uczniów kształci się w zawodach: technik usług fryzjerskich i technik hotelarstwa. Pozostałe kierunki, które

funkcjonowały przez cały omawiany okres to: technik budownictwa, technik informatyk, technik żywienia i gospodarstwa domowego, technik organizacji usług gastronomicznych, technik mechanik, technik weterynarii. Pozostałe kierunki albo zanikły (technik teledinformatyk, technik poligraf, technik ekonomista), albo zostały utworzone w ostatnich latach (technik logistyk od roku 2009, technik architektury krajobrazu od roku 2011).

Niepubliczne zasadnicze szkoły zawodowe kształcą przede wszystkim w zawodach: fryzjer, kucharz małej gastronomii, mechanik pojazdów samochodowych, blacharz samochodowy, technolog robót wykończeniowych, lakiernik, murarz, cukiernik, sprzedawca. W innych zawodach, głównie z branży budowlanej lub gastronomicznej, kształceni są pojedynczy uczniowie. Należy przy tym zwrócić uwagę na fakt, iż niepubliczne zasadnicze szkoły zawodowe w znacznej większości nie posiadają odpowiedniej bazy do realizacji praktycznej nauki zawodu, toteż warunkiem przyjęcia do takiej szkoły jest zawarcie przez ucznia/młodocianego umowy o pracę z właściwym pracodawcą.

5.3. Lokalna polityka oświatowa

Miasto Kielce od lat stoi przed zasadniczym problemem, jak utrzymać istniejącą bazę szkół ponadgimnazjalnych oraz zachować atrakcyjną ofertę edukacyjną przy malejącej liczbie uczniów. Jest to ogromne wyzwanie dla samorządu, które determinuje kierunki działań podejmowanych w oświacie. Można je w skrócie przedstawić następująco:

- modernizacja i unowocześnienie istniejącej bazy oświatowej,
- podniesienie jakości kształcenia,
- działania zmierzające do podniesienia atrakcyjności oferty edukacyjnej w szkołach ponadgimnazjalnych,
- dbałość o wysoko wykwalifikowaną kadrę nauczycielską.

Począwszy od 2003 roku systematycznie modernizowane są budynki szkolne. W latach 2007–2012 przeprowadzono gruntowne remonty 30 obiektów oświatowych oraz wybudowane zostało jedno przedszkole. Wyremontowano 7 z 18 budynków szkół ponadgimnazjalnych. Duży nacisk położony jest na rozwój bazy sportowej. W omawianym okresie przy szkołach powstały dwa nowe baseny oraz 11 nowoczesnych boisk, z czego przy szkołach ponadgimnazjalnych 4 boiska. 5 szkół ponadgimnazjalnych dysponuje halami sportowymi, w planie jest budowa kolejnej. Ważnym elementem jest również systematyczny zakup nowoczesnego wyposażenia oraz pomocy dydaktycznych. Uchwałą Rady Miejskiej w Kielcach w szkołach zostały utworzone konta dochodów jednostek oświatowych, które dają dyrektorom możliwość swobodnego (w ramach uchwały) dysponowania środkami pozyskanymi przez nich z innych źródeł. W większości przeznaczane one są na podniesienie standardu budynków oraz doposażenie bazy dydaktycznej.

Kolejnym celem, jakie miasto stawia w zakresie edukacji jest wspieranie szkół w osiąganiu przez uczniów jak najwyższych wyników sprawdzianów i egzaminów zewnętrznych. Od roku szkolnego 2007/2008 przeznaczane są dodatkowe środki na organizowanie zajęć przygotowujących uczniów do egzaminu maturalnego (dwa lata wcześniej wprowadzone zostały zajęcia dla gimnazjalistów). Liczba grup tworzona jest na poziomie szkół, a każdy uczeń może brać udział w zajęciach z trzech przedmiotów (w tym obowiązkowo z matematyki). Liczbę godzin przeznaczonych na przygotowanie do matury przedstawia tabela 5.13.

Tabela 5.13. Liczba godzin przeznaczonych na przygotowanie do matury w Kielcach w latach 2007–2012

Rok szkolny	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Liczba godzin	4 504	9 219	6 614	5 660	6 920

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Efektom tych działań jest wysoka zdawalność oraz wysokie (w odniesieniu do średniej krajowej) średnie wyniki egzaminów maturalnych osiągane przez uczniów szkół prowadzonych przez samorząd (dane dotyczą absolwentów, bez powtarzających matury).

Tabela 5.14. Średnia zdawalność egzaminu maturalnego uczniów uczęszczających do szkół prowadzonych przez samorząd w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

Średnia zdawalność	2009/2010	2010/2011
w Kielcach	91,6	91,8
w województwie świętokrzyskim	78,1	76,3
w kraju	81,0	75,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CKE.

Tabela 5.15. Średnie wyniki egzaminów maturalnych w latach szkolnych 2008/09–2010/11

Przedmiot	Poziom egzaminu	2008/2009			2009/2010			2010/2011		
		Liczba zdających	Średni wynik w Kielcach	Średni wynik w kraju	Liczba zdających	Średni wynik w Kielcach	Średni wynik w kraju	Liczba zdających	Średni wynik w Kielcach	Średni wynik w kraju
Język polski	podst.	3 346	54,89	52,21	3 287	60,90	57,24	3 472	56,15	53
	rozs.	199	68,88	65,08	277	61,72	60,00	315	58,77	58,7
Wiedza o społeczeństwie	podst.	558	47,67	43,05	207	59,39	54,16	281	47,52	46,7
	rozs.	377	51,09	48,82	313	49,35	50,76	305	45,54	45,5
Historia	podst.	118	57,41	53,60	106	54,94	54,20	94	51,43	50,3
	rozs.	196	50,67	47,11	156	43,07	51,33	155	52,33	50,4
Historia sztuki	podst.	5	63,20	47,58	3	28,00	43,10	4	63,5	44,6
	rozs.	15	74,67	57,23	8	43,00	54,54	2	55	53,5
Matematyka	podst.	548	54,88	49,00	3286	64,69	58,51	3 564	56,6	48,2
	rozs.	407	68,53	58,45	560	54,31	49,32	727	48,09	44,5
Biologia	podst.	401	50,27	44,42	267	49,69	45,52	846	55,58	46,1
	rozs.	428	64,06	58,49	372	62,28	54,64	338	63,62	55,9
Chemia	podst.	42	63,13	60,25	45	48,00	48,27	78	42,64	41,7
	rozs.	333	67,33	60,27	300	64,92	61,52	304	55,71	51,6
Fizyka i astronomia	podst.	24	60,50	50,59	91	49,13	43,39	84	48,66	41,9
	rozs.	209	66,68	61,14	109	68,50	58,79	119	51,36	46,2
Geografia	podst.	774	52,75	50,35	374	48,30	45,77	270	43,89	43,1
	rozs.	229	62,85	53,67	242	54,64	49,11	215	54,47	49,4
Informatyka	podst.	7	48,86	40,51	5	23,60	38,49	3	40,66	45,3
	rozs.	25	42,59	35,21	6	39,67	47,22	12	62,99	55,6

Język angielski	podst.	2 697	66,26	59,49	2 990	68,53	62,35	3 229	75,16	69,7
	rozs.	454	76,94	74,30	468	71,84	68,42	615	72,22	70,4
Język niemiecki	podst.	217	61,10	56,36	164	64,65	63,47	147	59,93	57,8
	rozs.	25	80,03	74,45	22	82,00	69,89	19	70,89	69,5
Język rosyjski	podst.	183	68,72	59,01	141	70,34	62,83	125	69,68	64,2
	rozs.	11	85,09	78,34	21	83,52	78,45	14	82,07	78,8
Język francuski	podst.	3	86,00	61,13	12	88,92	72,30	11	81,64	72,8
	rozs.	5	86,80	72,73	3	70,67	74,62	2	89	73,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce i CKE.

Zdawalność egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe jest znacznie niższa, niż w przypadku egzaminu maturalnego, choć nie odbiega znacznie od średnich dla regionu. W roku szkolnym 2010/2011 przedstawiała się ona następująco:

Tabela 5.16. Zdawalność egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe w roku szkolnym 2010/2011

	Szkoły prowadzone przez miasto Kielce	Szkoły z terenu Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi
Technika i licea profilowane	42,68	49,23
Zasadnicze szkoły zawodowe	77,11	65,11

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Podniesienie jakości kształcenia wspierać ma również realizacja programów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. Dyrektorzy szkół zostali odpowiednio przeszkoleni i zachęceni są do pisania projektów i aplikowania o środki. W ostatnich latach (od 2008 r.) w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki ogółem w szkołach ponadgimnazjalnych zrealizowano 14 projektów (w tym 13 w szkołach zawodowych i 1 w liceum ogólnokształcącym), 7 – w ramach programu Comenius oraz 12 projektów w ramach programu Leonardo. Ich realizacja pozwala nie tylko na zdobycie nowych umiejętności, ale również poznanie pracy innych uczniów w szkołach partnerskich, a także odbycie stażów zawodowych w krajach europejskich. Tabela 5.17 przedstawia wydatki na programy realizowane ze środków pozyskanych z Unii Europejskiej oraz innych źródeł.

Tabela 5.17. Wydatki Kielce na programy realizowane ze środków pozyskanych z Unii Europejskiej oraz innych źródeł w latach 2007–2012

2007	2008	2009	2010	2011	2012
1 168 924	975 525	2 503 970	5 075 090	4 321 556	4 336 629

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Projekty ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (m.in. „Mój zawód przyszłości”, „Doskonalenie zawodowe szansą większej konkurencyjności na rynku pracy”, „Nowoczesny budowlaniec”, „Szkolne laboratorium ochrony środowiska na miarę XXI wieku”) realizowane były głównie przez szkoły zawodowe. Objęto nimi grupę 2515 uczniów, z którymi zrealizowano 23 526 godzin różnego rodzaju kursów, szkoleń, zajęć językowych i innych.

Specyfiką szkolnictwa ponadgimnazjalnego w Kielcach jest fakt, iż większość uczniów (ok. 55%) pochodzi z innych powiatów, w tym największa grupa z powiatu kieleckiego, okalającego miasto. Od lat między powiatem grodzkim a ziemskim toczy się rywalizacja o pozyskanie jak największej liczby uczniów, zwłaszcza tych z najwyższymi osiągnięciami po gimnazjum. Dla uczniów spoza Kielc funkcjonują w mieście dwa internaty oraz bursa szkolna. Roczne wydatki bieżące na funkcjonowanie tych placówek kształtują się następująco:

Tabela 5.18. Roczne wydatki bieżące na funkcjonowanie internatów oraz bursy szkolnej w Kielcach w latach 2007–2012

Wydatki wykonane na dzień 31.12.2007	Wydatki wykonane na dzień 31.12.2008	Wydatki wykonane na dzień 31.12.2009	Wydatki wykonane na dzień 31.12.2010	Wydatki wykonane na dzień 31.12.2011	Wydatki planowane stan na dzień 30.06.2012
2 725 248	2 986 710	3 091 536	3 306 364	3 517 613	3 710 752

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Od 17 lat w Kielcach organizowane są targi edukacyjne, w których obowiązkowo biorą udział wszystkie szkoły ponadgimnazjalne, prezentując swoje osiągnięcia i ofertę. Prezydent Miasta Kielce corocznie przyznaje puchar dla najlepiej prezentującej się szkoły. Szkoły starają się docierać do przyszłych uczniów poprzez środki masowego przekazu, prezentując ciekawe wydarzenia z życia szkoły, efekty realizowanych projektów edukacyjnych, część z nich organizuje również tzw. „drzwi otwarte”. Motywacyjną funkcję spełnia przyznawany corocznie dla 10 szczególnie uzdolnionych uczniów szkół ponadgimnazjalnych tytuł „Nadzieje Kielc”. Nagroda ustanowiona uchwałą Nr 411/2000 Rady Miejskiej w Kielcach z dnia 29 lutego 2000 r. jest wyróżnieniem honorowym, udokumentowanym dyplomem, statuetką oraz kwotą pieniężną. Przyznawana jest uczniom i absolwentom danego roku szkolnego za wybitne osiągnięcia w dziedzinie nauki, kultury, sportu oraz działalności społecznej, a w szczególności laureatom olimpiady przedmiotowej lub konkursu naukowego, laureatom ogólnopolskiego konkursu artystycznego, mistrzom i wice-mistrzom świata, Europy i Polski w olimpijskiej konkurencji sportowej o dobrych wynikach w nauce, osobom szczególnie wyróżniającym się w działalności społecznej. Od 2007 roku nagrodę mogą otrzymać nie tylko uczniowie zamieszkujący na terenie miasta Kielce, ale również spoza Kielc.

W celu stworzenia pełniejszej oferty edukacyjnej od 2007 roku w VI Liceum Ogólnokształcącym rozpoczęła funkcjonowanie klasa realizująca program międzynarodowej matury. Jest to jedyna szkoła na terenie województwa świętokrzyskiego oferująca młodzieży możliwość zdawania matury międzynarodowej. W 2012 roku szkołę opuścił trzeci rocznik absolwentów. Od momentu podjęcia tego wyzwania szkoła znacznie zyskała na popularności; jest jedną ze szkół najchętniej wybieranych przez absolwentów gimnazjum, a dostać się do niej mogą tylko uczniowie z bardzo wysokimi osiągnięciami punktowymi.

Dobra szkoła nie może istnieć bez dobrze przygotowanej, zaangażowanej kadry pedagogicznej. Miasto Kielce stara się stworzyć jak najlepsze warunki do stałego podnoszenia kwalifikacji nauczycieli. W tym celu funkcjonuje Samorządowy Ośrodek Doradztwa Metodycznego i Doskonalenia Nauczycieli oraz powołana jest grupa 20 nauczycieli doradców metodycznych, którzy bezpośrednio wspierają nauczycieli w szkołach.

Tabela 5.19. Wydatki na doskonalenie zawodowe nauczycieli w Kielcach w latach 2007–2012

Rok	Wydatki na różne formy doskonalenia nauczycieli	Wydatki na utrzymanie doradców metodycznych	Wydatki na utrzymanie ośrodka	Razem
2007	483 882	549 495	149 905	1 183 282
2008	481 494	593 223	166 657	1 241 374
2009	641 438	727 507	170 637	1 539 582
2010	648 955	738 349	186 743	1 574 047
2011	734 697	784 923	195 215	1 714 835
2012 (plan)	1 111 240	823 494	206 170	2 140 904

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Koszty utrzymania Samorządowego Ośrodka Doradztwa Metodycznego i Doskonalenia Nauczycieli są stosunkowo niskie, ale efektywność podejmowanych tam działań jest bardzo wysoka, o czym świadczy liczba nauczycieli przeszkolonych w różnych formach dokształcania.

Tabela 5.20. Liczba nauczycieli przeszkolonych w różnych formach dokształcania w Kielcach w latach 2007–2011

Nazwa formy	Liczba przeszkolonych nauczycieli 2007r.	Liczba przeszkolonych nauczycieli 2008r.	Liczba przeszkolonych nauczycieli 2009r.	Liczba przeszkolonych nauczycieli 2010r.	Liczba przeszkolonych nauczycieli 2011r.
Konferencje	3 127	3 360	3 172	2 592	3 067
Warsztaty, kursy doskonalące	3 393	2 751	2 316	1 644	1 936
Szkoleniowe posiedzenia rad pedagogicznych	2 482	1 964	4 521	3 210	4 070
Granty zlecane przez Kuratorium Oświaty	77	163	156	150	brak
Kursy kwalifikacyjne	16	36	35	brak	79
Projekty unijne (pisanie projektów, zasady rozliczania)	brak	brak	200	180	88
Razem	9 095	8 274	10 400	7 776	9 240
W tym:					
Nauczyciele przedmiotów zawodowych	299	186	397	158	35
Nauczyciele j. polskiego (szkoły ponadgimnazjalne)	618	445	581	252	480
Nauczyciele matematyki (szkoły ponadgimnazjalne)	248	528	483	689	410
Języki obce (wszystkie poziomy nauczania)	354	84	511	78	66

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Miasto Kielce nie opracowało, jak dotąd, odrębnej strategii oświatowej. Również w dokumencie przyjętym uchwałą Nr VII/123/2007 Rady Miejskiej w Kielcach z dnia 29 marca 2007 r. pod nazwą „Strategia Rozwoju Miasta Kielce na lata 2007–2020” oświata praktycznie nie jest obecna; jedynie w analizie SWOT dotyczącej sfery społecznej jako słabą stronę wskazano „niski standard obiektów oświatowych”, a dla celu strategicznego „poprawa warunków życia w mieście” sformułowany został cel operacyjny „rozbudowa drobnej infrastruktury sportowej służącej mieszkańcom miasta, np. w postaci boisk dla dzieci, basenów, a także efektywniejsze wykorzystanie istniejących już obiektów”. Nie oznacza to jednak, że zarządzanie oświatą odbywa się w sposób nieprzemyślany. Od 2008 roku opracowywane są kierunki polityki społecznej i gospodarczej Miasta Kielce na kolejne lata (w roku 2008 przyjęte jako „Informacja”, od 2009 roku uchwalane w formie zarządzeń prezydenta), w których formułowane są szczegółowe zadania do realizacji w obszarze edukacji i wychowania. Choć nie ma jednolitych dokumentów o charakterze strategicznym, widoczne są tendencje i zamierzone działania, których celem jest osiągnięcie konkretnych efektów.

Miasto jako organ prowadzący nie gromadzi danych dotyczących losów absolwentów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. W szkołach podstawowych i gimnazjach śledzenie losów absolwentów odbywa się na bieżąco. Natomiast z informacji uzyskanych ze szkół ponadgimnazjalnych wynika, iż dane o absolwentach w opisywanym okresie zbierane były w 6 z 18 szkół, 7 szkół posiada dane częściowe, natomiast w 5 szkołach dane o losach absolwentów nie były dotąd gromadzone. Losy absolwentów poszczególnych typów szkół obrazuje tabela 5.21.

Tabela 5.21. Losy absolwentów poszczególnych typów szkół w Kielcach w latach 2008–2011

Liceum ogólnokształcące				
Rok	2008	2009	2010	2011
Liczba absolwentów (abiturientów) ogółem, w tym:	2396	2402	2293	2231
Podjęli naukę na studiach wyższych	1311	1368	1266	1315
Podjęli naukę w szkołach policealnych (pomaturalnych)	42	49	29	35
Podjęli pracę	23	28	16	14
Zarejestrowali się w urzędach pracy	0	0	0	0
Brak danych	1020	958	982	867
Liceum profilowane				
Liczba absolwentów (abiturientów) ogółem, w tym:	346	149	54	54
Podjęli naukę na studiach wyższych	222	117	46	44
Podjęli naukę w szkołach policealnych (pomaturalnych)	36	3	3	2
Podjęli pracę	50	26	5	8
Zarejestrowali się w urzędach pracy	17	9	0	0
Brak danych	37	14	0	0
Technikum				
Liczba absolwentów (abiturientów) ogółem, w tym:	1021	1047	1160	1327
Podjęli naukę na studiach wyższych	430	416	593	671
Podjęli naukę w szkołach policealnych (pomaturalnych)	12	10	23	29
Podjęli pracę	378	374	396	442
Zarejestrowali się w urzędach pracy	77	67	85	86
Brak danych	180	254	137	148

Zasadnicza szkoła zawodowa				
Liczba absolwentów ogółem, w tym:	281	381	379	341
Podjęli dalszą naukę	110	128	115	76
Podjęli pracę	87	125	122	90
Zarejestrowali się w urzędach pracy	7	5	3	2
Brak danych	94	151	161	186

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce.

Z dużymi problemami boryka się szkolnictwo zawodowe. Podstawową bolączką jest z jednej strony brak odpowiedniej bazy dla kształcenia praktycznego, z drugiej – z roku na rok malejąca liczba chętnych uczniów, zwłaszcza w zasadniczych szkołach zawodowych. Tylko w trzech szkołach zawodowych stworzone zostały ośrodki egzaminacyjne dla następujących zawodów: fryzjer, elektryk, monter elektroniki, kucharz małej gastronomii, cukiernik. Uczniowie kształcący się w innych zawodach muszą zdawać egzamin w innym mieście.

Od kilku lat czynione są starania o utworzenie centrum kształcenia praktycznego, którego zadaniem ma być prowadzenie zajęć praktycznej nauki zawodu i przyuczenia zawodowego, organizowanie i prowadzenie egzaminów zawodowych, doskonalenie nauczycieli przedmiotów zawodowych, organizacja kursów kwalifikacyjnych, prowadzenie punktu konsultacyjnego, prowadzenie kształcenia ustawicznego. Powstanie centrum zapewniłoby pełną, profesjonalną i nowoczesną bazę do kształcenia zawodowego zarówno w kierunkach aktualnie istniejących, jak również dałoby możliwości stworzenia pełniejszej oferty edukacyjnej, zwłaszcza dla dziewcząt na poziomie zasadniczej szkoły zawodowej. Dziewczęta mające niskie wyniki nauczania w gimnazjum, które nie dostały się do wybranej szkoły, trafiają do przypadkowych zawodów, a należałoby im stworzyć ofertę w powiązaniu z lokalnym rynkiem pracy.

W pierwszej fazie przeprowadzono badanie koncepcyjne, w drugiej fazie wykonana została dokumentacja projektowa; koszty realizacji obu przedsięwzięć pokryło miasto. W kolejnej fazie poczynione zostały próby pozyskania środków zewnętrznych z EFRR w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego. Zakończyły się one niepowodzeniem i problem, jak dotąd, nie został rozwiązany. Z uwagi na bardzo wysoki koszt inwestycji (w 2007 r. szacowany na 25 000 000 zł) miasto nie zdecydowało się na sfinansowanie zadania jedynie ze środków własnych.

W Kielcach nie ma już szkół ponadgimnazjalnych dla dorosłych prowadzonych przez samorząd. Ostatnie liceum ogólnokształcące dla dorosłych zakończyło działalność w roku 2007, a technikum dla dorosłych w roku 2006. Szkoły te wygasły z powodu braku naboru; w tym okresie powstało wiele szkół niepublicznych dla dorosłych, które oferują bezpłatne kształcenie.

Rekrutacja do szkół ponadgimnazjalnych odbywa się zgodnie z wydawanym corocznie zarządzeniem Świętokrzyskiego Kuratora Oświaty w Kielcach w sprawie terminów rekrutacji do gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, określenia terminów składania dokumentów, potwierdzania woli podjęcia nauki w danej szkole, sposobów przeliczania na punkty ocen z języka polskiego i trzech wybranych zajęć edukacyjnych, wyników egzaminu gimnazjalnego, sposobów punktowania innych osiągnięć kandydatów w województwie świętokrzyskim. Nabór prowadzony jest za pośrednictwem elektronicznego systemu. Wszelkie dane dotyczące szkół ponadgimnazjalnych oraz czynności konieczne do

wykonania przez kandydatów są opisane na specjalnie utworzonej stronie internetowej. W określonych terminach szkoły wprowadzają swoją pełną ofertę wraz z regulaminem rekrutacji. Pełna oferta edukacyjna oznacza, że w systemie znajdują się dane o każdej planowanej klasie wraz z informacją o rozszerzonych przedmiotach, profilach lub zawodach, nauczanych językach obcych oraz o liczbie miejsc w danej klasie, przedmiocie punktowanym dodatkowo, a także o dodatkowych preferencjach stosowanych przez szkołę w przypadku jednakowej liczby punktów uzyskanych przez kandydatów w procesie rekrutacji. Kandydaci mają możliwość logowania się samodzielnie, w swoim gimnazjum bądź w wybranej szkole ponadgimnazjalnej (zwłaszcza dotyczy to kandydatów spoza Kielc). W każdym roku organ prowadzący ustala liczebność oddziałów. Od kilku lat utrzymuje się ona na poziomie 33 uczniów. Ponadto organ prowadzący zastrzega sobie, na etapie symulacji przydziału, zwiększenia liczby miejsc w oddziale do 34. Dyrektorzy szkół mogą dokonywać przesunięć uczniów między oddziałami (po 31 sierpnia) z zastrzeżeniem, że liczba uczniów w oddziale nie może przekroczyć 36.

5.4. Wybrane instrumenty zarządzania oświatą

Podstawowym narzędziem wykorzystywanym w celu skutecznego zarządzania oświatą jest elektroniczny arkusz organizacyjny. We wszystkich szkołach arkusz organizacyjny sporządzany jest za pomocą programu. Wymusza to na dyrektorach szkół wprowadzanie szczegółowych danych dotyczących zarówno organizacji pracy szkoły, jak też liczby uczniów, zatrudnienia nauczycieli i pracowników niepedagogicznych oraz związanych z tym kosztów. Obowiązkiem dyrektora jest systematyczna aktualizacja danych po wystąpieniu każdej zmiany. Na poziomie organu prowadzącego następuje scalanie danych i powstaje jednolita baza. Baza ułatwia nadzorowanie poszczególnych szkół oraz przeprowadzanie szczegółowych analiz w następujących grupach tematycznych: uczniowie i oddziały, nauczyciele, zajęcia, administracja i obsługa, wskaźniki.

Tabela 5.22. Mocne i słabe strony programu do tworzenia elektronicznego arkusza organizacyjnego

Mocne strony	Słabe strony
– pozwala sprawnie tworzyć arkusze organizacyjne i aneksy, – gromadzi i daje możliwość przetwarzania danych oraz ich analizę, – umożliwia wielokrotne wykorzystanie raz wprowadzonych danych, – kontroluje kompletność i spójność danych, – daje organowi prowadzącemu możliwość szybkiego dostępu do wszelkich danych, – pomaga w oszacowaniu kosztów zatrudnienia pracowników.	– raz wprowadzone błędne dane, które nie zostały wychwycone, przenoszone są na kolejne lata, – niewystarczające umiejętności osób obsługujących program.

Źródło: opracowanie własne.

Kolejnym narzędziem ułatwiającym zarządzanie środkami finansowymi są lokalne programy sprawozdawcze w zakresie realizowania budżetu każdej jednostki oświatowej. Sprawozdania z wykonania dochodów i wydatków budżetowych jednostki przesyłają w formie elektronicznej do organu prowadzącego. Pracownicy odpowiedzialni za nadzór nad poszczególnymi typami szkół opracowują zestawienia zbiorcze za każdy okres sprawozdawczy.

Tabela 5.23. Mocne i słabe strony programów sprawozdawczych z realizacji budżetu jednostek oświatowych

Mocne strony	Słabe strony
– dają możliwość szybkiego dostępu do danych dotyczących realizacji planów finansowych w każdej szkole, – pozwalają w każdym momencie na porównanie relacji planu z wykonaniem, – ułatwiają kontrolę wydatków w poszczególnych paragrafach klasyfikacji budżetowej, – są narzędziem do monitorowania efektywności wykorzystania przez szkoły środków finansowych, – pozwalają porównywać i analizować koszty w poszczególnych szkołach.	– brak jednolitego programu finansowo-księgowego, obejmującego zarówno jednostkę samorządu terytorialnego jak i jednostki organizacyjne, – brak jednolitej polityki rachunkowości dla szkół i organu prowadzącego, – duża liczba błędów popełnianych przez pracowników szkół i brak narzędzi do ich weryfikowania.

Źródło: opracowanie własne.

Samorząd dostrzega rolę sprawnej kadry kierowniczej jako bardzo ważnego ogniwa w sprawnym zarządzaniu oświatą. Dlatego też został stworzony system motywowania dyrektorów. W 2009 roku znacznie podwyższone zostały dodatki funkcyjne i motywacyjne dla dyrektorów, aby stworzyć mechanizm pozyskiwania jak najlepszych kadr zarządzających.

Miasto nie posiada ani określonych norm zatrudnienia, ani standardów organizacyjnych szkół, brak również systemu i zasad finansowania poszczególnych typów szkół w ścisłym powiązaniu z liczbą uczniów. Podział środków między poszczególne szkoły odbywa się w oparciu o analizę realizacji wydatków w poprzednim roku budżetowym. Podstawową zasadą jest zabezpieczenie środków w pierwszej kolejności na wynagrodzenia i pochodne oraz pokrycie kosztów stałych związanych z eksploatacją budynków, a także na pokrycie wydatków wynikających z przepisów prawa. Po ustaleniu przewidywanych dochodów skarbnik miasta określa limity środków na wydatki w poszczególnych zadaniach, w tym na oświatę i edukacyjną opiekę wychowawczą. W ostatnich latach utrwaliła się zasada, iż planowane środki na wydatki w tym obszarze ograniczają się do części oświatowej subwencji ogólnej oraz w miarę stałej kwoty pochodzącej z pozostałych dochodów miasta. Według tego schematu sporządzony został projekt budżetu na 2012 rok, jednak ostateczna kwota subwencji oświatowej została zmniejszona w stosunku do przewidywanej o 12 805 603 zł, stąd tak znaczny wzrost dopłaty do subwencji.

Dodatkowym narzędziem wspomagającym zarządzanie środkami finansowymi w oświacie jest sprawozdanie z wysokości wydatków na wynagrodzenia nauczycieli składane przez szkoły co miesiąc lub co kwartał (w zależności od potrzeb). Sprawozdania te sporządzane są w bardzo dużym stopniu szczegółowości, (praktycznie we wszystkich składnikach i w podziale na poszczególne stopnie awansu zawodowego nauczycieli). Pozwalają one na bieżące monitorowanie poziomu średniego wynagrodzenia nauczycieli i w miarę potrzeby dają możliwość szybkiego reagowania w przypadku, gdy zagrożone jest osiągnięcie odpowiedniego poziomu wynagrodzenia. Ponadto stanowią dodatkową bazę danych dotyczącą wypłat wynagrodzeń we wszystkich szkołach, materiał porównawczy do analizy sposobu gospodarowania środkami na wynagrodzenia i pochodne w nadzorowanych jednostkach.

System elektronicznego naboru do szkół ponadgimnazjalnych nie tylko umożliwia szkołom sprawne przeprowadzenie rekrutacji, a kandydatom ułatwia podejmowanie de-

czyji w sprawie wyboru szkoły i klasy, ale daje organowi prowadzącemu kolejne narzędzie wspomagające zarządzanie. Na etapie przydzielania uczniów przez system do poszczególnych szkół i oddziałów istnieje możliwość podejmowania decyzji o dostosowaniu liczby oddziałów oraz ich liczebności do faktycznej liczby zgłoszonych kandydatów oraz ich preferencji. Zdarza się, iż w tym momencie zamykane są oddziały, do których zgłosiło się zbyt mało kandydatów lub zwiększana jest liczebność w tych, które okazały się najbardziej popularne. Celem takich działań jest zweryfikowanie liczby klas, aby zapewnić miejsca dla wszystkich chętnych bądź zapobiec powstaniu zbyt małych oddziałów. Ponadto punktem wyjścia do tworzenia nowej oferty szkół ponadgimnazjalnych na kolejny rok szkolny jest analiza wyników naboru z roku poprzedniego. System elektronicznego naboru do szkół ponadgimnazjalnych jest swoistym instrumentem do badania aktualnej popularności poszczególnych szkół wśród gimnazjalistów, a zatem jest elementem oceny pracy szkoły.

5.5. Podsumowanie

Trudno jednoznacznie ocenić realizację zadania, jakim jest prowadzenie szkół ponadgimnazjalnych w Kielcach. Do mocnych stron zdecydowanie należy zaliczyć bardzo wysokie wyniki osiągane przez uczniów w egzaminach maturalnych, zarówno pod względem zdawalności, jak też średnich osiągnięć z poszczególnych przedmiotów. Można postawić tezę, iż te wyniki są efektem bardzo dobrej pracy nauczycieli, odpowiednio wspieranych i motywowanych przez organ prowadzący; aktualnie ponad 62% kadry pedagogicznej to nauczyciele posiadający najwyższy stopień awansu zawodowego – nauczyciele dyplomowanego. Atrakcyjna oferta przyciąga uczniów spoza Kielc. Warto w tym miejscu zauważyć, iż na edukację w Kielcach decydują się gimnazjaliści, którzy osiągnęli dobre wyniki i mają dużą motywację do nauki, co również przekłada się na wysokie wyniki końcowe.

Cele, jakie przed oświatą stawia samorząd, choć sformułowane w sposób fragmentaryczny, są konsekwentnie realizowane. Sukcesywnie podnoszony jest standard bazy oświatowej, przy szkołach powstają kolejne boiska ze sztuczną nawierzchnią. Warto podkreślić, iż wysokie efekty kształcenia idą w parze z racjonalną polityką finansową. Od lat udział pozostałych środków miasta w wydatkach na oświatę nie rośnie. Część oświatowa subwencji ogólnej w 2011 roku w stosunku do roku 2007 wzrosła o 43%, podczas gdy udział środków własnych w tym samym okresie zwiększył się o 17%. Natomiast zadania powiatu w omawianym okresie finansowane były praktycznie tylko z subwencji oświatowej.

Miastu pozostało jednak jeszcze wiele problemów do rozwiązania. Podstawowym jest podniesienie rangi i atrakcyjności szkolnictwa zawodowego, które dawałoby absolwentom możliwość elastycznego reagowania na potrzeby rynku. Z pewnością utworzenie Centrum Kształcenia Praktycznego pozwoliłoby na stworzenie w Kielcach centrum kształcenia zawodowego o zasięgu wojewódzkim, ale do tego potrzebne są duże nakłady finansowe.

Sieć szkół ponadgimnazjalnych w mieście jest całkowicie wystarczająca dla zaspokojenia wszystkich potrzeb, choć coraz bardziej odczuwana jest malejąca liczba uczniów. Z pewnością w najbliższych latach muszą zostać podjęte decyzje o racjonalizacji sieci (likwidacji części szkół). Już obecnie widoczny jest nadmiar liceów ogólnokształcących. Skutkiem ubocznym jest przyjmowanie do najsłabszych liceów uczniów z bardzo niskimi osiągnięciami po gimnazjum, którzy nie rokują szans na ukończenie tego typu szkoły, podczas gdy do zasadniczych szkół zawodowych młodzież zgłasza się raczej niechętnie;

woli podejmować naukę w słabych liceach niż w dobrych szkołach zawodowych. Należałoby więc rozważyć możliwość ograniczenia liczby oddziałów w liceach ogólnokształcących bądź wprowadzenia progów punktowych do tego typu szkoły.

Istotnym elementem zarządzania oświatą stałoby się wprowadzenie jednolitych standardów oceny pracy szkół z wykorzystaniem mierzenia wyników osiągniętych przez uczniów. W tym zakresie warto gromadzić dane dotyczące udziału uczniów w konkursach i olimpiadach oraz losów absolwentów. Brak standardów organizacyjnych (norm zatrudnienia pracowników niepedagogicznych, systemu i zasad finansowania poszczególnych typów szkół w ścisłym powiązaniu z liczbą uczniów) stanowi również utrudnienie w sprawnym zarządzaniu oświatą.

Podsumowując, zasadnym byłoby rozważenie opracowania i przyjęcia przez organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego dokumentu o charakterze strategicznym, w którym doprecyzowane zostałyby cele strategiczne i operacyjne w obszarze edukacji.

ROZDZIAŁ 6

Łódź. Studium przypadku zarządzania siecią szkół ponadgimnazjalnych

Małgorzata Zwolińska, Urząd Miasta Łodzi

6.1. Wstęp

Miasto Łódź prowadzi 369 szkół i placówek, w tym 71 szkół ponadgimnazjalnych w 51 jednostkach organizacyjnych. Przez inne podmioty prowadzonych jest 20 szkół publicznych, w tym 8 ponadgimnazjalnych oraz 271 szkół niepublicznych, w tym 84 ponadgimnazjalnych. Łącznie łódzka oświata obejmuje 85 000 dzieci/uczniów, 9650 nauczycieli oraz 4800 pracowników niepedagogicznych.

W roku szkolnym 2011/2012 Miasto Łódź prowadziło 87 szkół podstawowych. Z tej liczby 86 szkół funkcjonuje jako samodzielne jednostki organizacyjne, a jedna szkoła podstawowa wchodzi w skład zespołu szkół integracyjnych.

Tabela 6.1. Zmiany podstawowych wskaźników oświatowych w szkołach podstawowych w Łodzi w latach 2007–2012

Rok szkolny	Liczba szkół podst.	Liczba oddziałów	Liczba dzieci w szkołach podst.	Średnia liczba uczniów w oddziale	Liczba etatów pedagog.	Średnia l. uczniów na etat ped.	Liczba etatów nieped.	Średnia l. ucz. na etat nieped.
2007/2008	87	1295	30 660	23,68	2729	11,23	1070	28,65
2008/2009	87	1261	29 526	23,41	2803	10,53	1070	27,59
2009/2010	87	1242	28 801	23,18	2679	10,76	1074	26,81
2010/2011	87	1252	28 674	22,90	2678	10,70	1080	26,55
2011/2012	87	1264	28 999	22,94	2717	10,67	1087	26,67

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Edukacji Urzędu Miasta Łódź.

W roku szkolnym 2011/2012 Miasto Łódź prowadziło 47 gimnazjów. 40 gimnazjów funkcjonuje jako samodzielne jednostki organizacyjne, 6 gimnazjów wchodzi w skład zespołów szkół ogólnokształcących, a jedno gimnazjum wchodzi w skład zespołu szkół integracyjnych.

Tabela 6.2. Zmiany podstawowych wskaźników oświatowych w gimnazjach w Łodzi w latach 2007–2012

Rok szkolny	Liczba gimnazjów	Liczba oddziałów	Liczba uczniów w gimnazjach	Średnia liczba uczniów w oddziale	Liczba etatów pedagog.	Średnia l. uczniów na etat ped.	Liczba etatów nieped.	Średnia l. uczniów na etat nieped.
2007/2008	47	677	18 088	27	1615	11,20	514	35,19
2008/2009	47	643	17 065	27	1540	11,08	513	33,26
2009/2010	47	615	16 112	26	1516	10,62	507	31,78
2010/2011	47	584	15 224	26	1478	10,30	504	30,21
2011/2012	47	550	14 297	26	1441	9,92	499	28,65

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Edukacji Urzędu Miasta Łódź.

W roku szkolnym 2011/2012 Miasto Łódź prowadziło 53 jednostki organizacyjne na poziomie ponadgimnazjalnym. Struktura jednostek jest następująca: 26 samodzielnych liceów ogólnokształcących, 6 zespołów szkół ogólnokształcących, w skład których wchodziły licea ogólnokształcące i gimnazja, 21 zespołów szkół ponadgimnazjalnych, w skład których wchodziły licea profilowane, technika, zasadnicze szkoły zawodowe oraz szkoły policealne, w nielicznych przypadkach także licea ogólnokształcące. Z dniem 31.08.2012 roku likwidacji uległy 2 szkoły licealne, 1 zespół szkół ogólnokształcących i 3 zespoły ponadgimnazjalne.

Tabela 6.3. Zmiany podstawowych wskaźników oświatowych w szkołach ponadgimnazjalnych w Łodzi w latach 2007–2012

Rok szkolny	Liczba szkół ponadgimnazjalnych	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Średnia liczba uczniów w oddziale	Liczba etatów pedagog.	Średnia l. uczniów na etat ped.	Liczba etatów nieped.	Średnia l. uczniów na etat nieped.
2007/2008	53	932	24 436	26	2302	10,95	780	32,47
2008/2009	53	892	23 207	26	2235	10,68	771	30,94
2009/2010	53	868	21 969	25	2183	10,61	776	29,92
2010/2011	53	834	21 322	26	2138	10,35	761	29,00
2011/2012	53	772	20 341	26	2112	9,63	745	27,339

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Edukacji Urzędu Miasta Łódź.

W szkołach ponadgimnazjalnych zapewniona została ponadstandardowa oferta kształcenia, na którą składały się:

- 4 szkoły z 17 oddziałami dwujęzycznymi,
- 1 szkoła z 2 oddziałami z międzynarodową maturą,
- 6 szkół z 11 oddziałami sportowymi,
- 2 szkoły z 5 oddziałami integracyjnymi,
- 1 szkoła z oddziałami terapeutycznymi.

Miasto Łódź jest także organem prowadzącym dla Centrum Kształcenia Ustawicznego oraz Łódzkiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego.

Tabela 6.4. Podstawowe dane i wskaźniki w podziale na typ szkoły

	SP	G	LO	ZSO	ZSP
Liczba szkół w 2011/2012	87	47	26	6	21
Średnia ucz. w oddziale	23	26	28	26	25
Liczba miejsc w szkołach	46 116	27 916	17 388	6748	16 352
Spadek liczby uczniów w szkołach od 2007 r.	5%	21%	26%	28%	5%
Wykorzystanie miejsc w szkołach	66%	51%	60%	45%	53%
Wskaźnik obciążenia sal w szkołach (śr. l. godz. dziennie)	6,08	5,13	5,41	4,89	5,82
Szkół obciążonych powyżej średniej	45%	49%	61,5%	50%	48%
Szkół obciążonych poniżej średniej	55%	51%	38,5%	50%	52%
Średni roczny koszt kształcenia* jednego ucznia w 2007 r.	4 901,16 zł	4482,47zł	4 122 zł	4 886 zł	5 631 zł
Średni roczny koszt kształcenia jednego ucznia w 2011 r.	7 434,67 zł	7220,43 zł	6 271 zł	8 110 zł	7 617 zł
Wzrost rocznych kosztów kształcenia jednego ucznia 2007–2011	51,7%	61,1%	52,13%	66%	35%

* W kosztach kształcenia uwzględniono wydatki bieżące na realizację zajęć wynikających z organizacji szkoły.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Edukacji Urzędu Miasta Łódź.

W 2011 roku Miasto Łódź zleciło zewnętrzny audyt firmie doradczej PWC Polska. Celem była analiza budżetu oświaty i poszukiwanie kierunków optymalizacji kosztów. Rekomendowane rozwiązania dotyczyły działań krótkoterminowych np. konsolidacja zakupów i usług oraz wprowadzenia standardów organizacyjnych, a także długoterminowych np. reorganizacja szkół poprzez łączenie klas i placówek, wygaszanie, przekształcanie oraz centralizacja usług administracyjno-księgowych.

W raporcie PWC wskazano także, że na tle pozostałych badanych miast wskaźniki jakości usług edukacyjnych w Łodzi wymagają poprawy na wszystkich szczeblach edukacji. Zarówno ranking wyższych uczelni, jak i wskaźnik zdawalności matur oraz poziom egzaminów gimnazjalnych i wyniki sprawdzianu VI klas plasują Łódź powyżej średniej dla Polski, ale poniżej przeciętnej wyników dla dużych miast.

Analiza budżetu Miasta Łodzi w latach 2007–2011 pokazuje, że:

- Wydatki na oświatę i wychowanie stanowią największą pozycję w budżecie Miasta Łodzi i wynoszą od 26% do ponad 30% budżetu. Zauważalna jest tendencja niewielkiego spadku udziału wydatków na oświatę w wydatkach miasta.
- Wydatki bieżące na oświatę i wkład miasta rosną mimo zmniejszającej się liczby uczniów i oddziałów. Niż demograficzny ma wpływ na zmniejszanie się liczebności oddziałów, co przy obowiązującym sposobie naliczania subwencji, oznacza wzrost jednostkowych kosztów kształcenia.

- Systematycznie spadają wydatki inwestycyjne w oświacie. W obliczu bardzo złego stanu technicznego szkół wiąże się to z dalszą dekapitalizacją zasobów.
- Wydatki na wynagrodzenia mają największy udział w wydatkach na oświatę i wychowanie i stanowią 70%.
- Subwencja pokrywa 58–60% wydatków ogółem na oświatę i 78–80% wydatków subwencjonowanych. Udział subwencji w wydatkach na oświatę nieznacznie rośnie, co związane jest z działaniami optymalizującymi koszty. W 2011 r. subwencja pokryła 77,5% wydatków subwencjonowanych (w tym w szkołach ponadgimnazjalnych – 76,37%: w szkołach ogólnokształcących – 78%, w liceach ogólnokształcących – 81%, w zespołach szkół ogólnokształcących – 64%, w szkołach zawodowych – 74%). Wysokie koszty kształcenia w ZSO wynikają ze specyfiki budynków („molochy” na osiedlach, mało uczniów). W 16 szkołach (w tym 11 to licea) wskaźnik udziału subwencji wynosi ponad 90%, ale w 9 (w tym 6 to szkoły zawodowe) poniżej 60%.
- Samorząd pokrywa tylko obowiązujący standard według ramowych planów nauczania. Utrzymuje dotychczas wdrażaną ponadstandardową ofertę, ale nie są wprowadzane żadne nowe przedsięwzięcia i zajęcia dodatkowe. Zagraża to programowemu rozwojowi szkół oraz wdrażaniu działań w celu poprawy wyników kształcenia.
- Niedostatki finansowe łagodzą środki z projektów unijnych. Większość szkół, w tym wszystkie szkoły ponadgimnazjalne, objętych było, lub jest, wspomaganiami ze środków EFS, głównie w ramach PO KL. Efektem jest znaczące wzbogacenie oferty edukacyjnej i wyposażenia w pomoce dydaktyczne. Ponadto obecnie realizowane programy termomodernizacji wpływają na poprawę stanu technicznego budynków.

6.2. Charakterystyka zmian w sieci szkolnej w latach 2007–2012

W roku szkolnym 2000/2001 w szkołach ponadgimnazjalnych było ponad 45 000 uczniów. Obecnie w tym typie szkół kształci się niewiele ponad 20 000 uczniów. W ciągu 10 lat spadek liczby uczniów wyniósł ok. 55%. Największe zmiany miały miejsce w latach 2000–2006. Liczba uczniów szkół ponadgimnazjalnych zmniejszyła się wtedy prawie o 40%. Spadek liczby uczniów dotyczył na początku głównie szkół zawodowych. W liceach liczba uczniów utrzymywała się na zbliżonym poziomie. Samorząd podejmował decyzje o zmianach w sieci szkół. Ubyło 13 szkół: zlikwidowano, często poprzez wygaszanie, 12 szkół zawodowych, a jeden zespół szkół zawodowych przekształcono w liceum ogólnokształcące. Z dzisiejszej perspektywy za błąd należy uznać likwidację technikum chemicznego, którego brakuje w ofercie miasta i które trudno odtworzyć ze względu na brak bazy, tradycji, doświadczonej kadry. Pozostałe branże zostały utrzymane w ofercie.

W latach 2007–2011 liczba uczniów spadła o kolejne 20%. Spadek liczby uczniów dotyczył zarówno liceów, jak i – choć w dużo mniejszym już stopniu – szkół zawodowych. Zlikwidowano poprzez wygaszenie tylko jeden zespół szkół ponadgimnazjalnych. Sieć szkół uległa więc niewielkiej modyfikacji. Odpowiada warunkom demograficznym sprzed wielu lat, co nie znajduje uzasadnienia merytorycznego. W dającej się przewidzieć przyszłości nie ma przecież szans na powrót do liczebności uczniów sprzed lat. Dane demograficzne i przewidywania co do liczby uczniów szkół ponadgimnazjalnych do roku 2015 wskazują na dalszy spadek naboru o 5% rocznie.

Po zmianie władz samorządowych w lutym 2011 r. podjęto uchwały o zamiarze likwidacji szkół, w tym szkół ponadgimnazjalnych. Wywołało to falę protestów, nie tylko w śro-

dowisku oświatowym. Sprawa stała się głośna medialnie, także z tego powodu, że była to jedna z pierwszych tego typu decyzji samorządowych w kraju i na dość dużą skalę. Likwidacja szkół stała się przedmiotem walki ugrupowań politycznych. Biorąc pod uwagę niezadowolenie społeczne, ponownie rozważając argumenty merytoryczne oraz opinię kuratora, odstąpiono od likwidacji szkół podstawowych. Uwzględniając zaś ryzyko niedopełnienia obowiązków skutecznego powiadomienia rodziców w odpowiednim terminie oraz realne możliwości organizacyjne wykonania uchwał likwidacyjnych w tak krótkim czasie, przesunięto termin likwidacji szkół o jeden rok. Krok taki okazał się słuszny, bo pozwolił na niedokonywanie naboru do nowych klas i dał czas na przygotowanie się do zmian szkołom, nauczycielom i organowi prowadzącemu.

Zmiany sieci w 2011–2012 r. – ważniejsze daty:

- luty 2011 r. – ogłoszenie zamiaru likwidacji 20 jednostek organizacyjnych (w tym 2 szkoły „martwe” bez naboru od lat) i przekształcenia 2 placówek zajęć pozaszkolnych w filie Pałacu Młodzieży) – „burza medialna” wokół Łodzi w całej Polsce;
- zmiany spowodowane oporem społecznym, protestami, wynikami konsultacji społecznych i ponownymi analizami sytuacji szkół; analiza prawna, ponowna weryfikacja możliwości organizacyjnych i obciążeń budżetowych;
- odstąpienia od likwidacji 5 jednostek: trzech szkół podstawowych (brak akceptacji dowozu w mieście, plany wobec 6-latków), jednego gimnazjum (do budynku Gimnazjum nr 20 przyłączono Centrum Zajęć Pozalekcyjnych nr 1 i w ten sposób pozyskano budynek na przedszkole) i jednego LO przy ZSP 10 ze względu na tradycje i osiągnięcia sportowe;
- maj 2011 r. uchwały o zamiarze likwidacji z dniem 31.08.2012 r. – przesunięcie terminów likwidacji o jeden rok;
- luty 2012 r. uchwały likwidacyjne dla 14 jednostek organizacyjnych; w przypadku jednego gimnazjum Rada Miejska nie podjęła uchwały – szkoła będzie miała zmienioną siedzibę;
- styczeń 2012 r. – ogłoszenie zamiaru likwidacji Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla Dzieci Niedosłyszących; kwiecień – uchwała likwidacyjna ośrodka.

Wśród argumentów podawanych w uzasadnieniach do uchwał można m.in. znaleźć następujące: „liczba uczniów w ciągu 5 lat spadła o ponad 50%”, „prognozuje się dalszy spadek liczby uczniów w rejonie”, „brak drogi przeciwpożarowej”, „szkoła ma duże kłopoty z naborem”, „w pobliżu znajdują się trzy inne gimnazja”, „w szkole posiadającej 24 sale wykorzystywanych jest tylko 8”, „sala gimnastyczna zamknięta decyzją nadzoru sanitarnego”, „tylko 40% nauczycieli zatrudnionych jest w pełnym wymiarze”, „słabe wyniki kształcenia potwierdzone egzaminami i EWD”.

W zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego Rada Miasta podjęła uchwały w sprawie likwidacji z dniem 31 sierpnia 2012 r. sześciu jednostek organizacyjnych. Z łódzkiej mapy edukacyjnej z dniem 1 września 2012 r. zniknie zatem XXVIII LO, XLI LO, ZSO 9, ZSP 8, ZSP 11, ZSP 14. Dwie małe szkoły będą miały siedzibę w jednym budynku: XXXIV LO zostanie przeniesione do budynku Gimnazjum nr 24. Z dniem 31 sierpnia 2013 r., uchwałami Rady Miejskiej zlikwidowane zostaną kolejne dwa licea ogólnokształcące wchodzące w skład funkcjonujących nadal zespołów szkół ponadgimnazjalnych, do których od 1 września 2011 roku nie prowadzi się już naboru. Licea te będą likwidowane w związku

z koncepcją rozdzielenia kształcenia zawodowego od szkół ogólnokształcących. Poza wymienionymi wyżej szkołami ponadgimnazjalnymi likwidacje dotknęły: dwóch gimnazjów (G4 i G9), dwóch specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych (SOSW nr 1 i SOSW nr 5). Łódzcy radni w roku 2011/2012 podjęli także uchwały dotyczące zmian w sieci w związku ze zmianami ustawy o systemie oświaty m.in. likwidacja 15 liceów profilowanych (od kilku lat bez naboru).

Likwidacja szkół wymaga ogromnej determinacji. Poprzedzona powinna być bardzo szeroką akcją informacyjną o motywach działań. Przenoszenie i łączenie szkół, na które jest większe przyzwolenie społeczne i polityczne, wymaga zachowania odpowiednich procedur. Działania są bardzo trudne organizacyjnie i niosą ze sobą wysokie koszty społeczne.

Likwidacje szkół to nie tylko oszczędzanie, ale także porządkowanie sieci. Likwidacja 10 małych szkół i placówek w skali miasta obsługującego kilkaset placówek dotyczy tylko ok. 800 uczniów – przy 900 tys. budżecie nie przynosi ona znaczących oszczędności. Poza racjonalizacją sieci szkół i optymalizacją kosztów kształcenia korzyścią z likwidacji jest odzyskanie budynków i przeznaczenie ich na ważne cele społeczne związane z ochroną zdrowia, kulturą, czy nadal edukacją, ale wzbogacającą ofertę o nowy typ placówki. W budynkach po zamkniętych szkołach Łódź planuje utworzenie nowego przedszkola, hospicjum, niepublicznej szkoły dla dzieci z porażeniem mózgowym, szkoły „międzynarodowej”, a także po rewitalizacji budynków przez nowych właścicieli – nowoczesnego centrum ASP. Niektóre obiekty staną się przedmiotem zamiany między miastem a innymi podmiotami, czy też przeprowadzki pobliskiej szkoły ze względu na lepsze warunki. Pożądana byłaby jednak publiczna deklaracja władz miasta o przeznaczeniu części w ten sposób pozyskanych środków na potrzeby inwestycyjne szkół.

Restrukturyzacja wiąże się oczywiście ze zwolnieniami nauczycieli i pracowników niepedagogicznych. Likwidacje oraz odbywające się równolegle zmiany organizacyjne związane ze standaryzacją i nowymi ramowymi planami nauczania dają skalę zwolnień w Łodzi w 2012 r. (według danych na lipiec 2012 r.) na poziomie około 200 osób. Ten negatywny aspekt koniecznego porządkowania sieci szkół należy brać pod uwagę przy kreowaniu lokalnej polityki oświatowej i podejmowaniu decyzji w przypadku dużego bezrobocia w mieście. W celu dalszej restrukturyzacji sieci szkół ponadgimnazjalnych docelowo planuje się:

1. Zmniejszenie liczby szkół w związku z niżem demograficznym poprzez:
 - a. pozostawienie najlepszych, najpopularniejszych, dużych liceów ogólnokształcących – najczęściej w centrum miasta i jednego, dwóch liceów w każdej z dzielnic oddalonych od centrum, jeśli mają dobry nabór i dobre wyniki kształcenia;
 - b. łączenie liceów małych, które albo terytorialnie umiejscowione są w miarę blisko siebie, albo preferują zbliżony „profil” kształcenia np. rozwijają zainteresowania artystyczne – tak, aby w szkole na danym poziomie kształcenia były co najmniej 4 oddziały.
2. Nadanie wyraźnego oblicza każdej szkole zawodowej i konsekwentne rozwijanie kształcenia w ramach danej branży.
 - a. Identyfikacja szkoły poprzez odpowiednio zmienioną nazwę.
Większość szkół zawodowych ma już obecnie wyraźny profil kształcenia i podejmowane są decyzje o zmianie nazwy, aby z bezosobowych ZSP stać się znowu Zespołem Szkół Samochodowych, Zespołem Szkół Ekonomiczno-Turystyczno-Hotelarskich.

b. Tworzenie centrów branżowych.

Jedna duża szkoła w każdej z branż, koncentracja środków w jednej szkole, ewentualnie pozostałe mniejsze szkoły w ramach tej samej/zbliżonej branży współpracują z centrum w zakresie organizacji kształcenia praktycznego. W tym celu niezbędne jest łączenie/przenoszenie szkół.

3. Pozostawienie jednej dużej szkoły „wielozawodowej” będącej rzeczywiście zespołem szkół ponadgimnazjalnych kształcącej w wielu różnych kierunkach i zawodach, szybko reagującej na zmieniające się potrzeby rynku i zainteresowanie społeczne. Pozytywny przykład tego typu organizacji szkoły pokazuje ZSP 19, w którym organizowane jest kształcenie w 9 zawodach, a oferta jest co rok modyfikowana. Co prawda na razie nie ma powodów do zadowolenia z powodu wyników kształcenia, ale operatywność szkoły i dobry nabór świadczą o potrzebie istnienia tego typu placówki w ofercie miasta.

Wnioski z ostatniej rekrutacji potwierdzają zauważane tendencje i słuszność planowanych działań. Wszystkie licea ogólnokształcące (łącznie z tymi w zespołach) można podzielić na trzy grupy:

- 11 liceów bardzo popularnych (ponad 1/3 wszystkich LO), gdzie liczba kandydatów przewyższa liczbę miejsc, a średnia liczba punktów przy przyjęciu wynosi od 120 do 163. Połowa z nich zlokalizowana jest w centrum miasta.
- 10 liceów bez większych kłopotów pozyskujących uczniów, średnia liczba punktów przy przyjęciu ok. 100–120. Wśród tych szkół są takie, które mają dobre wyniki, dobre EWD i dobrą opinię, ale na przykład kłopotliwą lokalizację (kilka szkół w pobliżu).
- 11 liceów, które muszą zabiegać o uczniów i przyjmują kandydatów ze średnią liczbą punktów poniżej 100. Często oferta szkoły budowana jest w celu zwiększenia atrakcyjności „pod ucznia”, a nie z myślą o rozwoju szkoły.

Na poziomie techników 8 szkół ma bardzo dobry nabór i przyjmuje uczniów ze średnią liczbą punktów od 92 do 110. Są to szkoły kształcące w zawodach związanych z turystyką i hotelarstwem, gastronomią, gazownictwem, geodezją, fryzjerstwem, weterynarią, energetyką i elektroniką.

Spośród 12 zasadniczych szkół zawodowych tylko 3 (gastronomiczna, spożywcza i samochodowa) nie mają kłopotów z naborem i średnia liczba punktów przy przyjęciu wynosi ponad 60. Pozostałe na pierwszym etapie rekrutacji są zagrożone nieutworzeniem klasy pierwszej.

Szkoły w obliczu niżu próbują otwierać różne w miarę popularne kierunki, co nie zawsze jest racjonalne. Próby porządkowania oferty w celu niepowielania zawodów w różnych szkołach spotykają się ze sprzeciwem („zabieranie zawodu”), oporem z obawy o ograniczenie naboru i zatrudnienie kadry. Na przykład Szkoła Przemysłu Mody po dobrych doświadczeniach i wzbogaceniu wyposażenia w ramach projektów unijnych planowała otworzyć pasującą do jej profilu klasę fryzjerską. Protest innej szkoły, która kształci fryzjerów, ogrodników i handlowców zaangażował związki zawodowe, polityków i media. Organ prowadzący nie uwzględnił wniosku o utworzeniu konkurencyjnej klasy.

6.3. Lokalna polityka oświatowa

Strategia Zintegrowanego Rozwoju Łodzi 2010+ została przyjęta uchwałą Rady Miejskiej 25.06.2012 roku. Dokument ten koncentruje się na czterech obszarach strategicznych, w ramach których wskazane są priorytety i cele. Zadania dla oświaty można umieścić w wielu priorytetach, ale najbardziej bezpośrednio z edukacją związany jest priorytet „Kadry dla inwestorów” zawierający m.in. cele:

- zaspokojenie potrzeb kadrowych tworzących miejsca pracy w Łodzi i aglomeracji łódzkiej;
- stworzenie elastycznej aglomeracyjnej bazy kształceniowej dla nowych inwestycji i inwestorów;
- wyrównywanie szans edukacyjnych łódzkich dzieci i młodzieży szkolnej;
- podniesienie poziomu i atrakcyjności oraz wzbogacenie oferty szkolnictwa zawodowego.

Strategia jest dokumentem niewielkim objętościowo. Edukacja jest w niej ukazana jako droga do rozwoju gospodarki i rozwoju kapitału społecznego. Fundamentem wdrożenia „Strategii Zintegrowanego Rozwoju Łodzi 2010+” mają być odrębnie tworzone polityki sektorowe, a więc także polityka edukacji.

Szkół ponadgimnazjalnych dotyczy obszar „Szkoly i placówki oświatowe otwarte na potrzeby rynku pracy i kształcenie ustawiczne”. Jako cel kierunkowy określono „Tworzenie warunków do wykreowania modelu kształcenia zawodowego dostosowanego do potrzeb rynku pracy”, a wśród celów operacyjnych dotyczących szkół ponadgimnazjalnych znalazły się następujące: „Stymulowanie i wspomaganie inicjatyw służących zaangażowaniu pracodawców w budowanie nowoczesnego systemu kształcenia zawodowego” oraz „Promowanie dobrych praktyk w zakresie współdziałania szkół, pracodawców, uczelni i innych podmiotów na rzecz efektywności kształcenia zawodowego”. Główne kierunki działań to:

- dostosowanie sieci szkół do potrzeb w związku z niżem demograficznym i koniecznością racjonalizacji wydatków;
- motywowanie szkół do opracowania i wdrożenia programów rozwojowych w szkołach sprzyjających poprawie wyników kształcenia;
- przygotowanie i wprowadzenie lokalnych standardów zatrudnienia;
- kierowanie rekrutacją w celu optymalnego doboru uczniów do różnych typów szkół i stopniowe dalsze zwiększanie liczby miejsc w technikach;
- wspieranie szkół preferujących kształcenie w zakresie przedmiotów ścisłych;
- opracowanie spójnego systemu doradztwa zawodowego na wszystkich poziomach kształcenia;
- podnoszenie prestiżu szkół zawodowych;
- promocja kształcenia zawodowego;
- monitorowanie zmian na rynku pracy i badanie losów absolwentów;
- otwieranie nowych kierunków kształcenia zgodnie z potrzebami rynku pracy;
- współpraca z pracodawcami w celu organizacji kształcenia praktycznego;
- organizacja i wyposażenie ośrodków egzaminacyjnych zgodnie ze standardami CKE;
- wyposażenie pracowni i warsztatów szkolnych w nowoczesne pomoce dydaktyczne;
- organizacja systemu kursów kwalifikacyjnych;
- pozyskiwanie nowej kadry przedmiotów zawodowych;
- wypracowaniu systemu zbierania danych z wykorzystaniem wskaźników oświatowych.

Rekrutacja do szkół ponadgimnazjalnych

Niekorzystne tendencje przerostu kształcenia w liceach ogólnokształcących i niedoboru w szkołach zawodowych były bardzo wyraźne. W naborze do klas pierwszych na rok 2006/2007 ponad 70% kandydatów wybrało liceum ogólnokształcące. W roku 2007/2008 podjęte zostały działania zmierzające do korygowania struktury kształcenia oraz zapewniania odpowiednio wysokiego poziomu edukacyjnego kandydatów przyjmowanych do szkół przygotowujących do egzaminu maturalnego. Ustalono minimalne progi punktowe zależne od typu szkoły: 70 punktów do liceów ogólnokształcących oraz 60 punktów dla techników i liceów profilowanych. Efektem była korzystna zmiana struktury naboru. Trudność w konsekwentnym stosowaniu jednolitych minimalnych progów punktowych w rekrutacji wynikająca z braku poparcia Łódzkiego Kuratora Oświaty i oporu słabszych szkół, spowodowała wyhamowanie korzystnego procesu korygowania struktury kształcenia ponadgimnazjalnego.

Brak zdecydowanej polityki rekrutacji powodował trudności z naborem do wielu szkół. Przykładowo w systemie elektronicznego naboru na rok szkolny 2010/2011 szkoły proponowały ponad 9000 miejsc w 311 oddziałach. W wyniku rekrutacji powstało jednak 75 oddziałów mniej, bowiem o miejsca w łódzkich szkołach ponadgimnazjalnych ubiegało się ok. 7000 gimnazjalistów.

Obecnie stosuje się działania administracyjne w celu rozwijania szkolnictwa zawodowego i podnoszenia poziomu kształcenia w liceach ogólnokształcących polegające na:

- ustalaniu struktury naboru do szkół ponadgimnazjalnych – systematyczne stopniowe zwiększanie liczby miejsc w technikach kosztem liceów ogólnokształcących;
- ograniczaniu naboru do liceów (w 2012/2013 do dwóch oddziałów), które mają mały nabór, najniższe progi punktowe w rekrutacji i najniższe wyniki kształcenia (przystąpienia do matury i jej zdawalność, EWD), złe warunki lokalowe. Docelowo w zależności od poparcia społecznego rozważane będzie albo wygaszanie tych szkół, albo szybka likwidacja, albo „połączenie” z innym liceum;
- uwzględnieniu pola dla „wolnego rynku” tzn. w procesie planowania naboru tworzenie niewielkiej rezerwy ponad przewidywaną liczbę uczniów w każdym typie szkół. W miarę wzmocnienia pozycji szkół zawodowych ograniczane będą działania administracyjne i „ręczne sterowanie” nie będzie potrzebne.

W praktyce liczba oddziałów klas pierwszych przedstawiona w systemie bywa przedmiotem uzgodnień, negocjacji, a czasem nawet sporów z angażowaniem mediów. Propozycje dyrektorów są akceptowane albo korygowane. O profilach klas (rozszerzeniach) w liceach i zawodach w ramach branży danej szkoły decydują zasadniczo dyrektorzy z radą pedagogiczną.

Efekty tak wdrażanej polityki są już widoczne. Udział młodzieży licealnej zmniejszył się z ponad 64% w roku 2009/2010 do 60% w roku 2011/2012, z jednoczesnym zdecydowanym wzrostem młodzieży w technikach do ponad 30%. Wstępne wyniki rekrutacji na rok 2012/2013 przynoszą dalsze pozytywne skutki konsekwentnie wdrażanych działań administracyjnych i promocji szkolnictwa zawodowego. 51% uczniów wybrało licea, 42% – technika, 6% – szkoły zasadnicze. W liceach pozostały tylko pojedyncze wolne miejsca, w technikach w zawodach technik włókiennik, technik procesów drukowania i na nowych kierunkach: technik transportu kolejowego i technik dróg i mostów. W szkołach zawodo-

wych jest dużo wolnych miejsc szczególnie w branżach mechanicznej, elektrycznej, samochodowej, budowlanej i poligraficznej.

Niski poziom udziału młodzieży w kształceniu w szkołach zasadniczych utrzymuje się od lat. Szkoły zawodowe mają coraz większy kłopot z naborem, część uczniów zgłasza się dopiero po zakończonym procesie rekrutacji oraz przenosi się z techników w przypadku niepowodzeń w nauce w pierwszych miesiącach roku szkolnego. Szkoły zawodowe dotyka też problem największej rotacji uczniów i wypadania ich z systemu edukacji. Spadek zainteresowania zasadniczymi szkołami zawodowymi ocenić należy jako zjawisko niekorzystne. Nie wszyscy uczniowie mają bowiem szanse na ukończenie liceum/technikum, na zdanie matury i dalsze kształcenie pomaturalne. Pozostają na rynku pracy bez zawodu. Dobrze zorganizowane poradnictwo zawodowe może ograniczyć nietrafne wybory.

Tabela 6.5. Struktura kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych w Łodzi w latach 2007–2012

Typ szkoły	2007/2008 %	2008/2009 %	2009/2010 %	2010/2011 %	2011/12 %
LO	68	66	64	63	60
LP	4	2,5	1,5	0,7	0,5
T	20	22	25	27	30
TU	1,5	1	1	1,6	2
ZSZ	6	7	8	7	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Edukacji Urzędu Miasta Łódź.

Ingerowanie samorządu w ilościową ofertę szkół rodzi niezadowolenie, ale konsekwentna postawa i jasne zasady ustalania liczby klas w liceach mają też wielu zwolenników. Ograniczenie ilościowej oferty w konsekwencji jest korzystne dla szkół, bo sprzyja nierozproszeniu wyborów i mniej oddziałów jest zagrożonych nieutworzeniem. Zmniejszanie liczby miejsc w liceach wpływa na nieprzyjmowanie do tych szkół najsłabszych kandydatów, którzy mają małe szanse na zdanie matury. Natomiast możliwość zwiększenia naboru do liceów poprzez rozszerzenie oferty o klasy o profilach ścisłych nie zawsze przynosi efekty, bo cieszą się one po prostu mniejszym zainteresowaniem uczniów.

Nieskoordynowanie terminów rekrutacji i budowy arkuszy organizacyjnych wymusza przygotowanie przez samorząd dobrego planu naboru, aby uniknąć kłopotów kadrowych, kosztów finansowych i aby nie prowokować nadmiernej walki szkół o ucznia. Niezgodność terminów rekrutacji i ruchu kadrowego wynikającego z Karty Nauczyciela wiąże się z wieloma problemami i trudnościami z planowaniem pracy. Praktyką jest więc przygotowanie profilaktycznie wypowiedzeń z art. 20 albo informacji o ograniczeniu wymiaru zatrudnienia z art. 22 KN. Wpływa to niekorzystnie na atmosferę pracy, rodzi konflikty w szkołach, a w obliczu poważnych kłopotów z naborem w większości szkół rodzi klimat zagrożenia.

Oferta kształcenia w szkolnictwie ponadgimnazjalnym

Zawody i profile kształcenia zawodowego ustalane są przez dyrektorów szkół zawodowych, w porozumieniu z organem prowadzącym i po zasięgnięciu opinii Łódzkiego Kura-

tora Oświaty oraz Rady Zatrudnienia. Do opracowania kompleksowej oferty kształcenia zawodowego wykorzystywane były wyniki analiz rynku pracy prowadzone przez różne podmioty m.in.: powiatowe urzędy pracy oraz Obserwatorium Rynku Pracy dla Potrzeb Edukacji w ŁCDNiKP.

Zbudowanie oferty kształcenia w liceach ogólnokształcących sprawiało kłopot w obliczu nowych planów nauczania oraz krótkiego czasu na wdrożenie nowych propozycji rozszerzeń. W związku ze zmianami programów nauczania wątpliwości budzi sposób formułowania oferty na etapie naboru. Czy rozszerzenia powinny być już ściśle określone, czy zgodnie z ideą zmian, powinny kształtować się pod wpływem wyborów uczniów? Czy więc wybór ma dotyczyć klas w szkołach, czy może tylko szkół? Ze względów organizacyjnych i ograniczonego czasu na kampanię informacyjną nie zdecydowano się w roku 2012 na istotną zmianę formuły oferty. Sprawa wymaga jednak przemyślenia i decyzji już na etapie budowy zarządzenia organu nadzoru pedagogicznego.

Oferta kształcenia zawodowego w roku szkolnym 2012/2013 zawierała 44 zawody na poziomie technikum oraz 32 zawody na poziomie zasadniczej szkoły zawodowej. Propozycja kształcenia w następujących obszarach zawodowych – branżach: elektroniczna – elektryczna – energetyczna, mechaniczna, samochodowa, poligraficzna, budowlana – geodezyjna, włókienniczo-odzieżowa, spożywczo-gastronomiczna, ekonomiczna, handlowa, turystyczna, ogrodnicza. Oferta jest corocznie aktualizowana i uzupełniana o nowe kierunki, w zależności od potrzeb rynku pracy. W ostatnich 3 latach wprowadzono nowe zawody na poziomie technikum: technik weterynarii, technik transportu kolejowego, fototechnik, technik włókiennik.

Kadry w szkolnictwie ponadgimnazjalnym

Duże zasoby i dobrze wykształcone kadry dla przedmiotów ogólnokształcących są mocną stroną szkolnictwa ponadgimnazjalnego. Etap przejściowy wdrażania nowej podstawy programowej i planów nauczania zagraża jednak stabilności zatrudnienia nauczycieli niektórych przedmiotów ogólnokształcących i zawodowych. Restrukturyzacja sieci i wprowadzanie standardów organizacyjnych, zmniejszanie się liczby uczniów w oddziałach (podziały) wiążą się z dużą skalą zwolnień.

Problem kadry pedagogicznej dotyczy przedmiotów zawodowych. Odczuwany jest niedobór nauczycieli kształcenia zawodowego dysponujących wysokimi kwalifikacjami specjalistycznymi. Mało skuteczne okazuje się pozyskiwanie z sektora gospodarki nowych kadr nauczycieli przedmiotów zawodowych. Nadal zatrudniani są doświadczeni nauczyciele – emeryci. Mimo możliwości prawnych zatrudniania specjalistów z przedsiębiorstw udało się w ten sposób pozyskać dla oświaty tylko 15 nowych nauczycieli. Nauczyciele zawodów różnych specjalności mogą liczyć na bogatą ofertę szkoleń, ale głównie dotyczących zagadnień pedagogicznych, a nie branżowych, specjalistycznych. Niezbędna jest renowacja wiedzy fachowej z zakresu przedmiotów zawodowych i kontakt z praktyką, aby kształcenie w szkołach było powiązane z rynkiem pracy. Wydział Edukacji przygotował i złożył wniosek na realizację projektu z priorytetu III „Organizacja praktyk i staży dla nauczycieli przedmiotów zawodowych i instruktorów praktycznej nauki zawodów”.

Tabela 6.6. Zatrudnienie nauczycieli według stopnia awansu zawodowego w Łodzi w roku szkolnym 2011/2012

Stopień awansu zawodowego	Nauczyciele w Łodzi	Nauczyciele w szk. ponadgimnazjalnych
Stażysta	5%	3%
Nauczyciel kontraktowy	20%	17%
Nauczyciel mianowany	36%	37%
Nauczyciel dyplomowany	39%	43%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Edukacji Urzędu Miasta Łódź.

Doradztwo zawodowe

Rozdźwięk pomiędzy wyborami kierunków kształcenia przez młodzież a potrzebami rynku pracy może być korygowany przez działanie programu poradnictwa zawodowego. Obecnie, Łódź we współpracy z ŁCDNiKP, wdraża program obejmujący doradztwo zawodowe skierowane do uczniów, rodziców i nauczycieli oraz promocję kształcenia zawodowego z zaangażowaniem pracodawców, mediów, Urzędu Miasta Łodzi i szkół. Doradztwo zawodowe jest skierowane w pierwszej kolejności do środowisk gimnazjów, a powinno być w większym stopniu skierowane także do liceów ogólnokształcących i szkół zawodowych.

Wypracowano system doradztwa zawodowego w gimnazjach. Doradcy zawodowi (6 osób) zatrudnieni w ŁCDNiKP „obsługują” wszystkie gimnazja (zajęcia edukacyjne, warsztaty, doradztwo indywidualne). Rozpoczęto system obowiązkowych szkoleń nauczycieli w gimnazjach (co rok wychowawcy klas III) w zakresie zmian programowych w szkolnictwie ponadgimnazjalnym, zasad rekrutacji i oczekiwań rynku pracy.

Potrzeba zwiększenia liczby doradców zawodowych może nie doczekać się realizacji, dlatego tym bardziej ważna jest aktualizacja wiedzy i doskonalenie umiejętności nauczycieli w różnych typach szkół i pracowników poradni, którzy ukończyli studia podyplomowe z zakresu doradztwa zawodowego. Obserwatorium Rynku Pracy dla potrzeb edukacji działające w ramach ŁCDNiKP przygotowuje raporty z badań własnych wskazujące oczekiwania pracodawców oraz kierunki kształcenia, które powinny być preferowane jako te dające stosunkowo lepsze perspektywy zatrudnienia. I tak ostatni raport rekomenduje rozwijanie w regionie łódzkim kształcenia w zakresie logistyki, mechatroniki. Ostatnie badania przyniosły też wnioski warte wnikliwych analiz: Niewystarczający, zdaniem pracodawców, jest poziom kwalifikacji zawodowych „twardych” (np. znajomości najnowszych maszyn i umiejętności ich obsługi, eksploatacji pojazdów) oraz umiejętności funkcjonalnych (m.in. systematyczności, punktualności, odpowiedzialności, elastyczności w działaniu, komunikatywności, kreatywności).

Współpraca szkół ponadgimnazjalnych z pracodawcami

Kształcenie praktyczne w zależności od zawodu realizowane jest w pracowniach, warsztatach szkolnych, na stanowiskach ŁCDNiKP lub u pracodawców. W regionie łódzkim od kilku lat realizowana jest współpraca szkół z pracodawcami. 14 firm i instytucji zdecydowało się objąć patronatem szkoły kształcące w branży mechanicznej, elektrycznej, hydraulicznej, mechatronicznej, budowlanej, włókienniczo-odzieżowej, motoryzacyjnej, urządzeń sanitarnych i gazowniczych oraz w zakresie nowego kierunku – odnawialnych źródeł energii. Inne formy współpracy przedsiębiorstw z łódzkimi szkołami zawodowymi to: doposażenie pracowni dy-

daktycznych, pomoc finansowa w zakresie remontów pomieszczeń, szkolenia kierunkowe dla nauczycieli, wycieczki zawodoznawcze, pokazy dla uczniów oraz konkursy umiejętności, promocja szkoły i promocja firmy, a także zapewnienie miejsc pracy dla absolwentów.

Zróżnicowana jest jakość i efektywność kształcenia zawodowego u pracodawców, szczególnie w aspekcie zgodności z wymogami programów kształcenia zawodowego i wymogów egzaminów zawodowych. Jakość praktyk zawodowych wymaga monitorowania.

Oferta Łódzkiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego

Na edukacyjnej mapie Łodzi szczególne miejsce zajmuje Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego. Pełni ono rolę innowatora działań oświatowych, jest pionierem nowych tendencji kształcenia zawodowego. Zadaniem placówki jest doskonalenie umiejętności zawodowych i wzbogacanie warsztatu pracy kadry pedagogicznej wszystkich typów szkół, a także prowadzenie kształcenia dorosłych oraz kształcenia praktycznego uczniów w ramach zajęć dydaktycznych całorocznych i w formach pracy pozalekcyjnej z wykorzystaniem specjalistycznego wyposażenia technodydaktycznego.

6.4. Wybrane instrumenty zarządzania oświatą w szkolnictwie ponadgimnazjalnym

Cel	Krótki opis	Uwagi, problemy, wątpliwości	Ocena skuteczności
Promocja szkolnictwa zawodowego	– organizacja targów edukacyjnych w sali wystawienniczej UML; – prezentacje szkół w przestrzeni publicznej (ekspozycje przy ul. Piotrkowskiej); – kampanie promocyjne z wykorzystaniem różnorodnych narzędzi: wywiady, informacje w prasie, konferencje, spoty reklamowe, prezentacje multimedialne na stronie internetowej miasta; – działania informacyjne i warsztaty w gimnazjach (co rok wychowawcy klas III).	Duża aktywność i zaangażowanie dyrektorów i nauczycieli szkół. Pomoc pracodawców. Niewystarczające środki finansowe samorządu.	Działania skuteczne. Stopniowo rośnie zainteresowanie nauką w technikach. Wartością dodaną jest pobudzenie aktywności uczniów przy przygotowaniu projektów promocyjnych.
Dostosowanie oferty szkół do potrzeb rynku pracy, zainteresowań absolwentów i możliwości miasta	Ustalanie oferty w elektronicznym systemie naboru – „ręczne sterowanie naborem”. Działania jakościowe (struktura naboru, branże, profile) oraz ilościowe (liczba miejsc/oddziałów). Badanie rynku pracy dla potrzeb edukacji. Rozwijanie doradztwa zawodowego.	Zawody/ profile preferowane mogą być otwierane przy braku pełnego naboru – szansa w naborze uzupełniającym. W roku szk. 2012/2013 dotyczy to np. nowych kierunków kształcenia w branży kolejowej, klas drogownictwa, szkół zasadniczych.	Duża skuteczność prowadząca do zmiany struktury naboru (zakłada się zwiększanie naboru do techników o 2–3%), usprawnienia procesu rekrutacji. Zatrzymano negatywne trendy wzrostu liczby uczniów, często bardzo słabych, w liceach.

Dostosowanie kształcenia zawodowego do potrzeb i rzeczywistego środowiska pracy	Docenianie i wzmacnianie współpracy szkół z pracodawcami. Promowanie przykładów dobrej praktyki. Działania wzmacniające prestiż tego typu przedsięwzięć np. poprzez honorowe publiczne wyróżnianie.	Współpraca z przedsiębiorstwami jest głównie zasługą i inicjatywą dyrektorów szkół i firm. Jest też koniecznością ze względu na braki lub przestarzałe wyposażenie pracowni, upadek warsztatów. W działaniach promujących współpracę duża aktywność ŁCDNiKP.	Konieczne wypracowanie działań systemowych. Brakuje instrumentów wsparcia dla pracodawców angażujących się w kształcenie zawodowe uczniów.
Podniesienie poziomu kształcenia	Przygotowanie wniosków i realizacja w szkołach projektów edukacyjnych w ramach POKL – dodatkowe zajęcia przygotowujące do matury. Współpraca z uczelniami wyższymi w realizacji projektów dot. np. upowszechniania wiedzy prawnej, badania jakości kształcenia w liceach (grant prezydenta). Motywowanie poprzez umożliwianie większego naboru szkołom o dobrych wynikach i EWD. Powierzanie prowadzenia publicznych liceów wyższym uczelniom.	Wypracowane rozwiązania organizacyjne i programowe w ramach projektów unijnych mają niewielkie szanse na kontynuację i wsparcie finansowe miasta.	W ramach projektu rezultaty są osiągnięte. Szkoły, które systematycznie i efektywnie realizują dodatkowe zajęcia np. w ramach zajęć z art. 42, mają wyższe EWD. Bardzo dobre wyniki szkół publicznych prowadzonych przez PŁ i UŁ.
Wzbogacenie oferty kształcenia i poprawa wyposażenia w szkołach	Wspieranie szkół w pozyskiwaniu środków pozabudżetowych. Zapewnienie dla szkół zawodowych wkładu własnego, także w formie pieniężnej, w projektach unijnych.	Trudności samorządu w monitorowaniu projektów (braki profesjonalnych kadr). Duże uciążliwości administracyjne i trudności w zatrudnianiu nauczycieli powodują, że miasto zostaje w roli partnera albo szkoły składają wnioski poprzez inne instytucje. Rozwiązanie takie jest z różnych powodów nie zawsze optymalne finansowo i merytorycznie.	Wszystkie szkoły ponadgimnazjalne zostały objęte działaniami w ramach projektów POKL. Znaczące doposażenie pracowni w ramach cross-fiancingu.
Racjonalizacja sieci szkół	Likwidacje szkół bez naboru. Likwidacje lub wygaszanie, łączenia/ przenoszenia szkół. Przekazywanie szkół innym podmiotom.	Proces bardzo trudny ze względu na skalę wieloletnich zaniezań, ale nieodczuwany.	Planowane uchwały podjęto i są w trakcie realizacji. Odbędą się konsultacje społeczne w sprawie dalszych działań. Z inicjatywy samorządu zagrożone małym naborem licea podejmują współpracę w celu połączenia się.

Miasto nie wykorzystuje wszystkich możliwych instrumentów finansowych zarządzania, ponieważ:

- Brak jest rezerw finansowych w budżecie oświaty na wspomaganie strategicznych działań edukacyjnych i organizacyjnych. Plany finansowe budowane są w oparciu o wytyczne budżetowe oraz tylko na bazie arkuszy organizacyjnych ograniczających się do ramowych planów nauczania. W celu realizacji polityki oświatowej konieczne wydaje się zapewnienie środków np. na dodatkowe lekcje matematyki w gimnazjach, liceach i technikach, bo ma to wpływ na wybory uczniów. Niezbędne są także środki na doposażenie pracowni zawodowych, aby nauka była nie tylko efektywna, ale i atrakcyjna. Wtedy można byłoby odejść od administracyjnego sterowania naborem.
- Nie został wypracowany dobry system oceny pracy szkół ani system motywowania dyrektorów i nauczycieli. Przy przydzielaniu dodatków dla dyrektorów (jedne z niższych wśród samorządów) uwzględnia się wyniki kształcenia, aktywność szkoły w środowisku, znaczące osiągnięcia. Nie bierze się pod uwagę efektywności organizacyjnej szkół. Bardzo dobre wyniki kształcenia w danej szkole nie przekładają się na poziom dodatków motywacyjnych dla jej nauczycieli. Miasto nie wykorzystuje instrumentu zarządzania, jakim jest kształtowanie płac. Trudności finansowania oświaty – z jednej strony, z drugiej zaś – osiąganie średnich wynagrodzeń na poszczególnych stopniach awansu zawodowego – nie prowokowały pilnego przygotowania nowych regulacji. Konieczne jest opracowanie nowej uchwały Rady Miejskiej w sprawie dodatków do wynagrodzeń.
- Dotychczas nie dokonuje się systemowego badania losów absolwentów. Analizy takie prowadzą szkoły z własnej inicjatywy. Dobre szkoły wyniki tych analiz mogą z powodzeniem wykorzystać w celu promocji. Jako jedno z działań w nowej strategii zaplanowano wdrożenie systemu badań losów absolwentów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. W celu zapewnienia obiektywizmu i jednakowej metodologii badawczej zadanie to będzie zlecone Obserwatorium Analiz Rynku Pracy przy ŁCDNiKP oraz zaproponowane jako grant miasta, o który mogą ubiegać się w formule konkursowej uczelnie wyższe.

6.5. Podsumowanie

Sieć szkół ponadgimnazjalnych w Łodzi wymaga dalszego porządkowania. Niezbędna jest wnikliwa analiza potrzeb w zakresie liczby i lokalizacji szkół, struktury zespołów, kierunków kształcenia. Trudności w porządkowaniu sieci i rozwiązywaniu problemów organizacyjnych szkół oraz budowy strategii rozwoju szkół zawodowych wynikają z bardzo wielu różnorodnych czynników. Należą do nich między innymi:

- brak pewności co do kierunków rozwoju rynku pracy i zapotrzebowania na kadry;
- nastawienie szkół na przetrwanie i dokonanie naboru: otwieranie kierunków popularnych, a nie zawsze zgodnych z potrzebami rynku pracy;
- brak wiedzy o planowanych zmianach w rekrutacji na uczelnie i związane z tym trudności w planowaniu rozszerzeń w liceach ogólnokształcących;
- aspiracje społeczne do wyższego wykształcenia i silne stereotypy związane z kształceniem zawodowym;
- angażowanie się związków zawodowych we wspieranie poszczególnych szkół, a nie w realizację koncepcji miasta;

- niewystarczająca determinacja przy wprowadzaniu zmian ze względu na duże koszty społeczne i polityczne trudnych procesów zmian.

Poprawie wyników kształcenia i motywacji do nauki ze strony młodzieży w szkołach ponadgimnazjalnych nie sprzyja także brak wymagań pracodawców w zakresie określonego poziomu wykształcenia zawodowego w niektórych zawodach oraz zbyt duża, w stosunku do potrzeb, podaż miejsc na uczelniach wyższych. W takich warunkach nawet bardzo słabi maturzyści mają szansę rozpocząć studia. Rynek szkół niepublicznych odbierający uczniów szkołom publicznym, często nie stawia wymagań nawet w zakresie frekwencji.

Szansą dla rozwoju szkolnictwa zawodowego (choć jednocześnie być może zagrożeniem dla szkół zasadniczych) jest możliwość organizowania kwalifikacyjnych kursów zawodowych w szkołach publicznych w zawodach, w których szkoła kształci. Jest to też nadzieja na powszechne bezpłatne uczestnictwo dorosłych w kształceniu ustawicznym. Wsparcie szkół w organizacji takich kursów powinno być najpilniejszym zadaniem samorządu łódzkiego. Oczywiście, obok zadania pilnej restrukturyzacji sieci i wprowadzeniu standardów organizacji zatrudnienia.

Samorządy są w coraz większym stopniu odpowiedzialne za poziom kształcenia w prowadzonych szkołach, dlatego bardzo pomocne byłoby większe wsparcie organu nadzoru pedagogicznego. Pilna wydaje się być potrzeba rządowego programu ukierunkowanego na wspieranie szkół zawodowych: na modernizację szkół, na wyposażenie pracowni i warsztatów szkolnych, na tworzenie nowoczesnych ośrodków egzaminacyjnych, a także na wypracowanie instrumentów finansowych dla pracodawców organizujących praktyki. W następnej perspektywie programów unijnych nie wystarczy pomoc w zakresie środków EFS, ale niezbędne są projekty ukierunkowane na infrastrukturę edukacyjną.

ROZDZIAŁ 7

Poznań. Studium przypadku zarządzania siecią szkół ponadgimnazjalnych

Przemysław Foligowski, Urząd Miasta Poznania

7.1. Wstęp

W sieci szkół ponadgimnazjalnych miasta Poznania funkcjonują zarówno placówki dla młodzieży, jak i szkoły dla dorosłych. W 2012 roku młodzież uczyła się w 35 liceach ogólnokształcących, 20 technikach, 11 szkołach zawodowych i 4 liceach profilowanych. W liceach ogólnokształcących w 461 oddziałach było ok. 13 050 uczniów, w technikach w 265 oddziałach blisko 6700 uczniów, w zasadniczych szkołach zawodowych w 59 oddziałach uczyło się 1450 uczniów, a w 17 oddziałach w liceach profilowanych ok. 450 uczniów. W szkołach dla dorosłych istniały 43 oddziały dla prawie 1000 uczniów. Zawężając nasze zainteresowanie do szkolnictwa zawodowego, miasto Poznań jest w 2012 roku organem prowadzącym dla 19 samodzielnych placówek (pominąwszy kształcenie zawodowe specjalne), a dominującym modelem organizacyjnym jest zespół szkół. W chwili obecnej funkcjonują: Poznańskie Centrum Edukacji Ustawicznej i Praktycznej, Zespół Szkół Budowlanych nr 1, Zespół Szkół Budowlano-Drzewnych, Zespół Szkół Ekonomicznych, Zespół Szkół Elektrycznych nr 1, Zespół Szkół Elektrycznych nr 2, Zespół Szkół Gastronomicznych, Zespół Szkół Geodezyjno-Drogowych, Zespół Szkół Handlowych, Zespół Szkół Komunikacji, Zespół Szkół Licealno-Technicznych, Zespół Szkół Łączności, Zespół Szkół Mechanicznych, Zespół Szkół Odzieżowych, Zespół Szkół Przemysłu Spożywczego, Zespół Szkół Samochodowych, Zespół Szkół Zawodowych nr 1, Zespół Szkół Zawodowych nr 6 oraz Technikum Inżynierii Środowiska i Agrobiznesu (funkcjonujące do 31 sierpnia 2012 roku w ramach zlikwidowanego Zespołu Szkół Technicznych). Oferta tych szkół obejmuje zarówno kształcenie na poziomie technikum, liceum profilowanego, jak i kształcenie na poziomie zasadniczym zawodowym. W wielu przypadkach w zespołach takich działają także licea ogólnokształcące. W ramach oferty kształcenia ogólnokształcącego w 2012 roku funkcjonuje 9 liceów samodzielnych, 13 liceów działa w ramach zespołów szkół ogólnokształcących (wraz z gimnazjami równych typów i innymi placówkami nie zajmującymi się kształceniem zawodowym), a 12 liceów działa w ramach zespołów szkół zawodowych.

Tabela 7.1. Liczba uczniów i liczba oddziałów w liceach ogólnokształcących w Poznaniu w latach 2008–2011

Liceum ogólnokształcące	Liczba uczniów	Liczba oddz.	Ucz./oddz.	Liczba uczniów	Liczba oddz.	Ucz./oddz.
	2008			2009		
LO IV	670	23	29,13	631	22	28,68
LO V	801	27	29,67	816	27	30,22
LO VIII	708	22	32,18	681	21	32,43
LO IX	572	19	30,11	550	18	30,56
LO XI	684	22	31,09	657	21	31,29
LO XII	593	20	29,65	550	19	28,95

LO XIV	642	23	27,91	603	22	27,41
LO XXV	504	17	29,65	465	16	29,06
LO MM	590	20	29,50	570	20	28,50
LO I	572	18	31,78	546	18	30,33
LO II	586	18	32,56	552	18	30,67
LO III	635	21	30,24	616	21	29,33
LO VI	788	25	31,52	788	25	31,52
LO VII	430	15	28,67	433	15	28,87
LO X	684	21	32,57	655	21	31,19
LO XV	327	12	27,25	292	12	24,33
LO XVI	228	8	28,50	211	7	30,14
LO XVII	565	20	28,25	539	18	29,94
LO XX	713	23	31,00	618	20	30,90
LO XXIV	269	11	24,45	229	9	25,44
LO XXXIII	63	2	31,50	121	4	30,25
ZSMS	366	18	20,33	355	18	19,72
Razem LO i w ZSO	11990	405	29,6	11478	392	29,3
LO XVIII	297	12	24,75	267	10	26,70
LO XIX	351	13	27,00	305	11	27,73
LO XXI	399	14	28,50	385	14	27,50
LO XXII	254	9	28,22	174	7	24,86
LO XXIII	104	4	26,00	87	3	29,00
LO XXVI	355	12	29,58	302	12	25,17
LO XXVIII	308	12	25,67	273	11	24,82
LO XXIX	154	7	22,00	179	7	25,57
LO XXX	317	15	21,13	283	14	20,21
LO XXXI	176	7	25,14	147	6	24,50
LO XXXII	261	9	29,00	246	9	27,33
LO XXXIV	95	3	31,67	30	1	30,00
LO XXXV	96	5	19,20	75	4	18,75
w ZSZ	3167	122	25,96	2753	109	25,26
Razem	15157	527	28,76	14231	501	28,41
	2010			2011		
LO IV	609	21	29,00	591	21	28,14
LO V	813	27	30,11	792	26	30,46
LO VIII	677	21	32,24	677	21	32,24
LO IX	533	18	29,61	521	18	28,94
LO XI	652	21	31,05	657	21	31,29
LO XII	509	18	28,28	484	17	28,47
LO XIV	543	20	27,15	500	19	26,32
LO XXV	442	15	29,47	427	15	28,47
LO MM	555	20	27,75	552	20	27,60
LO I	544	18	30,22	526	18	29,22
LO II	579	18	32,17	577	18	32,06

LO III	621	21	29,57	589	20	29,45
LO VI	785	24	32,71	721	23	31,35
LO VII	467	15	31,13	449	15	29,93
LO X	628	21	29,90	601	20	30,05
LO XV	296	12	24,67	253	11	23,00
LO XVI	198	7	28,29	177	6	29,50
LO XVII	520	18	28,89	518	18	28,78
LO XX	580	19	30,53	538	18	29,89
LO XXIV	138	5	27,60	52	2	26,00
LO XXXIII	162	6	27,00	160	6	26,67
ZSMS	331	18	18,39	326	18	18,11
Razem LO i w ZSO	11 182	383	29,2	10 688	371	28,8
LO XVIII	247	9	27,44	242	9	26,89
LO XIX	256	10	25,60	219	8	27,38
LO XXI	366	13	28,15	308	11	28,00
LO XXII	152	6	25,33	137	5	27,40
LO XXIII	89	3	29,67	90	3	30,00
LO XXVI	273	11	24,82	225	9	25,00
LO XXVIII	226	9	25,11	182	7	26,00
LO XXIX	203	8	25,38	279	10	27,90
LO XXX	276	13	21,23	255	11	23,18
LO XXXI	144	6	24,00	148	6	24,67
LO XXXII	236	9	26,22	254	9	28,22
LO XXXIV	0	0	0,00	0	0	0,00
LO XXXV	61	3	20,33	40	2	20,00
w ZSZ	2529	100	25,29	2379	90	26,43
Razem	13 711	483	28,39	13 067	461	28,34

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Poznań.

Tabela 7.2. Liczba uczniów i liczba oddziałów w liceach profilowanych w Poznaniu w latach 2008–2011

Nazwa jednostki	Typ szkoły	Liczba uczniów RAZEM	Liczba oddziałów RAZEM	Średnia liczba uczniów na oddział	Liczba uczniów RAZEM	Liczba oddziałów RAZEM	Średnia liczba uczniów na oddział
		2008			2009		
ZSG-L	LP 33	76	3	25,33	18	1	18,00
ZSCh	LP 22	78	3	26,00	62	3	20,67
ZSE	LP 2	44	2	22,00			
ZSG-D	LP 18	17	1	17,00			
ZSH	LP 4	147	6	24,50	162	6	27,00
ZSL-T	LP 19	28	1	28,00			
ZSO	LP 23	95	5	19,00	70	3	23,33
ZSZ 1	LP 6	231	8	28,88	188	7	26,86
Razem		640	26	24,62	482	19	25,37

		2010			2011		
ZSG-L	LP 33						
ZSCh	LP 22	36	2	18,00	17	1	17,00
ZSE	LP 2						
ZSG-D	LP 18						
ZSH	LP 4	211	7	30,14	265	10	26,50
ZSL-T	LP 19						
ZSO	LP 23	74	3	24,67	46	2	23,00
ZSZ 1	LP 6	138	5	27,60	118	4	29,50
Razem		459	17	27,00	446	17	26,24

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Poznań.

Tabela 7.3. Liczba uczniów i liczba oddziałów w technikach w Poznaniu w latach 2008–2011

Nazwa zespołu	Typ szkoły	Liczba uczniów RAZEM	Liczba oddziałów RAZEM	Średnia liczba uczniów na oddział	Liczba uczniów RAZEM	Liczba oddziałów RAZEM	Średnia liczba uczniów na oddział
		2008			2009		
PCEUiP	TEM				104	4	26,00
ZSB 1	TB	144	6	24,00	170	7	24,29
ZSB-D	TB-D	166	6	27,67	197	8	24,63
ZSCh	T 22	23	1	23,00	46	2	23,00
ZSE	TEA 1	530	19	27,89	574	21	27,33
ZSE 1	TE	311	12	25,92	301	13	23,15
ZSE 2	TEE	374	17	22,00	378	16	23,63
ZSG	TG	668	27	24,74	619	24	25,79
ZSG-D	TG-D	272	11	24,73	265	11	24,09
ZSH	TEH	1223	43	28,44	1231	43	28,63
ZSH 2	TH						
ZSK	TK	334	12	27,83	341	12	28,42
ZSL-T	T 19	55	2	27,50	120	5	24,00
ZSŁ	TŁ	591	23	25,70	511	21	24,33
ZSM	TM	153	7	21,86	142	6	23,67
ZSO	TO-U	204	8	25,50	244	10	24,40
ZSPS	TPS	572	24	23,83	573	25	22,92
ZSS	TS	618	24	25,75	636	24	26,50
ZST	TIŚiA	161	7	23,00	150	5	30,00
ZSZ 1	T 6	0	0		39	1	39,00
ZSZ 6	TPA	372	14	26,57	361	14	25,79
Razem	20	6 809	265	25,69	7 020	273	25,71
		2010			2011		
PCEUiP	TEM	98	4	24,50	151	6	25,17
ZSB 1	TB	183	8	22,88	202	8	25,25
ZSB-D	TB-D	190	9	21,11	183	8	22,88
ZSCh	T 22	70	3	23,33	92	4	23,00
ZSE	TEA 1	590	22	26,82	555	22	25,23
ZSE 1	TE	280	12	23,33	293	13	22,54
ZSE 2	TEE	334	15	22,27	285	11	25,91
ZSG	TG	605	24	25,21	548	21	26,10

ZSG-D	TG-D	261	12	21,75	238	11	21,64
ZSH	TEH	1153	43	26,81	1063	38	27,97
ZSH 2	TH						
ZSK	TK	334	12	27,83	332	12	27,67
ZSL-T	T 19	215	8	26,88	270	10	27,00
ZŚŁ	TŁ	456	19	24,00	423	17	24,88
ZSM	TM	130	5	26,00	103	4	25,75
ZSO	TO-U	264	11	24,00	235	10	23,50
ZSPS	TPS	532	24	22,17	473	22	21,50
ZSS	TS	655	25	26,20	658	25	26,32
ZST	TIŚIA	131	5	26,20	107	4	26,75
ZSZ 1	T 6	76	3	25,33	120	5	24,00
ZSZ 6	TPA	330	13	25,38	356	14	25,43
Razem	20	6 887	277	24,86	6 687	265	25,23

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Poznań.

Tabela 7.4. Liczba uczniów i liczba oddziałów w zasadniczych szkołach zawodowych w Poznaniu w latach 2008–2011

Nazwa jednostki	Typ szkoły	Liczba uczniów RAZEM	Liczba oddziałów RAZEM	Średnia liczba uczniów na oddział	Liczba uczniów RAZEM	Liczba oddziałów RAZEM	Średnia liczba uczniów na oddział
2008				2009			
ZSB-D	ZSZ 28	113	5	22,60	113	4	28,25
ZSG	ZSZ 3	170	6	28,33	170	7	24,29
ZSG-D	ZSZ 18	93	4	23,25	62	3	20,67
ZSH	ZSZ 4	128	4	32,00	115	4	28,75
ZŚŁ	ZSZ 34	28	1	28,00	49	2	24,50
ZSM	ZSZ 29	93	4	23,25	64	3	21,33
ZSO	ZSZ 23	467	18	25,94	463	18	25,72
ZSPS	ZSZ 8	220	9	24,44	201	8	25,13
ZSS	ZSZ 9	198	9	22,00	169	7	24,14
ZSZ 1	ZSZ 6	84	3	28,00	83	3	27,67
ZSZ 6	ZSZ 7	76	3	25,33	67	3	22,33
Razem		1670	66	25,30	1556	62	25,10
2010				2011			
ZSB-D	ZSZ 28	98	5	19,60	73	3	24,33
ZSG	ZSZ 3	193	7	27,57	200	7	28,57
ZSG-D	ZSZ 18	55	3	18,33	61	3	20,33
ZSH	ZSZ 4	94	4	23,50	96	4	24,00
ZŚŁ	ZSZ 34	20	1	20,00			
ZSM	ZSZ 29	21	1	21,00	25	1	25,00
ZSO	ZSZ 23	474	16	29,63	473	18	26,28
ZSPS	ZSZ 8	199	8	24,88	207	9	23,00
ZSS	ZSZ 9	178	7	25,43	186	8	23,25
ZSZ 1	ZSZ 6	91	3	30,33	95	4	23,75
ZSZ 6	ZSZ 7	57	3	19,00	34	2	17,00
Razem		1480	58	25,52	1450	59	24,58

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Poznań.

7.2. Charakterystyka zmian sieci szkolnej w latach 2008–2011

Problematyka organizacji kształcenia ponadgimnazjalnego, a zwłaszcza zawodowego w Poznaniu wiąże się przede wszystkim z dostosowywaniem oferty edukacyjnej do aktualnych potrzeb rynku pracy. Działania takie muszą być zgodne z regułami planowania strategicznego, tj. mieć charakter ciągły, opierać się na pogłębionej analizie, podlegać weryfikacji (choć dobór mierników nie jest w tym przypadku sprawą prostą) i przede wszystkim służyć uzyskaniu pewnej określonej wartości, którą w tym przypadku jest możliwość zdobycia wiedzy teoretycznej i praktycznej, dającej szansę bądź na dalszą naukę, bądź (w bliższej lub dalszej perspektywie) na atrakcyjną i przynoszącą satysfakcję (również materialną) pracę. Analiza propozycji Miasta Poznania w tym zakresie służy jednak nie tylko zaspokojeniu potrzeb środowiska pracodawców, ale także świadomemu modyfikowaniu profilu kształcenia młodzieży i z powyższych przyczyn od lat stanowi jedno z najważniejszych zadań oświatowych władz samorządowych, realizowanych przy współpracy z wieloma partnerami, zarówno po stronie administracji publicznej (m.in. dzięki wsparciu i wykorzystaniu wiedzy Wielkopolskiego Kuratora Oświaty, Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej, Powiatowego Urzędu Pracy), ale także po stronie pracodawców i skupiających ich organizacji.

Problemem z obszaru strategicznego zarządzania kształceniem ponadgimnazjalnym, a zwłaszcza zawodowym pozostaje w Poznaniu wybór modelu organizacji sieci szkół ponadgimnazjalnych. W ostatnich latach w Poznaniu doszło do likwidacji trzech placówek kształcenia zawodowego, których nabór sukcesywnie i bardzo wyraźnie malał: Zespołu Szkół Handlowych nr 2, Zespołu Szkół Chemicznych oraz Zespołu Szkół Technicznych (d. Zespołu Szkół Technicznych w Gospodarce Żywnościowej), połączenia dwóch: Centrum Kształcenia Praktycznego i Centrum Kształcenia Ustawicznego, a także formalnej likwidacji dwóch liceów (XXIV Liceum Ogólnokształcącego działającego w Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 5 oraz XXII Liceum Ogólnokształcącego działającego w Zespole Szkół Chemicznych). Celowość utrzymania dotychczasowej siatki placówek musi zostać poddana ocenie pod kątem efektywności kształcenia, efektywności i racjonalności ekonomicznej (także w zakresie alokacji środków na unowocześnianie bazy placówki), a także adekwatności oferty edukacyjnej w stosunku do potrzeb młodzieży i rynku pracy. Miasto Poznań nie wykorzystuje w chwili obecnej wszystkich możliwości, jakie znowelizowana ustawa o systemie oświaty daje poprzez tworzenie centrów kształcenia zawodowego i ustawicznego (mając na myśli chociażby większą elastyczność w zakresie modyfikowania oferty, a także rozszerzenie zakresu poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej, a także zinstytucjonalizowanej współpracy z pracodawcami). Elementem bezpośrednio powiązanym z aktualnością oferty edukacyjnej jest w tym przypadku racjonalizacja polityki zatrudnienia i uzyskanie maksymalnej efektywności w tym zakresie.

Tabela 7.5. Liczba uczniów, oddziałów i etatów w szkołach ponadgimnazjalnych w Poznaniu latach 2009–2012

Typ szkoły	L. uczniów	L. oddziałów	Etaty stałe	Etaty zmienne	Administracja	Obsługa
rok szkolny 2009/2010						
LO	14 412	504	1207,67	74,09	123,78	240,56
LP	497	20	51,63	4,26	2,65	0,50
TECHNIKA	6845	271	695,94	28,57	77,56	109,56
ZSZ	1512	61	114,97	3,25	11,00	25,00
PCEUiP	554	32	29,84	4,71	8,50	13,50
Suma	23 820	888	2100,05	114,88	223,49	389,12
rok szkolny 2010/2011						
LO	13 685	484	1235,03	87,84	126,17	240,08
LP	457	17	46,15	5,63	3,15	0,50
TECHNIKA	6764	275	710,69	24,38	78,21	109,93
ZSZ	1487	59	111,49	1,92	9,71	24,95
PCEUiP	556	34	23,62	1,00	5,63	9,53
Suma	22 949	869	2126,98	120,77	222,87	384,99
rok szkolny 2011/2012						
LO	13 452	461	1183,91	116,43	121,13	230,64
LP	443	17	43,60	7,18	2,65	1,00
TECH	6611	265	701,06	23,04	72,13	121,92
ZSZ	1432	59	115,34	0,68	12,80	26,10
PCEUiP	346	21	10,39	0,00	7,50	4,75
Suma	22 284	823	2054,30	147,33	216,21	384,41

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Poznań.

7.3. Lokalna polityka oświatowa

Niewątpliwie czynnikiem, który w zasadniczy sposób zaburzył długofalową politykę miasta Poznania w obszarze tworzenia i aktualizacji oferty oświatowej była zmiana filozofii dotyczącej struktury kształcenia ponadgimnazjalnego w Polsce, która miała miejsce w drugiej połowie lat 90. i opierała się m.in. na założeniu maksymalnego rozszerzenia możliwości uzyskania przez młodzież matury. Upowszechnienie oferty ogólnokształcącej odbyło się kosztem kształcenia zawodowego. Taka polityka w praktyce przyniosła niestety zdeprecjonowanie, w powszechnej świadomości, wartości kształcenia zawodowego, zwłaszcza na poziomie zasadniczym (choć nie tylko), co dodatkowo pogłębiły nietrafione eksperymenty w zakresie form organizacyjnych (licea profilowane). Poznańskie władze oświatowe (zarówno po stronie Urzędu Miasta, jak i rady) przywiązywały olbrzymią wagę do tego zagadnienia, usiłując ograniczać negatywne skutki, jakie zwłaszcza dla edukacji zawodowej miała powyższa praktyka i od początku zdawały sobie sprawę, że zachowanie dobrych szkół zawodowych, zwłaszcza na poziomie techników (pomimo promowania w skali ogólnopolskiej idei rozszerzania oferty liceów profilowanych) może mieć kluczowe znaczenie dla zachowania prawidłowej struktury zatrudnienia. Problemem utrudniającym kształtowanie

oferty edukacyjnej jest także, w przypadku miasta Poznania, jego metropolitalny charakter, który przesądza o konieczności analizowania potrzeb środowisk młodzieży, a także pracodawców z okolicznych powiatów. Zarówno władze miasta, jak i dyrektorzy wielu szkół i placówek kształcenia zawodowego byli świadomi tego problemu. Niemale zasługi położyli w tym względzie pracownicy miejskiego Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży, promujący racjonalne podejście wśród zainteresowanych (m.in. poprzez monitoring rynku pracy i opracowywanie szczegółowych informacji promocyjnych dla potrzeb uczniów szkół gimnazjalnych). Ważną rolę odgrywają także wszelkie inne działania w zakresie analizowania sytuacji w odniesieniu do potrzeb rynku pracy, chociażby wykorzystywanie opracowań Powiatowego Urzędu Pracy w Poznaniu. Coroczny raport z monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych dla Miasta Poznania służy m.in. określeniu kierunków i natężenia zmian zachodzących w strukturze zawodowo-kwalifikacyjnej na rynku pracy, stworzeniu bazy informacyjnej dla opracowania przyszłych struktur zawodowo-kwalifikacyjnych, określeniu odpowiednich kierunków szkolenia bezrobotnych, korygowaniu poziomu, struktury i treści kształcenia zawodowego oraz usprawnieniu poradnictwa zawodowego poprzez wskazanie zawodów deficytowych i nadwyżkowych.

Mimo podejmowanych wysiłków nie udało się jednak zniwelować niepożądanych efektów przyjętej filozofii, zwłaszcza w kontekście zmian w oczekiwaniach, aspiracjach rodziców i uczniów. Sama promocja edukacji zawodowej niestety nie jest wystarczająca, niezbędne wydaje się dalsze, bardziej systematyczne ukierunkowywanie uczniów, poprzez uzupełnianie oferty i działania organizacyjno-administracyjne w zakresie zmiany struktury placówek i ich sieci. Analiza sytuacji na poznańskim rynku pracy wskazuje na rosnącą przewagę wśród poszukujących zatrudnienia osób legitymujących się wykształceniem wyższym i średnim ogólnym, w stosunku do osób z wykształceniem zawodowym (średnim i zasadniczym). Władze oświatowe miasta zdają sobie sprawę z konieczności przeprowadzenia takiej dyskusji, na co wskazują m.in. dane dotyczące wyników egzaminów maturalnych w liceach ogólnokształcących oraz pytania o progi minimalne w kontekście naboru do tychże liceów. Głównym miernikiem skuteczności dotychczasowej polityki regulacyjnej w tym zakresie jest organizowany przez Miasto Poznań nabór do szkół ponadgimnazjalnych, którego wyniki pozwalają na ocenę podejmowanych działań.

Tabela 7.6. Zmiany w naborze do klas pierwszych liceów ogólnokształcących w Poznaniu w latach 2008–2011

Numer LO	Zespół	Liczba ucz. klas pierwszych		Udział % w ogólnej liczbie uczniów klas pierwszych		Liczba ucz. klas pierwszych		Udział % w ogólnej liczbie uczniów klas pierwszych		Liczba ucz. klas pierwszych		Udział % w ogólnej liczbie uczniów klas pierwszych	
		2008		2009		2010		2011		2011		2011	
LO IV		207	2,56	203	2,64	199	2,69	197	2,81				
LO V		268	3,32	275	3,58	262	3,55	248	3,53				
LO VIII		227	2,81	231	3,01	224	3,03	227	3,23				
LO IX		188	2,33	186	2,42	187	2,53	191	2,72				

LO XI		227	2,81	224	2,92	216	2,92	217	3,09
LO XII		183	2,27	178	2,32	172	2,33	147	2,09
LO XIV		207	2,56	202	2,63	165	2,23	170	2,42
LO XXV		156	1,93	150	1,95	140	1,90	154	2,19
LO MM		191	2,37	169	2,20	201	2,72	191	2,72
LO I	ZSO NR 1	187	2,32	186	2,42	177	2,40	171	2,44
LO II	ZSO NR 12	195	2,42	184	2,40	189	2,56	189	2,69
LO III	ZSO NR 3	217	2,69	213	2,77	208	2,82	172	2,45
LO VI	ZSO NR 7	250	3,10	250	3,26	246	3,33	226	3,22
LO VII	ZSO NR 10	161	1,99	158	2,06	151	2,04	141	2,01
LO X	ZSO NR 8	231	2,86	224	2,92	221	2,99	196	2,79
LO XV	ZSO NR 15	116	1,44	103	1,34	100	1,35	84	1,20
LO XVI	ZSO NR 2	74	0,92	62	0,81	57	0,77	59	0,84
LO XVII	ZSO NR 4	177	2,19	187	2,43	183	2,48	177	2,52
LO XX	ZSO NR 9	235	2,91	192	2,50	181	2,45	190	2,71
LO XXIV	ZSO NR 5	92	1,14	58	0,76	0	0,00	0	0,00
LO XXXIII	ZSG-L	63	0,78	68	0,89	65	0,88	58	0,83
ZSMS	ZSMS	150	1,86	121	1,58	114	1,54	121	1,72
w ZSO		4002	49,58	3824	49,79	3658	49,53	3526	50,22
LO XVIII	ZSG-D	102	1,26	92	1,20	85	1,15	88	1,25
LO XIX	ZSL-T	126	1,56	122	1,59	78	1,06	62	0,88
LO XXI	ZSB nr1	128	1,59	124	1,61	123	1,67	98	1,40
LO XXII	ZSCH	64	0,79	62	0,81	61	0,83	32	0,46
LO XXIII	ZSO	29	0,36	32	0,42	29	0,39	34	0,48
LO XXVI	ZSE nr1	123	1,52	100	1,30	85	1,15	61	0,87
LO XXVIII	ZSB-D	107	1,33	92	1,20	68	0,92	60	0,85
LO XXIX	ZSM	31	0,38	85	1,11	119	1,61	133	1,89
LO XXX	ZSZ nr6	107	1,33	111	1,45	104	1,41	82	1,17
LO XXXI	ZST	63	0,78	58	0,76	56	0,76	54	0,77
LO XXXII	ZSK	87	1,08	90	1,17	89	1,20	87	1,24
LO XXXIV	ZŚL	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
LO XXXV	ZSPS	25	0,31	26	0,34	31	0,42	0	0,00
w ZSZ		992	12,29	994	12,94	928	12,56	791	11,27
Razem		4994	61,88	4818	62,73	4586	62,09	4317	61,49

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Poznań.

Tabela 7.7. Zmiany w naborze do klas pierwszych liceów profilowanych w latach 2008–2011

Nazwa jednostki	Typ szkoły	Liczba uczniów kl. I	Udział % w ogólnej liczbie uczniów kl. I	Liczba uczniów kl. I	Udział % w ogólnej liczbie uczniów kl. I	Liczba uczniów kl. I	Udział % w ogólnej liczbie uczniów kl. I	Liczba uczniów kl. I	Udział % w ogólnej liczbie uczniów kl. I
		2008		2009		2010		2011	
ZSch	LP 22	33	0,41	23	0,30				
ZSH	LP 4	62	0,77	66	0,86	89	1,20%	128	1,82
ZSO	LP 23	28	0,35	29	0,38	31	0,42%	0	0,00
ZSZ 1	LP 6	64	0,79	60	0,78	31	0,42%	36	0,51
Razem		187	2,32	178	2,32	151	2,04%	164	2,34

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Poznań.

Tabela 7.8. Zmiany w naborze do klas pierwszych techników w Poznaniu w latach 2008–2011

Nazwa zespołu	Typ szkoły	Liczba uczniów kl. I	Udział % w ogólnej liczbie uczniów kl. I	Liczba uczniów kl. I	Udział % w ogólnej liczbie uczniów kl. I	Liczba uczniów kl. I	Udział % w ogólnej liczbie uczniów kl. I	Liczba uczniów kl. I	Udział % w ogólnej liczbie uczniów kl. I
		2008		2009		2010		2011	
PCEUiP	TEM			29	0,38	26	0,35	73	1,04
ZSB 1	TB	63	0,78	61	0,79	59	0,80	64	0,91
ZSB-D	TB-D	62	0,77	80	1,04	51	0,69	46	0,66
ZSch	T 22	23	0,28	23	0,30	28	0,38	25	0,36
ZSE	TEA 1	210	2,60	176	2,29	149	2,02	142	2,02
ZSE 1	TE	85	1,05	81	1,05	76	1,03	102	1,45
ZSE 2	TEE	93	1,15	123	1,60	99	1,34	65	0,93
ZSG	TG	206	2,55	156	2,03	204	2,76	172	2,45
ZSG-D	TG-D	91	1,13	83	1,08	82	1,11	70	1,00
ZSH	TEH	358	4,44	328	4,27	300	4,06	266	3,79
ZSK	TK	90	1,12	90	1,17	89	1,20	89	1,27
ZSL-T	T 19	55	0,68	74	0,96	109	1,48	93	1,32
ZŚL	TŁ	149	1,85	110	1,43	122	1,65	113	1,61
ZSM	TM	37	0,46	30	0,39	33	0,45	26	0,37
ZSO	TO-U	97	1,20	79	1,03	62	0,84	62	0,88
ZSPS	TPS	189	2,34	169	2,20	134	1,81	121	1,72
ZSS	TS	205	2,54	206	2,68	192	2,60	201	2,86
ZST	TIŚiA	33	0,41	34	0,44	33	0,45	29	0,41
ZSZ 1	T 6		0,00	39	0,51	35	0,47	53	0,75
ZSZ 6	TPA	124	1,54	95	1,24	88	1,19	115	1,64
Razem		2170	26,89	2066	26,90	1971	26,6	1927	27,45

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Poznań.

Tabela 7.9. Zmiany w naborze do klas pierwszych liceów profilowanych w Poznaniu w latach 2008–2011

Nazwa jednostki	Typ szkoły	Liczba uczniów kl. I	Udział % w ogólnej liczbie uczniów kl. I	Liczba uczniów kl. I	Udział % w ogólnej liczbie uczniów kl. I	Liczba uczniów kl. I	Udział % w ogólnej liczbie uczniów kl. I	Liczba uczniów kl. I	Udział % w ogólnej liczbie uczniów kl. I
		2008		2009		2010		2011	
ZSB-D	ZSZ 28	53	0,66%	37	0,48%	35	0,47%	25	0,36%
ZSG	ZSZ 3	101	1,25%	106	1,38%	117	1,58%	117	1,67%
ZSG-D	ZSZ 18	28	0,35%	17	0,22%	17	0,23%	22	0,31%
ZSH	ZSZ 4	65	0,81%	58	0,76%	51	0,69%	57	0,81%
ZSŁ	ZSZ 34	28	0,35%						
ZSM	ZSZ 29	37	0,46%					25	0,36%
ZSO	ZSZ 23	161	1,99%	194	2,53%	204	2,76%	158	2,25%
ZSPS	ZSZ 8	106	1,31%	94	1,22%	107	1,45%	102	1,45%
ZSS	ZSZ 9	77	0,95%	60	0,78%	91	1,23%	76	1,08%
ZSZ 1	ZSZ 6	30	0,37%	30	0,39%	38	0,51%	31	0,44%
ZSZ 6	ZSZ 7	34	0,42%	22	0,29%	18	0,24%		0,00%
Razem		720	8,92%	618	8,05%	678	9,18%	613	8,73%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Poznania.

Oprócz tworzenia właściwej oferty edukacyjnej, drugim, nie mniej ważnym zagadnieniem, które rzutuje na popularność różnych form kształcenia ponadgimnazjalnego, jest oczywiście jakość tejże oferty. Jakość kształcenia stanowi zasadniczy element dyskusji o promocji tego obszaru edukacji – bez umiejętności wskazania na proste powiązanie wysokiego poziomu z możliwością osiągnięcia sukcesu zawodowego, a tym samym w dużej mierze sukcesu życiowego absolwenta, trudno myśleć o rozszerzaniu zasięgu edukacji zawodowej i to zarówno w odniesieniu do młodzieży uczącej się, jak i osób pracujących.

Ważną formą służącą rozszerzeniu i podnoszeniu jakości oferty edukacyjnej w zakresie kształcenia ponadgimnazjalnego był i jest obszar kształcenia ustawicznego, który miasto Poznań starało się konsekwentnie zagospodarować znacznie wcześniej, aniżeli promowana w ostatnich latach „Strategia uczenia się przez całe życie”. Jednostką, która łączy w sobie ofertę kształcenia ustawicznego i praktycznego (w odniesieniu zarówno do dorosłych, jak i młodzieży) jest Poznańskie Centrum Edukacji Ustawicznej i Praktycznej. PCEUiP ma na koncie mnóstwo sukcesów w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, unijnych z przeznaczeniem na unowocześnienie bazy dydaktycznej i rozszerzenie oferty kształcenia (m.in. specjalistycznych szkoleń z zakresu spawalnictwa, budowy poznańskiego klastra edukacyjnego).

Stopniowo rozwijane jest w Poznaniu, zgodnie z obowiązującymi trendami w tym zakresie, kształcenie modułowe, zwłaszcza dzięki możliwościom uzyskania znaczącego wsparcia ze środków unijnych na rzecz rozwoju tego typu form edukacji zawodowej, kładącej nacisk także na praktyczną stronę wykorzystania pozyskiwanej wiedzy i pozwalają-

cej na swoistą projekcję uczącym się elementów ciągu technologicznego. Początki kształcenia modułowego w poznańskich szkołach to lata 90., kiedy przystąpiono do realizacji pierwszych projektów tego typu, polegających na włączaniu pracodawców w procesy kształcenia poprzez wspólne diagnozowanie umiejętności czy pomoc w wyposażaniu pracowni ćwiczeń praktycznych.

Szkoły budują zawodowe platformy edukacyjne i rozszerzają swoje zadania o wszechstronną informację edukacyjną, potwierdzanie kwalifikacji zawodowych, a także ofertę uzupełniania kwalifikacji w zakresie kształcenia praktycznego w oparciu o wykorzystanie posiadanych nowoczesnych pracowni. Tworzy się bazy niezbędne dla uzyskiwania uprawnień ośrodków egzaminacyjnych w zakresie egzaminów zawodowych. Dużą wagę przywiązuje się także do rosnącej roli szkół zawodowych w kontekście standaryzacji i badania jakości kształcenia w danym zawodzie.

Niezaprzeczalnym atutem wspomagającym przygotowanie młodzieży do wykonywania zawodu i jej wdrażania do pracy oraz rzutującym na ocenę przez nią jakości oferty, jej atrakcyjności, jest przeprowadzanie szkoleń i stażów, dofinansowywanych ze środków publicznych. W Poznaniu takie rozwiązanie dawało bardzo wysoki współczynnik zatrudnienia przez pracodawców związanych umową stażową, po okresie odbywania stażu efektywność sięgała 75–80% w stosunku do około 40–45% w przypadku tradycyjnych szkoleń.

7.4. Instrumenty zarządzania szkołami ponadgimnazjalnymi

W zakresie polityki oświatowej miasto Poznań określiło zasadnicze elementy służące osiągnięciu celu jakim jest stworzenie wysokiej jakościowo oferty kształcenia, która pozwoli absolwentom na osiągnięcie sukcesu zawodowego w przyszłości (zgodnie z zapisami obowiązującej Strategii Rozwoju Miasta Poznania do roku 2030):

- budowę systemu monitoringu, pozwalającego na ocenę wzrostu kompetencji,
- budowę systemu motywacyjnego, związanego z osiąganym wzrostem kompetencji,
- restrukturyzowanie sieci i dostosowywanie jej do aktualnych potrzeb demograficznych,
- stałe dostosowywanie sieci i oferty do aktualnych potrzeb rynku pracy,
- rozwój szkolnictwa zawodowego poprzez wprowadzanie kształcenia modułowego w miejsce tradycyjnego kształcenia zawodowego,
- rozwój systemu doksztalcenia kadry.

Jeśli spojrzeć na instrumentarium, jakim władze samorządowe dysponują w kontekście uzyskania założonego celu, to należy tu przede wszystkim wymienić:

- kształtowanie sieci placówek i tworzenie ram dla ich prawidłowej organizacji, w tym przejrzystego i racjonalnego modelu finansowania placówek,
- współtworzenie wraz z placówkami właściwej oferty, zgodnej z obowiązującymi przepisami w zakresie podstawy programowej, a także przeprowadzanie naboru w oparciu o tę ofertę,
- tworzenie warunków niezbędnych dla realizacji procesu kształcenia, przede wszystkim w odniesieniu do utrzymania i rozwoju bazy materialnej placówek,

- tworzenie warunków do wyrównywania szans edukacyjnych uczniów,
- promowanie określonych rozwiązań edukacyjnych i samej potrzeby pozyskiwania wiedzy,
- właściwe zarządzanie informacją oświatową,
- współpraca z partnerami wewnętrznymi i zewnętrznymi (dyrektorami szkół i placówek, jednostkami administracji, związkami zawodowymi, rodzicami, itd.) oraz analiza informacji pozyskanych od partnerów, zwłaszcza w obszarze nadzoru pedagogicznego i przeprowadzanych egzaminów,
- właściwe tworzenie systemu motywowania dyrektorów i nauczycieli,
- wybór modelu zarządzania majątkiem oświatowym i realizacji usług na rzecz oświaty,
- uczestnictwo w programach regionalnych i krajowych z zakresu rozwoju edukacji.

7.5. Podsumowanie

Kwestią zasadniczą, przed którą w chwili obecnej stoją poznańskie władze samorządowe w odniesieniu do istniejącego modelu organizacji oświaty, jest odpowiedź na pytanie jaki jest strategiczny cel miasta w tym obszarze. Wydaje się bowiem, iż mimo rozmaitych sukcesów, w obecnym kształcie wciąż nie jesteśmy w wystarczającym stopniu nastawieni na osiąganie wysokiej jakości kształcenia, a nasz model zarządzania nie pozwala na dalszą racjonalizację funkcjonowania szkolnictwa ponadgimnazjalnego. Można przy tym wskazać na trzy przesłanki, które do takiego wniosku skłaniają:

- wyniki edukacyjne (m.in. w postaci wyników egzaminów maturalnych) niższe niż w innych dużych miastach,
- zmiany demograficzne i ich skutki dla organizacji oświaty, w tym aktualność oferty szkół,
- skuteczne wdrażanie miejskiego programu strategicznego „Wysoka jakość edukacji i wychowania”.

Najbliższe lata, począwszy od 2013 roku, będą w Poznaniu czasem poszukiwań nowych rozwiązań, które powinny umożliwić jeszcze skuteczniejsze i bardziej efektywne realizowanie zadań oświatowych.

ROZDZIAŁ 8

Wrocław. Studium przypadku zarządzania siecią szkół ponadgimnazjalnych

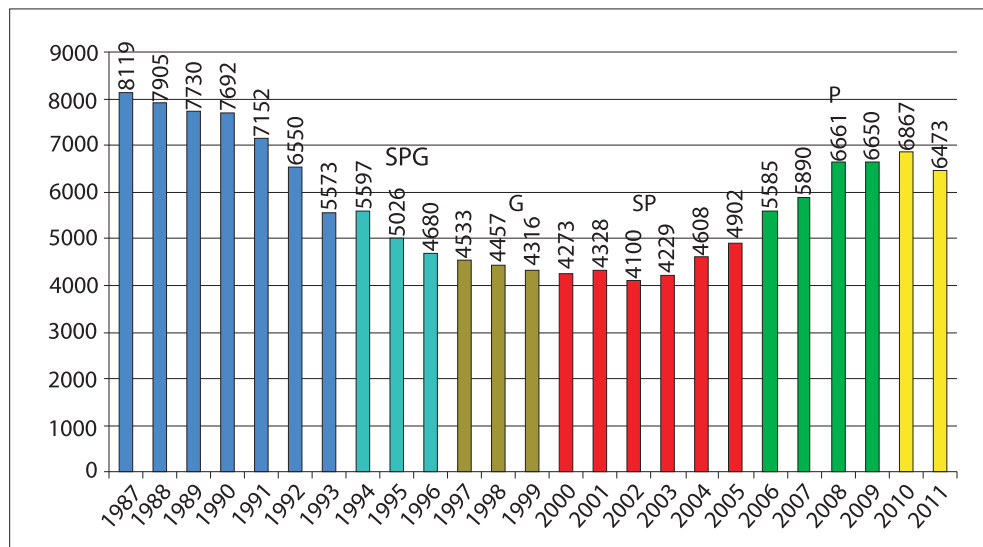
Ewa Szczęch, Urząd Miejski Wrocławia

8.1. Wstęp

Od momentu przejścia szkół i placówek przez Wrocław do prowadzenia od Kuratora Oświaty we Wrocławiu, lokalny system szkolny ulega dynamicznym zmianom. Zmiany te podyktowane są przede wszystkim zmianami demograficznymi, kolejnymi etapami reformy systemu edukacji oraz lokalną polityką oświatową.

Niż demograficzny stopniowo przesuwają się ze szkół podstawowych do gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. W przedszkolach i początkowych klasach szkół podstawowych następuje wzrost liczby dzieci w roczniku, choć należy podkreślić, że w żaden sposób wzrost ten nie dorównuje wyżowi z lat osiemdziesiątych. Szczegółowe obserwacje pokazują dość duże migracje zewnętrzne, ale i wewnętrzne między poszczególnymi rejonami urbanistycznymi (liczba urodzonych w poszczególnych rocznikach co pół roku ulega zmianie o 200–300 dzieci/osób). Aktualne dane demograficzne Wrocławia przedstawia rys. 8.1.

Rys. 8.1. Liczba dzieci we Wrocławiu urodzonych w latach 1987–2011

* stan na 30 czerwca 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Wrocław.

Strukturę lokalnego systemu szkolnego od 2007 roku z podziałem na typy szkół i placówek przedstawia tabela 8.1.

Tabela 8.1. Liczba szkół i placówek oświatowych prowadzonych przez Wrocław w latach 2007–2012

Typ szkoły/placówki	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Przedszkola	98	98	101	102	103	103
Przedszkola specjalne	1	1	1	1	1	1
Szkoły podstawowe	70	69	69	69	70	70
Szkoły podstawowe muzyczne	4	4	4	4	4	4
Szkoły podstawowe specjalne	12	13	13	13	13	11
Gimnazja	43	40	40	40	40	40
Gimnazja specjalne	13	13	13	13	13	12
Licea ogólnokształcące	31	30	26	25	25	25
Licea ogólnokształcące specjalne	1	1	1	1	1	1**
Licea profilowane	18	18	17	17	17	17
Technika	34	34	35	35	35	35
Zasadnicze szkoły zawodowe	10	9	10	10	10	10
Zasadnicze szkoły zawodowe specjalne	5	5	5	5	5	5
Szkoły policealne	29	29	27	27	27	27
Szkoły plastyczne	2	2	2	2	2	2
Liceum ogólnokształcące mistrzostwa sportowego	1	1	2	2	2	2
Centrum kształcenia praktycznego	1	1	1	1	1	1
Specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze	5	5	5	5	5	4
Internaty	3	3	3	3	3	3
Młodzieżowe ośrodki wychowawcze	1	1	1	1	1	1
Młodzieżowe ośrodki socjoterapii	3	3	3	2	2	2
Poradnie psychologiczno-pedagogiczne	5	5	5	6	6	6
Młodzieżowe domy kultury	4	4	4	4	4	4
Wrocławskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli	1	1	1	1	1	1
Ośrodek dokształcania i doskonalenia zawodowego	0	0	0	1	1	1
Schroniska młodzieżowe	2	2	2	2	2	2
Ogółem	396	392	391	392	394	390

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Wrocław.

Liczbę oddziałów oraz liczbę uczniów w poszczególnych typach szkół i placówek (dla młodzieży) w latach szkolnych 2007/2008 – 2011/2012, przedstawia tabela 8.2.

Tabela 8.2. Liczba uczniów i liczba oddziałów w szkołach ponadgimnazjalnych we Wrocławiu w latach 2007–2012

Typ placówki	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Średnia w oddziale	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Średnia w oddziale
	Rok szkolny 2007/2008			Rok szkolny 2008/2009		
Licea ogólnokształcące	440	13 354	30,4	417	12 521	30,0
Licea profilowane	209	6009	28,8	147	3424	23,3
Technika	48	1445	30,1	109	2985	27,4
ZSZ	112	2405	21,5	104	2256	21,7
Szkoły policealne	35	620	17,7	19	344	18,1
Szkoły artystyczne	11	255	23,2	11	277	25,2
Razem	855	24 088	28,2	807	21 807	27,0
	Rok szkolny 2009/2010			Rok szkolny 2010/2011		
Licea ogólnokształcące	391	11 567	29,6	363	10 919	30,1
Licea profilowane	78	1881	24,1	57	1418	24,9
Technika	158	4131	26,1	213	5289	24,8
ZSZ	104	2195	21,1	95	2077	21,9
Szkoły policealne	17	290	17,1	7	111	15,9
Szkoły artystyczne	11	272	24,7	10	250	25,0
Razem	759	20 336	26,8	745	20 064	26,9
	Rok szkolny 2011/2012			Zmiana 2010/11 do 2011/12	Zmiana 2009/10 do 2010/11	
Licea ogólnokształcące	386	11 476	29,7	5,%	-5,6%	
Licea profilowane	55	1438	26,2	1%	-24,6%	
Technika	232	5780	24,9	8%	28,0%	
ZSZ	84	2133	25,4	3%	-5,4%	
Szkoły policealne	5	75	15,0	-4,85%	-61,7%	
Szkoły artystyczne	10	262	26,2	5%	-8,1%	
Razem	772	21 164	27,4	5%	-1,3%	

Widać wyraźny spadek liczby uczniów, a co za tym idzie oddziałów w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych, w szczególności w liceach profilowanych, ale jednocześnie wzrost liczby uczniów (oddziałów) w szkołach zawodowych. Zapowiadana od kilku lat przez Ministerstwo Edukacji Narodowej likwidacja liceów profilowanych z systemu edukacji oraz negatywne opinie społeczne spowodowały spadek zainteresowania kształceniem w tym typie szkoły.

Od roku szkolnego 2007/2008 we Wrocławiu notowany jest sukcesywny wzrost liczby uczniów/wychowanków (zatem i oddziałów) w przedszkolach i szkołach podstawowych. Ma to odzwierciedlenie w zatrudnieniu kadry pedagogicznej. Jej strukturę z uwzględnieniem stopni awansu zawodowego, przedstawia tabela 8.3.

Tabela 8.3. Struktura nauczycieli wg stopnia awansu zawodowego we Wrocławiu w latach 2007–2011

Stopień awansu zawodowego	Łącznie liczba etatów (średniorocznie)				
	2007	2008	2009	2010	2011
Stażysta	491,32	443,94	445,59	412,53	382,84
Kontraktowy	1405,89	1568,36	1595,18	1649,94	1668,06
Mianowany	4076,41	3613,44	3306,28	3090,61	2984,20
Dyplomowany	2203,73	2442,82	2674,62	2943,83	3107,31
Razem	8177,35	8068,56	8021,67	8096,91	8142,41

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Wrocław.

Widać sukcesywny spadek liczby zatrudnionych nauczycieli w kolejnych latach i nieznaczny wzrost w roku 2010 i 2011 spowodowany zwiększeniem liczby dzieci w przedszkolach i szkołach podstawowych. Zaobserwować można, że nauczyciele gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych tracący pracę z powodu zmniejszającej się liczby oddziałów w tych szkołach, rzadko decydują się na przekwalifikowanie i zatrudnienie w edukacji wczesnoszkolnej. Udział nauczycieli poszczególnych stopni awansu zawodowego w ogólnej liczbie nauczycieli w kolejnych latach pokazuje tabela 8.4.

Tabela 8.4. Udział procentowy nauczycieli wg stopnia awansu zawodowego w ogólnej liczbie nauczycieli we Wrocławiu w latach 2007–2011

Stopień awansu zawodowego	2007	2008	2009	2010	2011	Zmiana l. etatów w 2011 r. w stosunku do 2010 r. w %
Stażysta	6,28	5,50	5,55	5,09	4,70	-7,20
Kontraktowy	16,84	19,44	19,89	20,38	20,49	1,10
Mianowany	49,40	44,78	41,22	38,17	36,65	-3,44
Dyplomowany	27,49	30,28	33,34	36,36	38,16	5,55
Razem	100	100	100	100	100	0,56

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Wrocław.

We wrocławskich szkołach i placówkach w chwili obecnej przeważają nauczyciele mianowani i dyplomowani (razem ok. 75%) – w ostatnim czasie przybyło nauczycieli dyplo-

mowanych, a stażyści i kontraktowi łącznie stanowią ok. 25% całej kadry. W stosunku do lat poprzednich nastąpił nieznaczny wzrost zatrudnienia tej grupy nauczycieli, spowodowany prawdopodobnie przejściem na emeryturę nauczycieli posiadających uprawnienia emerytalne (zmiana przepisów emerytalnych?) i spadkiem zatrudnienia w ogóle w związku z sukcesywnym zmniejszaniem się liczby uczniów/oddziałów.

Budżet na oświatę i wychowanie we Wrocławiu, to ponad 1/5 budżetu miasta. Miasto dopłaca do wydatków na realizację zadań oświatowych ok. 40% środków. Szczegółowe dane, na podstawie wykonania budżetu w latach 2007–2011 oraz planu budżetu na 2012 rok pokazują tabele 8.5 i 8.6.

Tabela 8.5. Wydatki na oświatę w budżecie Wrocławia na podstawie wykonania budżetu w 2011 r. oraz planu wydatków na 2012 r.

Budżet Gminy	Dane z roku 2011 (w zł) (wykonanie)	Dane z roku 2012 (w zł) (plan)
Dochody ogółem	3 504 771 704,59	3 814 126 358,00
Wydatki ogółem	3 633 852 581,48	3 804 126 358,00
Wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca	5740,68	6009,68
Dochody własne gminy bez subwencji oświatowej	2 589 344 795,40	2 642 584 940,00
Otrzymana subwencja oświatowa	452 277 239,00	481 398 061,00
Subwencja oświatowa w przeliczeniu na 1 ucznia	4640,74	4917,54
Wydatki na całą oświatę we Wrocławiu		
Wydatki na oświatę i wychowanie w działach 801 i 854	824 063 234,12	878 526 463,00
Wydatki na oświatę i wychowanie w działach 801 i 854 (w przeliczeniu na 1 ucznia razem z przedszkolami)	8455,57	8974,26
Liczba wychowanków przedszkoli i uczniów w gminie Wrocław (<i>szkoły prowadzone i dotowane</i>)	97 458,00	97 894,00
Liczba wychowanków przedszkoli i uczniów prowadzonych przez gminę	75 955,00	74 802,00
Liczba wychowanków przedszkoli i uczniów szkół dotowanych przez gminę (<i>średniomiesięczna</i>)	21 503,00	23 092,00
Wydatki na oświatę prowadzoną przez Wrocław		
Wydatki na oświatę i wychowanie w działach 801 i 854 – bez dotacji podmiotowych	720 059 636,08	792 062 808,00
Wydatki na oświatę i wychowanie w działach 801 i 854 (w przeliczeniu na 1 ucznia razem z przedszkolami)	9480,08	10 588,79
Wydatki na wynagrodzenia pracowników oświaty w działach 801 i 854	546 014 228,07	572 092 807,00
Wydatki na wynagrodzenia pracowników oświaty w działach 801 i 854 (w przeliczeniu na 1 ucznia razem z przedszkolami)	7188,65	7648,10
Wydatki na oświatę dotowaną przez Gminę Wrocław		
Wydatki na dotacje podmiotowe w działach 801 i 854	92 977 315,34	86 463 655,00
Wydatki na dotacje w działach 801 i 854 (w przeliczeniu na 1 ucznia razem z przedszkolami)	4323,92	3744,31

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Wrocław.

Tabela 8.6. Wydatki na oświatę we Wrocławiu na podstawie wykonania budżetu w latach 2007–2011 oraz planu wydatków na 2012 r.

	2007 (wykonanie)	2008 (wykonanie)	2009 (wykonanie)	2010 (wykonanie)	2011 (wykonanie)	2012 (plan)
Liczba ludności	622 993	622 908	623 229	624 079	633 000	633 000
Budżet Gminy Dochody ogółem	2 667 198 918, 87	2 621 775 347, 27	2 737 507 200, 85	3 169 243 293, 24	3 504 771 704, 59	3 814 126 358
Wydatki ogółem	2 645 877 576, 86	3 193 653 477, 63	3 617 184 890, 86	3 284 126 218, 76	3 633 852 581, 48	3 804 126 358
Otrzymana subwencja oświatowa	342 996 154, 00	367 818 944, 00	404 121 222, 00	422 634 173, 00	452 277 239, 00	481 398 061
Wydatki w działach 801 i 854 (razem z ZOJM)	659 587 789, 66	791 200 276, 28	811 261 890, 35	767 672 566, 87	824 063 234, 12	878 526 463
ZOJM	6 852 443, 19	8 827 814, 41	8 844 524, 96	7 550 003, 62	11 026 310, 70	12 473 650
Wydatki w działach 801 i 854 (bez ZOJM)	652 735 346, 47	782 372 461, 87	802 417 365, 39	760 122 563, 25	813 036 923, 42	866 052 813

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Wrocław.

8.2. Charakterystyka zmian w sieci szkolnej w latach 2007–2012

Zmiany w sieci szkół ponadgimnazjalnych dokonywane w latach 2007–2012 były konsekwencją wdrażania kolejnych etapów reformy systemu edukacji, uwarunkowań demograficznych, zapotrzebowania rynku pracy oraz lokalnej polityki samorządu.

W momencie wdrażania II etapu reformy systemu edukacji w 2002 r. we Wrocławiu nie utworzono 4-letnich techników nowego typu. Podjęto wówczas decyzję w sprawie przekształcenia 4-letnich liceów ogólnokształcących w 3-letnie licea ogólnokształcące nowego typu, utworzenia liceów profilowanych i zasadniczych szkół zawodowych. Było to zgodne z założeniami reformy systemu edukacji, które zakładały konieczność wydłużenia okresu kształcenia ogólnego, upowszechnienia kształcenia na poziomie średnim oraz wyraźnego wzrostu liczby podejmujących studia wyższe. Niewątpliwie pozytywnym skutkiem takiej decyzji było zlikwidowanie przestarzałej bazy kształcenia praktycznego – warsztatów szkolnych i pracowni zawodowych i co za tym idzie – konieczność całkowitego jej późniejszego odtworzenia i modernizacji w 2007 roku oraz w latach późniejszych.

W ramach ostatniego, III etapu reformy, w 2005 roku utworzono nową sieć szkół policealnych (które miały zapewnić ciągłość kształcenia w profilach i umożliwić uzyskanie tytułu technika absolwentom liceów profilowanych), technika uzupełniające dla młodzieży i dla dorosłych oraz uzupełniające licea ogólnokształcące dla dorosłych na podbudowie zasadniczych szkół zawodowych.

Przy okazji II i III etapu reformy udało się przeprowadzić reorganizację i uporządkowano sieć szkół ponadgimnazjalnych, bardzo rozdrobnioną w chwili przejęcia do prowadzenia od Kuratora Oświaty w 1995 roku. Uporządkowano stan prawny wielu szkół – z powodzeniem przeprowadzono likwidację ponad 100 szkół wchodzących w skład zespołów szkół, do których od lat nie dokonywano naboru i które nie prowadziły kształcenia, połączono lub przeniesiono szkoły, które funkcjonowały w wyeksploatowanych budynkach bądź w budynkach, które nie były własnością Gminy Wrocław, opracowano zasady racjonalnego wykorzystania bazy szkolnej (w tym warsztatów szkolnych, łącznie z likwidacją większości z nich). Rozwiązano 16 zespołów szkół i utworzono 12 nowych. W ramach przygotowań do wdrożenia III etapu reformy szkół ponadgimnazjalnych:

- zidentyfikowano aspiracje uczniów klas III liceów ogólnokształcących i liceów profilowanych (86% populacji) co do dalszej edukacji oraz przeprowadzono badanie ankietowe potrzeb związanych z wyborem kierunku kształcenia,
- przygotowano raport z badania ankietowego pracodawców pod kątem zapotrzebowania rynku pracy (ok. 450 zakładów pracy różnej wielkości),
- w oparciu o analizę rynku pracy, przygotowano ofertę kształcenia 26 zawodów nierobotniczych i robotniczych w 26 publicznych szkołach policealnych nowego typu.

Zwrot w polityce oświatowej miasta, w szczególności w zakresie kształcenia zawodowego nastąpił w 2006 roku, kiedy to podjęto prace przygotowujące kolejną restrukturyzację sieci szkół ponadgimnazjalnych. Dokonano analizy danych demograficznych, a także prognoz w odniesieniu do rejonów urbanistycznych Wrocławia oraz szczegółowej analizy potrzeb i wykorzystania miejsc dydaktycznych w placówkach wszystkich typów. Zaproponowano korekty sieci przedszkoli i szkół wszystkich typów oraz inwestycje nowych obiektów oświatowych.

Uwzględniono potrzeby Aglomeracji Wrocławskiej, której rozwój gospodarczy stwarza zapotrzebowanie na zawody związane z funkcjonowaniem nowych firm i przedsiębiorstw, w które zainwestowali inwestorzy krajowi i zagraniczni (zawody branży elektronicznej, mechanicznej, informatycznej, administracyjno-biurowej i usługowej) oraz na zawody związane z realizacją inwestycji (głównie zawody branży budowlanej, mechanicznej i elektrycznej). Przeprowadzono niezbędne konsultacje z Powiatową Radą Zatrudnienia. Przy projektowaniu nowej sieci kształcenia w zawodach uwzględniono zatem:

- potrzeby rynku pracy (bieżące i planowane Aglomeracji Wrocławskiej),
- stymulację rozwoju niektórych usług przez ww. zawody,
- aspiracje edukacyjne młodzieży i rodziców,
- predyspozycje absolwentów gimnazjów.

Z dniem 1 września 2007 r. we Wrocławiu rozpoczął funkcjonowanie nowy typ szkoły – 4-letnie technikum na podbudowie szkoły gimnazjalnej. Utworzono 16 techników kształcących w 18 zawodach: technik: elektryk, elektronik, informatyk, mechanik (ze specjalizacją zawodową: spawalnictwo, obróbka skrawaniem, eksploatacja pojazdów samochodowych), mechatronik (ze specjalizacją eksploatacja obrabiarek sterowanych), budownictwa, kelner, kucharz, organizacji usług gastronomicznych, technologii odzieży, logistik, dróg i mostów kolejowych, ochrony środowiska, telekomunikacji, teleinformatyk, handlowiec, ekonomista, usług fryzjerskich), które obok zasadniczej szkoły zawodowej oraz szkoły po-

licealnej zabezpieczają zapotrzebowanie na zawody poszukiwane na dynamicznie zmieniającym się rynku pracy Aglomeracji Wrocławskiej.

W związku z przewidywanym ponad 30-procentowym spadkiem liczby uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych, od lat systematycznie dokonuje się szczegółowej analizy wyborów uczniów w trakcie rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych w zestawieniu z liczbą punktów rekrutacyjnych. Przeprowadzane też są systematyczne analizy jakości i efektów kształcenia, w szczególności wyników egzaminów zewnętrznych, także EWD. Niezbędne były decyzje dotyczące dalszej zmiany sieci szkół ponadgimnazjalnych. Zaszła też konieczność ograniczenia liczby liceów ogólnokształcących. Rozpoczęto stopniową likwidację z dniem 31 sierpnia 2009 i 2010 roku 5 liceów ogólnokształcących (nie dokonywano naboru do klasy I), które funkcjonowały wspólnie ze szkołami zawodowymi w zespołach szkół. Działania te miały na celu dbałość o jakość kształcenia, zachowanie proporcji między ofertą edukacyjną kształcenia zawodowego i ogólnego oraz dostosowanie oferty kształcenia do szybko zmieniającego się rynku pracy i zapotrzebowania pracodawców. Ideą wprowadzanych zmian było i jest stworzenie silnych, samodzielnych lub funkcjonujących w zespołach, liceów ogólnokształcących, zapewniających wysoką jakość kształcenia ogólnego oraz silnych centrów nauczania zawodowego w wybranych branżach, z dobrze wyposażoną bazą dydaktyczną i pedagogiczną, o wysokiej jakości kształcenia, z jednorodną, ale szerokoprofilową ofertą dla uczniów. Postanowiono rozwiązać jeden z zespołów, zlikwidować z dniem 31 sierpnia 2009 roku liceum profilowane i szkołę policealną oraz pozostawić samodzielne liceum ogólnokształcące, znane we Wrocławiu jako liceum o klasach z innowacją teatralną, cieszącą się dużym powodzeniem wśród młodzieży. Uczniowie tych klas odnoszą liczne sukcesy artystyczne we Wrocławiu i w kraju. Liceum dba o wysoką jakość kształcenia, co potwierdzają wyniki egzaminów maturalnych. Po 2009 roku dokonywane były raczej kosmetyczne zmiany w sieci wrocławskich szkół: utworzono liceum ogólnokształcące mistrzostwa sportowego, zakończono rozpoczęty w 2008 roku proces stopniowej likwidacji kilku gimnazjów i liceów w zespołach szkół zawodowych. Odbывало się to w sposób naturalny, łagodny – „wygasające” oddziały liceum sukcesywnie zastępowane były oddziałami technikum, dzięki czemu udało się uniknąć protestów społecznych. Od września 20012 roku wygaszane są licea profilowane i technika uzupełniające w związku z kolejną zmianą w systemie edukacji (nie dokonywano naboru do klasy pierwszej).

Obecnie sieć samorządowych szkół ponadgimnazjalnych we Wrocławiu, to 10 samodzielnie funkcjonujących liceów ogólnokształcących, 24 zespoły szkół, centrum kształcenia ustawicznego i centrum kształcenia praktycznego. Sieć ta obejmuje:

- 25 liceów ogólnokształcących (które zapewniają bardzo bogatą ofertę kształcenia ogólnego), w tym 10 samodzielnych, 15 – w zespołach szkół, w tym: 1 liceum ogólnokształcące z maturą międzynarodową, 1 liceum ogólnokształcące dwujęzyczne, 1 liceum ogólnokształcące z oddziałami integracyjnymi, 2 licea ogólnokształcące dla dorosłych, 2 uzupełniające licea ogólnokształcące dla dorosłych, 2 licea ogólnokształcące mistrzostwa sportowego;
- 1 liceum ogólnokształcące specjalne w zakładzie opieki zdrowotnej (2 – od 1 października 2012 r.);
- 17 liceów profilowanych w zespołach szkół, w tym 1 liceum profilowane z oddziałami integracyjnymi (klasy II i III);
- 35 techników w zespołach szkół, w tym: 16 techników dla młodzieży, 1 technikum dla dorosłych, 8 techników uzupełniających dla młodzieży, 10 techników uzupełniających dla dorosłych;

- 10 zasadniczych szkół zawodowych, w tym 1 zasadnicza szkoła zawodowa dla dorosłych;
- 27 szkół policealnych, w tym: 14 dla młodzieży (w tym 1 Szkoła Policealna Integracyjna) i 13 dla dorosłych;
- 2 szkoły plastyczne: ogólnokształcącą szkołę sztuk pięknych i liceum plastyczne, przejęte do prowadzenia od Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na mocy zawartego porozumienia;
- Centrum Kształcenia Ustawicznego,
- Centrum Kształcenia Praktycznego.

8.3. Lokalna polityka oświatowa

Prowadzenie polityki edukacyjnej, to jedno z najważniejszych zadań jednostek samorządu terytorialnego. Kierunki polityki oświatowej samorządu Wrocławia określone są:

- Uchwałą Nr LIV/3250/06 Rady Miejskiej Wrocławia w sprawie przyjęcia strategii rozwoju Wrocławia „Strategia – Wrocław w perspektywie 2020 plus”.
- Uchwałą Rady Miejskiej w sprawie przyjęcia Założeń polityki społeczno-gospodarczej Wrocławia na rok budżetowy ... (podejmowaną z półrocznym wyprzedzeniem na każdy następny rok budżetowy) – w części dotyczącej edukacji.
- Uchwałą Nr XXXVIII/2449/05 Rady Miejskiej Wrocławia w sprawie samorządowej oświaty we Wrocławiu.

„Strategia – Wrocław w perspektywie 2020 plus” w częściach od czwartej do siódmej zawiera zasadnicze wskazania i ujmuje kierunki rozwoju miasta z czterech perspektyw²⁹: Ludzi, Wspólnot, Przestrzeni i Samorządu. Zadanie postawione polityce oświatowej miasta, to stworzenie systemu edukacyjnego nastawionego na wytwarzanie wiedzy interakcyjnej (*know-how, know-who*), której cena w zglobalizowanym świecie gwałtownie rośnie. Systemu, który potrafi „pomóc tym, którzy nie chcą się uczyć, nie przekreślając zarazem szans edukacyjnych tych, którzy uczyć się pragną”. Systemu, który będzie dostarczać „wiedzy użytecznej zewnątrz”, a nie koncentrować się głównie na przygotowywaniu do rekrutacji na wyższe szczeble edukacji. Systemu, który będzie „włączać młodych w inspirującą pracę dla miasta (staże, projekty, wolontariaty). Uczyć przez działanie najlepszym sposobem przygotowania zmiany pokoleniowej”. Strategia 2020 została pomyślana jako strategia dla miasta i jego mieszkańców, a nie tylko dla władz. Jej realizacja wymaga zaangażowania i innowacyjnej współpracy wszystkich środowisk: administracji, biznesu, autoritetów, środowisk naukowych i profesjonalnych organizacji społecznych.

W części „Ludzie” zawarto rozdział „Edukacja” z podrozdziałami „Kształcenie obywateli”, „Kształcenie specjalistów”, w których określono priorytety długookresowej polityki oświatowej miasta. Oto niektóre z nich, szczególnie istotne dla szkół ponadgimnazjalnych:

- Ograniczenie postępującej standaryzacji edukacji. Kwalifikacje niszowe zwiększają szanse na dobrą pracę.

²⁹ Uchwałą Nr LIV/3250/06 Rady Miejskiej Wrocławia w sprawie przyjęcia strategii rozwoju Wrocławia „Strategia – Wrocław w perspektywie 2020 plus”, str. 7.

- Postępujące wysycenie rynku wąskimi specjalistami. Potrzeba profili kształcenia wyższego łączących dwie dyscypliny (zwłaszcza kierunki informatyczne i menadżerskie).
- Przygotowanie kadr dla nowoczesnego sektora usług. Kres fikcji uczenia do zawodu. Potrzeba głównie ludzi *dobrze ułożonych* (rozsądni, sympatyczni, ocytani, rachujący).
- Odnawianie kadr w zawodach technicznych. Brak fachowców z wykształceniem zawodowym to obezwładniająca luka, wynika z błędnego odczytania trendów.
- Wdrażanie umiejętności i nawyków samokształcenia. Przygotowanie do edukacji pozaszkolnej. Wykorzystanie kształcenia ustawicznego i kształcenia na odległość.
- Problem i potrzeba kształcenia elit kompetencji. Wyedukowani dla siebie i wyedukowani dla społeczeństwa. Wyraźnie lepsze warunki studiów za wyraźnie wyższe wymagania.
- Budowanie marki szkół w oparciu o rozpoznane kariery absolwentów. Jasne sygnały dla pracodawców, czego mogą oczekiwać po absolwentach danej szkoły.
- Otwarcie systemu edukacyjnego na zagranicę. Wymiana międzynarodowa uczniów i studentów. Szkoły dla cudzoziemców pracujących we Wrocławiu i ich dzieci.
- Stworzenie Miejskiego Banku Informacji o Karierach Wrocławian zawierający dane o ścieżkach edukacyjnych³⁰.

Wskazania dla edukacji określone są też w całej strategii, np. w części „Praca”, w rozdziałach „Miejsca pracy”, „Pracownicy”, „Samorealizacja” czy w części „Wspólnoty”, w rozdziałach „Wrocławianie” i „Wspólnoty zewnętrzne”. Oto tylko niektóre z nich:

- Małe firmy to najbardziej elastyczny sektor rynku. Prowadzą je innowatorzy, ale też osoby o niewielkich kwalifikacjach. Potrzebują ochrony przed rozpasaniem biurokracji.
- Odwrócić proces marginalizacji wrocławskiego rzemiosła. Przegrywa dziś ono z pracą na czarno i produkcją masową, ale ma dobre perspektywy i tworzy tanie miejsca pracy.
- Zaakceptować jako zjawisko nieodwracalne postępujący kryzys zawodów silnie sprofilizowanych, które ulegną komputeryzacji.
- Zaakceptować większą niż oczekiwano trwałość tradycyjnych profesji opartych na wiedzy typu *know-how* (polski hydraulik).
- Przygotować się na powstanie nowych zawodów lokowanych głównie w sieciach informatycznych (decentralizacja zatrudnienia i uelastycznienie czasu pracy).
- Formować kwalifikacje kulturowe umożliwiające częste zmiany specjalizacji. Adaptacyjna formacja edukacyjna wzmacniana przez system kształcenia ustawicznego.
- Promować elastyczność zatrudnienia jako główny czynnik konkurencyjności. Ochrona pracy przed przepisami. Bezpieczeństwo fizyczne przed socjalnym.
- Selektywna mobilność zatrudnionych (najwyższe i najniższe kwalifikacje). Emigracja i imigracja siły roboczej. Przygotowanie do wielokulturowości w miejscu pracy.
- Amortyzowanie presji migracyjnych wynikłych z gwałtownie narastających niedoborów na rynkach pracy w krajach starej UE, zwłaszcza w usługach technicznych i medycznych.
- Pozyskiwanie do pracy w mieście utalentowanej młodzieży. Stwarzanie warunków startu życiowego. Odpowiednie kształtowanie cyklu wyjazdów i powrotów.
- Stwarzanie młodzieży okazji do rozwijania cnót rozważli i odwagi, odpowiedzialności i zdolności do ponoszenia ryzyka³¹.

³⁰ Uchwała Nr LIV/3250/06 Rady Miejskiej Wrocławia w sprawie przyjęcia strategii rozwoju Wrocławia „Strategia – Wrocław w perspektywie 2020 plus”, str. 17.

³¹ Ibidem, str. 18, 19, 20.

Rozwój edukacji jest ściśle powiązany z kierunkami rozwoju miasta i jego promocją. Priorytety Wrocławia, ustalane w założeniach polityki społeczno-gospodarczej na kolejne lata i związane z tym zadania są przedstawiane dyrektorom szkół i placówek na uroczystej inauguracji nowego roku szkolnego w ostatnim tygodniu sierpnia. Uwzględniają one ważne bieżące przedsięwzięcia i podejmowane wyzwania, jak choćby przygotowania do EURO 2012 (związane z tym działania w kierunku rozwijania aktywności fizycznej, sportu szkolnego, rozszerzenia sieci klas sportowych w szkołach ponadgimnazjalnych, poprawa bazy sportowej, budowa boisk, przygotowania do odbioru wydarzeń sportowych) czy przygotowania do zaprezentowania Wrocławia jako Europejskiej Stolicy Kultury w 2016 r. (realizacja projektu „Młodzi Obywatele Kultury”, przygotowanie do odbioru szeroko rozumianej kultury), przygotowanie dla gospodarki opartej na wiedzy, rozbudzenie od najmłodszych lat u dzieci zainteresowania naukami ścisłymi, informatyką (algorytmiką i programowaniem) i techniką. Istotne jest nauczanie języków obcych (szczególnie języka angielskiego), nauczanie dwujęzyczne, kształtowanie postaw przedsiębiorczych i świadomości ekologicznej. Bardzo ważna jest skuteczność nauczania, dlatego duży nacisk kładzie się na tworzenie sprawnego systemu doskonalenia i motywowania nauczycieli, na budowanie współpracy z wyższymi uczelniami i wykorzystanie zaplecza naukowego. Duży nacisk kładzie się na stworzenie i wdrożenie systemów kształcenia młodzieży szkół zawodowych i doskonalenia nauczycieli (Centra Wysokich Kwalifikacji).

Uchwała Nr XXXVIII/2449/05 Rady Miejskiej Wrocławia w sprawie samorządowej oświaty we Wrocławiu określa:

- cele działań we wrocławskich szkołach i placówkach oświatowych, warunki konieczne do ich osiągnięcia,
- warunki niezbędne do zapewnienia jakości i efektywności kształcenia i wychowania,
- działania prowadzone w celu ułatwienia startu zawodowego absolwentów,
- sposoby budowania społeczeństwa obywatelskiego oraz wzmacniania tożsamości wrocławian,
- sposoby dostosowywania zasobów oświatowych do standardów bezpieczeństwa dzieci i młodzieży oraz społeczeństwa informacyjnego,
- model oświatowy dla przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych.

W §4 pkt 4 ustalono model dla szkół ponadgimnazjalnych:

- szkoła liczy minimum 450 uczniów,
- wielkość oddziału: 27–32 uczniów,
- szkoła jednozmianowa,
- szkoła w osobnym budynku, o ile nie jest to liceum ogólnokształcące przy innej placówce oświatowej,
- sala gimnastyczna co najmniej o wymiarach 24 m x 12 m, zespół boisk,
- pracownie przedmiotowe i specjalistyczne dostosowane do typu szkoły i profilu kształcenia,
- czytelnia – pracownia z biblioteką szkolną, z dostępem do Internetu,
- komputery i środki audiowizualne w pracowniach przedmiotowych,
- szkoła podłączona do Internetu,
- pozalekcyjne zajęcia sportowe w wymiarze 1 godz./oddział/tydzień,

- licea dostępne dla osób niepełnosprawnych,
- bufet szkolny prowadzony przez podmioty zewnętrzne,
- coroczna modernizacja sieci warsztatów praktycznej nauki zawodu.

Z pewnością model ten wymaga aktualizacji i ponownego zdefiniowania. W chwili obecnej przygotowywana jest w zespołach zadaniowych dyrektorów wszystkich typów szkół i placówek zmiana uchwały w sprawie samorządowej oświaty we Wrocławiu. Przygotowywana jest Wrocławska Koncepcja Edukacyjna oparta na 4T: Technologia (innowacyjność, interaktywność), Tolerancja (edukacja oparta na wartościach, prospołeczna i proobywatelska), Talent (kreatywność i różnorodność) i Tożsamość (samookreślenie, czerpanie ze źródeł). Wrocławska Koncepcja Edukacyjna, to wizja edukacji opartej na działaniach długofalowych, to plan, który pomoże ukierunkować rozproszone działania i środki na realizację celów, które zostały uznane za priorytetowe.

Miasto Wrocław podejmuje wiele działań w celu rozwoju kształcenia zawodowego. Jest partnerem w dużym systemowym projekcie unijnym „Modernizacja centrów kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku”, którego celem jest utworzenie w sieci wrocławskich szkół zawodowych silnych, nowoczesnie wyposażonych centrów zawodowych w następujących branżach: budowlanej (Zespół Szkół Budowlanych), informatycznej, mechatronicznej, elektryczno-energetycznej (Centrum Kształcenia Praktycznego), samochodowej (Zespół Szkół nr 2), turystycznej (Zespół Szkół Gastronomicznych) oraz wyposażenie specjalistycznych pracowni zawodowych w filiach centrów w innych szkołach. Wrocławskie szkoły otrzymają do lutego 2013 roku sprzęt do pracowni zawodowych w ramach tego projektu na kwotę ponad 11 milionów zł.

Wszystkie szkoły uczestniczą w innym projekcie systemowym „Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku” – zajęcia pozalekcyjne, wyrównawcze (kursy) dla młodzieży, staże u pracodawców, wycieczki zawodoznawcze, fora zawodowe z udziałem pracodawców.

Jednocześnie miasto podjęło szeroko rozumianą współpracę z przedstawicielami pracodawców (Dolnośląska Izba Gospodarcza, Dolnośląska Izba Rzemieślnicza oraz pracodawcami zrzeszonymi w Cechu Rzemiosł Różnych, Dolnośląskim Cechu Piekarzy i Cukierników, Dolnośląskim Cechu Rzemiosł Metalowych i Motoryzacyjnych). Wspólna odpowiedzialność za rozwój zasobów ludzkich Aglomeracji Wrocławskiej, stawia nowe wyzwania i zadania w zakresie:

- podnoszenia jakości kształcenia zawodowego poprzez udział bezpośredni w procesie kształcenia, związanym z praktyczną nauką zawodu (projekt „Patronat pracodawców nad szkołami”),
- aktualizowania i dostosowywania systemu szkolnictwa zawodowego do wymagań rozwijającej się gospodarki i postępu techniczno-technologicznego (np. poprzez poszerzanie oferty kształcenia o nowe zawody),
- przygotowywania wysoko wyspecjalizowanej kadry nauczycieli zawodu,
- podnoszenia prestiżu kształcenia w zawodzie, w szczególności w zawodach robotniczych (tak bardzo potrzebnych na rynku pracy),
- podpisywania przez pracodawców porozumień o współpracy ze szkołami zawodowymi w zakresie stosowania nowoczesnych technologii w odniesieniu do potrzeb rynku pracy, prowadzenia klas dedykowanych.

Kontynuowana jest współpraca z przedsiębiorcami w ramach projektu „Patronat pracodawców nad szkołami”. W ramach zawartych umów szkoły: Lotnicze Zakłady Naukowe,

Elektroniczne Zakłady Naukowe, Zespół Szkół Teleinformatycznych i Elektronicznych, Zespół Szkół Gastronomicznych, Zespół Szkół Budowlanych, Zespoły Szkół nr 2, 4, 18, Centrum Kształcenia Praktycznego, Zespół Szkół Zawodowych nr 5 współpracują z firmami: BOSCH, UNI-TRUCK, MERCEDES BENZ, ENERGIA PRO, WROZAMET – FAGOR MASTERCOOK, MOELLER ELECTRIC, ELEKTROTIM, DE LAVAL, POLAR, ABB, ELTEL-NETWORKS S.A, SIEMENS, HOTEL ORBIS, MONTINSTAL, WHIRPOOL, PZL HYDRAL BOSCH, SKANSKA, FITTING, BERGER BAU, WROBIS, Sauer DANFOSS Sp., PNEUMAT SYSTEM, VOLZ HYDRAULIK SP. Z O.O. W chwili obecnej funkcjonują 84 klasy dedykowane w 8 zespołach szkół, podpisanych jest 30 umów (porozumień) o współpracy szkół z pracodawcami. 330 pracodawców współpracuje ze szkołami.

W ostatnich latach w mieście i jego okolicach (w Aglomeracji Wrocławskiej) swoje fabryki ulokowało wiele międzynarodowych koncernów. Wrocław odniósł znaczący sukces gospodarczy. Aby rozwijać się dalej w tym kierunku konieczne są kadry inżynierskie i techniczne. Stąd też nacisk na rozwój kształcenia zawodowego. Podejmuje się wiele działań w celu „odczarowania” szkół zawodowych, uczynienia szkoły zawodowej „szkołą pozytywnego wyboru”.

We Wrocławiu jest prężna sieć doradztwa zawodowego – od 2004 roku przy Centrum Kształcenia Praktycznego działa Międzyszkolny Ośrodek Wspierania Aktywności Zawodowej współpracujący z 33 doradcami zawodowymi, zatrudnionymi w Szkolnych Ośrodkach Kariery, w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych na 23,95 etatach. W ramach zadań doradców prowadzone są m.in.: grupowe zajęcia aktywizujące, przygotowujące uczniów klas III gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych do świadomego wyboru ścieżki edukacyjnej, indywidualne porady dla uczniów i rodziców oraz grupowe spotkania dla rodziców dotyczące oferty edukacyjnej Wrocławia i nowego elektronicznego systemu rekrutacji.

W ramach „Ogólnopolskiego Tygodnia Kariery”, co roku organizowane są konferencje np. „Budowanie sieci współpracy w poradnictwie zawodowym”, „Jak planować karierę zawodową” z udziałem doradców, rodziców, dyrektorów gimnazjów i przedstawicieli wyższych uczelni, pracodawców i instytucji zajmujących się poradnictwem zawodowym. Opracowywane są i publikowane poradniki dla uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, rodziców, nauczycieli, np. w 2011 r. „Poradnik dla rodziców uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych”, uaktualniono wydanie „Przewodnika dla Gimnazjalisty – wybieram szkołę ponadgimnazjalną” – poradnika dla uczniów oraz ich wychowawców wspomagającego planowanie kariery zawodowej.

Utworzono stronę internetową www.doradcy-wroclaw.pl, gdzie zamieszczane są bieżące informacje dotyczące zmian w przepisach prawa oświatowego, elektronicznej rekrutacji do szkół, aktualności z rynku pracy oraz informacje o działalności wrocławskich doradców zawodowych.

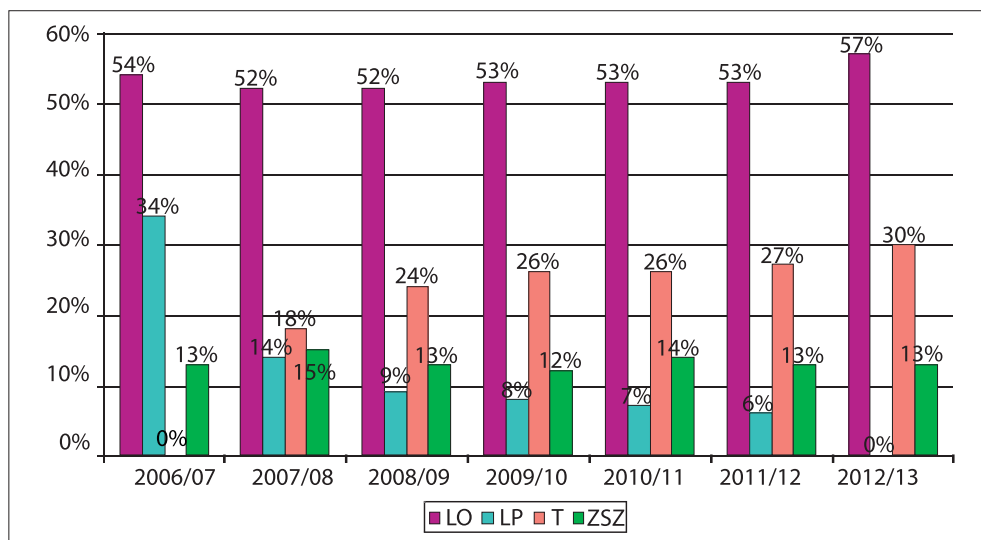
Doradcy zawodowi MOWAZ opracowali i wdrożyli do użytku autorskie narzędzie elektroniczne „Młodzieżowy Kwestionariusz Zainteresowań Zawodowych MŁOKOZZ”, zorganizowali szkolenie dla wszystkich doradców zawodowych i osób realizujących doradztwo zawodowe w szkołach, a wiosną 2012 r. przeprowadzono cykl szkoleń na temat zmian w prawie oświatowym wchodzących w życie od 1 września 2012 r., adresowanych do dyrektorów i rad pedagogicznych wrocławskich szkół ponadgimnazjalnych, przeprowadzonych przez liderów zmian MEN oraz doradców zawodowych MOWAZ.

Z inicjatywy Wydziału Edukacji wiosną 2012 roku wrocławski ośrodek TVP w ścisłej współpracy z Centrum Kształcenia Praktycznego i Międzyszkolnym Ośrodkiem Wspierania Aktywności Zawodowej wyprodukował i wyemitował serię programów pt.: „Co dalej, Gimnazjalisto?”, których celem była promocja i sukcesywne podnoszenie prestiżu kształcenia zawodowego. Wszystkie odcinki serii zamieszczone zostały na stronie www.doradcy-wroclaw.pl.

cy-wroclaw.pl. Od 2007 r. miasto przeznacza w budżecie zadaniowym dodatkowe środki na doposażenie pracowni zawodowych, które pozostają w dyspozycji dyrektorów – łącznie wydano na ten cel ok. 3 mln zł.

Od momentu utworzenia techników, miasto stara się tak ustalać zadania planowe do rekrutacji, żeby zachować (mimo niżu demograficznego) strukturę naboru do liceów ogólnokształcących na poziomie 52–53% i sukcesywnie zwiększać nabór do techników oraz zasadniczej szkoły zawodowej. Efekty tych działań powoli stają się zauważalne. Absolwenci gimnazjów świadomie zaczynają wybierać szkołę zawodową, jako ścieżkę dalszego kształcenia, co ilustruje wykres z wynikami rekrutacji.

Rys. 8.2. Struktura naboru do szkół ponadgimnazjalnych prowadzonych przez Wrocław w latach szkolnych 2006–2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Wrocław.

W związku z niedokonywaniem naboru do liceów profilowanych (kolejna reforma systemu szkolnego), przy ustalaniu zadań planowych na rok szkolny 2012/2013, zwiększono liczbę oddziałów liceum ogólnokształcącego oraz technikum. W konsekwencji do liceów ogólnokształcących i techników dostali się uczniowie z niewielką liczbą punktów rekrutacyjnych. Z pewnością jest to niezamierzony efekt uboczny.

Tabela 8.7. Liczba punktów rekrutacyjnych uczniów przyjętych do szkół ponadgimnazjalnych we Wrocławiu w roku szkolnym 2012/2013

Typ szkoły	Liczba punktów rekrutacyjnych uczniów przyjętych do szkół ponadgimnazjalnych w roku szk. 2012/2013*
Liceum ogólnokształcące	18,6 – 85,7
Technikum	11,8 – 62,2
Zasadnicza szkoła zawodowa	6,8 – 42,9

* bez klas autorskich, dwujęzycznych, sportowych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Wrocław.

8.4. Wybrane instrumenty zarządzania oświatą

Od wielu lat we Wrocławiu korzysta się z narzędzi informatycznych wspomagających szeroko rozumiane zarządzanie szkołami i placówkami oświatowymi: arkusze organizacji pracy wszystkich placówek przygotowywane są w programach komputerowych ARKUSZ OPTIVUM (wcześniej – inne nazwy) oraz PABS, które są usprawniane i ulegają ciągłym modyfikacjom na życzenie dyrektorów i pracowników Wydziału Edukacji. Środki finansowe dzielone są z wykorzystaniem programu PABS, który pozwala na szczegółową analizę prawidłowości ich wydatkowania. Wszystkie placówki używają poczty elektronicznej w aplikacji LOTUS NOTES, która umożliwiła wdrożenie i ciągle rozszerzanie funkcjonalności opracowanej aplikacji „Uczniowie i dzieci wrocławskich szkół i przedszkoli” i Wrocławska Edukacja (dane wszystkich przedszkolaków i uczniów wszystkich typów szkół we wrocławskich placówkach publicznych). Rozszerzono dane o uczniach, przebieg ich nauki, przygotowano narzędzie do kontroli obowiązku szkolnego i nauki, przygotowano prognozę dzieci obwodowych – dane „zaciągane” z meldunków. Dzięki tej aplikacji można było etapami w kolejnych latach wprowadzić elektroniczną rekrutację do szkół wszystkich typów i przedszkoli. Od połowy lat dziewięćdziesiątych szkoły i placówki używają programów komputerowych do przygotowania tygodniowego rozkładu zajęć (planu lekcji), księgi zastępstw, obsługi sekretariatów, kadr, płac, księgowości. Podobnie Zarząd Obsługi Jednostek Miejskich wdrożył program do obsługi księgowości dla szkół i placówek w obsłudze scentralizowanej, który umożliwia dyrektorom bieżące analizowanie wydatków i racjonalne dysponowanie środkami budżetowymi. Wszyscy dyrektorzy szkół ponadgimnazjalnych otrzymali program do analizowania wyników egzaminów maturalnych.

Wprowadzane usprawnienia pozwalają na szybkie pozyskiwanie informacji dotyczącej pracy szkół i dyrektorów oraz sprawne ich analizowanie, także pod kątem efektywności, zgodności z przepisami prawa i prawidłowości oddziaływań. Ma to oczywiście wpływ na system wynagrodzeń dyrektorów, w szczególności na ustalanie oceny pracy dyrektora w zakresie nadzoru organu prowadzącego, wysokości dodatku funkcyjnego i motywacyjnego. Warto wspomnieć, że zasady przyznawania tych dodatków określone są oczywiście uchwałą organu stanowiącego. Jedynym mankamentem jest różnorodność tych rozwiązań, brak kompatybilności, brak możliwości „zaciągania” danych z jednego programu do drugiego np. z arkusza organizacji pracy do budżetu.

Od stycznia 2010 roku Wydział Edukacji realizuje dwa projekty informatyczne z zakresu edukacji pod nazwą „Rozwój informatycznego systemu zarządzania wrocławską oświatą” oraz „Rozwój usług elektronicznych we wrocławskiej oświacie”, które są współfinansowane ze środków unijnych (wartość obu projektów, to prawie 29 mln zł). Głównym celem projektów jest budowa w pełni zintegrowanego systemu informatycznego wspomagającego zarządzanie wrocławską oświatą. To kompleksowe, systemowe rozwiązanie będzie wspierać zarówno zadania realizowane przez Urząd Miejski Wrocławia, za pośrednictwem Wydziału Edukacji, jak i codzienną pracę szkół i przedszkoli. Zapewni wszystkim użytkownikom systemu wsparcie – począwszy od obszaru pracy indywidualnej i zbiorowej ucznia, współpracy nauczyciela z uczniem i rodzicem, skończywszy na planowaniu organizacji pracy placówek oświatowych przez dyrektora i obsłudze finansowej wrocławskiej oświaty. Budowa Zintegrowanego Systemu Informatycznego Wspomagającego Zarządzanie Wrocławską Oświatą zakłada wdrożenie:

- Platformy Edukacyjnej,
- Portalu Oświatowego,

- Systemu Zarządzania Placówką – Arkusz Organizacyjny, Elektroniczny Dziennik, Plan Lekcji, Księga Zastępstw, Sekretariat, Elektroniczny Nabór do szkół i przedszkoli, Organizacja Egzaminów Zewnętrznych, Monitorowanie Ścieżki Edukacyjnej Ucznia, Moduł Raportowy i SIO, Moduł Globalny rejestr rodziców/ prawnych opiekunów, Moduł Globalny rejestr nauczycieli i pracowników placówek,
- Zintegrowanego Miejskiego Systemu Bibliotecznego,
- Platformy Pocztovej z Komunikatorem,
- Systemu ERP – Finanse, Budżet, Zasoby, Kadry, Płace, Księgowość.

Nowy wrocławski system edukacyjny będzie nie tylko w pełni z informatyzowany i zapewni wrocławianom dostęp do elektronicznych usług edukacyjnych, ale również usprawni wszystkie procesy zarządzania placówkami oświatowymi.

W roku szkolnym 2011/2012 po raz kolejny przeprowadzono elektroniczną rekrutację w przedszkolach i szkołach. Tym razem jednak – w jednym z modułów nowopowstającego Zintegrowanego Systemu Informatycznego Wspomagającego Zarządzanie Wrocławską Oświatą. W rekrutacji udział wzięło 22 809 dzieci i uczniów.

Opracowano zasady i kryteria naboru do przedszkoli i szkół na rok szkolny 2012/2013 oraz informator elektroniczny dostępny na stronie www.wroclaw.pl/edukacja, zawierający ofertę edukacyjną wszystkich typów szkół i przedszkoli.

Tabela 8.8. Rekrutacja do szkół i przedszkoli w roku szkolnym 2012/2013

Typ placówki	Liczba miejsc rekrutacyjnych w placówkach	Liczba dzieci/ uczniów biorących udział w rekrutacji	Liczba zakwalifikowanych w rekrutacji	Liczba nieprzyjętych	Liczba wolnych miejsc
Przedszkola	4191*	5515	3822	1568**	369
Oddziały „zerowe” w szkołach podstawowych	3104	2849	2759	90	345
Szkoły podstawowe	4613	4033	3953	80	660
Gimnazja	4094	4105	3758	347	336
Szkoły ponadgimnazjalne	6013	6307	5384	923	629

* z uwzględnieniem dodatkowych miejsc uzyskanych w wyniku remontów i inwestycji w przedszkolach.

** bez 2-latków rekrutujących się do zespołów żłobkowo-przedszkolnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Wrocław.

Miasto poświęca wiele uwagi na analizę wyników nauczania i egzaminów zewnętrznych. Co roku, podczas wiosennych konferencji wyjazdowych dyrektorów szkół wszystkich typów, temu tematowi poświęcony jest jeden panel, podczas którego analizowane są wyniki egzaminów zewnętrznych i diagnoz przeprowadzanych przez pracownię diagnoz Wrocławskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli we wszystkich placówkach z języka polskiego, matematyki i języków obcych na wejściu i w połowie etapu edukacyjnego, w ostatnich 2 latach – w zestawieniu z EWD. Wyniki tych analiz uwzględniane są przy ustalaniu dodatków motywacyjnych dla dyrektorów.

Od września 2011 roku we Wrocławskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli uruchomiono Pracownię Wspierania Kadry Kierowniczej, w ramach której, dla dyrektorów wrocławskich szkół i placówek, organizowane są spotkania z prawnikami, szkoleniowcami i autorytetami naukowymi w określonej dziedzinie. Przygotowano i zrealizowano wsparcie o różnym charakterze:

- wykłady – prowadzone przez uznane autorytety;
- konsultacje – o tematyce: kontroli zarządczej w szkole, obowiązujących procedur, regulaminów, prowadzenia dokumentacji, awansu zawodowego nauczycieli, interpretacji przepisów i zmian w prawie oświatowym, indywidualizacji nauczania, pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- konferencje: np. „Realizacja ewaluacji wewnętrznej w szkołach i placówkach oświatowych”, „Zarządzanie zasobami ludzkimi: dobór pracowników i motywowanie”, „Praktyczne zastosowania Kodeksu cywilnego w zamówieniach publicznych”, „Praca z uczniem zdolnym”;
- warsztaty, szkolenia, seminaria: np. sprawowanie nadzoru pedagogicznego w szkole, ochrona danych osobowych, organizacja pracy szkół od 1 września 2012 r. w związku ze zmianą rozporządzenia w sprawie ramowych planów nauczania i nową podstawą programową.

Wrocław ma wypracowane zasady dokonywania oceny pracy dyrektorów, połączone z zasadami przyznawania dodatków funkcyjnych i motywacyjnych dla dyrektorów szkół i placówek. Od roku trwają prace nad udoskonaleniem tego systemu. We współpracy z Uniwersytetem Wrocławskim stworzono model kompetencyjny dyrektora, który pozwala na usprawnienie zarówno dokonywania oceny pracy, jak i nagradzania i motywowania.

Warto wspomnieć, że samorząd Wrocławia w Uchwale Rady Miejskiej Nr VIII/137/11, jako jeden z pierwszych, jeśli nie jedyny w Polsce, określił zasady zaliczania do wymiaru godzin poszczególnych zajęć w formie zaocznej i w kształceniu na odległość, obowiązujących w szkołach i placówkach prowadzonych przez miasto Wrocław. Z uregulowań tych korzysta Centrum Kształcenia Ustawicznego przy realizacji innowacji pedagogicznej – organizacyjnej Nauczanie na Odległość.

8.5. Podsumowanie

Nadrzędnym celem działań Wrocławia w zakresie prowadzenia samorządowych szkół jest stworzenie elastycznego systemu edukacji, dostosowania go do aspiracji i możliwości uczniów, a przede wszystkim dostosowania oferty szkół do potrzeb gospodarki opartej na wiedzy, szybko zmieniającego się rynku pracy i zapotrzebowania pracodawców. Istotnym elementem jest również rola Wrocławia jako ośrodka regionalnego, uwzględniająca ofertę edukacyjną Aglomeracji Wrocławskiej, a często również Dolnego Śląska.

W ostatnich latach we Wrocławiu i jego okolicach (w Aglomeracji Wrocławskiej) swoje fabryki ulokowało wiele międzynarodowych koncernów – miasto odniosło znaczący sukces gospodarczy. Aby rozwijać się dalej w tym kierunku konieczne są wysoko wyspecjalizowane kadry naukowe, inżynierskie i techniczne.

Wrocław staje się miastem europejskim, miastem spotkań, dlatego tak ważne jest przygotowanie młodych ludzi do życia w środowisku wielu kultur z umiejętnością pamiętania

o własnej tożsamości i tradycjach. Nieodzowne jest też dobre przygotowanie do mobilności i korzystania z europejskiego rynku pracy oraz znajomość języków obcych. Niezmiennie ważna jest współpraca z pracodawcami w celu dostosowania kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy (tworzenie klas dedykowanych), współpraca z wyższymi uczelniami w zakresie zwiększenia jakości kształcenia w zakresie przedmiotów ścisłych oraz stałe podnoszenia poziomu nauczania.

Podejmowane decyzje dotyczące zmiany sieci szkół, okresowego wstrzymania naboru do oddziałów szkół kształcących w określonych zawodach, mają na celu dbałość o jakość kształcenia, z zachowaniem proporcji w ofercie kształcenia ogólnego i zawodowego. Działania takie podejmowane są od kilku lat. Struktura wrocławskiej sieci szkół kształcenia ogólnego i zawodowego uwzględnia:

- założenia Strategii Rozwoju Dolnego Śląska i Wrocławia,
- tworzenie bogatej oferty kształcenia ogólnego,
- tworzenie silnych centrów nauczania zawodowego, z dobrze wyposażoną bazą dydaktyczną i pedagogiczną, o wysokiej jakości kształcenia, z jednorodną, szerokoprofilową ofertą dla uczniów,
- potrzeby dynamicznie zmieniającego się rynku pracy (przede wszystkim bieżące i planowane Aglomeracji Wrocławskiej). Stały monitoring rynku pracy, analiza raportów Powiatowego i Wojewódzkiego Urzędu Pracy,
- aspiracje edukacyjne młodzieży i ich rodziców,
- predyspozycje absolwentów gimnazjów,
- możliwości kształcenia i wspierania uczniów niepełnosprawnych,
- zapowiadane w MEN zmiany związane z likwidacją liceów profilowanych.

Zaletą tak skonstruowanej sieci szkół jest jej dynamika, wzbogacanie o nowe typy szkół, szybkie reagowanie na potrzeby i zmiany przepisów. Trzeba podkreślić, że zbyt częste zmiany i niespójność przepisów prawa oświatowego, w szczególności dotyczących terminów rekrutacji do szkół oraz przygotowywania i zatwierdzania arkuszy organizacji pracy szkół, stanowią znaczne utrudnienie dla samorządu w kreowaniu racjonalnej polityki oświatowej i tworzeniu sieci szkół.

Systematyczna analiza rynku edukacyjnego i zawodowego prowadzona przez miasto oraz podjęte działania przyczyniają się do poprawy jakości i efektywności kształcenia zarówno ogólnego, jak i zawodowego we Wrocławiu, w szczególności poprzez unowocześnianie bazy dydaktycznej, lepsze przygotowanie nauczycieli oraz rozszerzanie oferty edukacyjnej uwzględniającej potrzeby dynamicznie rozwijającego się, ale zmiennego rynku pracy zarówno lokalnego, jak i globalnego.

ROZDZIAŁ 9

Podsumowanie

Aneta Sobotka, Instytut Badań Edukacyjnych

W książce przedstawiliśmy pięć studiów przypadku kształtowania sieci szkół ponadgimnazjalnych w dużych miastach, napisane przez samorządowców z Gdańska, Kielc, Łodzi, Poznania i Wrocławia, oraz trzy analizy zewnętrzne, dotyczące odpowiednio zróżnicowania organizacyjnego szkół ponadgimnazjalnych w tych miastach, wybieranych przez uczniów profili kształcenia zawodowego oraz wyników osiąganych przez uczniów na egzaminach zewnętrznych (matura, egzaminy zawodowe). Taka konstrukcja książki pozwala na skonfrontowanie dwóch punktów widzenia. W niniejszym podsumowaniu identyfikujemy najważniejsze ustalenia odnośnie całego systemu szkolnictwa ponadgimnazjalnego w Polsce (podrozdział 1) i specyfiki analizowanych pięciu dużych miast (podrozdział 2), oraz formułujemy wnioski i rekomendacje (podrozdział 3). Wszystkie podane niżej dane liczbowe pochodzą ze studiów przypadku oraz analiz zewnętrznych.

9.1. Sytuacja szkolnictwa ponadgimnazjalnego w Polsce

Ostatnie lata to trudny okres w szkolnictwie ponadgimnazjalnym. Niż demograficzny sprawił, że znacznie zmniejszyła się liczba uczniów, zmuszając JST do niełatwych decyzji o redukcji liczby oddziałów i zamykaniu szkół. W wyniku działania niżu demograficznego liczba uczniów kształcących się w szkołach ponadgimnazjalnych w latach 2008–2011 spadła o 9,7%. Zmieniła się także struktura uczniów w poszczególnych typach szkół. Liczba uczniów liceów ogólnokształcących i szkół zawodowych zmniejszyła się odpowiednio o 13% i 11%, natomiast o 3% wzrosła liczba uczniów techników. W związku z wprowadzaną likwidacją liceów profilowanych, szkoły te odnotowały drastyczny spadek liczby uczniów w omawianym okresie – o ponad 60% (było ich jednak niewiele).

Odsetek uczniów liceów ogólnokształcących wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych jest zależny od kategorii jednostki. Widać pozytywną korelację pomiędzy wielkością JST a odsetkiem uczniów klas pierwszych uczących się w liceach ogólnokształcących. W 2011 r. do liceów ogólnokształcących w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców uczęszczało 54% uczniów klas pierwszych, w miastach na prawach powiatu do 100 tys. mieszkańców – 47%, w powiatach ziemskich – 40%. W latach 2006–2011 średnia wielkość oddziału w klasach pierwszych w liceum ogólnokształcącym w miastach powyżej 100 tys. zmniejszyła się o 5%, w miastach poniżej 100 tys. – o 5,5%, zaś a w powiatach – o 6,6%.

Zgodnie z ustawą z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 205, poz. 1206), licea profilowane nie prowadzą naboru do klas pierwszych od 1 września 2012 r. Niektóre z dużych miast zdecydowały się na stopniowe zaprzestanie naboru do liceów profilowanych już kilka lat temu. W 2011 r., do liceów profilowanych w miastach powyżej 100 tys. uczęszczało mniej niż 2% uczniów, przy czym w 16 miastach na prawach powiatu nie przeprowadzano już naboru do klas pierwszych.

Polscy gimnazjaliści coraz chętniej wybierają technika. W 2011 roku do techników w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców uczęszczała 1/3 uczniów szkół ponadgim-

nazjalnych, w mniejszych miastach i powiatach ziemskich udział ten był nieco większy i wynosił odpowiednio 36,3% i 36,2%. Co ciekawe, mimo że w badanym okresie średnia wielkość technikum wzrastała, to spadała liczebność oddziałów. Ten „paradoks techników” Mariusz Tobor tłumaczy zwiększeniem różnorodności oferty, czyli wzrostem liczby zawodów nauczanych w szkołach tego typu. Dla różnych zawodów w szkole tworzone są oddzielne klasy, co pozwala utrzymać miejsca pracy nauczycieli.

Zasadnicze szkoły zawodowe to przede wszystkim specyfika powiatów ziemskich. W dużych miastach odgrywają najmniejszą rolę – w 2011 roku średni udział pierwszoklasistów wynosił w tych miastach 12%, podczas gdy w miastach na prawach powiatu do 100 tys. mieszkańców było ich 15%, a w powiatach ziemskich aż 22%. Średnia wielkość zasadniczej szkoły zawodowej w 2011 r. w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców wynosiła 150 uczniów, w powiatach ziemskich – 158, a w mniejszych miastach na prawach powiatu – 175 uczniów.

W 30 najpopularniejszych zawodach kształciło się łącznie około 85% uczniów zasadniczych szkół zawodowych i techników w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców. Pozostałe 25% uczniów wybrało 100 bardziej niszowych zawodów. Lista 30 najpopularniejszych kierunków kształcenia jest dosyć stabilna. Wśród nowych zawodów wprowadzonych przez samorządy przeważają takie, których nauczanie nie wymaga posiadania przez szkołę specjalistycznego i kosztownego sprzętu (np. technik obsługi turystycznej, technik organizacji reklamy), albo rozwijane w oparciu o istniejące zasoby szkół w tradycyjnych sektorach gospodarki (np. technik pojazdów samochodowych, technik robót wykończeniowych w budownictwie). Mimo negatywnych sygnałów płynących z rynku pracy, samorządy nie modyfikują znacząco oferty swoich szkół zawodowych i techników, kształcąc absolwentów w specjalizacjach, na które nie było zapotrzebowania już w momencie naboru nowych uczniów. Aż 44% uczniów szkół zawodowych w miastach powyżej 100 tys. kształci się w zawodach uznanych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej za nadwyżkowe.

Poważnym problemem szkolnictwa zawodowego w Polsce jest wysoki odsetek tzw. odpadu edukacyjnego, czyli stosunku liczby uczniów zaczynających szkołę do liczby absolwentów. Dla liceów ogólnokształcących wskaźnik ten utrzymuje się poniżej 10%, natomiast w szkołach zawodowych i technikach przekracza 30%. Tak wysoki wskaźnik oznacza, że szkoły zawodowe nie radzą sobie z najsłabszymi uczniami, a część uczniów nie powinna trafić do technikum, tylko do szkoły zawodowej. Szczególnie dużo uczniów nie kończy zasadniczych szkół zawodowych w dużych miastach. Może to świadczyć o wyższych wymaganiach stawianych przez szkoły w dużych miastach, czemu jednak zdaje się zaprzeczać niski współczynnik zdawalności egzaminów.

Szkolnictwo zawodowe w Polsce charakteryzuje się niską skutecznością kształcenia – ponad połowa absolwentów nie zdaje egzaminu końcowego. Uczniowie techników zdają egzaminy nieznacznie częściej niż uczniowie zasadniczych szkół zawodowych, nieco częściej uczniowie z miast powyżej 100 tys. niż z mniejszych miast. Odsetek osób, które zdały egzamin zawodowy w zasadniczej szkole zawodowej wśród wszystkich absolwentów wynosi 46% dla dużych miast i 43% dla mniejszych. W technikach wskaźniki zdawalności są nieco wyższe i wynoszą odpowiednio 50% i 47%. Sytuacja jest jeszcze gorsza, jeśli uwzględnimy współczynnik wypadania uczniów z systemu – jedynie 35% uczniów rozpoczynających naukę w zasadniczych szkołach zawodowych i w technikach, kończy szkołę z dyplomem potwierdzającym kwalifikacje zawodowe.

Wyniki egzaminu maturalnego uzyskiwane przez uczniów liceów profilowanych i techników, zarówno z języka polskiego jak i z matematyki, są średnio o około 10–15 punktów

niższe niż wyniki uzyskiwane przez uczniów liceów ogólnokształcących. Zróżnicowanie wyników egzaminu maturalnego jest największe wśród uczniów liceów ogólnokształcących i wykazuje tendencję wzrostową. Wyniki matury z matematyki są znacznie bardziej zróżnicowane niż wyniki z języka polskiego. Zwiększa się także różnica efektywności kształcenia pomiędzy liceami z dużych miast a liceami w mniejszych miejscowościach.

9.2. Sytuacja szkolnictwa ponadgimnazjalnego w pięciu wybranych miastach

Na podstawie zawartych w niniejszym opracowaniu analiz, omówimy efekt niżu demograficznego, zmieniającą się strukturę szkół ponadgimnazjalnych oraz wyniki nauczania.

Badane miasta – Gdańsk, Kielce, Łódź, Poznań i Wrocław, podobnie jak inne samorządy w Polsce, dotknął niż demograficzny. Najwięcej uczniów stracił Gdańsk – 22%, a najmniej Kielce – 14%. W Łodzi i Poznaniu liczba uczniów zmniejszyła się o 20%, a we Wrocławiu o 18%. W latach 2006–2011 przeciętne liceum w Łodzi zmniejszyło się aż o 29%, w Gdańsku – o 16%, w Poznaniu – o 15%, w Kielcach – o 13%, a we Wrocławiu tylko – o 9%. Taka sytuacja zmusiła miasta do racjonalizacji sieci – łączenia szkół, przekazania ich do prowadzenia innym podmiotom, lub w ostateczności – zamknięcia.

Mimo licznych podjętych działań przedstawiciele analizowanych miast nadal nie są zadowoleni z aktualnej sieci szkół i są świadomi konieczności dalszych działań w tym obszarze. Przykładowo, każde z miast prowadzi licea ogólnokształcące o liczbie uczniów w klasach pierwszych mniejszej niż 50 osób. Gdańsk ma 5 takich małych LO, Łódź – 4, Wrocław – 3, w Poznaniu – 2 i Kielce – 1. Przeciętne wielkości liceów ogólnokształcących i techników prowadzonych przez większość badanych miast nie odbiegają od wskaźników innych dużych miast na prawach powiatu. Największe licea są w Kielcach, gdzie w 2011 r. na jedno LO przypadało średnio 592 uczniów. Wrocławskie licea także były duże – ich przeciętna wielkość wynosiła 455. Wielkości liceów ogólnokształcących w Poznaniu (373 uczniów) i Gdańsku (347) była znacznie mniejsza, najmniejsze licea działają w Łodzi. Wydaje się, że z analizowanych miast najbardziej racjonalną sieć szkół mają Kielce. Kielce prowadzą największe licea i technika w Polsce i prawie nie mają bardzo małych szkół ponadgimnazjalnych. Sieć szkół w Kielcach musiała zostać starannie zaplanowana już wcześniej, gdyż w latach 2007–2012, mimo niżu demograficznego, miasto nie zamknęło ani jednej szkoły ponadgimnazjalnej.

Struktura szkolnictwa ponadgimnazjalnego w badanych miastach jest dosyć podobna. Można powiedzieć, że jest ona charakterystyczna dla dużych miast (powyżej 100 tys. mieszkańców) i znacząco różna od struktury w mniejszych miastach i powiatach ziemskich. Jeszcze kilka lat temu widoczne były duże różnice w strukturze szkolnictwa ponadgimnazjalnego pomiędzy analizowanymi miastami. W 2006 r. uczniowie liceów ogólnokształcących stanowili aż 70,4% w klasach pierwszych łódzkich szkół ponadgimnazjalnych, podczas gdy w Gdańsku jedynie 50%. W 2011 r. liczby uczniów pierwszych klas szkół ponadgimnazjalnych były do siebie bardzo zbliżone – mieściły się pomiędzy 54,7% a 57,1%. Jedynie w Poznaniu odsetek ten wynosił 60,7%. Spektakularny sukces Łodzi i nieco mniejszy Wrocławia (60% w 2006 r., 55% w 2011 r.) pokazują, że władze miasta mogą skutecznie wpływać na kształtowanie struktury szkolnictwa ponadgimnazjalnego. Początkowo w Łodzi próbowano dokonać zmian w strukturze naboru do klas pierwszych przez ustalenie progu punktowego, jednak takiej praktyce sprzeciwiło się kuratorium. Podobnie

było w przypadku Gdańska. Jedynym dostępnym narzędziem zarządzania strukturą jest ściśle kontrolowanie liczby otwieranych oddziałów w klasach pierwszych. Przykładowo, w Gdańsku w pierwszym naborze chęć nauki w LO deklaruje 60% uczniów, ale zgodnie z polityką miasta do klas pierwszych trafia 53%. Takie sztywne określanie odsetka uczniów kształcących się ogólnie można, nieco brutalnie, nazwać „korektą wyborów uczniów”. Nadmiar liceów ogólnokształcących sprawia, że trafiają do nich bardzo słabi uczniowie, którzy mają później problemy z ukończeniem szkoły. Korekta wyborów uczniów poprawia efektywność pracy liceów.

Dla samorządu kształtowanie struktury szkół ponadgimnazjalnych jest wyjątkowo trudnym zadaniem – przeciw sterowaniu protestują zarówno dyrektorzy szkół, którzy nie chcą likwidacji kolejnych oddziałów i nauczyciele, którzy boją się utraty pracy, jak i rodzice i uczniowie, którzy wiążą przyszłość z daną szkołą. Rosnące aspiracje, niski próg matury i dostępność tanich uczelni wyższych sprawiają, że prawie każdy absolwent (nawet słabego) liceum czy technikum, może spełnić marzenie o wyższym wykształceniu. Dla wielu uczniów zasadnicza szkoła zawodowa bardzo często nie jest wyborem podyktowanym zainteresowaniami i potrzebami rynku pracy, tylko koniecznością wynikającą z niskich wyników nauczania na koniec gimnazjum.

Zdecydowana postawa władz w zakresie kształtowania struktury szkół ponadgimnazjalnych jest jednak godna podziwu i po pewnym czasie powinna przynieść mierzalne efekty w postaci podwyższenia wyników egzaminów maturalnych w liceach oraz niższego odpadu edukacyjnego. Łagodną formą kształtowania struktury szkolnictwa ponadgimnazjalnego może być zachęcanie gimnazjalistów do podjęcia nauki w szkołach zawodowych. W studiach przypadku poszczególnych miast można przeczytać jak wiele robią samorządy w tym kierunku – organizują targi, zapoznają gimnazjalistów ze ścieżką kariery, nawiązują współpracę z pracodawcami, organizują wycieczki zawodoznawcze, zapewniają uczniom pomoc doradców zawodowych. Samorządowcy zauważają jednak, że to nie wystarcza – młodzież woli podejmować naukę w słabych liceach niż w dobrych szkołach zawodowych.

Kształtowanie oferty szkół zawodowych jest równie trudnym zadaniem. Samorząd może promować pewne kierunki kształcenia, zachęcać, doradzać, ale ostatecznie to uczniowie, w asyście rodziców, wybiorą placówki. Przykładem może być tu Gdańsk, gdzie firma współpracująca z miastem złożyła zapotrzebowanie na 100 monterów kadłubów okrętowych rocznie, jedna ze szkół otworzyła ten kierunek, ale mimo promocji i oferowanych przez firmę stypendiów, zgłasza się jedynie ok. 30 uczniów rocznie. Podobnie jest w przypadku kształcenia ogólnego. W Łodzi, aby sprostać wyzwaniom współczesnego rynku, zwiększono liczbę klas o profilach ścisłych, jednak cieszyły się one małym zainteresowaniem uczniów.

Liczba miejsc oferowana w ramach kształcenia zawodowego w dużych miastach przekracza liczbę absolwentów gimnazjum gotowych podjąć naukę w szkołach zawodowych. Szkoły próbują sobie z tym radzić na różne sposoby np. w Gdańsku niektóre szkoły uruchamiają pewne kierunki przemienne. W tym miejscu pojawia się kolejna kwestia – na ile oferta szkół powinna być kształtowana przez samorząd, a na ile przez dyrektorów szkół? Zazwyczaj o profilach klas w liceach i zawodach w ramach branży danej szkoły decydują sami dyrektorzy z radą pedagogiczną. Autonomia dyrektora jest więc pewnego rodzaju ograniczeniem dla samorządu. Aby ochronić samorząd przed wysokimi kosztami takich decyzji, władze JST mogą wprowadzić precyzyjnie określone wymagania odnośnie uruchamiania nowych kierunków w szkołach. Przykładowo w Gdańsku, uruchamianie nowych zawodów i specjalności może odbywać się tylko w szkołach, które kształcą w określonej

branży, posiadają odpowiednią bazę technodydaktyczną i w danym obszarze kształcenia współpracują z pracodawcami. Warto jednak zauważyć, że ofertę modyfikują głównie te szkoły, które muszą przyciągać uczniów, gdyż jest ich zbyt mało. Do dobrych szkół uczniowie zgłaszają się sami.

Jak już wcześniej wspomniano, zasadnicze szkoły zawodowe w dużych miastach odgrywają mniejszą rolę niż w powiatach ziemskich. Odsetek uczniów klas pierwszych zasadniczych szkół zawodowych kształtuje się na poziomie ok. 9–10% w Kielcach, Łodzi i Poznaniu, a w Gdańsku i Wrocławiu – ok. 13%. W ostatnich latach widać spore wahania procentów gimnazjalistów wybierających zasadnicze szkoły zawodowe w Gdańsku i Łodzi, w pozostałych badanych miastach sytuacja była stabilna. Stosunkowo najczęściej wybieranym zawodem w 2011 r. w zasadniczych szkołach zawodowych w dużych miastach był kucharz małej gastronomii. Największe powodzenie miał w Poznaniu – wybrało go aż 30,9% uczniów tych szkół. Liczby zawodów oferowanych przez miasta znacznie się od siebie różniły. Najwięcej zawodów można było wybrać we Wrocławiu – 26, w Łodzi i Poznaniu także było ich ponad dwadzieścia, ale w Gdańsku i Kielcach już tylko po 14.

Spośród analizowanych miast oferta techników najbogatsza jest w Łodzi – uczniowie mogą wybierać spośród 34 zawodów, a dla porównania w Gdańsku z 28. W każdym z miast najwięcej uczniów techników rozpoczynało naukę w zawodzie technik informatyk. W Kielcach i Wrocławiu na drugim miejscu był technik ekonomista, w Poznaniu technik pojazdów samochodowych, podczas gdy w Kielcach w ogóle nie nauczano tego zawodu. W Łodzi i Wrocławiu duży udział mieli przyszli technicy mechatronicy, których niewielu było w pozostałych miastach.

Pod względem organizacji i kosztów prowadzenia szkół ponadgimnazjalnych badane miasta bardzo się od siebie różnią. Duże szkoły są tańsze w utrzymaniu, toteż nie powinno dziwić, że najtaniej zorganizowane były kieleckie licea ogólnokształcące i technika. Jednak niskie koszty organizacji tych szkół wynikają nie tylko z dużej liczebności oddziałów, ale również z małej liczby etatów wsparcia i niewielkiej liczby etatów zajęć kształcenia zawodowego. Najdrożej zorganizowane licea ma Gdańsk. Licea Wrocławia, Poznania i Łodzi nie wyróżniają się pod względem kosztów utrzymania na tle innych dużych miast. Gdańsk ma też najmniejszy udział wydatków osobowych w wydatkach bieżących (85% – drugie miejsce w kraju). Poznań (87%), Wrocław (87,5%) i Łódź (88%) mają pod tym względem wskaźniki gorsze od Gdańska.

Analogicznie do liceów ogólnokształcących organizacja techników w badanych miastach różni się od siebie. Najtaniej zorganizowane były szkoły kieleckie. Wyraźnie drożej technika poznańskie, wrocławskie i gdańskie, a najdrożej technika w Łodzi. Osobowe koszty kształcenia w technikach są zdecydowanie wyższe niż w liceach ogólnokształcących. Droższe zasadnicze szkoły zawodowe mają Łódź, Poznań i Kielce.

Wyniki egzaminów zewnętrznych to temat częstych porównań między miastami. Bardzo zaskakujące jest, że w przypadku analizowanych miast niemal brak jest różnic. Maturę z języka polskiego piszą nieco lepiej uczniowie wrocławskich liceów ogólnokształcących, relatywnie najgorzej wypadają zaś licealiści z Łodzi. W przypadku matury z matematyki sytuacja jest nieco bardziej skomplikowana w związku z tym, że przed rokiem 2010, nie była ona obowiązkowa. Wprowadzenie obowiązku zdawania matury z matematyki zauważalnie zmniejszyło zróżnicowanie średnich wyników uczniów liceów ogólnokształcących. Ponownie najslabiej wypadli licealiści z Łodzi.

Chociaż w wynikach matury nie widać istotnego zróżnicowania między miastami, to sytuacja jest odmienna, gdy analizujemy wskaźnik maturalnej EWD. Gdańsk ma wysoką

EWD dla języka polskiego, zarówno w liceach ogólnokształcących, jak i w liceach profilowanych i technikach. W Poznaniu, przeciwnie, we wszystkich typach szkół obserwowana jest niska wartość wskaźnika EWD dla języka polskiego. W przypadku matematyki analizowane miasta wypadają relatywnie słabo w porównaniu do grupy miast powyżej 100 tys. mieszkańców. Poważnym problemem jest międzyszkolne zróżnicowanie wyników w liceach ogólnokształcących, które jest większe niż w grupie miast powyżej 100 tys. Szczególnie duże zróżnicowanie szkół występuje w Łodzi i Poznaniu. Niepokojące jest, że zróżnicowanie szkół w analizowanych miastach wykazuje trend wzrostowy, co może prowadzić do wyraźnego podziału na szkoły lepsze i gorsze. Samorządy powinny opracować programy wsparcia dla najsłabszych szkół.

Wielu uczniów szkół ponadgimnazjalnych w analizowanych miastach, to uczniowie, którzy wcześniej chodzili do szkół w mniejszych miejscowościach i na terenach wiejskich. W Kielcach uczniowie spoza miasta stanowią ok. 55% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Miasto rywalizuje z okalającymi go powiatami ziemskimi o pozyskanie jak największej liczby absolwentów gimnazjum, zwłaszcza tych z najwyższymi osiągnięciami szkolnymi. Wyniki matury z języka polskiego uczniów spoza miasta są bardzo podobne do wyników osiąganych przez uczniów kształcących się w dużych miastach od urodzenia. Jednak, jeśli przyrzeć się wartościom wskaźników EWD, widać, że w większości dużych miast uczniowie spoza miasta nauczani są nieco mniej efektywnie, a różnice w analizowanym okresie wykazują tendencje do pogłębiania się. Skoro uczniowie spoza miasta kończą szkołę z takimi samymi wynikami, jak ich koledzy z miasta, ale ich EWD jest niższe, oznacza to, że muszą przychodzić do szkół w mieście z wyższymi wynikami z egzaminu gimnazjalnego. Jest to bez wątpienia wynik wspomnianej rywalizacji. Niższa efektywność nauczania tych uczniów może oznaczać, że szkoły za mało się o nich troszczą.

Największe różnice w wynikach uczniów uwidaczniają się w podziale na szkoły funkcjonujące jako samodzielne placówki i działające w ramach zespołów szkół. Wyższe wyniki i efektywność nauczania mierzoną EWD osiągają placówki samodzielne. Jedyne wyjątki stanowią szkoły wrocławskie w zakresie języka polskiego.

Odsetek uczniów wypadających z systemu jest bardzo zróżnicowany w 5 analizowanych miastach. W liceach ogólnokształcących w Łodzi, Poznaniu i Gdańsku odsetek ten (ok. 9–10%) jest wyższy niż w grupie miast powyżej 100 tys. mieszkańców (8%). Niższy jest w Kielcach (5%), a wyjątkowo niski w Poznaniu (2%).

W zasadniczych szkołach zawodowych odpad edukacyjny jest znacznie wyższy niż w LO. Najwięcej uczniów nie kończy 2-letnich szkół zawodowych w Gdańsku (55%), a najmniej w Kielcach (24%). Kielce wypadają także stosunkowo dobrze w przypadku 3-letnich szkół zawodowych (26%), najgorzej natomiast Wrocław, w którym połowa przyjętych uczniów nie kończy szkoły. Podobna sytuacja występuje w technikach – najwięcej uczniów nie kończy tych szkół we Wrocławiu (42%), najmniej zaś w Kielcach (22%).

Współczynnik wypadania uczniów z systemu przekłada się na zdawalność egzaminów zawodowych. Jeśli wcześniej odpadną najsłabsi, więcej osób zda egzamin na koniec nauki. Mimo takiej selekcji, jedynie 48% absolwentów szkół zawodowych (ZSZ i techników) w grupie miast powyżej 100 tys. kończy naukę ze zdaniem egzaminem zawodowym. W analizowanych 5 miastach jest jeszcze gorzej. W Łodzi jedynie 37% absolwentów zasadniczych szkół zawodowych zdaje egzamin zawodowy. Podobnie jest w Gdańsku – 39%, nieznacznie lepiej we Wrocławiu i Kielcach (w obu miastach 41%), a najlepiej w Poznaniu, gdzie egzamin zdaje połowa uczniów, którzy rozpoczęli naukę. Zdawalność egzaminów zawodowych w technikach jest dość podobna. Najwięcej absolwentów techników ze

zdanym egzaminem jest we Wrocławiu – 56%, a najmniej w Kielcach – 42%, gdzie jak pamiętamy selekcja w trakcie nauki jest mniejsza.

9.3. Główne wnioski i rekomendacje

Przedstawione w niniejszej książce analizy i studia przypadku to pierwszy tak obszerny i wieloaspektowy, chociaż bez wątpienia niepełny, obraz zarządzania siecią szkół ponadgimnazjalnych przez duże miasta w Polsce. W niniejszym rozdziale formułujemy najważniejsze wnioski i rekomendacje.

Najciekawsze, naszym zdaniem, wnioski dotyczące sytuacji szkolnictwa ponadgimnazjalnego w Polsce są następujące:

- Miasta na prawach powiatu oraz powiaty ziemskie stały się aktywnymi gospodarzami swoich systemów szkół ponadgimnazjalnych i podejmują liczne wysiłki w celu dostosowania ich struktury do potrzeb uczniów oraz poprawy jakości nauczania. Ważnym przykładem elastycznej reakcji na zapotrzebowanie zgłaszane przez uczniów i rodziców jest wczesne zamykanie liceów profilowanych w wielu miastach, zanim MEN podjęło decyzję o likwidacji tego typu szkoły.
- W skali całego kraju rośnie popularność techników. Bez wątpienia jest to efekt zmieniającego się nastawienia absolwentów gimnazjów do szkół zawodowych, przy jednoczesnym dążeniu do szkół dobrych, oferujących pełne wykształcenie średnie. Jednak nadal profile kształcenia oferowane przez szkoły zawodowe są niezgodne z potrzebami rynku pracy. Wynika to częściowo z pewnego braku jasności, kto ma decydować o oferowanych profilach kształcenia, sama szkoła czy szkoła we współpracy z samorządem. W tym pierwszym przypadku może zachodzić pewna sprzeczność między interesami nauczycieli, którzy uczą nieatrakcyjnych dla uczniów zawodów, oraz interesami szkół, które chcą wykorzystywać dostosowany do nauki tych zawodów sprzęt, a interesami i zainteresowaniami uczniów. Samorządy nie radzą sobie wystarczająco dobrze z tym problemem.
- Szczególnie trudna sytuacja dotyczy zasadniczych szkół zawodowych. Szkoły te napotykają na duże problemy dostosowania sposobu i zakresu nauczania do potrzeb uczniów najłabszych, o czym świadczy fakt, że wielu z nich rozpoczyna naukę i jej nie kończy (wysoki odpad edukacyjny). O nieefektywności szkolnictwa zawodowego świadczy również bardzo niska zdawalność egzaminów zawodowych.

Analiza doświadczeń pięciu analizowanych miast pozwala sformułować następujące główne rekomendacje:

- Organy prowadzące powinny z dużym wyprzedzeniem planować rozwój sieci szkół, wykorzystując w tym celu dostępne prognozy demograficzne. Przykład **Kielc** pokazuje, że dobrze i odpowiednio wcześniej zaplanowana sieć szkolna potrafi być efektywna, nawet w warunkach niżu demograficznego. Konsolidacja sieci szkół jest łatwiejsza, jeżeli jest wcześniej zaplanowana, omówiona ze wszystkimi zainteresowanymi stronami, i wdrażana stopniowo.
- Skuteczne reformowanie sieci szkół wymaga zdecydowania i woli politycznej organu prowadzącego, ale jest możliwe do wykonania w krótkim czasie. Dobrym przykładem

jest **Wrocław**, który dziesięć lat temu postąpił zgodnie z przygotowaną przez Ministerstwo Edukacji Narodowej reformą i jako jedno z niewielu miast zlikwidował wszystkie technika. Kiedy władze miasta zrozumiały, że był to błąd, potrafiły w ciągu paru lat stworzyć od zera nową sieć techników.

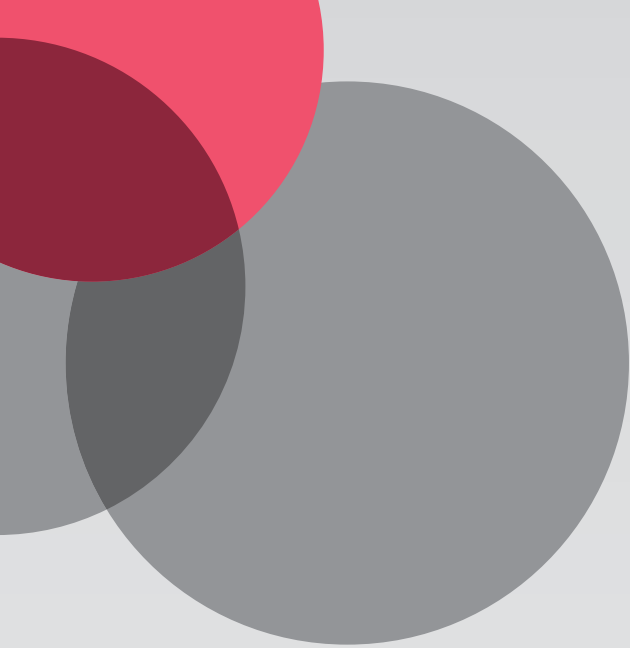
- Miasta dysponują możliwościami skutecznego kształtowania struktury naboru do szkół ponadgimnazjalnych, przede wszystkim poprzez zdecydowaną i systematyczną politykę akceptowania arkuszy organizacyjnych szkół. Warte analizy są tutaj zwłaszcza doświadczenia **Łodzi**, która w ciągu zaledwie 5 lat zmniejszyła udział uczniów uczęszczających do liceów ogólnokształcących aż o 13%.
- Odpowiednia współpraca organu prowadzącego ze szkołami może wspierać podnoszenie poziomu nauczania. Miasta gotowe są dofinansowywać swoje szkoły, chociaż doświadczenia wielu samorządów pokazują, że wysokie nakłady na oświatę nie przekładają się automatycznie na jakość. Przykład **Gdańska** pokazuje, że jest to jednak możliwe, i że wysokie nakłady na licea owocują wysoką Edukacyjną Wartością Dodaną.

Na podstawie przeprowadzonych analiz w pięciu dużych miastach nie da się wyróżnić jednego „idealnego” modelu zarządzania siecią szkolną. Każdy samorząd napotyka na problemy i wyzwania, którym nie jest łatwo sprostać. Jednak aktywnie i systematycznie wdrażane strategie mogą przynosić widoczne efekty. Kolejne rozdziały niniejszego tomu prezentują niektóre z tych osiągnięć. Warto się od siebie nawzajem uczyć!

ZAŁĄCZNIK

Lista miast na prawach powiatu powyżej 100 tys. mieszkańców

Białystok
Bielsko-Biała
Bydgoszcz
Bytom
Chorzów
Częstochowa
Dąbrowa Górnicza
Elbląg
Gdańsk
Gdynia
Gliwice
Gorzów Wielkopolski
Kalisz
Katowice
Kielce
Koszalin
Kraków
Legnica
Lublin
Łódź
Olsztyn
Opole
Płock
Poznań
Radom
Ruda Śląska
Rybnik
Rzeszów
Sosnowiec
Szczecin
Tarnów
Toruń
Tychy
Warszawa
Włocławek
Wrocław
Zabrze
Zielona Góra

OŚRODEK ROZWOJU EDUKACJI

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

tel. 22 345 37 00, fax 22 345 37 70

mail: sekretariat@ore.edu.pl

www.ore.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

